هەفتەنامەیەکی رۆژنامەوانیی گشتیی ئازادە
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی "بەدرخان" دەریدەکات

ژمارە (١٠٦) شەممە ٢٠٠٨/١١/٨ زایینی
بەرانبەر بە گەلارێزانی ٢٧٠٨ی کوردی
ساڵی نۆیەم

بەدرخان
Bedirxan

بەدرخانی و لەسەر لاچێ لەمەوپاش، لە گشت لاوە دەتانهارن وەکو ئاش

بروسکەی کۆسرەت رەسول عەلی
جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستان بۆ باراک ئۆباما

زۆر بەرێز جەنابی باراک ئۆباما
سەرۆکی هەڵبژێردراوی ئەمریکا

سڵاوێکی گەرم...
بەناوی گەلی کوردستانەوە، گەرمترین پیرۆزباییتان لێ دەکەین بە هەڵبژاردنی بەرێزتان بۆ سەرۆکایەتی ئەمریکا کە گەورەیی گەلی ئەمریکا دەردەخات کە باوەڕتان بە دیموکراسی هەیەو جیاوازی ناکەن لە نێوان ڕەنگ و ڕەگەزداو ئەمەش نیشانەی خۆڕاگری جەنابتان دەردەخات کە توانیتان ئەو بەستەڵەکە بشکێنن کە هەبوو.
من پێم وایەو حەقە ئەو ڕۆژە بکرێتە ڕۆژێکی مێژوویی لە ئەمریکاو سەرتاسەری جیهان، کە ڕۆژی نەمانی تەفریقەیە لە نێوان ڕەنگ و ڕەگەزدا.
ئێمە وەکو خەڵکی کوردستان سوپاسی زۆری هەڵوێستی ئازایانەی سەرۆک بوش دەکەین کە لە سەردەمی ولایەتی خۆیدا گەورەترین دیکتاتۆری ناوچەو جیهانی لەناوبرد کە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر بوو.
داوا لە جەنابتان دەکەین وەک سەرۆکی زلهێزترین و گەورەترین وڵاتی دونیا خەڵکی کوردستانتان لەبیربێت و پشتیوانیمان لێ بکەن بۆ ئەوەی سیستەمی نیزامی سیاسی لە عێراق کە خەڵکی عێراق لە دەستوور دەنگی لەسەر داوە بێتەدی و جێبەجێ بکرێت کە فیدراڵییەتە.
هەروەها لە ڕێگەی جەنابتانەوە پیرۆزباییەکی زۆر لە جۆزێف بایدنی جێگرت دەکەین.
دیارە دروشمی جەنابتان لە هەڵبژاردنەکان گۆڕان بوو لە ئەمریکا، هیوادارین ئەو گۆڕانانە ناوچەی ئێمەش بگرێتەوە بەتایبەت کە ئێمە میللەتێکین زیاتر لە ٥٠ ملیۆن کەسین و تا ئێستا کیانێکمان نییە، بۆیە چاوەڕوانین ئەم دروشمی گۆڕانەی بەرزتان کردۆتەوە وەزعی میللەتەکەی ئێمەش بەرەو باشتر بەرێت.
لەگەڵ ڕێزی زۆرماندا.

کۆسرەت ڕەسول عەلی
جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستان

سابیر رەشید: دەستپێکی نووسین قورسترین شتە

لە دیمانەیەکی تایبەت بە بەدرخان سابیر رەشید چیرۆکنووس و رەخنەگری بەتوانای بواری ئەدەبی راشکاوانە لەئەزموونی خۆی دەدوێ. سەبارەت بە لێکجیاکردنەوەی شێوەو ناوەڕۆک لەچیرۆک، دەڵێ: بێگومان لێکدەکرێتەوە، چونکە هەردووکیان بەبێ یەکتری هەڵناکەن، چونکە نە شێوە بەبێ ناوەڕۆک دەبێ و نە ناوەڕۆکیش بەبێ شێوە دەبێ، بۆ نموونە ئەگەر چیرۆکنووسێک ناوەڕۆکی چیرۆکەکەی بەهێزبێ، بەڵام زمانەکەی لەڕ و لاواز بێ هیچ کەسێک تاقەتی نییە بیخوێنێتەوە ...

ل١٨

د. نەبەز مەجید ئەمین:

وشەی کورد ناوێکە بۆ نەتەوەیەک بەکاردێت کەلەسنوورێکی جوگرافی دیاریکراودا ژیان بەسەردەبات و خاوەن مێژوو خاک، پێکهاتەیەکی ئابوری کۆمەڵایەتی مرۆیی و یەک زمانی سەرەکی هاوبەش هەیە، کە لقێکە لەبنەماڵەی زمانەوانی (هیندۆ ئەوروپییەکان) ...

ل٢٣

کاوە محەمەد سەرنووسەری کوردستانی نوێ: نە ئێمە ئازادو نە ئەوانیش نەوزاد!

کاوە محەمەد سەرنووسەری کوردستانی نوێ لە دیمانەیەکی ئازادو بێ سانسۆر لە بەدرخاندا باس لە ژیانی تایبەتی خۆی و کوردستانی نوێ و هەولێرو ئازادی بیروڕاو رۆژنامەنووسی ئەهلی و حزبی و سەربەخۆو چەندین تەوەری دیکە دەکات.
سەبارەت بە بوونی ئازادی و نەبوونی سانسۆرو هێڵی سوور لە رۆژنامەی کوردستانی نوێ، دەڵێ:
دەتوانم بڵێم ئەمە بەپێچەوانەوەیە، چونکە ئاساییە کە حزبێکی گەورەی وەک یەکێتی لە ئاستی کوردستان و عێراق و ناوچەکە و دنیاشدا بەرپرسیارێتییەکی زۆری لەسەر شان بێت و رۆژنامەکەیشی بەو هۆیەوە هەندێ هێڵی سووری هەبێت، بەڵام ئێمە لە ستافی کوردستانی نوێ هەمیشە هەوڵی ئەوەمان داوە کە هێڵە سوورەکان کاڵتر و کەمتر بکەینەوە و پانتایی ئازادیی زیاتر بکەین، هەربۆیەش ئەگەر لەگەڵ رۆژنامە حزبییەکانی دیکە بەراودی بکەیت، ئازادانەتر رەخنە دەگرێ و لە کێشە و کەموکورتییەکان دەکۆڵێتەوە و دەرگای بەرووی قەڵەمە رەخنەگرە جددییەکاندا کردۆتەوە.
لە کۆتاییدا، سەبارەت بەوەی کە ئازاد جوندیانی بەرپرسی راگەیاندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دەڵێ "ئێمەش راگەیاندنی ئازادین"، کاوە محەمەد، لە وەڵامدا گوتی:
لەراستیدا بەدەق ئەو قسەیەم لە کاک ئازاد نەبیستووە و نەخوێندۆتەوە، بەڵام پێموایە لەو سیاقەدا ئەوەی وتبێت کە زۆر جار رۆژنامە ئەهلییەکان بەخۆیان دەڵێن (رۆژنامەی ئازاد) بۆئەوەی رۆژنامە حزبییەکان بە کۆیلە ناوزەد بکەن، لەکاتێکدا هەدوولا رێژەیەک لەئازادی و رێژەیەکیش لە سانسۆرمان هەیە و نە ئەوان ئازادن و نە ئێمەش نەوزاد!

ل٣

کێ خەریتە عوسمانلییەکەی گەیاندە مام جەلال؟

پاش دراندنی نەخشەی کوردستان لەلایەن تورکە رەگەزپەرستەکانەوە، بەدرخان وردەکاریی هێنانی نەخشەی عوسمانلی لە موسڵەوە بۆ سلێمانی ئاشکرا دەکات، کە لەلایەن (ئەبو عیماد) بەهاوکاری (فارس ئەبوبەکرو حەمید بەدرخان) لە رێی (ئاراسی شێخ جەنگی)و بەئاگاداری (فەرید ئەسەسەرد) گەیەندرایە سکرتارییەتی مام جەلال...

ل٤

نازم دڵبەند گەشتەکەی لە بەرلینەوە تا ئەمستردام بۆ بەدرخان دەگێڕێتەوە

ل ٢١-٢٢

مومتاز حەیدەری پیاوێک لە بەرائەت و جوانی

ل١٩

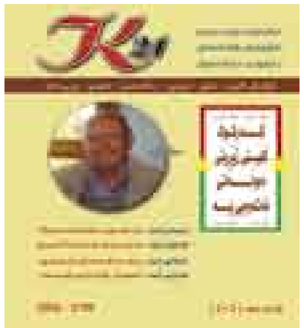

ئۆرهان پامۆک و مافی کورد

سەبارەت بەسیاسەتی تورکیاو دۆزی کورد، توندوتیژی و زیندانی، سەبارەت بەوەی پامۆک ئەو هەوەڵوێستە ئازایانەی هەیەتی لە نووسینەکانی لە نووسەر یەشار کەمال فێربووە، پامۆک گووتی نووسەری گەورە یەشار کەمال مامۆستای منە، پامۆک زۆر بەهێمنی قسەی دەکرد، لەدرێژەی قسەکانیدا گووتی: تاکێشەی کورد لە تورکیا چارەسەر نەکرێت ئالۆزی و پشێوی زۆرتر دەبێت...

ل ١٥

کەریم کابان

هونەرمەند کەریم کابان پاش نیو سەدە لە چرینی گۆرانی، ئەمرۆ بە ئێمەو گەنجان دەڵێ: "لە ژیانمدا هیچ خۆشییەکم نەدیووە".
سەبارەت بە گۆرانی گوتنی سەردەمی ئێستاو جاران: دەڵێ: (گۆرانی گوتنی سەردەمی جاران جیاوازییەکی زۆری هەیە لەگەڵ ئەم سەردەمە لەبەرئەوەی جاران ئاوازدانەر زۆر کەمبووە لەگەڵ ئەوەشدا مۆسیقاژەن کەم بوو، بەڵام ئێستا ئاوازدانەری بەتوانا و هونەرمەندی زۆریشمان هەیە لەبەرئەوە هونەر زۆر بەرەو پێشەوە چووە. گەنجان هەوڵی ئەوە دەدەن کەبێنە ناو هونەر و خزمەتی هونەر بکەن).
لە دیمانەکەدا تیشک دەخاتە سەر ژیانی منداڵی و بەئاهێکەوە باس لە قادر کابانی برای دەکات و ناو هێنا نیشی بەدڵنەواییەکی گەورە دەزانێ...

ل هونەر

پۆشیاو کارۆخ لە سەمای ئازادی ژنێکی سەرشێتدا

ل هونەر

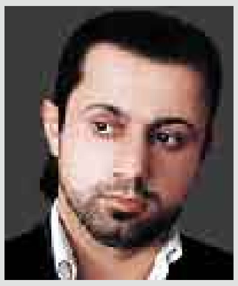

ئاگرین: هەڵکەوت زاهیر خووی بە هونەرمەندی ئافرەت گرتووە

ل هونەر

عارەب عوسمان: ئەوروپییەکان حەزیان لە حەیرانە

عارەب عوسمان باس لە ئەزموونی خۆی لە بواری هونەری و گەشتکردنەکانی بۆ وڵاتانی ئەوروپا بۆ ناساندنی حەیران دەکات و سەبارەت بەدەسپێکی حەیران گوتنی دەڵێت: نزیکەی ١٥ ساڵ دەبێ بەسەر کۆچی دوایی رەحمەتی رەسول بێزار گەردی، برادەرانی مۆسیقاژەنی وەکو مامۆستا سەید ئەحمەد بەرزنجی رەحمەتی و مامۆستایان جەمال هیدایەت و جەودەت شاکرو مستەفا رەئوف و رەنجبەر خۆشناوو رزگار خۆشناوو وریا ئەحمەدو ئەوانە گوتیان گوێت مۆسیقیە و کەسیش نییە لەو سەردەمە حەیران بە مۆسیقا بڵێ حەزمان لێیە لەدوای مردنی رەسول گەردی تۆ حەیرانەکانی بڵێیەوە...

ل هونەر

نامەیەکی کراوە بۆ هەموو بەرپرسانی کیشوەری کوردستان

تارق ئاکرەیی

ڕۆژی چوارشەممە ٢٠٠٨/١١/٥ هەواڵێکی زۆر سەیر و سەمەرەم بیست کە بارک ئۆبامای کینی ڕەگەز لە گوندی ئەمریکا بەسەرۆک هەڵبژێردرا بێ ئەوەی داوای لێ بکەن ناسنامەی شارستانی کینی خۆی بگۆڕێت بۆ ناسنامەی شارستانی گوندی ئەمریکا، بەڵام لای ئێمە منی هونەرمەند و مامۆستای هونەر دوای ٢٢ ساڵ وانە گوتنەوە لە بواری پسپۆڕی (دەرهێنان و نواندن) و ئەو خزمەتە دوور و درێژەی کە لە ڕاگەیاندنەکان لە کیشوەری کوردستان کردوومە، داوام لێ دەکرێ ناسنامەی شارستانی خۆم لەوڵاتی ئاکرێ بگۆڕم بۆ وڵاتی هەولێر بۆ ئەوەی پۆستی بەڕێوەبەرایەتی یەکێک لە فەرمانگە هونەرییەکانی وەکو بەڕێوەبەرایەتی هونەری سینەما یان شانۆ یان پەیمانگای هونەرەجوانەکانم پێ بدرێت.

دوای دوو سێ ساڵ بەڵێن پێدان بۆ ئەو پۆستانە بەڵام تەگەرەی گۆڕینی ناسنامەی شارستانیم بۆتە ڕێگر لە بەردەم وەرگرتنی پۆستێک لە وڵاتی هەولێر. ئیتر نازانم چۆن چۆنی ئەو هاوکێشەیە لێکبدەمەوە یان لێکی جیابکەمەوە، بەڵام وادیارە دونیا ئاوا دەڕوا بەڕێوە، ئەگینا هەموو جارێک بەدیلی من بۆچی (لەگەڵ ڕێزم) هەندێک لەو برادەرانەی لەو شوێنە دادەندرێن نیوەی خزمەتی منیان نییە و هەموو کاتێکیش بە کۆمەڵێک عەیب و عارەوە لەو پۆستانە دەگۆڕدرێن و دەردەکرێن. ئیتر ئەوە پرسیارێکە هیوادارم ئەگەر کەسێک هەبێ گوێی لەو قسانەم بێ یا ئەو نامەیە بخوێنێتەوە وەڵامم بداتەوە، چونکە پێوەری خزمەت و شایستەبوون هیچ پەیوەست نییە بە ڕەگەز و ناسنامەی شارستانی هیچ کەسێکمانەوە، گرنگ نییە من کە خەڵکی وڵاتی ئاکرێ بم نەکرێ ئیتر لە وڵاتی هەولێر پۆستێک وەربگرم، یان دەبێ خەڵکی وڵاتی هەولێر بم ئینجا پۆستێکم پێ بدرێت.

دەپرسم ئایا دوای تێپەڕبوونی (١٠-١٢) ساڵ مافی پەنابەریم پێ نادرێ لە وڵاتی هەولێر، هەر بەو غەریبییەش لە قەڵەم دەدرێم و دەمێنمەوە لە وڵاتی هەولێری کیشوەری کوردستان.

بەڵام وادیارە تێگەیشتنی خەڵکی گوندی ئەمریکا زۆر جیاوازە لەگەڵ تێگەیشتنی خەڵکی ئێمە لە کیشوەری کوردستانی عێراقدا. هیوادارم خوا چاکی بکات.

تاریق ئاکرەیی

ئاراستەی سێیەم

ئیتر بۆ پێشەوە

باوەڕناکەم مەبەستیان لەو قسانە ئەوەبێ کە فعلەن سەدام پیاوێکی هێندە ناپاب بووە، شایانی ئەوەیە سوێند بەسەری بخۆین، زۆربەی ئەو ڕۆشنبیرە کوردانەی کە وادەڵێن ڕۆژێک دادێ سوێند بەسەری بخۆین یان بچینە سەر گۆڕەکەی و دوعای خێری بۆ بکەین، نیەتی ئەو قسانە لەوەوە سەرچاوەی گرتوە، کە دەبینن زۆربەی ئەوانەی دوای سەدام دەسەڵاتیان گرتۆتە دەست چییان جیاوازتر لە هەگبەدا نییە بۆ کورد، زۆرجار گوێم لەوجۆرە قسانە دەبێ، نەک هەر تەنیا لە خەڵکی سادە، بەڵکو زۆرجار خەڵکە ڕۆشنبیرەکە وادەڵێن، تۆ وەرە خەڵکانێکی شۆڤینی عەرەب ببنە هۆی لەبیربردنەوەی ئەو هەموو کوشتن و بڕین و کاولکارییەی کە سەدام بەسەر کوردی هێناوە، وای لێبێ بڵێین سەدام زۆر پیاوتر بوو.

سمکۆ عەبدولکەریم

ئەوە دونیایە، هەر ڕۆژەی لە ئاوازێک دەخوێنن، قسەی ئەو پێشمەرگە دێرینە گەرمیانییەی کە وتی "کار وابڕوا یەکێتیی بەسەر هەموماندا دەڕوخێ" زۆر جوان بوو.

هەموو ئەوانەی تا دوێنێ هەموو هیوایەکیان لەبەر یەک هەڵوەشانەوەو ڕووخانی یەکێتیی بوو، ئەمڕۆ دەستەو نزا دوعای خێری بۆ دەکەن یەکێتیی هیچی لێنێ.

دونیا ئەوهایە هەموو ئەوانەی بنی زمان و سەری زمانیان ئەوە بوو کورد یەک دەنگ و یەک وتارو یەک هەڵوێست نییە، ئەمڕۆ کار بۆ لەبەریەک هەڵوەشاندنەوەی دەکەن.

ئێستاش قسەی ئەو سەرۆک حیزبە بچکۆلانەیەم لەیادە کە ڕاستگۆیانە وتی: لە جیاتی ئەوەی بچم فندقێک دامەزرێنم دێم بۆخۆم حیزبێک دروستدەکەم، کە خێرەکەی بەقەد کۆمپانیایەک دەبێ.

تۆبڵێی ئەو حیزبەی بۆ نوخبە دروست دەکرێ چەند کاریگەری هەبێ لەسەر ئەو واقیعە، ئەو واقیعەی لە هەڵبژاردنی ڕابردووی پارێزگەکان بینیمان، یەکگرتوی ئیسلامی لە سلێمانی بەقەد پارتی دەنگی هێناو لە دهۆکیش بەقەد یەکێتی، هەولێریش (الله بالخیر).

کارەسات هەر ئەوە نییە، لەوە کارەساتتر ئەوەیە بۆخۆمان بێینماڵی خۆمان کاول کەین و پێمان وابێ چاکی دەکەین، وەک ئەو ڕۆژنامە ئەهلی و ئازادەی بۆ دانانی مانشێتی ڕۆژنامەکەی تەلەفۆن بۆ ڕۆژنامە فرۆش دەکات کە کامە مانشێت دابنێ باشترەو بازاڕی فرۆشتنی گەرمتر دەکات.

برادەرێک وتی: ئەوە زانیمان خێری حیزب دامەزراندن هیچی کەمتر نییە لە خێری کۆمپانیایەک، بەڵام تۆ وەرە ئەوەم پێ بڵێ خێرو حیکمەتی ئەوە لەچیدایە وەزارەتی ڕۆشنبیری بۆ گواستنەوەی هەواڵی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئەمریکا پەیامنێر بنێرێتە ئەو وڵاتە، لە کاتێکدا تا ئەو یەخەی کراس و پشدێنەکەی چاکدەکات ئێمە هەموو شتێکمان پێدەگات.

خاتوو سیمین چایچی: یەکەم جارمە سەردانی کەرکووک بکەم

ئا: مەهەستی - مەهدی

خاتوو سیمین چایچی،شاعیر و رووناکبیر، سەرۆکی کۆمیتەی ژنانی نووسەری پەنی کوردە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لەئێوارەیەکی پەمەیی شیعردالەکەرکووک، کەرکووکی شیعر باران کرد،بەدرخان خۆی گەیاندە کۆڕەکەیی و دیمانەیەکی لەگەڵ سازکرد.

چایچی وتی: ئەم ئێوارە ئێوارەیەکی خۆش بوو بۆ من، یەکەمجارمە هاتوومەتە کەرکووک، کەرکووکم وەکو خاڵێک لەسەر نەخشەی کورداستان و شارێکی ستراتیژی دەناسی، زۆر خۆشحاڵم بەو پەیوەندییە روناکبیرییەش، من هەستم بەوە دەکرد کە کەرکووک شەڕو ئاژاوەیە.

*** تێڕوانینت بۆ کەکوک چۆن بوو پێش سەردانەکەت؟**

– ئێمە کەلەدوورەوەین ڕوانینمان بۆ کەرکووک نائارامی و ماندووییە، هەروەکو لەسەفەرەکەم بەنائارامییەوە بۆم دەڕوانی، بەڕاستی کەرکووک هەمیشە لەمێژووی کوردا تووشی ئاڵوگۆڕ و ئاشوفتەگی بووە، بەڵام ئەمڕۆ هەستێکی خۆش بوو، هەستم کرد فەزایەکی رووناکبیرییە هەندێ کەسم بینی کە چەند ئیشی رووناکبیری دەکەن و چاپکراوی زۆریشم بینی، بۆیە بیرو بۆچوونە تۆخە ترسناکەکەم نەختێ دابەزی.

*** ئەمە بەتەنها تێڕوانینی تۆ بوو بۆ کەرکووک یاخود کوردانی ڕۆژهەڵات بەگشتی؟**

– ڕای گشتی هەر وایە، من کاتێ دەمەوێ لە سلێمانی بڕۆم بۆ کەرکووک بە منداڵەکانم، ناڵێم چونکە پێموایە لەو جادە دەڕۆی ئەو لەکاتانە هەمووی ترسە.

*** کە ڕۆیشتیتەوە چی دەڵێی؟**

– هەرئێستا تەلەفۆن دەکەم، کەرکووک ڕەنگە هەندێ موشکیلاتی سیاسی بێت، بەڵام شارێکە خەڵکەکە ناهێڵن موشکیلاتەکان زۆر حاکم بن.

*** تۆ وەک ژنێک چی جیاوازییەک ئەبینی لە نێوان ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ژنانی کەرکووک؟**

– بە ڕاستی جیاوازی وانەبووە،ئەوە بزانە بە گشتی ژنانی ڕۆژهەڵات لە هەلومەرجێکی ئارامدا ژیاون وەکو ئەوە نییە، کە کەرکووک هەمیشە ڕووبەڕووی ئاڵۆزی و شڵەژان و ئەو جۆرە شتانە بۆتەوە، ڕەنگە کچ و ژنی کەرکووک نەیانتوانیبێ لە ڕووی ڕوناکبیری و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان ئەوەندە خۆیان بکێشنە سەرکە شان بە شان ژنانی ڕۆژهەڵات بن.بۆ ژنان و خوێندکارانی زانکۆکان ئەوانەی کە کچن ئێستا جیاوازی ئەوەیە، لەوێ هەلو مەرجەکە ئامادەترە،جیا لەوانە کە یاسا و ئایدۆلۆجیا موشکیلاتی بۆ دروست کردوون،ئەو چالاکیانە کە هەیە بنەڕەتێکی فەرهەنگی چەندین هەزار ساڵەی فارسی لەپشتیەوەیەتی، ئەمە لێرە نییە کوردستان نەختە نەختە ئارام دەبێت و سیستماتیک دەبێتەوە.

*** ئایا ئەو رووناکبیرییە فارسییەی لەپشت کارەکانتانەوە هەیە نەبووە بەهۆی ئەوەی کلتووری کوردی و رووناکبییری کوردی بە گشتی لای ڕۆژهەڵاتێکان و بە تایبەتی لای ژنان کاڵ بێتەوە؟**

– وایە کاریگەری هەبووە: بەڵام لەو ماوەیەوە کوردستانی باشوور ئازاد بووە دیارە کاریگەرییێکی زۆری بووە، کە ئێستا لەگەڵ ئەم حکومەتە کوردییە هاتو چۆکان،پەیوەنییەکان، ڕاگەیاندنەکان بە هۆی ئەمانەوە خەریکە ئەو کلتوورە زیندوو دەبێتەوە.

*** جگە لەوە کاریگەری لە باشووری کوردستانەوە لەسەرتانە،ئێوە خۆتان وەکو ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان چیتان کردووە بۆ زیندوومانەوەی کلتوورو رووناکبیری کوردی؟**

– ئێمە زۆرنییە کە بەکوردی دەنووسین، نزیکەی دە بۆ پانزە ساڵە ئیجازەی ئەوەمان هەیە، کە کوردی بخوێنین،نووسین و چالاکیمان هەیە، لەوانە چالاکی ژنان و پەیوەندی دەرەوە.

*** هۆکاری چی بووە کە پێش ئەم پانزە ساڵە ئەو ئازادیە نەبووە ئێستا هەیە؟**

– زەمانی شاهەنشای کەس هەقی نەبووە بە کوردی بنوسێ،دوای شۆڕشی ئیسلامی فەزا ئامادەو کراوە بوو بۆ کوردی نووسین و خوێندنەوە،بەڵام ئێستا ماوەیەکە زەخت و زۆر هەیە،ئێمە لە مەدرەسەکانمان منداڵانی ئێمە ئیجازەیان نییە بە زوانی کوردی بخوێنن، خەریکە لەسەر ئەوە قسە ئەکەین و ئیتراز دەنووسین.

*** هیچتان کردووە لەوبارەیەوە کە شایەنی وتن بێت؟**

– بڕیار وابوو کە لە زانکۆ پێش هەمویان خوێندکارانی زانکۆی سنە چەند تێرم لە زوانی کوردی بۆیان دابنرێ، پێشتر موافەقە کرا:بەڵام دواتر بەهۆی هەندێ بارودۆخی سیاسییەوە ئەو موافەقەتە نەبوو، هەتا لە تەلەفزیۆنی کوردستان لە شاری سنە مەرکەزی ئۆستانی کوردستان لە بەرنامەی منداڵان هەقی ئەوەی نییە بە زوانی کوردی بۆ منداڵان بدوێ.

*** ئەو هەوڵانە هیچ ئاکامێکی نەبووە؟**

– ئاکامی ئەوەیە کە ئێستە کلاسی فێرکردنی کلاسی کوردی غەیرە دەوڵەتی هەیە،یەعنی فێرکردنی چوونە ناو زمانی کوردی کاریگەری لەوە هەیەو لە شتەکانی تریش.

*** با بێینەوە لای کەرکووک ئێوەی ڕۆژهەڵاتی چیتان بۆ قەزیەی کەرکووک وتووە لەوەندەی کە پەیوەندی پێتانەوە هەیە لە کاتێکدا لایەنەکانی بەرامبەرمان هیچ ئامادەی موساوەمە نین؟**

– خۆتان ئاشنای بارودۆخی ئێمەن ناتوانین هیچ بکەین،بەس ئیترازو نامە نووسین و ئەم جۆرە شتانە،من باسی هونەرمەندەکان دەکەم، من وەکو سروودێک توانیم ئەو هەستە دەربڕم،کەسی تر بەشێوەی تر،بەڵام بە ئاشکرا ناتوانین ئەوە دەربڕین،بەڵام کەرکووک ئەوەندە پشگیری هەیە ئەگەر ئێمە لە دووریشەوە، کە دڵمان هەر لە لایەتی هەر ئەوە زەمانی پێویست بێت،هەر کارێکیش بە ئێمە بکرێت ئێمە ئامادەین.

*** بە ئایندەی کەرکەک گەشبینی؟**

– بەو هەستەوە کە ئەیبینم گەشبینم، ئامادەگی هەیە بۆ کێشەی کەرکووک.

سیمین چایچی

هەڵکشان...؟

* کاریگەری"جوگرافی" هەر تەنیا بەسەر کۆمەڵانی خەڵکەوە نییەو بەس، بەڵکو بەشێوەیەکی بەرهەراو قووڵ، کار لەناخی ناخەوەی مرۆڤی نووسەر و هونەرمەند- نێرومێ- دەکاو زۆر کاراتریشە، چونکە ئەم توێژە دڵاوایە بەو"جوانی"یە پەروەردەو دەستەمۆ بووەو دەژی، بۆیە یەکاندەر دوو"جوانی"سەرنجیان بەندەکاو ئەندێشەی ئاوەنیای تەڕ خۆت بگرە واهاتن...!

* دیارە هەڵچوون و جۆشخواردن و هەستی گەرم لەتەک"جوانی"دا بەند نییە بە توێژێک و بەس، نا بەڵکو بەپێی باری کۆمەڵایەتی و دەروونی و ڕۆشنبیری، لەم بۆ ئەو، لەشوێنێ بۆ شوێنی، لەگاڤێ بۆ گاڤێ، لە وڵاتێ بۆ وڵاتێ هەم دەگۆڕێ و هەم جێگۆڕکێ دەکا...!

* "تابلۆیەکی شاکار- فیلمێکی پڕ زایەڵە- شانۆیەکی یارا- شیعرێکی بۆزەن- پارچە موزکلێکی ڕوحبوژێنەر- سترانێکی ورشەدار- ژنێکی چاوخومار-زاروزیچێکی پڕسا- تافەتافی زنەیەک- چرکەیەکی‌هێمن-ماچێکی پڕ لەباران- ڕاژانێکی کپ- سورە چنارێکی هوژمدار- هەڵەمووتێکی بەسام- باڕێزەو وەشەنێک- لێزگ و بڵێزەیەکی نیوەشەو - ئاورنگێکی بەهارژن- ئاوێنەیەکی باڵانوێن- تەوژمی شەپۆلێک- ڕامووسان‌وجووتبوونێکی بەگفت و کۆ- هۆنە هۆنی ڕووبارێک- هەڵپشکوتنی وردە زامی عشقێک- شڵخەی هەنگەژاڵێک- شیلاوگەی دار هەنجیرێک- کەڵە هەرزێک- هەنگە شڵەی نەورەسیدەیەک- خەونە ساڵ و پیرە خەونێک- لامەکێکی خنج و منج- تیژباڵی تێلەکناچەیەک- چاوی پڕلەکارو موگناتیزی هەرزەکارێک- کاروانە ڕێی شاخەوانێک- وەڕینی سەی دانگەی ئاوایی- لا سێبەری باحوراییک- گەڵاڕێزانی زەردی خەزانێک- گوڵە بەندێکی وڵاڕا- باختە باران و پرووشە بەفرێک- گورمژنی هەمورە تریشقەیەک- پاچرکێ ئەڤینداریکی دڵازا- بنتاوی گوڵێکی سپی- بناوانی کانیاوێکی بنار- تافە ڕەشکەی خامۆشی ڕێبوارێک- پوازی پەلکە زێڕینەیەک. تاد..تاد...!".

* هەموو ئەوانەو بلیۆن بلیۆنی وەک ئەمانە، لەم گەردوونە بەسامەی کردگاری جوان و جیهانی پاکی دڵە ڕۆشنەکانە، ئەندێشەی هەتەر بووەکانە، ئەو ئەندێشانەی زەریاکەی چەند بێبن بێ، ئەوەندە بەرهەمی ئەو مرۆڤە بەهرەدارو دڵنەوایە، لەنێو شەپۆلی"جوانی"دا دەدرەوشێتەوە، ئەوەندەش بەرەو لەوەندی و بەخشندەیی و دڵمەزنی و لێبوردەیی ڕایدەکێشێ.. لە ئەنجامیشدا بەرەو نەمری و جوانی، جوانی و جوانی و نەمریی...!؟

مەحمود زامدار

د. نەجاتی عەبدوڵڵا چوار کتێب چاپ دەکات

ئا: باوکی سینەم

ئەوەندە بەهێمنی گوزەر دەکات و بە خشکەیی بەنێو کتێباندا دەگەڕێ دەڵێی مۆرانەی ناو کتێب و ئەرشیفخانەکانە، زۆریش بە سەلیقەیە، تاکە مرۆڤی کوردیشە، کە لەماوەیەکی کەم لەدوورە وڵات بەتایبەتی"فەرەنسا"زیاتر لە"١٥"کتێب بنووسێ و ئامادە بکات و کاری وەرگێرانی تێدا بکات، سەرەرای وەرگرتنی بڕوانامەکانی خوێندن. نەجاتی عەبدوڵڵائەویاوو خۆش مەشرەب و خاکییە، هەرگیزاو هەرگیز لەپێناوی نازناو ناوبانگ و شتەکانی دیکە کاری نەکردووە، "بەدرخان"پاش هەوڵ و ماندووبوونێکی زۆر، کە دەیخواست دیدارێکی لەگەڵ سازبدات، بەڵام رازی نەبوو، چونکە هەفتەنامەی "بەدرخان" لەڕێگەی کەناڵەکان خۆی دیزانی کە هەگبەی پڕاوپڕەو پڕە لە نووسینی جوان و کتێبی باش.. پاش زۆرلێکردنێکی بێئەندازە، لەبەرامبەر دیدارەکە، ئەویش خۆشەویستی بۆ هەفتەنامەی بەدرخان دەربڕی و تەنیا لێدوانێکی تایبەتیدا.. هەرچەندە گفتی ئەوەیدا لەپاش چاپکردنی هەرچوار نوێیەکانی قسە لەسەر زۆر شت بکات، ئەو کتێبە نوێیانە چین کە بەنیازی چاپیان بکەیت.. ئەویش لەوەڵامدا گوتی:

* چوار کتێبم ئامادەیە بۆچاپ و بەمزووانە چاپدەکرێت، هەرچەندە زوتر بڕیارمدابوو کە تا کتێب چاپ نەبێت، هیچ بانگەشەو ڕیکلام و قسەی لەسەر نەکەم، بەڵام، بەدرخان هەروەک چۆن ڕچەشکێنەو لەدڵسۆزی و خەمخۆری بۆ کاری رووناکبیری کەمتر گوێ بە دابونەریت دەدات، منیش ئەمجارەیان ئەو داب و نەریتەم شکاندو زانیارییەکان و کتێبەکانی بەنیازم چاپیان بکەم لێرە بڵاویان دەکەمەوە، کتێبەکانیش ئەمانەن خوارەوەیە:

یەکەم: نامە دیپلۆماتییەکانی شەریف پاشای خەندان لە ئەرشیفخانەکانی بریتانیاو فەرەنسا دا (١٩٢٠-١٩١٨). "سەرجەم نامەو نامەکارییەکانی ژێنێرال شەریف پاشایە، کە بە فەرەنسی نووسراون و کۆپی ئەسڵی برێک لە بەڵگەنامەکانیشی لەگەڵدایە)

دووەم: گەشتنامەی مسیۆنێرێک بۆ ناوچەکانی کەرکووک و سلێمانی، ساڵی ١٨٧٨. نووسینی: ژاک ڕیتۆرێ. وەرگێران لە فرەنسییەوە

سێیەم: سەردەمی تەنزیمات (١٨٣٩-١٨٧٨). نووسینی: پۆل دۆمۆن، وەرگێرانی لە فەرەنسییەوە.

چوارەم: زاراوەسازیی کۆنفرانسەکان لەژێر چاودێری: ژان هێربێرت، وەرگێرانی زاراوەکان بۆ کوردی.

لە کۆتاییدا بەناوی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان، پیرۆزبایی و دەستخۆشی لە هاوکارمان د. نەجاتی عەبدوڵڵا دەکەین بەبۆنەی بەچاپگەیاندنی ئەو بەرهەمە شیاوانە.

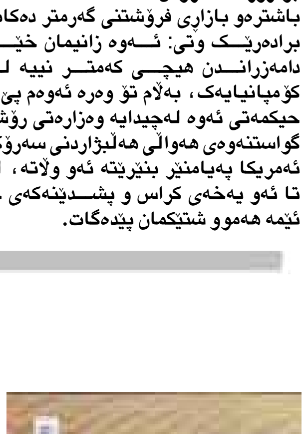

د. نەجاتی عەبدوڵڵا

کەی سیستمی خوێندنگاکان دەگۆڕدرێن؟!

عەبدوڵا دەربەندی

خوێندنگە بچوککراوەی حکومەتە، بۆیە دەکرێ ئەو بنەماو یاساو پرێنسیپانەی لە هەڵبژاردن و دروستکردنی کابینەی حکومەتدا رەچاو دەکرێ لەدانان و دروستکردنی بەڕێوەبەرایەتیەکی سەرکەوتوو لەخوێندنگەدا پەیڕەو بکرێت. ئەگەر بێت و توێژینەوەیەک یان بەدواداچونێک بکرێت لەسەر بەڕێوەبەری خوێندنگەکان، دەردەکەوێ کە زۆربەیان هەر لە خانەقینەوە تا زاخۆ لەسەر پێوەر و بنەمای حیزبی دانراون، بۆیەش هەڵسو کەوت و جوڵانەوەو بەرنامەدانانیان حزبیانەیە نەک پەروەردەیی، ئەگەر سەیری دیواری ناو بەڕێوەبەرایەتییەکان بکەین زیاتر لەبارەگای حیزبی دەچن وەک ئەوەی جێگای پەروەردەو فێرکردن بن. بۆیە دەبینین بەرێوەبەری ئەو حکومەتەبچووکانە(خوێندنگە)تاکڕەوی، بێپلانی، ناعەدالەتی، بڕوانەبوون بە بنەماکانی دیموکراسی، ، کەمی شارەزایی لەبواری بەڕێوەبردندا، بەکارهێنانی وشەی من لەجیاتی ئێمە، کەم شارەزایی لەبواری دەروونزانی، بێئاگایی لەسیستەمی پەروەردەی وڵاتان، نەبوونی هونەری خۆگونجاندن، بەکارهێنانی توندوتیژی، ئەمانە بەشێکن لە پێکهاتەی رە فتارو بڕوای زۆرلە بەڕێوەبەرەکان، پاش بڕیاردان لەسەر گۆڕینی سیستەمی کۆنی پەروەردەو پراکتیزەکردنی سیستەمی نوێ لەساڵی خوێندنی ٢٠٠٨/٢٠٠٧ بەڕێوەبەری خوێندنگەکانیش چاودێر و بەرپرسن لەشێوازی پراکتیزەکردن و سەرخستنی ئەم پرۆسەیە لەناو خوێندنگەکانیان، بەڵام ئەم شێوازەی ئێستای بەڕێوەبردن دەبێتە هۆی سەرخستنی ئەم پرۆسەیە؟ چەند بەڕێوەبەر هەیە بڕوای بەدیموکراسی هەبێت و رای بەرانبەر قبوڵ بکات؟ ئەی هەڵسەنگاندنی بەڕێوەبەر بۆ مامۆستا دروستە؟بەڕێوەبەری خوێندگەکان و یاریدەدەرەکانیان تاچەند پێشوازی لەم سیستەمە نوێیە دەکەن؟ بۆیە ئەگەر وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستان دەیەوێ سیستەمی نوێی پەروەردەو فێرکردن سەرکەوتووبێ بەکورتترین ماوە زۆرترین هەنگاوببرێ پێویستە سەرلەنوێ بەڕێوەبەرایەتی قوتابخانەکان هەڵبوەشێنێتەوەو کابینەیەکی نوێ بۆ هەر خوێندنگەیەک دروست بکات بە شێوەیەک کە بەڕێوەبەر و یاریدەدە رو تەواوی مامۆستایان بەشداری بکەن لە پلاندانان و بەڕێوەبردنی خوێندنگە، بەڕێوەبەر بڕوایەکی تەواوی بە دیموکراسی و کاری بەکۆمەڵ هەبێت و کەسێکی شیاوو خاوەن ئەزموونبێت، شارەزایی هەبێت لە بەڕێوەبردن و رۆشنبیری گشتی و پلانی رۆژانە و مانگانەو ساڵانە. ئەمەش بەوە دەکرێت کە کۆمەڵێک مەرج سەرباری کومەڵێک رێنمایی دابنرێت واتا لە رێگەی هەڵبژاردنێکی دیموکراسییەوە، بەپێی ئەو مەرجانە بەڕێوەبەر دیاری بکرێن بۆ ماوەی دوو ساڵ "مامۆستایانی هەر خوێندنگەیەک لەناو خۆیان کەسێکی شیاو هەڵبژێرن"، وەبەردەوامیش بەدواداچوون بۆ کارەکانیان بکرێت و لێپرسینەوەیان لەگەڵ بکرێت و هەموو جۆرە دەست تێوەردانێکی حیزبی و تایبەت رێگای پێنەدرێ، بەشێوەیەک کە خوێندگاکانمان بەراستی ببنە جێگەیەک بۆ پەروەردەو فێرکردن و کارگەیەک بن بۆبەرهەمهێنانی کەسانی بەتواناو پڕبەرهەم و نیشتمان پەروەر، دوور لە توندو تیژی و کۆنەپارێزی .

عەبدوڵڵا دەربەندی

سەرنووسەری کوردستانی نوێ کاوە محەمەد: پێویست ناکات هیچ سەرنووسەرێک زیاتر لە سێ ساڵ بمێنێتەوە

گۆڕەپانی رۆژنامەگەری کوردی ئەو گۆڕەپانە فراوانەیە کە چەندان کەسی بە ئەزموون پێوەی ماندوون و هەوڵی بەرەو پێشخستنی دەدەن، رۆژنامەی کوردستانی نوێش یەکێکە لەو رۆژنامانەی ناوێکی دیاری ناو گۆڕەپانی رۆژنامەگەری کوردییە و ئۆرگانی یەکێتی نیشتمانی کوردستانیشە، کاوە محەمەدی سەرنووسەری ئەو رۆژنامەیە کەسێک پڕاو پڕ لە هێمنی و لەسەرخۆیی و رێز و حورمەت و ماوەی حەوت ساڵە وەک سەرنووسەر کار لەو رۆژنامەیە دەکا، لەسەر ژیانی تایبەتی خۆی و رەوشی ئەمڕۆی رۆژنامەگەری ئەو دیدارەمان لەگەڵی سازدا...

ئا: مەسعوود ئیبراهیم مەلا هەمزە

*** کاوە وەک سەرنووسەری کوردستانی نوێ ناسراوە، بەڵام وەک ژیانی تایبەتی، کاوە کێیە و کەی و لەکوێ لەدایکبووە؟**

-ساڵی (١٩٦٦) لەشاری هەولێر لەدایکبووم، ساڵی (١٩٨٩) بەشی بایۆلۆجی کۆلێجی زانست-م لە زانکۆی سەلاحەدین تەواوکردووە.

*** کە لەگەڵت دادەنیشین، هەست بەهێمنییەکی زۆر دەکرێ، ئەو هێمنییە رەنگدانەوەی منداڵیتە، یا لەمنداڵی وا نەبوویت؟**

-هەر لەمنداڵییەوە هێمن بووم و زۆر بەدەگمەن تووشی حاڵەتی هەڵچوون بووم، ئەمەش بەشێکی پێکهاتەی کەسێتیی من پێکدێنێ و پێی دەناسرێمەوە. لەوەشدا سوودمەندبووم و هەمیشە لە بەرامبەر کێشەکاندا بەو هێمنییەوە توانیومە بەسەریاندا زاڵبم، چونکە زۆربەی جار هەڵچوون کێشەکان ئاڵۆزتر دەکات و کەسی هەڵچوو لەسەرەنجامدا زەرەرمەند دەبێت.

*** لە تەمەنی گەنجیتدا، عەشق بوونی هەبووە و چی کاریگەرییەکی کردۆتە سەرت؟**

-رەنگە لاتان سەیر بێت کە بڵێم لە ژیانمدا تەنیا یەکجار دڵداریم کردووە و ئەویش سەرەنجامەکەی پێکهێنانی خێزانی لێکەوتەوە، ئەویتری تەنیا خۆشەویستی یەک تەرەفە بووە، یان لەلایەن من-ەوە بووە، یانیش بەپێچەوانەوە بووە و نەگەیشتۆتە ئەوەی رازی دڵمان بۆ یەکتر ئاشکرا بکەین.

*** لە ژیانی تایبەتیتدا بە تەنیا دەژی یا خێزانداری؟**

-لەساڵی (١٩٩٤) خێزانم پێکەوەناوە و سێ کوڕ و کچێکمان هەیە.

*** سەرەتای تێکەڵبوونت بە دنیای خوێندنەوە و نووسین بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟**

-جگە لەوەی هەر لە منداڵییەوە قوتابییەکی زیرەک بووم، لەقۆناغی سەرەتاییەوە حەزم لە خوێندنەوەی رۆژنامە و گۆڤارەکان بوو بەشێک لەکاتی خۆمم بۆ تەرخان دەکرد، دواتر لە قۆناغی ناوەندییەوە دەستمکردووە بە خوێندنەوەی کتێب، ئەوکاتانە جارجار هەوڵمدەدا وتار بنووسم و ئەوەش بۆ من وەک پرۆڤەیەک وابوو، بەڵام لەدوای راپەڕین و رێک لەساڵی (١٩٩١)ەوە دەستمکردووە بە کاری رۆژنامەنووسیی و یەکەم کاریشم لەو بوارەدا لە رۆژنامەی (راپەڕین) بڵاوکراوەتەوە، کە لەلایەن مەڵبەندی رێکخستنی سێی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لە شەقڵاوە دەردەچوو. دواتریش کە لە ساڵی (١٩٩٢) کوردستانی نوێ دەرچوو، لەوێ وەک نووسەرێکی بەشی سیاسەت دەستبەکاربووم، کە تائێستا لە رۆژنامەکەدا کاردەکەم.

*** شیعر و چیرۆک و رۆمان، زیاتر حەز بەکامیان دەکەیت؟**

-لەراستیدا زیاتر کتێبی سیاسی و فیکری و مێژوویی دەخوێنمەوە، بەڵام لەبواری ئەدەبدا جارجارە شیعری چەند شاعیرێکی دیاریکراو دەخوێنمەوە، بەپلەی دووەمیش رۆمان و چیرۆک.

*** کێن ئەو نووسەرانەی موشتاقی بە نووسینەکانیان؟**

- لەراستیدا زیاتر بەدوای ناونیشانی کتێب و وتارەکاندا دەگەڕێم و دەیانخوێنمەوە، نەک ناوی نووسەر. تەنیا چەند ناوێکی وەک (تۆماس فریدمان و فۆکۆیاما و کیسینجەر و بریجنسکی و گیدنز و نەبیل فەیاز و د.خالد النجار و د.کەمال مەزهەر و شێرکۆ بێکەس و د.فەرهاد پیربال و بەختیار عەلی) نەبێت، کە سەرنجم رادەکێشن بۆ خوێندنەوەیان.

*** گۆرانی و مۆسیقا رۆژانە چەند کاتیان داگیر کردووی؟**

-بەداخەوە گۆرانی و مۆسیقا بەشێکی کەمی ژیانی رۆژانەمی داگیر نەکردووە بەڵکو ئازادی کردووە لەو هەموو هیلاکی و سەرئێشەیەی کاری رۆژنامەنووسیی بۆی دروستکردووم، بەڵام خۆم زۆر حەز بە دنیا جوانەکەی مۆسیقا دەکەم، ژمارەیەکی باشیش لە برادەرانم لە هونەرمەندە مۆسیقییەکانن. هەمیشەش ئەو قسەیەی شکسپیر دەڵێمەوە، کە ئەگەر بەهەڵەدا نەچووبم لەسەر زاری کاراکتەرێکی یەکێک لە شانۆگەرییەکانی دەڵێت: (هەر کەسێک حەزی لە مۆسیقا نەبێت متمانەی پێناکرێت).

*** گوێ لە چ گۆرانی بێژێک دەگری؟**

-زیاتر گوێ لە گۆرانییەکانی (عەدنان کەریم، ناسری رەزازی، هۆمەری دزەیی، بەهجەت یەحیا، لەیلا فەریقی، نازم غەزالی و مەیادە حناوی) دەگرم.

*** لە ژیانت لەچی پەشیمانی؟**

-لە هیچ شتێ پەشیمان نیم.

*** ئەو کارەسات یا ئەو ساتە چی بووە کە تۆی لەناخەوە گریاندووە؟**

-ئەنفالەکان، کۆڕەوەکەی ساڵی (١٩٩١) و کۆچی دوایی باوکم کە تێکۆشەرێکی سەرسەختی کوردایەتی بوو.

*** ئەو خواردنەی حەزی لێدەکەی و ئەو خواردنەشی دەزانی لێی بنێی چییە؟**

-بەپلەی یەکەم حەزم لە برنجە، ئینجا خواردنە قورسەکانی وەک دۆڵمە و کفتە. تەنیا دەزانم برنج لێبنێم. زۆرجار هەر بۆ سوعبەت دەڵێم خۆزگە هەموو سفرەیەک ئەگەر بە خاوی-ش بێت قاپێک برنجی لەگەڵ دابنرێت، وەک رێزگرتنێک لە سفرەکە. بەڵام بەداخەوە ئێستا وەک جاران ناتوانم بەدڵی خۆم برنج بخۆم، چونکە دەستمکردووە بە رێجیم.

*** کوڕێکی هەولێری دانیشتووی سلێمانی، ناوی هەولێر و وێنەی هەولێر چیت دێننەوە یاد؟**

-ناو و وێنەی هەولێر بۆ من هەمیشە ئەو نۆستالجیایە کە لە ژیان و یادەوەریمدا حزوری هەیە و ناوەناوە دەستم دەگرێ و بە کۆڵانەکانی تەیراوە و جادەی باتا و دەوری قەڵات و ناو قەسراندا دەگەڕێین و بەلای ئۆرزدیباک و گازینۆی عەنتەر و لەیالی و باکوور و چایخانەی قەرداران و بازاڕی شێخەڵڵا و فلکەی ئاوی کەسک و سۆردا رەتدەبین و ئەو یادگاریی و هاوڕێیانەم بیردێنێتەوە کە هەرگیز لەیادم ناچنەوە.

رۆژنامەنووسیی ئەهلی هەیە، نەک تەواو ئازاد و سەربەخۆ، چونکە هێشتا زەمینەی ئەوە لە کوردستاندا دروست نەبووە کە رۆژنامەی سەرخۆ بوونی هەبێت

کاوە محەمەد سەرنووسەری رۆژنامەی کوردستانی نوێ

*** ئەو پێوەرە چی بوو کە لەسەری کرایت بە سەرنووسەری کوردستانی نوێ؟**

-رەنگە ئەو پرسیارە لە جەنابی مام جەلال و مەکتەبی سیاسیی ی.ن.ک و لێپرسراوی مەکتەبی راگەیاندن بکرێت گونجاوتر بێت، چونکە بۆ من ناخۆشە باس لەپێوەرەکان بکەم.بەڵام پێموایە لەبەرئەوە بووبێت کە: پێشتر و لە پۆستەکانی دیکەدا ئەهلیەتی خۆم سەلماندبوو، دڵسۆزیی و شەونخوونیی چەندین ساڵەم بۆ پێشخستنی کوردستانی نوێ.

*** تا چەند ئاسوودەی بە سەرنووسەرایەتی لە رۆژنامەی کوردستانی نوێ؟**

-درۆ دەکەم ئەگەر بڵێم لە سەرنووسەرایەتیی کوردستانی نوێ ئاسوودەم، چونکە بەراستی هەموو کاتێکی گرتووم و زۆر ماندووی کردووم، ئەوکاتەی ساڵی (٢٠٠٢) کە بووم بە سەرنووسەر ئاسوودەییەکی زۆری پێ بەخشیم کە توانیم لە نووسەرێکی ئاساییەوە بگەم بەو بەرپرسیارێتییە لە رۆژنامەکە، بەڵام ئەمە هەر بۆ دووساڵ سێ ساڵ خۆشبوو، نەک هێندە درێژە بکێشێت.

*** بوونی پاشکۆیەکی زۆر لەگەڵ کوردستانی نوێ بۆ؟**

-کوردستانی نوێ سێ پاشکۆی جێگیری هەیە، دووانی هەفتانە (ئەدەب و هونەر و ئاوێزە) و یەکێکی رۆژانە (ستادیۆم)، ئەمەش ستایلێکە زۆر لە رۆژنامەکانی وڵاتانی ناوچەکە و جیهان پەیڕەوی دەکەن. ئێمەش لەبەر ئەوەی هەریەک لە توێژی ئەدیبان و هونەرمەندان وەرزشکاران و گەنجان تایبەتمەندیی خۆیان هەیە و بەحوکمی ئەوەی کوردستانی نوێ رۆژنامەیەکی سیاسییە رەنگە نەتوانێ وەک پێویست خزمەت بەو توێژ و بوارانە بکات و تایبەتمەندییەکانیان لەبەرچاوبگرێت، بۆیە دەرکردنی ئەو پاشکۆیانەمان بەپێویستزانی و توانیویانە سەرکەوتنی بەرچاویش بەدەستبهێنن.

*** ئازاد جوندیانی دەڵێ: ئێمەش راگەیاندنی ئازادین، ئەو ئازادییەی بەڕێزی باسی دەکا، لەسەدا چەندی لە کوردستانی نوێ بوونی هەیە؟**

- لەراستیدا بەدەق ئەو قسەیەم لە کاک ئازاد نەبیستووە و نەخوێندۆتەوە، بەڵام پێموایە لەو سیاقەدا ئەوەی وتبێت کە زۆر جار رۆژنامە ئەهلییەکان بەخۆیان دەڵێن (رۆژنامەی ئازاد) بۆئەوەی رۆژنامە حزبییەکان بە کۆیلە ناوزەد بکەن، لەکاتێکدا هەدوولا رێژەیەک لەئازادی و رێژەیەکیش لە سانسۆرمان هەیە و نە ئەوان ئازادن و نە ئێمەش نەوزاد!

*** زۆرجار دەگوترێ ئەو رۆژنامانەی ئۆرگانی حیزبین، لەلایەن حیزبەکەوە هێڵێکی سووریان بۆ دیارکراوە، بەڵام ستافی رۆژنامەکە هێشتا هێڵی ئەو ئازادییە کەمتر دەکەنەوە، ئەوەیان تا چەند راستە؟**

-دەتوانم بڵێم ئەمە بەپێچەوانەوەیە، چونکە ئاساییە کە حزبێکی گەورەی وەک یەکێتی لە ئاستی کوردستان و عێراق و ناوچەکە و دنیاشدا بەرپرسیارێتییەکی زۆری لەسەرشان بێت و رۆژنامەکەیشی بەو هۆیەوە هەندێ هێڵی سووری هەبێت، بەڵام ئێمە لە ستافی کوردستانی نوێ هەمیشە هەوڵی ئەوەمان داوە کە هێڵە سوورەکان کاڵتر و کەمتر بکەینەوە و پانتایی ئازادیی زیاتر بکەین، هەربۆیەش ئەگەر لەگەڵ رۆژنامە حزبییەکانی دیکە بەراوردی بکەیت، ئازادانەتر رەخنە دەگرێ و لە کێشە و کەموکورتییەکان دەکۆڵێتەوە و دەرگای بەرووی قەڵەمە رەخنەگرە جددییەکاندا کردۆتەوە.

*** بەهرۆز گەلاڵی لە گۆشەیەکی داوا دەکات، کوردستانی نوێ لەرۆژانی جەژنیش دەربچێ، ئێستاش دەنگۆی دەرنەچوونی کوردستانی نوێ هەیە لە رۆژانی شەممە و هەینی، وەک سەرنووسەری کوردستانی نوێ وتەت بۆ هەردوو قسە و راکە چییە؟**

- بەهیچ شێوەیەک ئەو دەنگۆیە راست نییە کە گوایە رۆژانی هەینی و شەممە کوردستانی نوێ دەرنەچێت، تەنیا رۆژانی شەممە دەرناچێت، ئەویش وەک پشووی هەفتانەی ستافی رۆژنامەکەیە، سەبارەت بە پێشنیازەکەی کاک بەهرۆزیش، وەکو پرەنسیپ بەباشی دەزانین، بەڵام لەکوردستاندا کێشەی دابەشکردنی رۆژنامە هەیە لە رۆژانی جەژندا، جگە لەوە لەرۆژانی جەژندا بازاڕەکانی کوردستان ئیفلیج دەبن و خەڵکی کوردستانیش سەرقاڵی سەردان و پیاسە و گەڕان دەبن و ناچنە بازاڕ، بۆیە لەو رۆژانەدا رۆژنامەکانی کوردستان بەگشتی دەرناچن، چونکە کەس بەلایانەوە ناچێت، مەگەر ئەوکاتە ئەو پێشنیازە سەردەگرێت کە ئالیەتی گەیاندنی رۆژنامە هەبێت بۆ ماڵی خوێنەران، کەبەداخەوە بەهۆی کۆمەڵێک کێشە و گرفتەوە تائێستا ئەو ئالیەتە بوونی نییە لە کوردستان.

*** رەفتارکردنت لەگەڵ ستافی کوردستانی نوێ لەسەر چ پێوەرێکە؟**

-هەمیشە وەک هاوڕێ و هاوکار مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەم، پێویستە هەرواش بێت، چونکە من سەرنووسەری رۆژنامەم و ئەوانەی کاریان لەگەڵدا دەکەم کەسانی نووسەر و رۆشنبیرن و بەشێکیان زیاتر لە (١٥) ساڵە هاوکاری یەکترین و لەگەڵ بەشێکیشیاندا رۆژانە زیاتر لە (١٠) سەعات کار لەگەڵ یەکتریدا دەکەین.

*** هەستدەکرێ زۆر موستەیری لەسەر ئەوەی کە لەهەر لاپەڕەیەکی کوردستانی نوێ ئەگەر وێنە لەهەر شوێنێک وەرگیرا ئاماژەی پێ بکرێ، ئەوە چۆنە؟**

-هەمیشە هەوڵدەدەین لەکوردستانی نوێ-دا پێشەنگی پەیڕەوکردنی بنەما پیشەییەکانی کاری رۆژنامەنووسیی بین، چونکە بەداخەوە لە رۆژنامەنووسیی کوردیدا تێبینی دەکرێ فەوزایەک هەیە لەو بوارەدا و پێویستە هەموومان لەهەوڵی دارشتنی چوارچێوەیەکی پیشەیی بین کە هیچ رۆژنامەیەک نەتوانێ مشەخۆرانە ماف و ماندووبوونی رۆژنامەیەکی دیکە بخوات.

*** ئەگەر بگوترێ کوردستانی نوێ بۆ سلێمانی و خەبات بۆ هەولێر، بەو مانایەی بارەگای سەرەکی هەریەک لەوانە لەشارەکەی خۆیەتی، چی دەڵێی، پێتوایە پەیامنێرانی هەولێری کوردستانی نوێ کەمتەرخەم بن، یا سیستەمی خۆتان وایە زیاتر بایەخ بە شاری سلێمانی دەدەن؟**

-ناتوانین نکوڵی لەوە بکەین کە ساڵانی شەڕی ناوخۆ کاریگەری سلبی خستە سەر بازنەی کارکردن و دابەشکردنی رۆژنامەکان، بەتایبەتی (کوردستانی نوێ و خەبات)، بەڵام لەدوای ساڵی (٢٠٠٢)ەوە هەوڵ و هەنگاوی جددیمان ناوە بۆ کەمکردنەوەی ئەو کاریگەرییە نێگەتیفە و توانیومانە ئەنجامی بەرچاو بەدەستبهێنین، بەتایبەتیش دوای ئەوەی لقێکی مەکتەبی راگەیاندن-مان لەهەولێر کردەوە و ستافێکی فراوانی کوردستانی نوێ-ش لەهەولێر کاردەکەن، جگە لەوەش ماوەیەکی زۆرە بەیانیان سەعات حەوت و هەندێجار زووتریش کوردستانی نوێ دەگاتە بازاڕەکانی هەولێر. بەڵام ئێستا پێویستمان بەوەیە کە کاری زیاتر بکەین بۆ نەهێشتنی ئەو تێڕوانینەی سەردەمی شەڕی ناوخۆ. ئەگەرنا ئێمە بەهیچ شێوەیەک خۆمان بەرۆژنامەی شارێک نازانین، بەڵکو رۆژنامەیەکی سەرانسەرین و هەموو شارەکان شوێنی کارکردن و بایەخپێدانی ئێمەن.

*** کەی بیر لە وازهێنان دەکەیەوە لە کوردستانی نوێ؟**

- ئەوا نزیکەی حەوت ساڵە سەرنووسەری کوردستانی نوێ-م کە پێشتر هیچ سەرنووسەرێک ئەو ماوە زۆرە لە پۆستەکەدا نەماوەتەوە، بەرای خۆم پێویست ناکات هیچ سەرنووسەرێک زیاتر لە سێ ساڵ بمێنێتەوە، بۆئەوەی فرسەت بە خەڵکی دیکە بدرێ بەرپرسیارێتییەکە لەئەستۆ بگرن و توانای دیکە تاقی بکرێنەوە و گۆڕان ببێتە داینەمۆی بەردەوامی رۆژنامەکە. بۆیە من دەمێکە بیرم لە وازهێنان لە سەرنووسەری کردۆتەوە و داواشم کردووە ئەو گۆڕانە بکرێت، بەڵام لەبەرئەوەی رۆژنامەیەکی حزبییە، دەبێت حزب ئەو بڕیارە بدات.

*** مانای ئازادی رۆژنامەگەری لەچی دەبینییەوە؟**

-مانای ئازادیی رۆژنامەنووسیی لە بڵاوکردنەوەی رەخنەی جددی و خستنەڕووی کێشەکانی خەڵک و کەموکوورییکانی دەسەڵات و کاریگەریی دانان بۆ چاککردنی کێشە و کەموکورتییەکاندا دەبینم.

*** لە کوردستان ئازادی رۆژنامەگەری چەند بوونی هەیە؟**

- پەراوێزێک لە ئازادییەکی نارێکخراو هەیە کە هەندێجار دەگاتە رادەی فەوزا، بەو هیوایەی پەسندکردنی یاسای کاری رۆژنامەنووسیی بتوانێ ئەو ئازادیە نارێکخراوە رێکبخات.

*** پێتوایە لە کوردستان دەزگا یا بڵاوکراوەیەکی تەواو ئازاد و سەربەخۆ هەبێ، یا هەموویان پاشکۆی حیزبین؟**

- دەتوانین بڵێین رۆژنامەنووسیی ئەهلی هەیە، نەک تەواو ئازاد و سەربەخۆ، چونکە هێشتا زەمینەی ئەوە لە کوردستاندا دروست نەبووە کە رۆژنامەی سەرخۆ بوونی هەبێت.

*** هەفتەنامەی بەدرخان و کارەکانی دەزگای بەدرخان چۆن دەبینی؟**

- هەفتەنامەی بەدرخان ماندووبوونێکی زۆری پێوە دیارە و توانیویەتی گەشە بەخۆی بدات، سەرەڕای دەستخۆشیم بۆتان، بەڵام بەڕای من باشترە بکرێ بە گۆڤار، چونکە ستایلی بابەت و دیزاینەکەی زیار بۆ گۆڤار گونجاوە نەک مانگنامە. سەبارەت بە دەزگای بەدرخان-یش توانیویەتی ببێتە دەزگایەکی رۆژنامەنووسی و رۆشنبیریی دیار و چالاک و کار و بەرهەمی باش و بەرچاوی هەبێت، بەتایبەتیش لەرێگەی فیستیڤاڵە ساڵانەکانی و چاپکردنی کۆمەڵێک بەرهەمی نووسەران و رۆشنبیران و گەشتەکانی بۆ دەرەوەی وڵات، بەکورتی دەزگای بەدرخان زیاتر بەو فیستیڤاڵ و سەفەرانەیەوە ناسراوە، نەک مانگنامەکەی.

قەدەغەکردنی فرەژنیو یاسا

باوکی ئاڤان

سەرەتا دەستخۆشی لەو ئەندام پەرلەمانە بەرێزانە دەکەم کە دەنگیان دا بە یاسا قەدەغە نەکردنی فرەژنی لە کاتی هەموار کردنی یاسای باری کەس بەرکار . وەنەبێ ئەم دەستخۆشیەم بەو مانایە بێت کە گوایە(خوانەخواستە) من پشتگیری لە فرە ژنی بکەم، نەخێر من پشتگیری لە فرەژنی ناکەم، بەلام لە هەمان کاتدا پشتگیری لە قەدەغەکردنی فرە ژنی بە یاسا ناکەم، ئەم دوو رستەیەش دووفاقی تێدا نییە . لە روانگەی یاساوە نابێت هیچ یاسایەک دژی ماددەو برگەکانی دەستووری عێراقی بێت کە تیایدا هاتووە نابێت هیچ یاسایەک دژی دیموکراسیەت بێت. لە روانگەی ئایینیەوەش نابێت هیچ یاسایەک دژی شەریعەتی ئیسلامی پیرۆز و قورئان بێت. بە کورتی هەست دەکرێت ئەگەر فرەژنی بە یاسا قەدەغە بکرێت، چەندین قەیرانی کۆمەلایەتی ناهەمواری بە دوادا دێت، لەوانە (١) زێدەبوونی رێژەی تەلاق کە لە باری ئێستای کۆمەلگەکەمان ئەم رێژەیە بە شێوەیەکی ترسناک لە هەلکشاندایە .(٢) ئەنجام دانی گرێبەندی مارەبرین لە دەرەوەی دادگا،کە ئەویش دەرەنجامی زۆر خراپی لێدەکەوێتەوە.(٣) ئەنجام دانی گرێبەندی مارەبرین و پرۆسەی هاوسەرگیری لە دەرەوەی شارەکانی هەرێم، ئەویشیان دەرەنجامی زۆر باشی نابێت . (٤) زیاد بوونی پەیوەندی نا شەرعی لە نێوان ژن و پیاوان دا و سەرهەلدانی چەند نەریتێکی رۆژ ئاوایی لەوانە (بۆی فرێندو گێرل فرێند و عەشیق و عەشیقە هەروەها أم عزباء بە مانای دایکی خاوەن مندالی بێ باوک) ئەمانە هەموویان دەرهاوێشتەی بە یاسا قەدەغەکردنی فرە ژنییە، من پشتگیری لە سنوردارکردنی فرە ژنی دەکەم و ئەم مەرجە یاساییانەی پەرلەمان دیاری کردوون مەرجی رێک وپێکن و کێشەکەی بە شێوەیەکی گونجاو دیاری کردووە . ئەوەیان رای منە، دەکرێت رایەکی دژ بە راو بۆچونی خۆم لە ژمارەی ئایندەی بەدرخان بخوێنینەوە.

نامەیەکی کراوە بۆ ئەنجوومەنی وەزیران

من "هێرش فەیسەڵ رەحمان" وەک ئەکتەرێکی سەرەکی بەشداریم کرد لە فیلمی "کیسەڵەکان دەفڕن"ی بەهمەنی قوبادی، دوای ئەوەی سەرکەوتنم بەدەست هێناو نەخۆشییەکەم لە زۆربەی وڵاتان بینرا لەرێگای ئەو فیلمەوە، بۆیە ئێستا چەند وڵاتێک داوای کۆپیەک لە گرێبەستەکەی بەشداریم لەو فیلمە دەکەن، بۆ ئەوەی دڵنیابن لەوەی من هێرش فەیسەڵی بەشداربووی فیلمەکەم. تا لەو وڵاتە بمێنمەوە بۆ ئەوەی چارەسەری دەستەکانم بکرێت، بۆ ئەو مەبەستەش پەیوەندیم بە چەند کەسێک لە ستافی ئەو فیلمە کردووە تا کۆپییەک لەو گرێبەستی بەشداربوونەم بدەنێ، بەڵام تا ئێستا ئەو داوایەم بۆ جێبەجێ نەکراوە، بۆیە داوا لە ئێوەی بەرێز (ئەنجوومەنی وەزیران) دەکەم هەوڵدەن کۆپییەک لەو گرێبەستی بەشداربوونەم بدەنێ تا منیش لەرێگای ئەوەوە هەوڵدەم پەیوەندی بەو وڵاتانە بکەم کە داوایان کردووم و چارەسەری دەستەکانیشم لەوێ دەکرێت.

هێرش فەیسەڵ رەحمان

کێ خەریتە عوسمانلییەکەی کەرکووکی کوردستانی دا بە مام جەلال؟

حەمید ئەبوبەکر بەدرخان

هەرپاش ئازادکردنی عێراق لەسەفەرێکم بۆ شاری موسڵ، ئەو شارەی کە چەندین خزم و ناسیاوو ماڵی دوو براو سێ برازامی لێدەژی، سەردانی ماڵی کاکم (فارس ئەبوبەکر)م کرد لە (حی الزهور) و لەپشت مزگەوتی (القبع)، کاتێ لە سەردانی پیاوێکی بە تەمەن و قسەخۆش و بەگفتار هات، کە ناوی تەواوی (عیسام ئیبراهیم حوسێن) ناسراو بە ئەبوو عیماد،کە لە سەیدەکانی معمارییەو لەدایکبووی ١٩٤١ موسڵە لە گەڕەکی وادی حەجەر دادەنیشت و لە نیسانی ٢٠٠٧ هەر لە شاری موسڵ کۆچی دوایی دەکات، پاش یەکترناسین کاکم گوتی، ئەوە (ئەبو عیماد)ە، منیش خۆم پێناساند و ئەویش قسەی لەسەر زۆر مەسائیل کرد، لەوانە (رژێمی بەعس و دیکتاتۆریەت و ژیان و گوزەران) دیارە ئەبو عیماد دڵی پڕ لە قسەو ئەو ئازادیەی فەراهەم ببوو، هەرگیز لە ژیانی نەیدیبوو، بۆیە لە قسەکانی دەیگوت: کورد و عەرەب برای یەکترن و مێژوویەکی هاوبەشیان هەیە بەتایبەتی لەموسڵ بەدرێژایی سەدان ساڵە بەیەکەوە دەژین، هیچ جیاوازییەک لە نێوانیاندا ناکەم. هەر لەو قسەکردنەدا گوتی: حەمید بەدرخان خەریتەیەک هەیە لە زەمانی عوسمانلی بەمیرات ماوەتەوە بۆمان زۆر گرنگە.. منیش وتم باشە کاتێ دابنێ بۆ ئەوەی خەریتەکە ببینین، ئەویش رۆژی دوایی دانا بۆ دیتنی خەریتەکە.. ئەوەبوو هەر لەماڵی فارسی برام سەیری خەریتەکەمان کرد.. خەریتەکە (١٦) پارچە بوو، لەسەر پێست بوو، رەنگاورەنگ بوو هەمووی دەنووشتایەوە و دەچووە ناویەک، زۆر پاک بوو، زۆر جوان بوو، ئەوەی لەبیرم مابێ ئاوا نووسرابوو (خارطة مستحدثة لولايات المملكة العثمانية في آسيا، في ايام خلافة سيدنا ومولانا السلطان الأعظم السلطان عبدالحميد خان أيد الله ملكه مدى الدوران سنة ١٣١١ هجرية. طبعت بمطبعة الامريكان في بيروت سنة ١٨٩٣.

منیش پاش ئەوە هاتمەوە سلێمانی و بەپەلە چوومە سکرتارییەتی مام جەلال و بە ئاراس شێخ جەنگیم گوت: شتێکی واهەیە لای ئەبو عیمادە لە موسڵ، خەریتەیەکی تا بڵێی باشە و لەنێو سنووری کەرکووک و ناوچەکانی دیکەش نووسراوە کوردستان، ئەوە، ئەوە دەسەلمێنێ کە ئەو ناوچانە کوردنشینن) بۆیە کاک ئاراس هەرزووگوتی بڕۆ بەهەر نرخێک بێ لێیبکڕەو ئەگەر کابراش رازی بوو بێت، لەگەڵ خۆت بیهێنە!! منیش گوتم باشە و لەسلێمانی بۆ هەولێر و لەوێشەوە بۆ موسڵ و ئۆتۆمبێلێکم بەکرێ گرت. لە پاشان رۆیشتین بۆ سلێمانی... یەکەم رۆژی رەمەزانی دوای ئازادی و ساڵی ٢٠٠٣ بوو، ئەبو عیماد بەرۆژی بوو لەرێگا بە تایبەتی لە مەفرەقی دیبەگە سەر و دڵی تێکچوو و رشایەوە، منیش زۆر هەوڵمدا رۆژووەکە بشکێنێ بەڵام بێ سوود بوو، نەیشکاند، ترسی ئەوەم هەبوو شتێکی لێبێ و بەسەرم ساخ بێتەوە و بڵێن لەبەر خەریتەکە ئەو کابرایە کوژرا بەهەرحاڵ فارسی برام و ئەبو عیماد رۆژویان نەشکاند و بەردەوامبوون.شەو لەسلێمانی لەماڵی ئێمە بوون و بەیانی بە ئاگاداری فەرید ئەسەسەرد بەرێوەبەری سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیژی کوردستان، چووینە بارەگای سکرتاریەتی مام جەلال کە ئێستا سکرتاریەتی کۆسرەت رەسول عەلی جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستانی لێیە.. پاش بەخێرهێنان لەلایەن ئاراس شێخ جەنگی و بینینی خەریتەکە و رەزامەندی و دەستخۆشی لە ئەبو عیماد و فارسی برام و من.. ئاراس گوتی: حەمید با ئەبو عیماد بچێتە ژمێریاری (١٠٠٠٠) دۆلار وەربگرێ، منیش زۆر لام سەیر بوو، چونکە ئەبو عیماد گوتبوی (هذه الخريطة هدية الى مام جلال)، دووبارە گوتم کاک ئاراس پێویست بە پێدانی پارە ناکات ئەویش بە پێکەنینەوە گوتی: ئەوەش مەکە بەدرخان، هەمووکەس بۆت دەنووسێ بەخۆڕایی و کەسیش مووچەی نییە. منیش مەبەستم بوو، چونکە دەمویست بزانێ ئەوە لە دڵسۆزیمەو کاری بازرگانی نییە، لەپاشان گوتم باشە چەندی بۆ وەربگرم گوتی (٩٠٠٠) نۆ هەزار دۆلار، پارەکە وەرگیراو درا بە ئەبو عیماد و پاش کرینی گەزۆ و گوێز و توتن گەڕانەوە موسڵ.. پاش ماوەیەک کاک ئاراس بەدیاری کۆمپیوتەر و سکانەر و فلاش دیسکەکی بەدیاری دا بە بەدرخان و ئێستاش لەماڵی هێمن جەمیلی ئەندامی ستافی کارای بەدرخانە لە سلێمانی...

بۆیە ئەمەم نووسی، چونکە نامەوێ پیاوەتی و جوامێری ئەبو عیماد لەبیربکرێ و هەواڵی ئەوەیان پێدام کە ئەبوعیماد لەم ماوەیەدا کۆچی دوایی کردووە و چۆتە بەر رەحمەتی خودێ.. کاتێ ئەو هەواڵەشم بیست بۆ ماوەیەک سامگرتوو ببووم.. چونکە ئەبوعیماد دەیگوت ناوم مەهێنە نەوەکو تیرۆرستان زەفەر بە فارسی برات و من ببەن.. چونکە ئیسلامییە سەلەفییەکان بێویژدانن و دەمانکوژن.. منیش چەندینجار باسمکردووە، بەڵام ناوم نەهێناوە.. ئەمجارەیان لەموسڵ وێنەکەیان هێناو منیش ئەو شتانەم بڵاوکردەوە.

بۆ راست و دروستی باسەکە بە باشمانزانی فارس ئەبوبەکر ئەحمەد بدوێنین کە ناوبراو لە ساڵی ١٩٦٥ـەوە لەموسڵ دەژی و لەو چەند ساڵەی دوایی لەبەر تیرۆرستان هاتۆتە شاری و هەولێر و لە هەولێر ژیان بەسەردەبات، سەبارەت بەچۆنیەتی هێنانی خەریتەکە لە موسڵەوە بۆ سلێمانی بۆ بەدرخان گوتی: پاش ئازادکردنی عێراق، حەمید بەدرخانی برام هاتە موسڵ و لەماڵی ئێمەبوو لەکاتی سەردانی و قسەکردن ئەبوعیماد دوکانی لە تەنیشت چایخانەی من هەبوو لە (باب الطوب) کەرەستەی نێرگەلە و شتی دیکەی دەفرۆشت، پیاوێکی راستگۆ و لەخواترس بوو، زۆر پیاوێکی چاک بوو.. چەند جارێک بەمنی گوت (خەریتەیەکی کۆنمان هەیە هی سەردەمی عوسمانلیە پێمان باشە ئەگەر سەرکرایەتی کورد سوودی لێوەردەگرێ بەدیاری پێشکەشیان دەکەین...) پاش ئەوە بەحەمیدی برام گوت، ئەویش گوتی با بیبینم.. بەیانی لەماڵی ئێمە خەریتەکە هێنراو دیترا.. سەرەتا حەمیدی برام حەپەساو لەپاشان نەوەکو ئەبو عیماد خۆی گران بکات و داوای پارەی زۆر بکات... حەمیدی برام گوتی ئەبوعیماد لەو خەریتەیە زۆرمان هەیە بەڵام ئەوەی ئێمە کۆنە و ناخوێندرێتەوە، ئەوەی تۆ پاکترە.. ئەویش گوتی: باشە پرسیارێک بکە بزانە دەیانەوێ یان نایانەوێ، حەمیدی برام بەیانییەکەی گەرایەوە سلێمانی و بەئاراس شێخ جەنگی گوتبوو، ئەویش گوتبووی بەهەر نرخێک بێ بیهێنە.. لە پاشان حەمید دەگەڕێتەوە هەولێر و لە نەقلیاتی موسڵ سەیارەیەک بەکرێ دەگرێ دێتە موسڵ و شوفێرەکەش لەگەڵ خۆی دەهێڵێتەوە و بۆ بەیانییەکەی ئەبوعیماد و من و حەمید بەیەکەوە چووینە سلێمانی و یەکەم رۆژی رەمەزان بوو، لەرێگاش ئەبوعیماد رشایەوە و سەرودڵی تێکچوو، چونکە بەرۆژوو بوو....

پاش گەیشتنمان بۆ سلێمانی، ئەوکات ماڵی حەمیدی برام نەهاتبۆوە هەولێر هەر لە سلێمانی بوو، شەو لەماڵی ئەو ماینەوە و بەیانییەکەی خەریتەکەیان وەرگرت و سوپاسی ئێمەیان کردو دەستخۆشیان لێکردین و بڕی (٩٠٠٠$) دۆلار درا بە ئەبوعیمادو منیش ٥٠٠$ دۆلارو ئەبو عیمادیش ٥٠٠$ دۆلاری دا لە بەرامبەر کرێی ئۆتۆمبێل و هاتن و چوونی حەمیدی برام...

من شانازی بەو کارە دەکەم، کاتێ بەڕێز مام جەلال لە (مجلس الحكم) مورافەعەی کێشەی کوردی کرد و راست و دروست بەپێی بەڵگەنامەکان بۆ دونیا شی دەکردەوە ئەوەندە دڵم خۆشبوو چونکە ٤٥ ساڵە عیبادەتی خوا دەکەم رۆژێک لە رۆژان لام نەداوە و بۆ خوای خۆم کردووە، ئەوەشیانم بۆ کورد و کوردستانم کردووە، هیوادارم مام جەلال ئاگای لێبێ و بنەماڵەی ئەبوعیماد بانگ بکات و دەستخۆشیان لێ بکات، چونکە ئەوەی کراوە زۆر زۆر گەورەترە لە پارەو شتی دیکە.

لە پاشان بەدیارکەوت شوفێرەکەی لەهەولێر بۆ موسڵ لەگەڵمان هات و مایەوە و بۆ بەیانی ئێمەی گەیاندە سلێمانی و شەویش مایەوە لەپاشان ئەوانیشی گەیاندەوە موسڵ خزمی بەرپرسێکی باڵا بوو.

مام جەلال لەکاتی مورافەعەکردنی کێشەی سنووری کوردستان لە مەجلیسی حوکمی عێراقیدا

فارس ئەبوبەکر

ئەبو عیماد

حەمید ئەبوبەکر بەدرخان

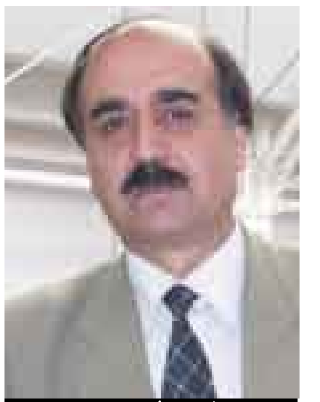

فەرید ئەسەسەرد

روونکردنەوە:

لە ژمارەکانی رابردوودا دیدارێک لەگەڵ بەرێز کەمال محیەدین ئەنجام درا، بڕیاربوو بەشەکانی دیکەی دیدارەکە بڵاو بکرێتەوە، بەڵام بەهۆی هەڵەی تەکنیکییەوە نەتوانرا بڵاوبکرێتەوە، لە ژمارەکانی داهاتوو بڵاوی دەکەینەوە.

بەدرخان

وێنەی خەریتە عوسمانلییەکە، ١٨٩٣ی زایینی، لە دوا لاپەڕەی بەدرخان (١٠٦) وەکو دیاری بە رەنگاوڕەنگی بە قەبارەیەکی دیکە بڵاوکراوەتەوە

بۆ کەناڵی ئاسمانی زاگرۆس تیڤی

ZAGROS

کازم عومەر دەباغ

شتێکی ئاشکرایە ئەمڕۆ لەناو دام و دەستگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئازادی و سەربەستییەکی بەرچاو هەیە لەهەموو بوارەکاندا، بەتایبەتی لەبواری راگەیاندن. بۆیە پێویستە راگەیاندنەکانیش لەئاست لێپرسراویەتی دابن و بەئەمانەتەوە کارەکانیان بگەیەنن.

بەتایبەتی هەندێک لە راگەیاندنەکان کە لەڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکان بەخشدەکرێن و هەزارەها بینەریان هەیە لەجیهاندا، ئەوەی گرنگە هەندێک رووداو هەیە پێویست ناکات لەڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە بڵاوبکرێنەوەوبخرێنەسەرشاشە. چونکە وەک خاڵێکی لاواز لەلایەن بینەرانەوە بۆچوون و لێکدانەوەی بۆ دەکرێت.

لە ئێوارەی ٤ / ١٠ / ٢٠٠٨ کاتژمێر ٤،٤٥ دەقیقە لە بەرنامەی"رووداو"، لە کەناڵی ئاسمانی"زاگرۆس"ی، بەڕێز، فیلمێکی کارەسات و پڕ لەرووداوی ناخۆشی خستە بەر دیدی بینەرانی سەرتاسەری جیهان، ئەوەی گرنگە ئەم جۆرە رووداوانە پێویست بەوە ناکات لەڕێگای کەناڵێکی ئاسمانی بەرێزەوە بخرێتە بەرچاوی بینەران، چونکە بەخراپ لێکدەدرێتەوە، میللەتەکەشمان بە میللەتێکی شەڕانگێزو دواکەوتوو و چەقۆ وەشێن لەقەڵەم دەدرێت. ئەگەر سەرنجی ئەم بەرنامەتان دابێت هەر هەمووی شەڕو چەقۆ وەشاندن و تەقەکردنە، بۆیە واباشترە ئەم بەرنامەیە لەسەر شاشەی تەلەڤزیۆنە ناوخۆییەکان بخرێتە بەرچاوی بینەران.

بەهیوای ئەوەی رەخنەکانمان دروستکەربێت لەپێناو بەرەو پێشوەچوونی ئەم کەناڵە ئاسمانییە بەڕێزە.

کوردی موسڵ لە نێوان دوو ئاگردا

نوری مالیکی

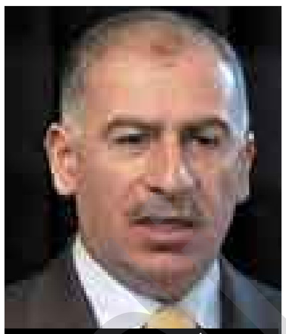

ئوسامە نوجێفی

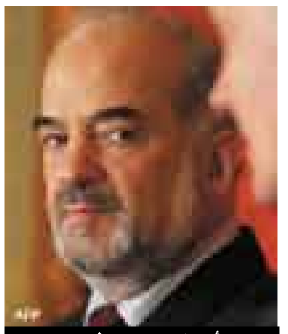

ئیبراهیم جەعفەری

عەبدولغەنی عەلی یەحیا

لەهاوینی ساڵی ٢٠٠٣ هاوڵاتیانی کورد لەشاری "موسڵ" لەژێر دەسەڵاتی تیرۆریستانی پاشماوەی حیزبی بەعس و رێکخراوی"ئەلقاعیدە"و "دەوڵەتی ئیسلامی عێراق"و هەموو ئەو لایەن و رێکخراوە تیرۆریستییانەی سەرچاوە لە فەرمانی حیزبی بەعس وەردەگرن، ژیانێکی پڕ لە ناخۆشی و ترس و دڵەڕاوکێ بردە سەر. ئەوەبوو زیاتر لە"٣"هەزار هاوڵاتی کورد کوژران و بریندارکران، زیاتریش لە"١٥٠"هەزاری دیکەش ئاوارەو دەربەدەر بوون.

بەدرێژایی ساڵانی رابردوو، بە مەزەندەی کورد، شیعەکان زیاتر لە سوننییەکان لە دۆزی کورد گەیشتبوون، نەک هەر ئەوە، بەڵکو ئەویش بەپێی هەمان مەزەندە پاڵپشتییان لێدەکرد، بەرەی چوارقۆڵیش لەنێوان هەردوو حیزبی کوردی سەرەکی: پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستان لەگەڵ هەردوو حیزبی شیعی سەرەکی: ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە رەنگدانەوەی"لێگەیشتنەکە"بوو.هەرچەندە لە جارێک و دووجار رەفتاری ناحەزان لەلایەن د. ئیبراهیم جەعفەری و حوسێن شەهرستانی و نووری ئەلمالیکیش و .. لە بەرپرسی دیکەشیان، دژ بەئاوات و داوای رەوای کورد سازدرا، ئەو رەفتارانەشیان، لەجیاتی ئەوەی سنوورێکیان بۆ دابنرێت هەر لەلایەن بەرە چوار قۆڵییەکەوە، چیتر روو نەدات، بەپێچەوانەوە، پەیتا پەیتا شێوەی بەکارهێنانی هەڵمەت و پیلانی سەربازی وەرگرت.

لە١٠/٥/٢٠٠٨دا پیلان وهەڵمەتەکە دەستیپێکرد، کاتێ هێزێکی سەربازییان بۆ"موسڵ" هێناو لەژێر دروشمی "زەئیرولئەسەد" هەڵمەتێکی"بەناویان"دژ بە تیرۆریستانی ئەلقاعیدە سازدا، کەچی بەر لەدەستپێکردنی هەڵمەتەکە ناڕاستەو خۆ هۆشداریان بە رێکخراوی"ئەلقاعیدە"دا، گوایە هێرشێک بۆ سەریان لەئارادایە."نووری ئەلمالیکی" بەر لەدەستپێکردنی"زەئیرول ئەسەد" چەندین جار نیازی هێرش بردنی بۆسەر رێکخراوی ناوبراو بەئاشکرا دەربڕی، ئەو نیازە دەربڕینەش بووە هۆی، تیرۆریستان لەحاڵەتی ئامادەباشیدابن، داوا لە حیزبەکانی ناوشار دەکرا"پارتی" و "یەکێتیی" خێرا بارەگاکانیان چۆڵ بکەن و گەلێ ئەفسەری کورد و ئەو ئەفسەرە عەرەبانەی دۆستی کورد بوون و دژ بەتیرۆر بوون، فەرمانی گواستنەوەیان دەرچوو، تەنانەت لەشاری"تەلەعفەر"ی، رۆژئاوای موسڵ فەرمان بە گواستنەوەی" ٣٥"ئەفسەری ناسراوو دژ بەتیرۆر دەرچوو، وێڕای ناڕەزایی بوونی قایمقامی"تەلەعفەر" لیوا روکن نەجم عەبدوڵڵا جبوری. "زەئیرولئەسەد"تۆزقاڵێک زیانی بە "ئەلقاعیدە"یان پاشماوەکانی حیزبی بەعس نەگەیاند، بەدرۆ هەواڵی دەستگیرکردنی چەند سەدانێکیان بڵاوبۆوە، کەچی هەمووی وەهمی بوو، تاکە زەرەرمەند لەکردەوەسەربازییەکە کورد بوو. لە"موسڵ" هێرشی سەربازی شیعە دژ بەکورد لە: ١٠/٥/٢٠٠٨وەو تا ئەمڕۆ بەردەوامە، جێی تێبینییە، هەڵمەتە سەربازییەکەی سوپای هاوردەی شیعە بۆ سەر"موسڵ" دەستەی ناوبراوو پاشماوەکانی حیزبی بەعس و تاقمی ئوسامە ئەلجنێفی کورد تاوانبار دەکەن، "مالیکیش" تائێستا ناوی تاوانباری راستەقینە کە"ئەلقاعیدەیە" بێ شک نابات وەک بڵێی تاوانبارکردنی کوردی وەک یەدەک هەڵگرتبێت و لەکاتی پێویستدا رابگەیەنێ. سەرەڕای ئەوەی نزیکەی"٨"حیزبی عێراقی و کوردستانی و ئاشووری بەهەردوو حیزبی شیوعیش، عێراقی و کوردستانی بە راشکاوانە لە بەیاننامەیەکدا"ئەل قاعیدە" و "تیرۆر"یان بەکوشتن و دەربەدەرکردنی مەسیحییەکانی موسڵ تاوانبارکرد.

لەنێوان ١٠/٥/٢٠٠٨ و ناوەندی ١٠ی ٢٠٠٨حکومەتی"ئەلمالیکی" لە پیلان دانان و تەشقەلەکردن بێ ناوو نازناوە، باس لەدەستگیرکردنی کەس ناکەن لەگەڵ ئەوەشدا چەند هێڵێکی تایبەت، هەڵمەتەسەربازییەکەی ئێستاو هەڵمەتە سەبازییەکەی مانگی ئایاری رابردوو "زەئیرولئەسەد"کۆ دەکاتەوە، بەبیانووی سزادانی"ئەلقاعیدە" دوای کارەساتەکەی"زنجیللی" کە"ئەلقاعیدە" بە راپەڕاندنی تاوانبارکرا "ئەلمالیکی" هەڵمەتە سەربازییەکەی سازدا، ئەوجارەش بەبیانووی دانانی سنوورێک بۆ لێدان و دەربەدەرکردنی مەسیحییەکان هەڵمەتە نوێیەکەی سازدا، فەرق و جیاوازیش لەنێوان هەردوو هەڵمەتدا بەدی دەکرێت بۆنموونە لەدوای رووداوەکەی "زنجیللی" "ئەلمالیکی"یەکسەر "ئەلقاعیدە"ی تاوانبار کرد، لەکاتێکدا لەهەڵمەتە نوێیەکەی کە بۆ چەند رۆژێک دەچێت"موسڵ"ی، گرتۆتەوە، ناوی تاوانبار نایەنێ، لەدوای رووداوەکەی "زنجیللی" بەچەند کاتژمێرێک"دەستەی زانایانی موسڵمانان" و شۆڤێنی دیکەش کوردیان بە ئەنجامدانی رووداوەکە تاوانبارکرد، لە مەسەلەی مەسیحییەکان دیسان بەکورد لە شاری"موسڵ" بەردەوام بوو، ئەو رووداوانەی خوارەوەش رێخۆشکەر بوو بۆ راپەڕاندنی هەڵمەتە سەربازییە نوێیەکەی و دژایەتیکردنی کورد، بۆ نموونە:

١- پێش نزیکەی"٣"مانگی لەمەوبەر ئەفسەرێکی پلە بەرزی شیعە بەناوی"ماجید" لە بەغداوە گەیشتە شارۆچکەی"تلکێف" ی باکووری"موسڵ". لەوێوە داوای لە بەڕێوەبەری پۆلیسی" تلکێف"ی کردبوو، ئۆردوگای جارانی"قودس" بۆ فەوجێکی فریاکەوتن"تەواری" پۆلیسی کەرکووک، چۆڵبکرێت، بەڵام بەڕێوەبەرەکە داواکەی رەتکردەوەو پێی وتبوو: ئێمە فەرمان بە پارێزگای"موسڵ" و بەڕێوەبەری گشتی پۆلیسی"موسڵ"وەردەگرین.

٢- هاوکات لەگەڵ ئەم رووداوە، دیسان فەرمانی گواستنەوەی هەندێ لە ئەفسەرە پلە بەرزەکانی کورد لەهێزە سەربازییەکانی"موسڵ"بۆ شوێنی دوور لەشاری"موسڵ" و "کوردستان"دەرچوو.

٣- لەکاتژمێر"١٢"ی شەوی ٢٤-٢٥/١٠/٢٠٠٨ بە فەرمانێکی لەشکری تیپی"٢"ی سوپای "عێراق"، داوا لە لیوای"٨"کرا، کە هەموو سەربازانی کورد خۆیان بۆ گواستنەوە لە"موسڵەوە"بۆ "حەببانییە"ئامادە بکەن. بە بیانووی مەشق پێکردنیان بۆماوەی"٢"مانگ، وەک نارازیبوونێک دژ بەبڕیارو فەرمانەکە فەوجی"٣"ی لەلیوای"٤" کاتژمێر"٤"ی سەرلەبەیانی هەمان شەو بەتەواوی کەلوپەلی سەربازییان لە"رەشیدییە"ی نزیک"موسڵ"بەرەو"دهۆک"کەوتنەڕێ.

٤- لە رۆژی ٢٣/١٠/٢٠٠٨ کاتژمێر"٤"ی ئێوارە "١٢"سەربازی کورد لە لیوای"٨" بە ئۆتۆمبێلی مەدەنی کاتێ بەرەو ماڵەکانیان کەوتنەڕێ لە گەڕەکی"ئەلسوککەر – السکر" لەلایەن لیوای"التدخل السریع" کە لە "بەغدا" بۆ"موسڵ"هاوردرابوو، دەستگیر کران، لەکاتی دەستگیرکردنیان، سەربازە عەرەبە شیعە هاوردەکان بەسەربازەکوردەکانیان وت:"ئێوە بەشەو تیرۆریستن، بە رۆژیش سەربازی حکومەتن" سەربازە کوردەکان دوای دەستگیرکردنیان بۆ ئۆردوگای"ئەلکیندی"رەوانەک ران.

٥- هەر لەهەمان رۆژدا"٢"کەس بەناوی "تاریق فایق ئاغا و فوئاد بێجان" کە دانیشتووی شاری کەرکووکن، لەسەردەمی حکومەتی بەعس راوێژکار بوون"مستشار" سەردانی گوندەکانی کاکەییەکانی قەزای"حەمدانییە"ی رۆژهەڵاتی"موسڵ"یان کردبوو، ئەویش بەمەبەستی کردنەوەی فەوجێک لەپارێزگای کەرکووک. بارودۆخی ئێستای"موسڵ"زەمینە بۆ جموجۆڵی ناحەزانە دژ بەکورد خۆشدەکات.

٦- هەر لەمانگی تشرینی یەکەمی رابردوو، "بزاڤی چارەسەری ئێزیدی" لە شاری"موسڵ" کۆنگرەیەکیان بەئامادەبوونی "ئەسیل نجێفی" و چەندین داخ لەدڵی دیکەی عەرەبی شۆڤێنی شارەکە دژ بەکورد ئەنجامدرا، کۆنگرەکە بەئاشکرا بەپێچەوانەی ئاوات و مافە رەواکەی کورد بوو. دیسان بۆ بارودۆخی موسڵی دەگەڕێنمەوە کە هاندەرە بۆ گرێدانی ئەمجۆرە کۆنگرانە.

٧- لەکاتی پشکنینی چەند ماڵ و گەڕەکێک لەشاری موسڵ، سەربازە عەرەبە شیعە هاوردەکان زۆر بەنەرمی رەفتاریان لەگەڵ عەرەبە سوننە موسڵاوییەکان دەکرد و پێیان دەگوتن:"ئێوە نیگەران مەبن ئێمە بۆ رزگاکردنی ئێوە لەچەنگ کوردەکان رووماندن لە"موسڵ"کردووە". هەروەها لە بازگەکانی سەربازیش، هەمان ئاخاوتن بۆ عەرەبەکان دووبارە دەکەنەوە.

٨- هەر لەمانگی رابردوودا، ورەی کوردی شاری"موسڵ" و ئەندامانی هەردوو حیزبی سەرەکی کوردی: پارتی و یەکێتی، تا بڵێی دابەزیوە، بەتایبەتی دوای ئەوەی بازگەکانی"گۆکجەلی"ی سەر رێی"موسڵ – باشیک" و"ئاکرێ"و بازگەی "خورسیباد" ی "موسڵ" "شێخان".. لە بازگەکانی دیکەش، کە جاران لەلایەن سەربازەکانی کورد کۆنترۆڵ کرابوون، بە تەواوی تەسلیم بە سەربازە عەرەبە شیعە هاوردەکان کران، ئەمەش بووەتە هۆی پەیداکردنی نیگەرانی و دڵەڕاوکێ بۆ کوردەکانی رۆژهەڵات و باکووری موسڵ. کە چیتر لەمەودوا بۆیان ناکرێت بەسەربەستی روو لە"موسڵ"بکەن.

٩- لە ٢٩/١٠/٢٠٠٨ رۆژنامەی "نیویۆرک تایمز"ی ئەمریکایی راپۆرتێکی سەرنجڕاکێشەری دەربارەی پیلانەکانی "نووری ئەلمالیکی" سەرۆک وەزیرانی"عێراق" دژ بەکورد، ئیدارەی حکومی لە موسڵ بڵاوکرایەوە، بەگوێرەی راپۆرتە کە"ئەلمالیکی"هاوپەیمانییەتێکی لەگەڵ براکەی "ئوسامە نجێفی" کە ناوی"ئەسیل"ە، گرێداوەو بڕیاری یارمەتیدانیشی داوە، ئاشکراشە بۆ هەموو کەسێک کە بنەماڵەی"نجێفی" رەمزی دژایەتیکردنی کورد و حیزبە کوردستانییەکانن لە"موسڵ"، هەروەها بەپێی راپۆرتی"نیویۆرک تایمز" "نووری ئەلمالیکی" گەورە ئەفسەرێکی سوپای جارانی بەعسی دەستنیشانکردووە بۆئەوەی ببێت بە پارێزگاری"موسڵ" لەشوێنی"دورەید کەشموولە"کە بە دۆستی کورد ناسراوە.

ئا لەوکاتەی سوپای هاوردەی شیعە لەموسڵ دژایەتی کورد دەکات، عەرەبە سوننەکانی"موسڵ" و حیزب و رێکخراوە توندڕەوەکانیان هەڵوێستیان بەرامبەر بەکورد و حیزبە کوردستانییەکان نەگۆڕیوە وەکو خۆیەتی.

جێی سەرنجە، دووەمین هەڵمەتی سەربازی حکومەتی"ئەلمالیکی"بۆ سەر"موسڵ"ئەمجارەیان بێ دروشم و ناوە، نە"زەئیرولئەسەدەو نە ئومولڕەبیعەینە" نە باس لەدەستگیرکردنی تیرۆریستان دەکرێت و نە دۆزینەوەی چەک و عەمباری تەقەمەنی، ئاشکرا نەکردنی پێناسەی ئەو تاقمەی مەسیحییەکانی تۆقاندو دەربەدەرکرد، مانایێکی هەیەو بە بۆچوونی ئەگەر هاتوو پەیوەندی کورد لەحکومەتی عێراق بەئاڵۆزی بمێنێتەوەو رۆژ لەدوای رۆژیش خراپتر بێت، ئەوا لەئەنجامدا حکومەتی عێراق کورد بە دەرکردن و دەربەدەرکردنی مەسیحییەکان لەشاری"موسڵ" تاوانبار دەکات.

کورد"موسڵ"و گەلێ شوێنی دیکەشی دۆڕاندو لەدەستداو دەبێ چاوەڕوانی وەچەرخانێک بکات لە رەوشی سیاسی عێراق وەک گۆڕانکارییێک لەسیاسەتی ئەمریکا کە لەبەرژەوەندی کورد بێت، یان بەرپابوونی جەنگ لەنێوان ئەمریکاو ئێران، یان شەڕێکی ناوخۆیی لەناوەند و باشووری عێراق، یان کودەتایێکی سەربازی بۆماوەیەک چاو لەکوردستان بپۆشێ. تاوەکو سەرلەنوێ گەشبین بێت بەگەڕانەوەی ناوچە دابڕاوەکان، بە گەڕانەوەی دەستە چەپی رووباری دیجلە لەموسڵ کە بێ شک کوردستانە.

دیمەنێک لە تەقینەوەکانی شارەکانی عێراق

مرۆ (٩٧)

بۆ میللەتی کورد لەهەر کوێیەک هەن ...

ماوەیەکە گینگڵ دەدەم و خۆم دەخۆمەوە، لەمێشکمدا دێت و دەچێت، چۆن بتواندرێ ئەو کاغەزو کتێب و دەستخەت و دیکۆمێنت و ئەو شتە کۆنانەی کە لەنێو ماڵەکانی کۆمەڵگای کوردەواری ئاخندراون و زۆرێک لەوماڵانە لەوانەیە خوێندەوارییان هەبێ یان نەبێ و کتێبەکان و دەستخەتەکانیش لەبەر ساردی و گەرمی و شێداری تێکبچن و وەکو چەندین کەسی دیکە لێرەو لەوێ لێوەیانمان بیستووەو گوتوویانە:"تەرەشوح لێیدایە، بارانی بەرکەوت، بەخوای نەمزانی نانم پێکرد، فرۆشتم دامە پاقلە فرۆش، قەبارەکەی زۆر گەورەبوو بردم بۆ کوبە فرۆشەکە، جێگای زۆر گرتبوو فرۆشتم، ئەو کاغەزو ماغەزانە چییە مرۆڤ خۆی پێوە خەریک بکات! بەخوای بابە بەدوای کڵاوی بابردوو کەوتوویت، هەرناشزانم ئەو کتێبە کۆنانە چی تێدایە، بەهیچ زمانێک لێی حاڵی نەبووم، وێنەکان، بەردەکان، دەستنووسەکان، جل و بەرگەکان ...هتد" هەموو ئەو شتانەی باسم کرد، کە لە زۆربەی ماڵەکاندا هەیە. ئینجا من دەمەوێ بەدەنگێکی بەرز هاوار بکەم و بڵێم: بۆ ئەوەی هەموو میللەتی کوردو کاربەدەستانی کوردستان گوێیان لێبێ و ئەو پڕۆژەیە جێبەجێ بکەن، پڕۆژەکەش بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

حەمید ئەبوبەکر بەدرخان

* لەوەتەی چاومان کردۆتەوەو دنیا دیتە بووین، لە کۆڵانەکان چەندین سەنعەتکارو کاری دیکە هاوار هاواریان بووەو بانگیان رادێراوەو گوتوویانە: "مەقەست تیژ دەکەینەوە، ورتکەنان ورتکە نان دەکرینەوە، مریشک و هێلکەو قوماش دەفرۆشین، کەرەستەو شووشەوات بەقیست، قەرەوێڵەی کۆن و موبەریدەی کۆن، سەلاجەی کۆن، ددان چاکدەکەین، تەشی و تیرۆگ و فەرش دەفرۆشین...هتد" هەموو ئەوانەی باسکرا، تاوەکو ئێستاش زۆرێک لەوانە هەر هەیەو بەردەوامن..

بەڵام دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان دەخوازێ، ئەگەر تەمەن هاوکاربێ، دوو ئۆتۆمبێل تەرخان بکرێت "تایبەت بێ" بەو کارەو لەگەڵ "3" تیمی خوێندەوار بەپێی نەخشەو بەرنامەیەکی داڕێژراو لە گەڕەکەکان و گوندو ناحیەو قەزاو شارەکان بگەڕێت هاوار بکات و بڵێت: "رەحمەتی خوداتان لێبێ، هەرکەسێ کاغەزی کۆن و نەخشەی کۆن و نووشتەی کۆن و جەوازی کۆن و نفوسی کۆن و قاپ و قاچاغی کۆن و هتد..."ی لایە لێیدەکڕین و بەشێوەیەکی جوان لە دووتوێی کتێب یا لە مۆزەخانە بەناوی ئەو دەپارێزرێت، چونکە ئەوە هیممەتێکە، خۆشەویستیشە بۆ"خاک و نیشتیمان و نەتەوە".

بەدرخان بەو هیوایەیە هەر یەکێک ئەو پرۆژەی قبووڵکرد، ئاگادارمان بکاتەوە، چونکە "6"مانگە کاری بۆ دەکەین، هەر ناوێکی لێدەنێین ئەوە بۆ دوایی، لەبەر ئەوەی هەستدەکرێ، خەڵکێکی زۆر ئامادەیە هاوکاری ئەو جۆرە پڕۆژانە بکات.

لەمڕۆ بەدواوە هەریەکێک هاتە وڵاتی من"کوردستان"هیچ شتێکی گرانبەهای مەملەکەتی خۆمی بەدیاری نادەمێ، بەڵکو دەیبەم بۆ"ئەشکەوتی شانەدەر و ئەشکەوتی هەزار مێرد و ئەشکەوتی جاسەنەو خنس و شوێنەوارەکانی مەسیحییەکان لەکوردستان، یا جوانترین کتێب بەچاپی تازەی بەدیاری بۆ دەکڕم و قسەشی لەگەڵ دەکەم و پێی دەڵێم: "بەڕێز.. لە مەملەکەتی ئێوە، هیچ دەستنووس هەیە باسی مەملەکەتی ئێمە "کوردستان" بکات؟ ئەویش بەدڵنیاییەوە دەڵێ: بەڵێ، زۆر نووسین و دیکۆمێنت هەیە، ئێمەش ئیمەیلی خۆمانیان پێدەدەین و پێیدەڵێین: بەو ئیمەیڵە ئەگەر دەتوانی نووسین و دیکۆمێنتەکانمان بۆ بنێرەوە".

پێشینەی خانووبەرەو سوودمەندەکان

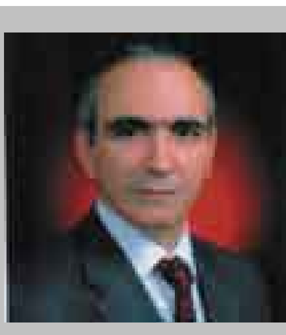

پارێزەری راوێژکار حوسامەدین سەرداری

دانی پێشینەی خانووبەرە بە هاولاتیان جۆرێکە لە خەمخواردنی دەسەلات بۆ کەم کردنەوەی کێشەی هاولاتیان سەبارەت بە قەیرانی نیشتەجێ و هاندانیان و یارمەتی دانیان بۆ ئەوەی ببن بە خاوەن خانووی خۆیان و رزگارکردنیان لە کرێچیاتی، ئەمەشیان جێگەی دەستخۆشییە، بەلام ئەگەر سەردانێکی بانکی خانووبەرە بکەین بۆمان دەردەکەوێت کە زۆرینەی هاولاتیان کێشەی سوودمەند نەبوونیان دەخەنە روو، کە گوایە زۆربەیان بە دوو کەس خاوەنی پارچە زەویەکی ٢٠٠م٢ یان ٢٥٠م٢ و رێنماییەکانی داراییش رێگە نادات ئەم ١٢ملیۆن دینارە بدرێتە هەردوو خاوەن زەویەکە، بەم جۆرە سوودمەندی راستەقینە کەم دەبێتەوە . بۆ یە پێشنیار دەکەین کە بە زووترین کات چارەسەرێک بۆ ئەم کێشە یە دیاری بکەن، ئەویش یان سەرۆکایەتی شارەوانی هەلسێت بە ئیفراز کردنی پارچە زەوی ٢٠٠م٢ و ٢٥٠م٢ بۆ دووپارچەی ١٠٠م٢ و ١٢٥م٢ هەرخاوەن نیو پارچە زەوی ببێتە خاوەن وێنەی تۆماری سەربەخۆی خۆی، بەم جۆرە مۆلەتی بینا بە تەنیایی بە ناوی خۆی رێکبخات و سولفەی عەقاری بە تەنیا بۆ خۆی وەربگرێت . یان رێنماییەک دەربچێت کە ئەگەر خاوەن پارچە زەویەکی ٢٠٠ یا ٢٥٠ م٢ دوو کەس بن بە بێ ئیفراز کردن هەردووکیان سوودمەند بن بە تەواوی پێشینەکە و هیچ پەیوەندییەکی هاوبەش لە وەرگرتن و وەرنەگرتنی پێشینەکەبۆ هەردوو هاوبەش نەمێنێت، بەم جۆرە زۆرترین هاولاتی موستەحەق سوودمەند دەبن لە سولفەکە و ئامانجی دانی پێشینەشەکەش دەپێکێت و خۆشی و شادی دەکەوێتە مالی زۆرترین داواکارانی پێشینەکە . داواکارین لە لایەنی پەیوەندیدار بە زووترین کات بە دەم ئەم پێشنیارەمان بچن لەگەل رێزمان.

خوێندنەوەی لاپەڕەکان ... ئەو شەوو رۆژانەی لەبیرم ناچنەوە

دەترسام پێشمەرگەکان بە هەڵە بمگرن و بمکەنە نێچیرو قۆڵبەستم بکەن

حاجی مەمۆ

ئەو رۆژە لەو بنارەمان بەسەربرد و بەدەم جۆگەلەی ئاوی کانیاوان کەوتینە خۆشووشتن و لەناو ئاوەکە بووم، هاوڕێ برایم سماقە لە نزیکی منەوە بوو، دیاربوو سابوونی پێ نەبوو، هەر ئاوی بەخۆی دادەکرد، بانگم کرد و گوتم هاوڕێ ئەگەر سابوونت پێ نییە هەتا من بۆتی هەڵدەم، گوتی، ناپێم نییە، بەڵکو ئەگەر لەخۆت زیادە بۆمی هەڵدە، منیش سابوونەکەم بۆ هاوێشت و سابونەکە بەر بەردێکی ناو ئاوەکە کەوت و هەپڕوون بە هەپڕوون بوو، بۆ یەکەمجار گوێم لێ بوو، هاوڕێ ئەحمەد قەمبەری لە تەکمانەوە گوتی: ئەرێ وەڵلا سابوونەکە (پەتار پەتار) بوو، وشەکەم زۆر بەگوێ خۆش بوو، دوایی چەند جارێک لەکاک ئەحمەدم دووپات کردەوە و بڕیارمدا لە دەفتەرێک ئەو وشە تاک و تەرایانە بنووسم.

ئێوارەکەی لە گوندی (سماقولی گەری) لەگەڵ هەرێمی هەشت یەکترمان گرتەوە و کاک شێخ عەلی لەدوورەوە بە پێکەنینەوە پێشوازی لێکردم و پێی گوتم، باش بوو هەر ئەو کۆمەڵە پێشمەرگەیە بەیاغ و سەلامەتی گەڕایەوە. دواتر پێی راگەیاندم ئەوان هەواڵیان هەیە مەفرەزەیەکی هەرێمی سەرکردایەتی وا لەبناری چیای کۆسرەتە و بەنیازن لەو رۆژانە بەرەو سەرکردایەتی بگەڕێنەوە، هەرێم مەفرەزەیەکی خۆی ئامادەکردووە لەگەڵ پۆستەی خۆیان بۆ سەرکردایەتی. ئەگەر بەندەش نیازی سەرکردایەتیم هەیە، وا چاکە هەر یەکسەر لەگەڵ ئەوان بڕۆم. منیش خۆم ئەو نیازەم هەبوو یەکسەر بەرەو سەرکردایەتی بەڕێ بکەوم، زۆرم پێ باش بوو، هەر ئەو شەوە ماڵئاواییم لەو هاوڕێیانە یەکە یەکە کرد، کە لەگەڵ هێزەکەی هەرێم بوون، بەداخەوە ئەو شەوە هاوڕێ (مامۆستا کاوە) بەلایەکی دیکەوە چوو بوو، ئیتر جارێکی دیکە نەمدیتەوە، چونکە دوایی لەشەڕێکی دەستەویەخەی پێشمەرگە و هێزی دوژمن لەبناری سەفین شەهید بوو.

ئەو شەوە لە چیرۆکی پێشمەرگایەتی مندا، شەوێکی هێجگار پڕ زەحمەت و دەردەسەری بوو، چونکە لە پێشەوە تەسلیمی دەستی مەفرەزەیەکی شپرێو و نارێکیان کردم و ئەو دۆزەم هەر زوو لەدەمی پەڕینەوە لەجادەی رێگای دۆکان- رانیە لەنزیکەی سێ کوچکەی بەرەو چنارۆکی بناری چیای هەیبەتسوڵتان بەدی کرد، ناوچەکە تەنرابوو بە تەپکە و رەبیەی هێزەکانی رژێم، بەجۆرێک سەرگرد و بەرزایی ئەم بەروبەری جادەکە نەمابوو، تەپکەیەکی سەربازی بەسەرەوە نەبێت بۆ پارێزگاری لە هاتووچۆکردنی جادەکە، سەرباری مەترسی هەبوونی کەمین و بۆسەی هێزەکانی رژێم، ئەو مەفرەزەیەی ئێمە بەبێ هیچ جۆرە پلان و نەخشەیەک، گاڕانی و بەکۆمەڵ لە جادەکە پەڕینەوە، تومەز یەکێکمان لەگەڵ بوو، دوایی زانیم ئەوە رەشید ئەنوەر بەگی بالیسان بوو، کە پاڵێوراوی ئەندامێتی کارتۆنی حوکمی زاتی رژێم بوو، مەفرەزەیەک لەدۆڵی بالیسان دەستگیریان کردبوو، هاوڕێ شێخ عەلی وەک دەستگیرکراوێک گەرەکی بوو، وەک چالاکییەک رەوانەی سەرکردایەتی بکات، منیش لەو رێگایەدا بێ چەک بووم، لەتەک ئەو ناوبراوە دەڕۆیشتم، هەر ئەوەندەم زانی، لە پەڕینەوەی جادەکە کرایە دەنگە دەنگ و غەلب و هۆڕکردن، کە یەکسەر دراینە بەر دەستڕێژی تەقەی هەموو جۆرە چەکێکی هێزەکانی جێگیری رژێم لە مۆڵگەکانیاندا، بەراستی بۆمنی بێ چەک و نەشارەزاو بێ ئەزموون وەک کەوتنە فاقەوە بوو، چونکە لەو تاوەدا کەس نەبووە برای کەس و هەریەکە بەلایەکدا خەریکی رزگارکردنی خۆی بوو، ئێستاش نازانم چۆن کەسمان فیشەکێکی بەرنەکەوت، بەدوو چاوەکانی خۆم دوای بازدانە کەناری جادەکە دەسرازەی ئەو دەستڕێژانەم دەدیت، کە لەبەر جادەکە دەکەوتن و گوللەکان بەدوای یەکترییەوە هەڵدەبەزینەوە و دەتگوت بەزم و رەزمی زەماوەندی تاریکایی شەو و ترس و لەرزی ئێمە دەگێڕن.

مەفرەزەکە بەناو لەلایەن رەحمان ناوێکی خەڵکی گوندی زیارەتی بناری سەفین سەرپەرشتی دەکرا، لەو تەنگەتاوی و ئەنگوستە چاوە، ئەوەندەی هێزم تێدابوو چاوم دابووە دوای یەک دوو پێشمەرگە کە بەلێواری کەندەڵانێکی نیمچە بەستێکەوە بای غارێیان پێوە نابوو، بەبێ ئەوەی بزانم بەرەو کوێ دەچم، دوایان کەوتم.. مەودایەکی باش رامان کرد، کە لێیان نزیک بوومەوە، هانکە هانکم پێ کەوتبوو، یەکێکیان لێم هاتە پێش و بەمنی گوت، ئەدی ئەوە گیراوەکە لەگەڵ تۆ نەبوو؟

منیش لەدڵی خۆمدا گوتم، بەخوای جوانە! بەکێ دەڵێ گیراوەکە چی بەسەرهات! بەڵام لەگەڵ پرسیارەکەی ئەوان ئاوڕم بۆ پشتەوە دایەوە و هەندێ تارمایی کەوتنە بەرچاوم، گوتم ئەگەر چاوم رەشکەو پێشکە نەکات، یەک دوانێک لەدواوەی منەوەن، پاش هەندێ خۆ مەلاس دان، سەیرمان کرد یەکێکی دیکەی وەک خۆم بێ چەک زۆر بە هەناسەبڕکێ گەیشتە لامان کە لێی وردبوومەوە، هاوڕێ هیوا (ئازادی مەلا شینە) بوو، هەناسەیەکی شادومانی هەڵکێشا کە ئێمەی ناسییەوە و ئەویش گوتی: گیراوەکە بەرەو رەبیەکان ملی رێگای گرت! ئێمە ئەو چوارە دوای هەندێک فیتە فیت کردن، بە تایبەتی یەکێک لە پێشمەرگەکان کەوتە جووڵە جووڵێکی ئێرەو ئەوێ، دوایی بۆم دەرکەوت ئەوە ئەو جووتە برایەی خەڵکی گوندی (مەلەکان)ن کە چەند هەفتەیەک بوو لەناو مەفرەزەیەکی پارتی هاتبوونە ناو هێزی پێشمەرگەی یەکێتی و ئەو پێشمەرگە چوستەش کە سووسەی ئێرەو ئەوێی دەکرد، ناوی عەزیز مەلەکی بوو، بەڵام ناوی برایەکەیم لەبیر نەماوە.

دواتر کاک عەزیز بەپێی شارەزایی خۆی رێنمایی ئێمەی کرد، کە باشتر وایە بە خشکەیی لە نێوان ئەو گردۆلکانەی کەناری بەستەکە، کە تەپکەی هێزە سەربازییەکانی دوژمنی بەسەرەوە بوو، دەبێ بپەڕینەوە بۆ بەری (دارقەمتەرانێ) ... من و هیوا بە ناچاری دوایان کەوتین، رێگاکە بەردەڵانێکی سەیر و رەق و تەق بوو، بەردەکانی بەرپێمان وەک نووکەشاخ تیژ و لووس بوون، زوو زوو رەتم دەبرد و بەردەبوومەوە، تاکو بەجۆرێک پەنجە گەورەکانی پێم لەبنی کلاشەکەی پێمەوە دەرچووبوون، هەموو جارێ کە هەنگاوم دەناو بەر ئەو بەردانە دەکەوتن، هەر ئەوەتە لەناو ئازارەکانیان هاوارم نەدەکرد و هەندێ جاران بەدەستم دەمی خۆم دەگرت، نەوەک لە حەژمەتان بقیژێنم! پاش مەودایەک لەنێوان دوو گردۆڵکەکە و تەقە لێنەکردنی هێزەکانی رژێم، لە دوورەوە هەندێ تارمایی مرۆڤمان بەدی کرد و هاوڕێ هیوا هەرزوو یەکێکیانی ناسییەوە، کە هاوڕێیەکی دیکەی کۆمەڵە بوو بەناوی محەمەد ژۆژکە و بەر لەماوەیەک لەدۆڵی بالیسان لە شەڕوپێکدادان لەگەڵ هێزەکانی (حسک) بریندار بوو، فیشەکێک بەر نەرمەی رانی چەپی کەوتبوو، بەشەلە شەل رێی دەکرد، دیارە بە وریایی و چاپووکی خۆی بەر لە ئێمە گەیشتبووە ئەو شوێنە، کە دیاربوو بە ناوچەکەش ناسیار بوو، بەناوی چارەسەری برینەکەی بۆ سەرکردایەتی دەهات، کە هاوڕێ هیواش بۆ هەمان مەبەست بوو، تووشی نەخۆشی سیل ببوو، تا بڵێی لاواز و رەنگ زەرد هەڵگەڕابوو، ئەم راکە راکەیە زۆرتر شپرزەی کردبوو، بەجۆرێک لووتت بگرتایە، لەوێ گیانی دەردەچوو، کەچی خۆشەویستی ژیان و ئومێدی چاکبوونەوە گەیاندییە سەرکردایەتی و سەردانی پزیشکی شۆڕش و چوونە دیوی ئێران بە تەواوی چاکبووەو پێشمەرگەیەکی زۆر قارەمان و دەست وەشێنی لێ دەرچوو، تاکو بەر لە ئەنفالەکان کەوتە دەست دوژمنەوە و لە زیندان لە سێدارە درا.

لێرەدا چەند زۆرتر دەڕۆیشتین، تووشی چەند پێشمەرگەیەکی دیکەی راکردووی لەئێمە چاپووکتر دەبووین، نابێ ئەوەشم لەبیربچێ لەدەمی تەقەکانی هێزی رژێم، من لەسەر جادەکە ساتمەم کرد و چاویلکەکەی چاوم لێ بەربۆوە و بەدەست گێڕان دۆزیمەوە، بەڵام شووشەی چاوێکی ورد و خاش ببوو، یەک چاویلکەی مابوو، کەچی هەر لەچاوم کرد، دیاربوو یەکێک لە پێشمەرگەکان گەڕایەوە سەرم وایدەزانی پێکراوم، دوایی بۆم دەرکەوت هەر ئەو کاک عەزیز مەلەکییە بوو کە دڵی پێم سووتابوو، بەمەبەستی سەردانی ژن و منداڵەکان لەشارەکانی ئێران دەهاتە سەرکردایەتی بەدوای هەندێ مرومۆکردن، پێشمەرگە هەموو تەواو بوون، تەنیا گیراوەکەمان لەدەست دەرچووبوو کە هیچ کەسێک خۆی لێ نەکردبووە خاوەن، چەند پێشمەرگەیەک لەو شوێنە دوورەوە خۆیان تارومار کرد، بەڵام تازە کار لەکار ترازابوو، خەریک بوو لەناو خۆیان دەمیان تێکدەنا، من بەو هەموو شەکەت بوونەی خۆم، بەدەنگ هاتم و گوتم: براینە پێویست بەو هەراو هۆریایە ناکات، ئەوەی بوو تازە ناگەڕێتەوە، زووکەن با خۆمان لەو شوێنە نزیکە دەستەی هێزەکانی رژێم دوور بخەینەوە و دوایی باسی لێوە دەکەین. ئەوەبوو وەک ئاو بە ئاگر داکرابێت، هاوڕێ محەمەد ژۆژکەیی پێشکەوت و منیش لەگەڵ هیواو عەزیز و برایەکەی لەدواوە بەشەلە شەل دوایان کەوتین، پێش بەرەبەیان دروست بەرانبەر (داری قەمتەران) بە بەری بناری کۆسرەتەوە هەندێ کەپر و ماڵمان کەوتە سەر رێگا و بەهەر شێوەیەک بوو لەوێ لەماڵێک پێڵاوێکیان بۆ پەیداکردم و لەپێمکرد، دوای نان وەرگرتن بەپرتاوی ئەو شوێنەمان رووەو گەلی خدران بەجێهێشت. هێشتا سەرەتای زەردەی رۆژهەڵاتن بوو، خۆمان گەیاندە بناری شاخەکەوە. نابێ ئەوەشم لەبیر بچێت کە لە شوێنی چەقە چەقی نێوان پێشمەرگەکان بەدوای قسەکانی منەوە هاوڕێ محەمەد ژۆژگەیی پشتگیری کردم و کاک عەزیز مەلەکی بەهەمووانی گوت: کە ئەو خۆی و برایەکەی تازە بۆ دواوە ناگەڕێنەوە و هەریەکێک لەگەڵ ئەو دێت، فەرموون بەرێبکەوین، ئەوجا ئەوانی دیکە ملی رێگا برینەکەیان گرت.. دیسانەوە دەبێ ئەوەش بنووسم کە لەو سەفەرە ناخۆشەدا ئەوەی زۆرتر نیگەران و شپرزەی کردبووم، ترسم هەبوو لەلایەن یەکێک لەو پێشمەرگانەوە بکرێمە نێچیر و پەلبەستم بکەن و بەدیاری بۆ دوژمنم بەرنەوە، بە تایبەتی بیستبوویان من کادیرێکی پێشکەوتووی کۆمەڵە و ئەندامی سەرکردایەتی ناوخۆم و نامە و پۆستی هەمەجۆرم پێ بوو، بەجۆرێک لەو شەوە بڕواو پشتم بەهیچ یەکێک قایم نەبوو، ئەوجا ئەوەش بەسەر قاچ و قوولم هاتبوو، سەربار بوو کە دواتر زۆری ئازاردام و بەدرێژایی کاروانەکە پێوەی ناڵیوم.

بەشی حەڤدەهەم

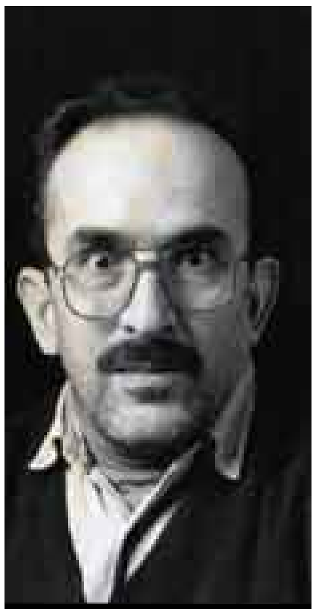

حاجی مەمۆ

بیرەوەرییەکانی زیندانییەکی سیاسی لەودیوی تەلبەندەکانەوە

سەرداری کاکە حەمە بەرزنجی

وابزانم لە هیچ وڵاتێکی دنیا دادگای وا سەیرو سەمەرە نەبووەو نییەو ناشبێ...! کاتێک پەنجە مۆرت پێدەکەن لەسەر لاپەڕەی بەناوی"وتەکانت" "ئیفادەکەت" تۆ ئامادە دەکرێی لەگەڵ چل پەنجا کەسی دیکە وەکو مەڕو ماڵات بۆ قەسابخانە، مەبەستم دادگایە پێش ئەوەی بچیتە ژووری دادگا سەرو سمێڵت دەتراشن.. بەڵام چۆن تراشینێک...! ئەوەی بەچاوی خۆی نەیدیبێ ناهەقی نییە گەر بڕوا نەکات بەشێوەی جەوی جەوی لا سمێڵێکت دەتراشن لایەکی دەهێڵنەوە پرچە زۆرە ئەسپێیاوییەکەت بە مەکینە نیشانەی"+، –، *"لێدەکەن.. ردێنیشت نیوە ناچڵ ئەتک دەکەن ئاوێنەو نەینۆک نییە سەرو روخسار و شکلی ئەتککراوی خۆت ببینی.. بەڵام برادەرەکانت دەبینی لەو بارودۆخەش پێکەنینت بەوان دێت، ئەوانیش تۆ دەبینن بەهەمان شێوە پێکەنینان بەتۆ دێت.. سەرتان نەیەشێنم چل پەنجا کەسی ئەتککراو بە مەیمون کراو شپرزەکراو.. لێدراو قاچ ئاوساو پشت و زگ وەک داشی دامە لێکراو.. برسی بۆ ئاوو نان و هەوای پاک.. دەچیتە بەردەوام دادگای تایبەت، سێ چوارێک بەجلی سەربازی سەرشان پڕ داڵ و ئەستێرەو خەتی سوور و سەرگیرفان پڕ خەتی رەنگاوڕەنگ خاوێن و جل ئوتوکراو و ریش تراشاو.. ناوەکان دەخوێندرێتەوە.. کابرایەکیش لەخوارووی ئەوان دانیشتووە، کە گوایە نوێنەری"الادعا العام"ە، بەرامبەریشی باش کاتبێک شتەکان دەنووسێتەوە.. هەروەکو هەموو دادگاکان "باسم الشعب"بڕیارەکانی دادگا دەخوێندرێتەوە بە مێگەلی حوکم دەردەچێت، نە پارێزەری بەرگری و نە پارێزەر بوونی هەیە"ولاهم یحزنون".. دە دوانزەیەک"اعدام شنقا" یا"رمی بالرصاص" ئینجا زیندانی هەتا هەتایی و پانزە ساڵی و "١٠"ساڵ دەستپێدەکات هەتا پێنج ساڵ و یەک مانگ و دووساڵ و یەک ساڵ و بۆ خۆی چێشت چوار سێ چوارێکیش"افراج"دەکرێن لەبەر نەبوونی بەڵگە...! ئێمە هەرسێکمان حوکمدراین بە پێنج ساڵ و یەک مانگ، بەپێی ماددەی یاسایی ژمارە"٢٠٤" لە یاسای سزادانی عێراقی.

دواتر واتە دوای تەواوبوونی ئەو مەراسیمە کاریکاتێرییە کە هەر لە مەهزەلە دەچوو گەڕێندراینەوە بۆ"هەیئە" رۆژی دواتر سەیارە قەفەسەکانی تەسفیرات بە حیمایەوە ئامادەکراو رەوانەی بەغدا کراین، لەوێش یەکسەر بۆ ئەبوغرێب، کە گەیشتینە ئەبو غرێب، دەوامی یاسایی کۆتایی هاتبوو.. دەرگاو بانەکان هەمووی داخرابوون، ئێمەیان بردە"الاحکام الثقیلة" چونکە پێنج ساڵ حوکمەکەی ئێمە کلکێکی یەک مانگی پێوەبوو بارەکەمان پقیلە بوو.. لەوێش ماندوو.. تێنوو.. برسی.. هیلاک.. چڵکن.. ئەسپێیاوی لە مەمەرێکیان کردین وەکو ئەوەی سەربازی دیلی جوولەکەیان گرتبێ لە رزگارکردنی قودس، نازانم کوێ و کوێ.. بە پاسەوان و رەقیب مەئموران تێمان وەرهاتن کورە هەتا بەندییەکانی ئەوانەی سیخوڕ و کاسەلێسی دایەرەش بوون لێیانداین.. کارێکیان پێکردین بابە دەواری شڕی ناکات.. بەدەیان سات و هەناسەو نزا تەمەنناى مەرگمان دەخواست.. بە نەعل و کێبڵ و کلکە ماسیحە و بۆکس و شەق و پێلاقە کورە هەرچییەکیان بەردەست بکەوتایە پێیان لێ دەداین، ئینجا دەیانگوت یاڵلا راکەن.. ئێمەش بەو بارودۆخە پێنج شەش مانگە بەزگی خۆمان تێرمان نەخواردووە.. تێری ئاوی خواردنەوەش نەبووین.. هەتاوی خواییمان نەبینیبوو.. چۆن دەتوانین رابکەین.. بەڵام هەروەکو دەڵێن: رۆح خۆشەویستە، لەترسی لێدان و ئازاری جەستەمان هەموومان ببووینە ئاسک و کارمامز.. پاش تاوێک لەوان گەورەتر هات و هەموومانی ریزکرد و ناوەکانیان خوێندەوە..

سێ سێ و چوار چوار بەسەر قاوشەکان دابەشیان کردین.. سەرو قاتی جلی"کانە"ی، سپییان داینێ و گوتیان: ئەوەش سەرتاشخانەیە بڕۆن ریزبن تا سەرتان بتاشن، من و برادەرێکی گەرمیانی ناوی"محەمەد"بوو، بەر قاوشی"٥"کەوتین، ئەو برادەرە نازانم ئێستا ماوە یان نا؟.. مریشکی دەواجن کاتێک لەقەفەس دێتە دەرەوە حۆڵ و گێژ و دەڵێی شەپرە لێیداوە، ئێمەش خراپتر بووین لەبەر هەتاو چاومان هەڵنەدەهات.. ئەبوغرێب لەچاو"هەیئەی کەرکووک"بۆ ئێمە لە مۆتێلێکی پێنج ئەستێرە دەچوو.

بەشی دووەم

ناوچەیەکی کۆنی شوێنەواری لە بجیل دەدۆزرێتەوە

تەیار عادل گۆران

لە گوندی کەلاتی سەر بە ناحیەی بجیلی قەزای ئاکرێ ناوچەیەکی گرنگی شوێنەواری دۆزراوەتەوە، کە شوێنەوارناسان ئاماژەی بۆ دەکەن مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ پێش زایینی، عومەر حوسێن شەریف بەڕێوەبەری شوێنەواری ئاکرێ دەربارەی چۆنیەتی دۆزینەوەی ئەو شوێنە بە بەدرخانی راگەیاند کەوا هاوڵاتییەک لە گوندی ناوبراوەوە خواستویەتی خانوویێک لەو شوێنە بۆخۆی ئاوا بکات و لەکاتی کۆڵینی زەوی چەندین پارچە گۆزەو کەلوپەلی تری شوێنەواری بۆ بە دیار کەوتووە و ئەو هاوڵاتییەش پەیوەندی بە ئێمەوە کردووە، ئێمەش وەک تیمی شوێنەواری لە ئاکرێ بە پێویستمانزانی سەردانی ئەو شوێنە بکەین و دوای لێکۆڵینەوەیەکی زانستی بۆمان بەدیار کەوت، کە ئەو شوێنە شوێنێکی گرنگی شوێنەوارییە و چەنین پارچەی (فوخار)ی گرنگ لەو شوێنە بەدی کراوەو، ئێمەش بڕیارمانداوە، کە ئاواکردنی خانوو لەو شوێنە رابگیرێت و بە نووسراو ئاگاداری لایەنی سەرووی خۆمان کردۆتەوە سەبارەت بەم شوێنە، عومەر حوسێن جەختی لەوەش کردەوە، کەوا ئەو شوێنە شوێنەوارییە مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی پێش زاینی، کە ئەوکات خەڵکی ژیانی لێکردووە.

شارۆچکەی ئاکرێ

یادەوەری شازادەیەکی عەرەبی لە حەرەمسەراکانی دەوڵەتی عوسمانییەوە

و: هوشیار محەمەد ئەمین کۆیی

ژنانی رۆژهەڵات پێش رۆژئاواییەکان ئارایشتیان بەکارهێناوەو خۆیان رازاندۆتەوە:

ژنە رۆژهەڵاتییەکان دەمێکە کەرەستەی ئارایشت و جوانکاری بۆخۆیان دروستدەکەن و بۆ گەرماوی دەبەن، لە خەنەو هەویری لابردنی مووی زیادو کرێمی نەرمکردنەوەی پێست، ژنی تایبەتی هەبوو بۆ رازاندنەوەی ئەو ژنانەو شێلانی جەستەی لەشیان.

خەنە لەسەرو پرچ دادەنراو بە پەلکی درەخت دایاندەپۆشی و بە پەشتەماڵێک دەیانپێچایەوەو بۆماوەیەک لەسەر پرچ دەمایەوەو زۆرو کەمی مانەوەش بەگوێرەی ئەو رەنگەی، کە مەبەستیان بوو و دواتر دەست و پێ و نینۆکیان بە خەنە رەنگدەکرد.

مووی دەستەکان و قاچەکان بەهەویرێک کە لە شەکرو لیمۆ دروستدەکرا لایاندەبرد، لەسەر پێس بڵاویان دەکردەوەو بەداوێکی ئاوریشم رایاندەکێشاو پێستەکە نەرم و سپی دەبوو. ئەو کردارە شارەزاییەکی باشی دەویست، دەنا پێستەکە دادەماڵا.

دواتر خانمەکە لەسەر مێزێکی دار بەراکشاوی درێژدەبوو و کەنیزەکێک لەشی بەئاوو سابوون و لیفکەی کوولەکەی تایبەت دەشێلاو جەستەی خانمەکە زۆر نەرم و پاک دەبوو.

پاشان بەبەردەوامی ئاویان بەهەموو جەستەیدادەکرد، بۆئەوەی پاشماوەی سابوونەکە لاباو ئەوجا بە پەشتەماڵێک خانمەکەیان دەپێچایەوەو بۆ ژووری دانیشتن دەرۆیشت و لەسەر لاتەختێک درێژدەبۆوە تا گەرمای لەشی دابەزێ و ئاوەکەی لەشی بچۆڕێتەوەو وشک ببێتەوەو دواتر قاوەو خۆشاوی پێدەدرا.

لەوکاتەی کە ژنانی رۆژهەڵات بەو خۆشییەو بەخشندەی گەرماو سوودمەندبوون، خوشکانیان لە رۆژئاوا ئەوجۆرە خۆشییەیان لەژیان نەدەزانی کە جەستەی مرۆڤ ئەوها پاک و نەرم و جوان دەکا.

دزێک لەناو بەشی حەریم:

بۆی هەیە پرسیار بکەی کە کەشوهەوای حەریم شوێنێکی هاندەرە بۆ میوانە فەرمییە بیانییەکان، ئایا بۆ دزەکانیش ئەوهایە، لەمبارەیەوە ئەو رووداوە باسدەکەم: شەوێکی هاوین پەنجەرەکانی ژووری نووستنم کرابوونەوەو لەخەودابووم، دزێک هاتە ژوورەکەم، بەڵام من بەئاگا هاتم و لەنزیک هەنگاوێک لە پێخەفی خۆم سێبەرەکەم بینی، کە بە خلیسکان دەرۆیشت، هەر ئەوەندەم پێکرا کە بەترسەوە هاوار بکەم و پەنا بۆ دایکم ببەم. دزەکە بازێکی لەو بۆشاییە داو سوڕایەوەو بەهەڵەداوان بۆلای پەنجەرەکە رۆیشت.

لەژیانم کەسێکم نەدیوە بەوخێراییە لەژوورەکەم بزربێ، لەگەڵ ئەوەی کە لەدزییەکەی سەرکەوتوو نەبوو، بەڵام بەختی لەدەربازبوون هەبوو و هەردەم دەستگیرنەکرا. لەو سەردەمە لەبەر ژمارە کەمی پۆلیس بەدەگمەن نەبێ دزەکان دەستگیردەکران، باوکیشم حەزی لەهاتنی پۆلیس نەدەکرد، سزای ئەو دزە مشەخۆرەی کە لەبەشی حەریم دەگیرێ بەئارەزووی خاوەنشکۆکەیە، ئەگەر پرس بەباوکم بکرابایە ئەوە دەیناردە شوێنێ و هەرخۆی بەرێیدەکرد! بەڵام هەندێ شازادە هەبوو سزای بەندکردنی درێژخایەنیان بەسەردا دەسەپاندن و لەوانەش بوو ئازاریشیان بدابان.

زۆرجا دزەکان لەحەریم دوور دەکەوتنەوە، بۆچوونی رۆژئاوا ئەوەبوو کە گوایە کەنیزەکەکان بەدوای پیاوان دەکەون و لەهەر چینێک بن، راستییەکەی زۆربەی زۆری ژن و کەنیزەکەکانی ناو حەریم حەزدەکەن زمان لەو دزە بدەن و یەکسەر بۆلای سوڵتانی بنێرن.

بۆیە بەشی حەریم ئەو بەشە نییە کە خەڵک بانگەشەی بۆدەکا، کە گوایە بەهەشتێکە کۆمەڵێک ئافرەتی جوان و دڵڕفێنی تێدایەو هەموو کاتێک ئامادەن خۆیان شل و نەرم بکەن و رووپۆشیان لادەن و هەرکەسێک بیەوێ لەگەڵی رابوێرن.

ژنانی ناو حەرەمسەراو ژەنینی ئامێری موزیک

ئەوە بیرکردنەوەی لاوی شەیداو خاوەن بیرو بۆچوونی فراوان بوو، کە بەهیوای ئەوە بگاتە ئەو بەهەشتە.

لە ئینگلتراش هەمان بۆچوون هەبوو دەربارەی کۆشکی چینی ناوەندی، کە کۆمەڵێک کچی خاوەن پەروەردەی باشیان تێدابوو.

پەروەردەی ژنانی ناو حەریم:

ژنانی ناو حەریم بەڕاستی خاوەنی پەروەردەیەکی دروستبوون.. لەگەڵ ئەوەی کە زانیاریان دەربارەی هەندێ وانە لاوازبوو، بۆ نموونە: جەبرو جوگرافیا، بەڵام سەرپەرشتیارەکان کە وانەکانی هونەری خۆشەویستی و پرۆسەی هاوسەرگیری و هەڵسوکەوت لەگەڵ پیاوانیان پێدەگوتن، بەشێوەیەک کە لەئاستی خوشکە سەربەستەکانیان لەرۆژئاوا باشتربوو. جگە لەوە ئەوانە هەوڵیاندەدا فێری هونەرو بواری رۆشنبیری بن و شانازییان پێوەدەکرد، ئامێری میوزیکیان دەژنی و سەمایان دەکردو هەندێ گۆرانیشیان دەزانی جگە لەکاری نەخش و زۆرشتی تر.

تەنانەت لە حەریمی ئەو سوڵتانە "بەدە" "عەبدولحەمید"میوزیک بایەخی پێدەدرا. سوڵتان ئەوکاتە گرێبەستی لەگەڵ برایەکی میوزکژەنی ئیتاڵی بەناوبانگ"دونیزیتی "بەستبوو، کە وانەی تایبەت بەو ژنانەی ناو حەریم بڵێ، کە بەهرەیان هەیە، بەڵام پاسەوانی چاودێری لەکوڕە خەسێندراوەکان بەسەر مامۆستاو قوتابییە کچە جوانەکان دانابوو.

سوڵتان"عەبدولحەمید"فەرمانیدابوو بە پێکهێنانی تیپێکی"سەمفۆنی"لە ژن و کەنیزەکە بەهرەدارەکان، جگە لەکۆمەڵەی"بالیە"، کە گەیشتە ئاستێکی بەرز بەگوێرەی تیپە پرۆفیشناڵەکان.

باپیرانی"میسباح" لە شۆڕشگێڕەکانی ئێرلەنداو رێزدارانی عەرەبە:

شازادە"فاتیمە"بەهەردوو کچەکەی راگەیاند، کە ئینگلیز بەهێزترین نەتەوەن لەجیهان، هیچ شوێنێک نەما لە ئینگلتەرا بۆیان باسنەکا، لەبەر ئەوە کە"میسباح" بۆ یەکەمجار سەردانی ئینگلتەرای کرد، شارەزاییەکی زۆری پەیدا کردو باوەڕی بە ئینگلتەرا گۆڕا، بەتایبەتی کە گەورەتربوو، بۆی دەرکەوت کە ئەوان لەزۆر رووەوە لەو میللەتە کەمترن کە لەناویان دەژی.

"میسباح"کەلەپوورێکی تێکەڵی هەبوو، دایکی خۆی بە ئینگلیز دادەناو راستییەکەی ئێرلەندی بوو و شۆڕشگێڕ لەبنەماڵەکەیان هەبوو و لەدەستی ئینگلیز رایانکردبوو، لای ئەو لەندەن شارێکی شیاوە بۆ حەشاردان کاتێ کە پەنای بۆ ببەی.

خاڵی دایکی وتاربێژی شۆڕشی ئێرلەندە"جراسون"بووە، ئەوە لەبارەی دایکییەوە، بەڵام لەبارەی باوکی ئەوا بە نەژاد دەگەڕێتەوە بۆ"محەمەد"ی پەیامبەر.

لەبەرئەوە گەورەترین کێشە لەژیانی ئەوەبوو، کە سۆز و خۆشەویستی بۆ چ لایەک هەبێ: عەرەب یان ئینگلیز، رۆژهەڵات یان رۆژئاوا؟.

هەندێجار هەستی دەکرد کە عەرەبێکی توندڕەوەو هەندێ جار بەو رەخنانەی کە لەداب و نەریتی ئینگلیزەکان دەگیرا دڵتەنگ دەبوو. میسباح دەڵێ: کاتی خۆی عەرەب رەسەنترین توخمی مرۆڤ بوون، بەڵام بۆ چەند سەدەیەک لەپشوو و خەودابوون، بۆیە لەمیللەتانی دیکە دواکەوتن، خۆزیا کوڕ بام، چونکە کچ هیچی پێناکرێ.

شازادە"فاتیمە"داب و نەریتی جەژنەکانی دیانانی هێنایە ناو ماڵی ئەو ئەمیرە عەرەب، ئەمیر شەریف عەلی بەبوونی درەختی لەدایکبوونی عیساو پڕکردنی گۆرەوی و منداڵان بەدیاری، لای رابواردنێکی بەتام و خۆشە، "عەبدولمەجید" کوڕی شەریف عەلی لەژنی یەکەمی خۆی بەشێوەی"بابا نوئێل"دەگۆڕی.

بەشی شەشەم

عەیب نەبی

کەم کەس هەیە چووبێتە ئەو گوندەی کێوەلییەکان و بەئاسانی لێی دەرچووبێ. لە حەفتاکانی سەدەی رابردوو ئەگەر یەکێک عەسکەری نەکردایە، کەس ژنی پێ نەدەداو دەیانگوت:"تۆ هێشتا نەبوویتە پیاو"ئەوەش بەو مانایەبوو کابرایەک گەرماو سەرما ببینێ قەدری عافییەت دەزانێ چییەو چۆن ژن بەخێو بکاو خەم لەماڵەوە بخوات. من لەو گوندە دوورە دەستەی تێیدا دەژیام تا ناوم بانگ نەکرا ببمە سەربازو نەچوومە پێشەوە، سێ جار شارم دیبوو، زۆرشت هەبوو نەمدەزانی چییە، کە جلیان کردینە بەر یەکسەر بەرەو دیوانییەیان بردین، لەوێ .بەشێ کوردو ئەویتر هەمووی عەرەب بوون

رۆژانە لەگۆرەپاندا ناویان دەخوێندەوە لەوێش سەرەتا نەمدەزانی بڵێم"نەعم"کە بانگ دەکرام هەروامدەزانی ئەوە لەگوندیمە، بەدەنگێکی بەرز هاوارم دەکرد"هۆو". بەو هۆوە لەقوڕیان وەردەدام، ترس وایلێکردم ئەو وشەیە تەرک بکەم و "نەعیم"بکەمە وێردی سەر زوبانم. کاتێکیش ناوم خوێندرایەوە وتیان:"تۆ لەگەراج پاسەوانی" وتم: "نەعیم" عەیب نییە، لەژیانمدا چوزانم تەنانەت لەنێو ماڵ و لەهەر شوێنێکی گەراج هەیەو مەبەستیان گەراجی نێو سەربازگەیە، بەخۆو چەکەوە سواری تەکسییەک بووم وتم:"بمبە گەراج" یەکسەر لەگەراجی گواستنەوەی نەفەراتی دانام، هەتا بەیانی لەم سەر بۆ ئەوسەر چووم و هاتم و سوڕامەوە، کەس نەهات بەدلم بکات و لەترسی دزینی چەکەکە، تا بەیانی نەنووستم. کاتێک رۆژهەڵات چوومەوە شوێنی خۆم و وتیان:"تۆ ئەمشەو لە واجیبات غایب بوویت".. سەریان سفر ..کردم و سێ رۆژیان سجن کردم

شاخەوان عەلی حەمەد

وردە وردە لەشتەکان گەیشتم، هاوڕێی خراپ گونی قوڕە دەیبرێ وەی، نایبرێ وەی، قادر و نادر بەهۆی زانینی زمانەوە لێیان نەدەبرام، وەلێ ئەوان چ ئیشی خوا رقی لێبوایە دەیانکرد، هەموو پێنجشەممەو هەینییەک دادەبەزین، کاتێک دەگەڕانەوە بەشەوق و زەوقەوە دەیانووت:"وای کە لەزەتمان کرد". منیش گێل و ساویلکە نەمدەزانی مەبەستیان لەو قسانە چییە، بەهەموو ئەقڵێکەوە پێیانم دەگوت:" دە بڵێن بزانم چیتان خواردووە ئاوا لەزەتتان لێکردووە؟" دەیانوت:"تۆ وەرە لەگەڵمان ئەوسا دەزانی ئەو شتە چییە" قیچێک عەرەبی فێرببووم، پێنج شەموانێک وتم:"دە تو خوا منیش ببەن بۆ ئەو شوێنەی کە هەمووجارێ باسی دەکەن"رازیبوون. کەوتمە دوایان و منیان بردە گوندێک هەموو عەرەب بوون، کێوەلییەکان. لەو شتانەی کە بەچاوی خۆم دیم دوانزە کەس بەدوای یەکدا لەبەردەم ماڵێک سرەیان بەستبوو، پرسیم:"ئەوە چییە، ئەو خەڵکە بۆ ریزیان بەستووە؟" قاسم وتی:" ئەوە لەو ماڵە پەرییەکی لێیە لەجوانیدا وەسف ناکرێ و ئەو خەڵکە یەک یەک دەچنە خزمەتی" هێندە گێل بووم، چونکە پێشتر هیچ شتێکی لەو بابەتەم بەرگوێ نەکەوتبوو، وەمدەزانی دەچنە سەردانی و بێ ئاگابووم لەوەی مەبەستیان لەوەدا بۆ رابواردن سرەیان گرتووە. کە لەوان تێپەڕین، چووینە ئەولاوە، کابرایەکی چوار شانەی سمێڵ فشی بەخۆوە لەپێش دەرگا لەسەر کورسییەک دانیشتبوو، نێرگەلەیەکی بەدەمەوە بوو قومی لێدەداو لەپشتییەوە دوو کچی تازە هەڵچوو وەستابوون، کە بە تۆی توولێکی تەنکەوە، کە هەموو لەشیان لەگۆڕێ بوو. قاسمیش لەکابرا چووە پێش و هەندێ فسکە فسکی لەگەڵ کرد، کە پێنج دیناری پێدا، پێش ئەوەی بچێتە ژوورێ وتی:"لەلای چایخانەکەی سەر رێماندا چاوەڕێتان دەکەم ئێوەش بۆخۆتان شتێک بدۆزنەوە"ئەو چووە ژوورێ، من و نادر ماینەوە، هەندێک تێپەڕین کابرایەک هاواری دەکرد دەتوتن تەماتەو خەیار دەفرۆشێ:"وەرنەوە بەشەرت هەفتەیەکە هێناومە"کە پرسیم:"نادر ئەوە یەعنی چی؟ چ شتێکی هێناوە؟" وتی:"دەڵێم گێلی هێشتا ماوتە لەو شتە بگەی". کەوتە مامەڵە کردن، بەچەند دەبێ و نابێ کابرا پێی وت:"من دەڵێم هەفتەیەکە هێناومە لە"10"دینار کەمتری نادەم". نادر بەمنی وت:"ئەی تۆ چەندت پارە پێیە؟". وتم:"هەر پێنج شەش دینارێکم پێیە". کە دەستی بۆ بەرامبەرمان درێژکرد:"کەواتە تۆ بچووە لای ئەو کابرایەی یەک هێلکە بەدوو دینار دەفرۆشێ، بڕۆ لەوێ تاقی بکەوە ئەوجا دەزانی چ تام و چێژێکی هەیە". بەسەر سوڕمانەوە، پێموت:"ئاخر یەک هێلکە چۆن بەدوو دینار دەبێ لەکاتێکدا تەبەقەی هێلکە بەدینارێکە، چۆن وادەبێ ئیتر گرانییە" نادر بەتاسوقەوە وتی:"ئێ دەبڕۆ تاقی بکەوە ئەوجا دەزانی ئەو هێلکەیە چ تام و چێژێکی هەیە". لێم بووە مەراق بزانم نهێنی ئەو هێلکەیە لەچیدایە، دوو دینارم لەباخەڵ دەرێناو دامە ئەو کابرایەی بەپێوە وەستابوو، پارەکەی نایە باخەڵی بەئیشارەت ."وتی:"بڕۆ ئەو ژوورە

چوومە ژوورەکە کە لەناویدا ژوورێکی دیکە هەبوو، چاوەڕوانم کرد ئێستا نا تاوێکی دی ئەو هێلکەیەم بۆ دێنن، کتوپڕ لەو ژوورەی ناوەوە ژنێک بەڕووت و قووتی لێم هاتە پێش و وتی:"وەرە ژوورەوە"زمانم تێک ئاکا، دەمم بوو بەتەڵەی تەقیو، چاوم گرت و هەر بەپەلە چوومە دەرەوە، کابرای بەردەگا ئەوەندەی تێی گەیشتم وتی:"ئەوە بۆ وا زوو لێبوویەوە. خۆش بوو؟"واقم وڕما، چۆن گەشکە بگرم وەڵامم نەدایەوە یەکسەر بەرەو چایخانەکەی سەر رێ رۆیشتم، هەتا هەفتەیەک تووشی شۆک بووم و ئاگام لەخۆم نەبوو، ئەوجا تێگەیشتم مەبەستیان لەو هێلکەیە چییەو ئەو کابرایەی دەیووت هەفتەیەکە هێناومە مەبەستی ئەو ژنەیە کە بۆخۆی هێناوەو هەر هەفتەیەکەو دوای ئەو هەفتەیە خۆی کاسبی پێوە دەکات، لەو رۆژەوە لەگەڵ قاسم و نادر نەچوومە دەرەوە، کاتێک بەئیجازە گەڕامەوە گوندی و خەڵکی لێم کۆبوونەوە، وتیان:"وەزعی شارو عەسکەری لەچیدایە؟"بە هەڵپەیەکەوە پێموتن:"بڵێم چی؟ ئەوەی ."دەستنوێژی نەبێ زۆر خراپە بچێتە شار

هەرجارەو وێنەیەک

خالید عومەر عوسمان

قوتابخانەی "الجمهوریە" سەرەتا بەناوی قوتابخانەی بابە تاهیری هەمەدانی ناونراوە، ساڵی ١٩٧٥ بیناکراوە، ئەم قوتابخانەیە دەکەوێتە گەڕەکی زانیاری لەسەر شەقامی ٦٠ مەتری بەرامبەر شەعبی ئازادی نزیک نەخۆشخانەی ژینی تایبەت، پاش ئەم ناوە گۆڕدرا بوو بە دوو دەوام بەناوی ١- الجمهوریە. ٢- زانیاری. ئێمە ئەم پۆلە قوتابییە لە دەوامی الجمهوریە بووین. ئەم وێنەیە لەساڵی ١٩٧٨ گیراوە، لەلایەن مامۆستا سمکۆ بە کامێرای خۆی. ئەم پۆلە، پۆلی پێنجەمی -أ- سەرەتاییە:

قوتابخانەی جمهوری کوڕان ساڵی ١٩٧٨ بەکامیرای مامۆستا سمکۆ

ریزی سەرەوە لەڕاستەوە بۆ چەپ:

١- سەفین عەبدوڵڵا عەلی .
٢- شێرزاد رەزا حەسەن- کۆچی دوایی کردووە.
٣- شوکر شاکر ئەحمەد – برین پێچ.
٤- سەردار عەلی- خۆشنووس.
٥- دەهام عوسمان ئەحمەد – کرێکار.
٦- "نەناسراو"
٧- شاکر خالید مامە- فەرمانبەر.
٨- قوباد حەسەن ئەحمەد.
٩- سامی محەمەد ئەحمەد.
١٠- عومەر عوسمان عەزیز.
١١- سەیفەدین سەدیق نادر.
١٢- سادق خالید ئەحمەد- کرێکار.

ریزی ناوەند لەڕاستەوە بۆ چەپ:

١-سەردار عادل.
٢- یونس شینە عەبدوڵڵا- فیتەر.
٣- نەوزاد.
٤- نازم عومەر رەشید.
٥- گەیلان پیربال- خۆشنووس.
٦- نەوزاد محەمەد بەبۆی – کرێکار.
٧- نەوزاد ئیبراهیم یەعقوب.
٨- خالید عومەر عوسمان- هونەرمەندی شانۆکار.
٩- وەسفی خورشید عومەر- شەهید.
١٠- سیامەند هەمزە شەهاب- موختەبەر لاران بۆ وێنە.
١١- سەردار ئەحمەد نبی.
١٢- نەجات.
١٣- مامۆستا سەید مەحموود.

ریزی خوار لەڕاستەوە بۆ چەپ:

١- رەفعەت قادر ئیسماعیل.
٢- وریا عومەر ئەحمەد.
٣- غازی عەزیز ئیسماعیل- کلیلساز.
٤- سەدرەدین عومەر حەمەدەمین.
٥- سیروان ئەنوەر حەسەن.
٦- هوشیار عومەر ئەحمەد- ئەندازیار.
٧- زەکەریەدین فارس یونس- کۆچی دوایی کردووە.
٨- بەهرام مەولود.
٩- نامیق محەمەد مەجید.
١٠- عەبدولقادر ئەنوەر حەسەن- خۆشنووس.

مامۆستای وانەکان:

بەڕێوەبەر: عەبدول لەتیف.
ئایین: م. سەید مەحموود.
کوردی: م. نامیق.
عەرەبی: م. ئەحمەد فەقێ یوسف.
زانیاری: م. سمکۆ.
هونەری: م. فەرهاد.
نیشتیمانی: م. حیکمەت.
مێژوو و جوگرافیا: م. جەمال رواندزی.
ئینگلیزی: م. عەبدولخالق.
بیرکاری: م. سەڵاح.
فەراشی قوتابخانە "مام عەباس کاکەیی" فرۆشیاری حانووت.

زەرورەتی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی

بێستون سەنگاوی

حاڵەتێکی ئاساییەو هەر دەبێت واشبێت کە خوێندکارانی زانکۆ و پەیمانگاکان لە هەموو پێکهاتەو چین و توێژەکانی تری کۆمەڵگە بزۆزتربن .ئەوەی ئەم حاڵەتە بەرهەم دەهێنێ فەزای زانستی و پەروەردەیی و هەستکردنەکانی خوێندکارانی زانکۆ و پەیمانگاکانە بەدەردە کۆمەڵایەتییەکانی ناو کۆمەڵگا، جگە لەوەش تەمەنی خوێندکارانی ئەم ناوەندانە لە هەردوو لایەنی فسیۆلۆجی و سایکۆلۆجی بەشێوە گشتییەکەی لە مرۆڤدا هەستی مەسئولیات دەخولقێنێ. ئەوەیە وا لەمرۆڤ دەکات لەو تەمەنەدا خۆی بە بەرپرسیار بزانێت لە بەرامبەر هەر چەوتییەک، کە لەکۆمەڵگەکەیدا هەستی پێدەکات، ئەم جۆرە هەست کردنە لەمرۆڤی دەرەوەی ئەو ناوەندەشدا هەر دروست دەبێت، بەڵام یەک بۆ ئەوی تریان جیاواز دەردەکەون، ئەم جیاوازی دەرکەوتنەوە زیاتر پەیوەستە بە تاکەوە، هوشیاری تاک و مەعریفەی تاک. ئەوەی وایکردووە لەکاردانەوەی خوێندکارانی زانکۆ و پەیمانگاکاندا ئەم دیاردەی هەستکردن بە بەرپرسیارێتییە ببینرێت، ئەوەیە کە ئەم فەزایە تارادەیەک ئامادەکاری کردووە لە ڕوانگەی کۆکردنەوەی دەنگ و ڕەنگە جیاوازەکان و دروستکردنی گفتو گۆ ناو خۆییەکان، کە زۆر جار دەگاتە ئەو ڕادەیەی هەڵچوون و نارەزایی ئە و نامەنتقیانەی لێدەکەوێتەو، هەرچەندە ئەم دیاردەیە تاکو ئێستا نەیتوانیوە بە شێوەیەکی گەورەو لە زۆر حاڵەتە نامەنتقیەکاندا خۆی بنوێنێ و هەروەها شتێکی تری گرنگیش ئەوەیە ئەم نارەزاییە نەیتوانیوە لە چوارچێوەی فەزای زانکۆکان بێتە دەرەوەو قسەی هەبێت بەرامبەر دەردە کۆمەڵایەتی و ئیداری و...هتد ناو کۆمەڵگا .بۆ ئەوەی ئەم دیاردەیە ببێت بە نەریت و تەنها لەو ناوەندانەدا قەتیس نەکرێت، بە گەورەترو لە هەر جێگەیەکدا بە فۆرمێکی جیاوازو بەپشتگیری ناوچەکانی تر بۆ ئەو ناوچەیەی، کە داواکاری یاخود کێشەی تیادایە پێوستە لە بزوتنەوەی کۆمەڵایەتیدا خۆی بنوێنێ.کە خوێندکارانی زانکۆی سەلاحەدین دەنگیان لێبەرز دەبێتەوەو نارەزای دەنوێنن لە بەرامبەر داواکارییەکدا خوێندکارانی زانکۆی سلێمانی و کۆیە وکۆلێژەکانی گەرمیان و چەمچەماڵ و ڕانیەو سۆران و...هتد پشتگیری لە داواکەیان بکەن ئەم جۆرە لە پشتگیری کردن دەبێت لە داواکاری خەڵکی ناوچەکاندا بە چین و توێژو پێکهاتە جیاوازەکانەوە بوونی هەبێت، بۆ کاسبکاران، سەرمایەداران و فەرمانبەرانی دەزگاکانی حکومەت و...هتد.لە سلێمانی، هەولێر، دهۆک و گەرمیان. ئەو کاتە داواکاریەکە خۆی گەورە دەنوێنێ، چونکە بەرگێکی گشتگیری ناوچە جیاوازەکانی لە بەرکردووە .

عەلی حەسەن مستەفا: ئەو کەڵە پیاوانەی سەرکردایەتی یەکەم جەنگی بەرگرییان لە دژی تەعریب کرد

عەلی حەسەن مستەفا

زۆر جار تەعریب دەبەسترێتەوە بە بەعس و ڕەگەزپەرستییەکەی بەعس، هەر لەسەردەمی حەرەس قەومی و تا ئەمرۆش دژ بەکورد و هەموو نەتەوەکانی دیکە نا عەرەب پیادەی کردووە و دەیکا، بەڵام تەعریب کەم و زۆر لە مێژە لە لایەن پیاوەکانی حکومەت هەندێ کەس لەناو عەشیرەتە چاوچنۆکەکانی عەرەبیان هانداوە بۆ پیادە کردنی ئەم مەرامە گڵاوەیان .

بۆیە شاعیری گەورە وناودار مەلا حوسێنی عەندەلیب لە کۆپلەی یەکێک لە شیعرەکانی دەڵێ:

هەر گەلێ بوو بە موسوڵمان
خۆ نابێ خاکی بگیرێ و
بگۆرێ بە عەرەب زمان!
لەو ڕۆژەی کە پای ئەسحابان
کەوتۆتە سەر خاکی کوردان
ڕاوە رووتە و ڕەنج بردنە
خاکی کورد بە عەرەب کردنە

لە دەشتی هەولێر ناوچە کشتوکاڵییەکانی قەراج و کەندێناوە و زەوییە پڕ بە پیت و بەرەکەتەکانیان کە باشترین دەغڵ و دانی وڵاتەکە دەهێنێتە بەرهەم، بە لەوەڕگا نەبڕاوەو دەوڵەمەندەکانی مەڕو ماڵات و لە دوایش کانە لە بن نەهاتووەکانی نەوت هەر زۆر لە زووەوە بووەتە نیشانەی چاو لێ برین و بەهەموو شێوازێک هەوڵ دراوە کوردان لەوێ هەراسان بکەن و تەنگیان پێ هەڵچنن تا گوندو دێهاتی باب و باپیرانمان لە ترسان بەجێ بێڵین و دوایش بە دوە عەرەبەکان بەهەوەسی خۆیان تەڕاتێنی تێدا بکەن .

لە کەیەوە تەعریب دەستی پێ کردووە و ململانێی کوردو عەرەب لە سەر ئەو ناوچانە دەگەڕێتەوە بۆ کەی ؟

پرسیارەکە لێکۆڵینەوەی زیاتری دەوێ .

ئەوەی من دەمەوێ لێرە باسی بکەم بەرپەرچدانەوەی ئەو شاڵاوانەن، کە بەدوەکان لە دوا بەدوای کۆتایی هاتنی جەنگی یەکەمی جیهانی کردوویانەتە سەر کوردان و ڕۆڵی جوامێرانەی کۆمەڵێ ڕۆڵەی بەجەرگ دێنمە بەر باس لەوانەش ئەوەی بیرم بێ بە باشی برایم ئاغای دزەیی و براکانی و جووتیارانی ناوچەکە لەو بەرپەرچدانەوە. لەم نووسینەشدا هیچ مەبەستێکەم نییە بۆ وروژانی دەمارگیری نەتەوایەتی، بەڵام شەڕ و شاڵاوی ئەو عەشیرەتە عەرەبانە ڕاستییەکن لە هیچ کەس شاراوە نین و هیچ کەسیش ناتوانێ ناوی دیکەی لێ بنێ، هەر وەک بەڵگەش دەتوانم ئەو دێڕە شیعرانە بێنمەوە کە لەو سەردەم زمانی حاڵی کوردە بەرگریکارانی دەشتەکە بوون.

عەرەب زۆر بەتەماعن
قەت تەماعیان مەدەنێ
گەر تەماعیان بدەنێ
لێو تێک دەدەن خۆشەنێ
عەرەب تەشبیە کراینە
بەگورگی دەشت و بەنێ
لێی گەڕێن گۆشت و دەخوا
مەنعی کەن هەڵدەقەنێ

برایمی بابیز ئاغای دزەیی خەڵکی مەخمور بوو و هەر لەوێش ژیاوە، ئەو پیاوە بێ نمونەیە خۆی و جووتیارەکانی هەر لەگەڵ دەست پێ کردنی شاڵاوەکانی بەعەرەب کردن بوونە قەڵغانی بەرگری و لە چەندین قارەمانیەتی بێ هاوتا عەرەبەکانیان دەرس داوە، کە تا هاتنە سەرحوکمی بەعسیان و داڕشتنی بەرنامەیەکی پتەوتر بۆ تەعریب خۆیان نەگرتەوە .

خورشید ئاغاو حەمەدئەمین ئاغا برای هاوکارییەکی زۆر باشیان کردووە بە خۆیان و پیاوەکانیان . هەروەها حوسێنی مەلای ئاغای قازیخانەش و مەولود هەولێری باوکی خوالێخۆشبوو مەحمەد هێلەوەیی، کە لەکاتی خۆی لە قەڵای هەولێر دادەنیشت و دوایی باری کرد بۆ دووگردکان تا لەگەڵ حەمەد ئەمین ئاغا کار بکات گێڕایەوە کە ئەوو چەند پیاوێکی دیکە لەو سەردەمە لەلایەن حەمەد ئەمین ئاغا ڕەوانەی گوندی (لهێبان) کران لای خورشید ئاغا تا لەوێش ڕەوانە بکرێن بۆ لای برا گەورەیان برایم ئاغا لە مەخمور .

لەوێ برایم ئاغا بۆیان باس دەکا، کە عەرەبی ئەلعوبێد و هەندێک ئەلجبور و عەشیرەتی دیکە لە حەویجە دەپەڕنەوە و لەگەڵ ژمارەیەکیش عەرەبی دانیشتووی ناوچەکەبەربوونەتە گیانی کوردەکانی قەراج، بگەنە هەر کەسێ و بزانن تەنیایە دەیگرن، دەیکوژن و تاڵانی دەکەن، مەڕوماڵات دەبەن، دزیان لێ دەکەن، چیان لە دەستیان بێ قسووری ناکەن تا کوردان هەراسان بکەن و ناوچەکەیان پێ چۆڵ بکەن. ئەو دەمە عەرەبەکان بەکوردانیان دەگووت (بڕۆ لۆ داری ترێی) واتە لە دەشت مەمێنن و بڕۆنە شاخەکان. ئینجا برایم ئاغا جووتیارەکان دەکاتە چەند کۆمەڵێک و چەکداریان دەکا بەرەو ئاراستەی چیای بڵباس(قەرەچووغ) ودەورووپشتی ڕەوانەیان دەکا بۆ شەڕی عارەبان . مام مەولود هەولێری لەگەڵ کۆمەڵێکی دە کەسی بە سواری وڵاغ دەچنە لای (باقرتە) و ماوەیەک هەست ڕادەگرن بزانن عارەبەکان لە کوێن، ژمارەیان چەند و چ دەکەن . تەماشا دەکەن عارەبەکان هەموو بەیانیان زوو بەسوار دێن و بەسەر گرد و شوێنە بەرزەکان دەکەون، لە هەر جێیەک تۆز ببینن هێرش دەبەن و ئەگەر کورد بێت، ئەوا چی خوا پێی ناخۆشە لەگەڵی دەکەن . کوردەکان هەڵدەستن ئێوارەیەکی درەنگ بەسەر گردی باقرت دەکەون، کە لە ناوەڕاستی قەراج و ڕێک لە نێوان هەردوو زێی بچووک وبادینانە، ئەسپەکانیان لەڕۆژئاوای گردەکە دەبستنەوە تانەکەونە بەر نیگای عەرەبەکان، کە لە ڕۆژهەڵات دەهاتن . تا بەیانی دنیا کش و مات بوو، بەرەبەیانی کۆمەڵێک سواری عەرەب هێواش هێواش دێن بەرەو گردەکە، کە دەگەنە نزیک گردەکە وڵاغەکانیان تاو دەدەن و بە قۆشمە بەسەر گرد دەکەون، لەگەڵ تاودانی وڵاغەکانیان سوارچاکە کوردەکان لێیان دێنە دەست و لەیەکەم دەست ڕێژ پێنجیان لێ بەردەدەنەوە و دووانیش بریندار دەکەن، ئەوانی دیکە بە شەپرزەیی هەریەک بەلایەک دا هەڵهاتن . کوردان بە دوو وڵاغ و کۆمەڵێک چەکیان دەست دەکەوێت لاشەی عارەبەکان لەوێ بەجێ دێڵن و دەگەڕێنەوە .

لە مەخمور برایم ئاغا و خەڵکی شاری ئەو ڕۆژە ئاهەنگی گەورە دەگێڕن بە بۆنەی سەرکەوتنی ئەو قۆڵە و قۆڵەکانی دیکەش . جارێکی دیکە برایم ئاغای کەڵە مێرد و دوو پیاوی لە لایەن ژمارەیەکی زۆر سواری عەرەب ڕاودەنرێن . لە پشتڕا لە برایم ئاغا دەدەن و خۆی و وڵاغەکەی بریندار دەکەن . ئەویش بە دەمانچە (قەرەبینا)یەکەی لێیان دێتە دەست و بە برینداری دوو عەرەب دەکوژێ و ئەوانی دیکەش ڕادەکەن، پاشان دوو پیاوەکەی برایم ئاغا ئەو لە پشتە خۆیان سواردەکەن و دەیبەنەوە . عەلی عەبۆ یەک لە قارەمانە هەرە ناودارەکانی ئەو دەمە بوو، ئەو پیاوە (لەک) بوو و خەڵکی دوو شیوانی کەندێناوە بوو، لەگەڵ چەند سوارێکی دیکە لە پیاوە هەرە بەجەرگ و دڵسۆزەکانی ئەو کاتە بوو، عەلی عەبۆ بەدەستی خۆی زیاتر لە نۆ تەعریب چی کوشتووە، تەنها ناوەکەی عەرەبی ناوچەکەی تۆقاندبوو، کە کۆچی دوای کرد عەرەب دەیانگوت (وەڵڵا عەفیە لۆ عزرائیل کوشتی عەلی عەبۆ).

برایم ئاغا پاش سەرکەوتنەکانی و شکاندنی شاڵاوەکانی یەکەمی تەعریب هەڵدەستێ بەداڕشتنی پلانێک بۆ پتەوکردنی جێ پێی کوردان لە قەراج . هەموو خەڵکی مەخمور و دەوروبەری کۆ دەکاتەوە و باسی پلانەکەیان بۆ دەکات و ئەوانیش زۆر بەگەرمی و دڵخۆشییەوە هاوکاری دەکەن، هەر ماڵە و مەڕەک یان زیاتر پێشکەش دەکەن، ئەویش بە پارەکەی قەڵاتی مەخمور دروست دەکات لە پانتاییەکی گەورە وەک سەربازگەیەکی لێ دەکات تابێتە ڕەمزی مقاوەمەتی کوردان بەرامبەر تەعریب، وەسیەتیش دەکا ئەگەر مرد گۆڕەکەی لە شوێنێکی بەرز بەرامبەر قەڵات بێ، کە لە ١٩٢٠ کۆچی دوایی کرد.

بۆیە وایان ناشت تاوەکو هەتا هەتایە چاوی لە کوردان بێت لەسەر قەڵاتی مقاوەمەت .

ئەوەی شایەنی باسە هەر یەک لە یاسین هاشمی سەرۆک وەزیرانی عێراق و خودی مەلیک فەیسەل ڕۆڵی بەرچاویان هەبوو لە هاندانی ئەو عەشیرەتە عەرەبانە بۆ داگیر کردنی ناوچە کوردییەکان . هەر ئەو دەم کوردە زیندانییەکانیان دەبردە حەویجە تا پرۆژەی ئاوی حەویجەیان پێ هەڵکەنن و عەرەب لەوێ نیشتەجێ بکەن . مەلیک فەیسەڵ دەستی کرد بە کڕینی زەوی کوردان، تا جارێک خاوەن زەوییەک پێی دەڵێ جا تۆ مەلیکی یان مەلاکی، ئەوەش مەلیک توورە دەکا و بۆ ماوەیەک واز لە کارەکانی دەهێنێ.

بەشی نۆیەم

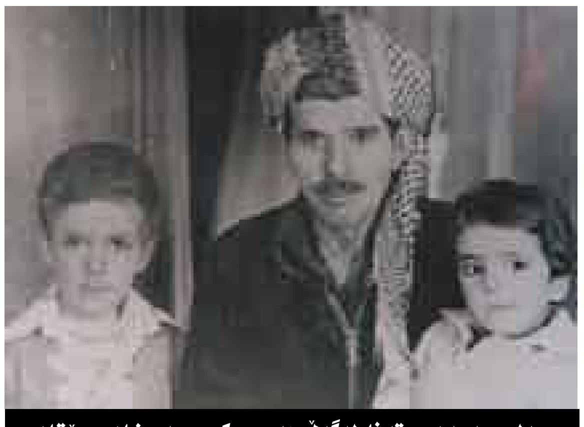

عەلی حەسەن مستەفا لەگەڵ هەردوو کوڕی بەدرخان و بۆتان

کاتێک لەیەکتر ناگەین

درۆی ئەلکترۆنی

هەمووکات باس لەوە دەکەین، کە بۆچی خەڵکانێک هەن تەنها قسەی ڕاستی ناکەن، یاخود هەموو تەمەنیان بەدووڕوویی دەژین، پرسیارەکەش لێرەدایە کە ئەمجۆرە کەسانە لەم درۆو دووڕووییەدا چی قازانج دەکەن، لەم نێوەندە پیاوێکی بەتەمەن گوتی: سەبارەت بەدرۆ کەسانێک هەن درۆ بەمیرات بۆیان ماوەتەوە، بەڵام خەڵکانێک هەن، بەهۆی مەیسەر نەبوونی کارەکانیان پەنا دەبەنە بەر درۆ، لەپاڵ ئەمەشدا هەندێک کەس هەیە دەیانەوێ تەنها بە درۆو تەڵەکەبازی ڕۆژانە کارەکانیان بەڕێوەببەن، بۆ نموونە کاتێک داوای شتێکی لێدەکەیت، ئەو یەکسەر دەڵێ بەسەرچاو، بەیانی بۆت ئامادە دەکەم، کەچی پاش ئەمە ئەو برادەرە خۆی لەچاوان ون دەکا، وەک ئەوەی هەرگیز خەڵکی ئەم مەملەکەتە نەبێ، قەتیش بەڵێنی نەداوەو هەموو کاتێکیش هەر ڕاستی گوتووە.

ڕەسول بەختیار

لەبارەی دووڕوویش بابەت گەلێک زۆرەو هەر نزیکە لە درۆزنەکان، بەڵام ئەمەیان درۆ تەنها لەگەڵ یەک کەس ناکات، بەڵکو لای تۆ قسەیەک دەکاو لەولاتریش بەپێی دۆخەکە هەر هەمان قسە دەگۆڕێ و چەندین شێر و ڕێوی بۆ دەدۆزێتەوە.

هەر سەبارەت بەم بابەتە گەنجێکیش لەدوو توێی بیروبۆچوونەکانی باسی لەوەکرد، کە ئێستا درۆیەکان لەگەڵ پێشکەوتنی تەکنەلۆجیادا برەوەی زیاتری بەخۆی داوە، وەک پێشتر درۆو دووڕوویی تەنها لەچەند کۆڵانێک دەنگی دەدایەوە، بەڵام ئێستا یەکێک بیەوێ بە درۆیەکانی بەناوبانگ بێ، ئەوا لە سایتێکی ئەنتەرنێتدا درۆیەکەی بڵاو دەکاتەوە، بۆماوەی چەند سەعاتێک هەزاران کەس بەو درۆیانە فریو دەدرێن، ئیتر درۆزن پاڵ بە درۆزنەوە دەنێت، سەیرەکەش لەوەدایە ئەو درۆزنانە بڕوا بەیەکتری دەکەن و بەشان و باڵی یەکتردا قسەی زل زل دەڵێن، لەگەڵ ئەوەی هەر زوو زوو لەهەمان سایتدا درۆیەکان سپی دەبنەوە، بەڵام لەماوەی ئەو چەند کاتژمێرە درۆزنێکی زۆر ناویان دەکەوێتە ناو ناوان دەبێتە پاڵەوانی مەیدان، پاشانیش کە ڕووبەڕوویان دەبێتەوە پێت دەڵێ: ئەمە درۆی ئەلکترۆنییە، دنیاش بەو ئەلکترۆنیانە بەڕێوەدەچێ.

r1970bakhtiar@gmail.com

عەلی والی بەگ ناسراو بە "عەلی قامچی ڕەش"

هۆشیار عەبدوڵڵا

لەساڵانی سییەکانی سەدەی بیستدا واتا لەساڵی ١٩٣٠ز پیاوێک لە لیوای هەولێر هەبووە، ناوی"عەلی بەگ"بووە، لەکاری پۆلیسیدا کاری کردووە، لەو دەڤەرەدا بە"عەلی قامچی ڕەش" ناوبانگی دەرکردووەو ناسراوە، قامچییەکی ڕەشی بەدەستەوە بووە، بۆیە بەو ناوە ناوزەد کراوە. پیاوێکی زۆر وردو بە تەکبیرو ئازاو چاونەترس و چالاک و وریاو گورج و گۆڵ بووە لەکارەکەیدا، لەزۆر ناوچەو دەڤەرەکانی کوردستاندا کاریکردووە لە لیوای سلێمانی، لەدەڤەری بادینان، لەناوچەی خۆشناوەتی، لە باڵەکایەتی، لە دەڤەری دزەییاتی دەشتی هەولێرێ بەتایبەتی لەدەشتی قەراج و قەزای مەخموور و لەدەشتی مرکییەی قوشتەپەو بارزان، لەو دەڤەرانە کەس نەبوو ناوی عەلی قامچی ڕەش نەبیستێت، لەهەر شوێنێک کاریکردبێت جێی پەنجەی دیاربووە، کاتی خۆی "باشچاوەش"بووە، پاشان لەبەر وریایی خۆی کردوویانەتە"مفەوەز" هەردەم ٤-٥ پۆلیس لەدووی دەڕۆیشتن بۆ هەر جێگایەک بچووبایە ئەوا لەگەڵی دەچوون، ڕووی لەهەر شوێنێک بکردایە، ئەوا خەڵکەکە ترس و سامیان لێدەنیشت، دەیانگۆ: کوڕە عەلی قامچی ڕەش لەوناوەیە، ئاگاو لەخۆبێ، تەنانەت منداڵیان پێ دەنواند، دەیانگوت:"کوڕە بنوو، عەلی قامچی ڕەش هات" منداڵەکە بەستەزمانەی لەترسان کڕ دەبوو خەوی لێدەکەوت. کە توورە دەبوو لەهەر تاوانبارێک سمێڵی دەگرت و لەبن و بۆتکەوە دەریدەهێنا، لێرەدا با کەمێک بگەڕێینەوە دواوەو بابزانین ئەو پیاوە کێیەو؟ خەڵکی کێندەر بووە؟

ئەو پیاوە ناوی"عەلی کوڕی والی بەگ"ە، بە ڕەسەن خەڵکی گوندی "میرە دێ" و "قلیچە"ی بناری شارەزووی لیوای سلێمانی بووە، ئەو"٢"دوو گوندە بەموڵک هی بنەماڵەکەیان بووە، کە دەکەوێتە سەر شارێی"عەربەت" و "دەربەندیخان"، ئەو پیاوە دەکاتە باوکی مولازمی شەهید"تاهیر عەلی والی"بەگ، کە لەگەڵ شەهید کاوەی شێخ لەتیفی شێخ مەحموودی حەفید و لەگەڵ پۆلێک لە پێشمەرگەکان لەهەشتاکان لە زستانێکی سەختی کوردستان لەسەرمان لەناو بەفرێ ڕەقبوونەوەو گیانیان لەدەستدا.

چەند بەسەرهاتێکی عەلی قامچی ڕەش:

دەگێڕنەوە ئەوکاتە"عەلی قامچی ڕەش " لەدەوروبەری ساڵانی چلەکان لەقەزای مەخموور دەبێت، لەئاقاری گوندی"لهێبان"دێوەرەیەکی شەبەک دەکوژرێت، ئەو"دێوەرە"یە، لەبراشەبەکەکانی دەوروبەری شاری"موسڵ"بووە، "لهێبان" یەکێکە لەگوندەکانی دەشتی کەندێناوە، کاتێ کە ئەم هەواڵە دەگاتە "عەلی قامچی ڕەش" یەکسەر بەخۆی دەچێتە شوێنی ڕووداوەکەو پاش لێکۆڵینەوەیەکی زۆر ورد توانیویەتی بەماوەی"٢٤"بیست و چوار سەعات بکوژەکە ببینێتەوەو دەستگیری بکات.

سەردەمێک"عەلی قامچی ڕەش" لەناوچەی خۆشناوەتی لەشارۆچکەی شەقڵاوە مفەوەز دەبێت، کابرایەک چەند سەر بەرخێک دێنێتە شەقڵاوە بۆ فرۆشتن، بەرخەکان دەباتە خانەو بەژمارە تەسلیمی خاوەن خانی دەکات، بەیانی هەڵدەستێت بۆئەوەی بەرخەکانی سەرژمێر بکات و بیانفرۆشێ، کە تەماشا دەکا دەبینێ بەرخێک دیار نییە، بەکابرای خاوەن خان دەڵێت: بەرخێک دیار نییە، کابرای خاوەن خان ئینکاری دەکات و دەڵێت: هەر ئەوەندە بوو، ئەویش بەناچاری دەچێتە لای" عەلی قامچی ڕەش"شکاتی لێدەکات، " عەلی قامچی ڕەش"کابرای بانگ دەکات، کابرا هەرکە چاوی بە"عەلی والی"دەکەوێت، یەکسەر دەڵێ: بەگم لێم مەدە بەخوای پیاوەکی دیکەم لەگەڵە، کابرای دێنن، هەردووکیان ڕووت و قووت دەکەنەوە، تەنیا دەرپێی لەبەر هێشتنەوە، ئەوجا سەری تاشیون و ماستی بەسەریدا کردوون و لەناو شارۆچکەی شەقڵاوەی گەڕاندوون.

باوکی دابان

وەزارەتی ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستان یەکێکە لەم دەزگا چالاکانەی کە توانیویەتی خزمەتی بەرچاو بکات بۆ بەرەو پێشوەچوونی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەم وەزارەتە خاوەنی داراییەکی باشە، لەم پێناوەشدا ملیۆنەها دینار خەرج دەکات بۆ کاری کلیپ و هاندانی هونەرمەندان و ناردنە دەرەوەی فەرمانبەرە تایبەتییەکانی...

بەڵام نازانم بۆ لێپرسراونی ئەم وەزارەتە بەڕێزە کەمتەرخەمن لە خەرجکردنی یەک دوو ملیۆن دینار لە چاککردنەوەی ناونیشانی وەزارەتەکەیان.

دەبوو لێپرسراوان ڕۆژانە کە دەچن بۆ ناو ئەم باڵەخانەیە سەریان بەرزبکردبایەوە بۆئەوەی ئەو کەم و کوڕیەیان بەرچاو بکەوتبایەو نەبوایە مایەی باسکردنی لێرەو لەوێ.

تیرۆری ئەهلی قەڵەم لە کەرکووک

مەهدی جەبار- کەرکووک

بەپێی هەموو پێودانگێک و لێکدانەوەی سیاسییەکان و بیرمەندانی کۆمەڵگەی مەدەنـی و زۆرێکیش لـە بیرمەندە ئیسلامییەکان، ئەمڕۆ لـە تەواوی جیهاندا تیرۆر هەڕەشە لە ئۆقرەیی و ئاسایشی جیهانی دەکات لە مەڕ ئەوکارە توندڕەوانەی ئەمڕۆ جیهان و بەتایبەت ڕۆژهەڵاتـی ناوینی گرتۆتەوە، عێراق پشکی گەورەی کردەوە تیرۆرستییەکانی بەرکەوتووە، لەم نێوەندەشدا تیرۆری ئەهلـی قەڵەم لە تـەواوی عیراداو بە تایبەت کەرکووک شـێوە دیاردەیەکی لـە خـۆ گرتـووە هەرچەنـدە ئەو قوربانیانەی لە پشکی ڕۆژنامەنووسان کەوتووە، لـە ڕووی جـۆری بوونـە قوربانییان جیاوازن، بەڵام تیرۆرکردنی نزیکـەی بیسـت ڕۆژنامە نـووس و ئەهلی قەڵـەم لە کەرکـووک مایەی ماڵوێرانـی و گورزێکـی گورچکبـڕە لـە ڕەوتـی کاری ڕۆژنامەوانـی، لە هەمـان کاتـدا ناتەندروسـتی و نالەباری بارودۆخی ئاسایشـی ئەو شـارەیە، هەرچی دەزگا ئەمنییەکانی کەرکووکیشـە هەنووکـەش موەفەق نەبوون لە لێکۆڵینەوەکانیاندا، ئەگەر ئەنجامێکیشـیان بووبێـت ئـەوا ڕەنگە بێ ئینسـافی بێـت لە هاوەڵی ڕۆژنامەنووسـان هۆی تیـرۆری هاو قەڵەمەکانیـان نەزانن، چونکە دەبینن زۆر هەواڵ دەربـارەی تیرۆری قەڵەم ڕەوان بڵاودەبێتەوە، کە هەم شەقامی کەرکووک وهەم ڕۆژنامەنووسانیش، بەد گوومانیان لا دروسـت بووە لەسـەر ڕاستگۆیی هەواڵەکان

بەردەوامبوونی ئەم ڕەوشەو ئەم بۆمبە خەفە کراوەی دی لە پشـتی تیرۆری ئەهلـی قەڵەم و ئاشـکرا نەبوونی ڕاسـتی و دروسـتی ڕووداوەکان بە جۆرێک دڵەڕاوکێ لای ڕۆژنامەنووسان خوڵقانـدوە، کە ڕەنگـە هۆکارێک بێت بۆ سڵەمینەوەی ڕۆژنامەنووس و کاردانـەوەی نێگەتیڤانـەی خۆی لەسـەر مەهامـی پیـرۆزی ئەهلی قەڵـەم هەبێـت، کە دەرخسـتنی ڕاستییەکانەو برەودانە پێی، لێرەوە لـە دووا وێسـتگەی ئـەم وتارەوە چەنـد پرسـیارێک دەوروژێنیـن، بەڵکو پیاو چاکێک وەڵامەکەی لابێت !، تیـرۆری ئەهلی قەڵـەم لە پای چـی و بۆچی؟ئاخـۆ ڕەهەندەکانی پشـت پەردەی ئەهلـی قەڵەم چین؟ ئاشکرانەکردنی ڕاسـتییەکانی تیرۆری پەریزادەکانی وشە کێ لێی بەرپرسیارە ؟ تاکەی هەنگاونان بۆ دەرخستنی ڕاستییەکان بەگوللە وەڵام دەرێتەوە ؟ تاکەی ئاوەژووبوونی ئەم بارودۆخە بەردەوام دەبێت؟

شەهید سۆران مامە حەمە

لەتیف فاتح فەرەج : تا ئێستا لە کەرکووک نزیکەی بسیت ڕۆژنامەنووس تیرۆر کراون

لەتیـف فاتیـح فەرەج:بەرپرسـی لقی کەرکووکی سـەندیکای ڕۆژنامەنووسـانی کەرکووک، لـە دیمانەیەکـی بەدرخاندا ڕەوشی کاری ڕۆژنامەنووسان لە کەرکووک دەخاتـەڕوو باسـی کاریگـەری ئـەو بارودۆخـە ئەمنیە دەکات لـە کەرکووک، کـە ڕۆژنامەنووسـان و ئەهلی قەڵـەم پێـدا تێپەڕدەبـن و دەڵـێ : هێشـتا کەرکـووک لەقۆناغـی هاوارکردنی کارو ڕۆژنامەوانیدایە.

ئا: مەهدی - بێستوون

*** ڕەوشی ڕۆژنامەنووسی لە کەرکووکدا لە چ ئاستێکدایە؟**

– ئەگەر قسە لەسەر ٢٠٠٣/٤/٩ بـەدواوە بکەیـن جۆرێـک لە هەناسـەدان هەیە نـەک تەنها بۆ ڕۆژنامەنـووس، بە ڵکو بۆ تـەواوی گـروپ و پێکهاتەکانی دیکەش، سەرزەمینێک ڕەخساوە بۆ قسە کردن، بۆ بیرکردنەوەو بۆ هاوار کردن، چۆن لە کوردەواریدا قسەیەک هەیە دەڵێ:(دەمم نەبێ حاکم پێم نەبێ ڕاکەم قوڕی کوێ بەسـەرکەم) بۆ ئـەوەی خەڵک هاواربکات، لە رابردوودا ئەمانە نەبـوو چۆن کەسـێک دەسـت بەسـەر دەمیدا بنێیـت کاتێک دەیەوێ هاوار کا، کە دەسـت لا دەبەیت چی هاوارێکەدەردەچێت کاری ڕۆژنامەوانی لە ئێسـتای کەرکووکـدا وەهایە، تا سـاڵی ١٩٥٨ بواری هەناسەدان کەم بووە لەو مێـژووەوە تا ١٩٦٣ دۆخەکە گـۆڕاوە ڕووەو ئیجابیەت، لەو مێـژووەوە تـا ٢٠٠٣ بـواری هەناسـەدان نەبووە، کاتێک کە ئەو بـوارە دەرەخسـێ هەموو ئەوانەی ئەهلی قەڵەمن دەیانەوی قسە بکەن بە عەرەب و تورکمان و کوردو سەرجەم پێکهاتەکانەوە، زەمینەی دوای ٢٠٠٣ دەکرێ ناوی بنیین سـەر زەمینـی تەقینەوە بۆ دەربڕین، نەک سـەرزەمینی داهێنـان و گۆڕانکاری، کە ئەمە دەبێت هەموو دێن قسـە دەکەن، لەو چرکە سـاتانەدا ڕۆژنامەی جۆراو جۆر دەردەچێت ڕۆژنامەی کاڵ، ڕۆژنامەی بـاش و خراپ لەناو ئەمەدا فەوزایەک دروست دەبێت دواتر ئەم شەپۆلانە ئەوەی کە مروارییەکەیە گۆڕان باسـی ئەکات لە بنیـا بلەرزێ، زیخ و چەو، ئەو زیخ و چەوەی بەڕاستی کاری ڕۆژنامەوانیین، ئەمانـە جوانی و ستاتیکای ڕۆژنامەگەرین و ئەمێننەوە ئێمە لە و دۆخەداین تا ئێستا ئێمە لە قۆناغی هاوار کردنداین وەکو ڕۆژنامەنووسـی کەرکووکی.

*** ئەمە بەو واتایـەی ڕۆژنامەگەریی لە کەکوکدا تائێستا نەیتوانیوە وەکو پێویست ڕۆڵی خۆی ببینێ؟**

– هێشـتا هیـچ یـەک لـە پێکهاتـەکان و هیـچ یـەک لە تاکـەکان نەیـان توانیـوە لە کەرکووکدا ڕۆڵی خۆیان ببینن، پێکهاتـەی سیاسـی، پێکهاتەی حیزب، پارێـزگارو ئەنجومەنی پارێزگا، گروپەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، ڕێکخراوەکان، ڕۆژنامـەو تەلەفزیۆنەکانیـش وەکوئـەوان لـەو چوارچێوەیە دەرنەچون، هەموومـان لـە قۆناغـی هاوارکردندایـن لـە قۆناغی بەرپرسیارێتی گەورەی گۆڕاندا نیـن، گەر بەخێرایی بە کەرکووکـدا گوزەرێـک بکەیت، بۆت ڕوون دەبێتەوە تا ئێسـتا کەرکـووک قسـە ناکات، کورد کوریانەو عـەرەب عەرەبیانەو تورکمان تورکمانیانەو ئاشووری ئاشـوریانە قسـە دەکات، هیچ یەک لەم نەتەوانە کەرکووکیانە قسـە ناکەن، ئەم حاڵەتانە لە کایەی سیاسـی و ڕۆشنبیری و ڕۆژنامەگەریشدا هەیە.

*** ئەرکی ڕۆژنامەنووسان لە بەرامبەر ئەم بارودۆخەدا چییە؟ئێوە وەکو سەندیکا؟**

– سـەندیکای ڕۆژنامەنووسان ڕێوشـوێن بـۆ ڕۆژنامەنووس دانانێ، سـەندیکا کاری داکۆکی کردنە لە مافی ڕۆژنامەنووس بۆ بەدی هاتنـی کۆمەڵێک خەون و خولیای بەدی نەهاتوویان، نایەت ئاڕاسـتەیەک دابنـێ و بڵـێ دەبێت ڕۆژنامەنووس لەسـەری کاربکات، ئەمـە ئـاکاری بێت و لەم چـوار چێـوە دەر نەچێت. ڕەنگە پێی بڵێیت ڕۆژنامەکەی تۆ سەرنوسەرو ستافەکەی با ئەندام بن لای من، ڕەنگە بوار بڕەخسێنی بۆ بوون بە ئەندام، بەڵام ناشڵێت ئەبێت ببیـت بەئەندام، بوون بە ئەنـدام و نەبوونی بە دەسـتی ڕۆژنامەنـووس خۆیەتـی. ڕەنگە هەنێک ڕێنمـای بدات بە ڕۆژنامەنـووس، بـەڵام نایەت دەسـت وەربداتـە کارو بـاری ڕۆژنامەنووس.

*** لـە کەرکووک هەوڵێـک هەیە بەناوی ڕۆژنامەی ئەهلی؟**

– جا لە کوردسـتاندا هەوڵێک هەیە بە ناوی ڕۆژنامەی ئەهلی؟ تەقەلایک هەیـە بۆ ئیش کردن. وەرە جارێ با لەسـەر تاکەکان قسە بکەین، ڕۆژنامەنووس هەیە لـە کەرکـووک، لـە هەولێرو سلێمانی و دهۆکیش لە دەرەوەی پەرچەمی سیاسـیدا کاردەکات و موهەریجیش نییـە، واتە بوگ نییە بۆ دەسەڵاتیش ئیش ناکات لە دەرەوەی دەسەڵات دایەو قسەی خۆیشـی دەکا، لـە کەرکووک ئـەو حاڵەتـە هەیە، ئینجـا ئەوە بـزان، بزنسـمان(خاوەن سـەرمایە)ئەتوانێ ڕۆژنامـەی ئەهلی دروسـت بـکات، لێرەدا پرسـیارێک دێت ئـاراوە ئایە ئێمـە لـە کەرکووکـدا خاوەن سەرمایەکانمان گەیشتونەتە ئەو قەناعەتە وەها کارێک بکەن؟من زۆر جار لەگەڵ دەزگاکاندا هەوڵم داوە وتومـە بـا ڕۆژنامەیەک هەبێت لەم شارەداو بەم شێوازو زمانەو فۆرمە کار بکات، کەچی کـەس ئامادەنییـە بچێتە ژێر ئـەو بارەوە، پارەی خۆی بخاتە ئـەم جـۆرە پرۆژانـەوە ئەمە سروشـتی خاوەن سەرمایەکانی کەرکووکـە، بۆیـە پرۆژەیەکی لەو شـێوەیە کارێکی ئاسـان نییە، ڕەنگـە دەزگای ڕاگەیاندن هەبێت سـەرمایە گوزاری بکات بە هـەزار فرت و فێڵ کەسـیش نەزانێ سەرچاوەی داهاتەکەیان لـە کوێوەیە، لـە کەرکووک و لە زۆر شـاری تریش ئەم جۆرە کارە هەیە، ڕۆژنامەگەری کوردی هەتا ئێستا لە زەرەر کار دەکات، بەڵام ڕۆژنامەی، وەهامان هەیە لە پرێکدا بەچەندین نووسینگەو ناوەنـدو سـەیارەوە خـۆی دەنوێنێت، حەقە بپرسـین ئایا ئەمە لە کوێوەو بـە م خێراییە چۆن چۆتە پێشەوە؟

*** ئایا ئیستیغلالی ڕۆژنامەنووس ئەکرێت لەکەرکووک ؟**

– بەڵێ، چـۆن ڕۆژنامەنـووس ئیسـتیغلالی بەرپرس دەکات لە کاتی تایبەتی خۆیداو لەدەرەوەی کاری بەرپرسـیارێتی دایـەو خەریکی خواردنەوەیە یا خەریکی هەر کارێکـی ترە ڕۆژنامەنووس ئیستیغلالی دەکات و وەڵامی لێ دەدزێ و بڵاوی دەکاتەوە، وەهاش مەسـئول هەیە ڕۆژنامەنووس ئیسـتیغلال بکات، بیکرێـت !لە ڕێـگای داوەتێکەوە، لـە ڕێگای هـەر کارێکی تـرەوە بێت هەوڵ بدات ئەو ڕۆژنامەنووسـە بەلای خۆیدا رابکێشـێت، زۆر بەرپرس حەز دەکـەن ڕۆژنامەنووسـان بە شـان و باڵیانـدا هەڵبدەن، ئەمە بۆتـە نەریت لە ڕۆژئاواش وایە، لە ئەمریکا ئۆباما کۆڵێک کەیف خۆشـە بەوەی کە نیۆرک تایمزو واشنتن پۆست و نیوزیک ئەڵێن ئێمە پشـگیری لە ئۆباما دەکەین، ئەمە لای ئێمەو ئەوروپاو ئاسیای باشوور و هەموو دنیادا هەیە شـتێکی ئاسـاییە، بەڵام بەشـێوەیەک بێت لە حەقیقەت نەچێتـە دەرەوە، زۆر ئاسـاییە ئەچیتە لای بەرپرسێک داوەتت دەکات و نان دەخۆی، بەڵام لە دوا وێستگەدا تۆ ڕاستی ئەگوازیتەوە، ئەو پارەیەی مەسئولەکە دای بە خواردنەکە لە نەسـریەکەی دای یان لـە گیرفانـی خۆی، ئەگەر وتت لـە گیرفانی خـۆی ئەوە نابێتە هەواڵ، بەڵام ئەگەر وتت لە بودجەی ئـەو دەزگایەی کە ئەو بەر پرسـیەتی داویەتی، کە نەئەبوو لەوە بیدات، ئەوە دەبێتە هەواڵ، تۆ نانەکەیشیت خواردووە و حەقیقەتت گواستوەتەوە، ئەمە نمەک حەرامی نییە، ئەمە ئیشی تۆیە دەبێت بیکەی.

*** تیرۆرکردنی ئەهلی قەڵەم لە کەرکووک لـە چییـەوە سـەرچاوەی گرتوە، ئایا لە بزێوی ڕۆژنامەنووسەکەوەیە یان پەیوەستە بەقەبوڵ نەکردنی کاری ڕۆژنامەوانییەوە لەکەرکووک؟**

– هەیـە ڕۆژنامەنووسـەکە بـزۆزە، سـەرپێچی ئـەکات، سەرسەختی ئەکات، سەرکێشی ئەکات، هەندێک شت بەنەزرەی سیاسـییەکان بڤەیە، بەنەزەری دەسـەڵاتدارەکان بڤەیـە نابێت جـارێ دەسـتی بـۆ بـەری، وەک زەوی سـوڕانەوەکەی گالیلۆ، لەوسـەردەمەدا گالیلۆ کرا مەخسـەرە، بەڵام ئێسـتا خەڵک پێـی عەیبە بڵـێ زەوی ناسوڕێتەوە، زۆر جار حەقیقەت لەچرکە سـاتێکدا زۆر خەتەرە بیڵێ، بەڵام لەچرکە ساتێکی تردا ئاساییە وتنی، هەندێ جاریش ڕۆژنامەنووسـەکە نییە، بەڵکو بەدحاڵی بوونی دەسـەڵاتدارانە کەپێیان وایە دەبێ ڕۆژنامەنووس کاری جوانکردنی ئیشەکانی ئەوان بێت، لەکاتێکـدا ڕۆژنامەنووس ئەرکی گواسـتنەوەی ڕاسـتییە بۆ خەڵـک، جیاوازییەک هەیە لەمەدا سیاسـییەکان ئەیانەوێ ڕاسـتی بشـارنەوە لەخەڵک، ڕۆژنامەنـووس دژی ئەمـە کاردەکات، ئـەو خەڵـک فێری فڕیـن دەکات ئـەوی کـە فێری دەستەمۆبوونیئەکات، ئەوخەڵک فێری گەیشتن بەحەقیقەت دەکات ئەوی کـە فێری دوورکەوتنەوەی دەکات لەحەقیقەت، ئەو خەڵک فێری ئەوە دەکات چۆن چاوەکانی دوورتر ببینێت ئەوی کە وادەکات عەینەکی ڕەش لەچـاو بکات و بەرچاوی خۆی نەبینێت.

ئەم حاڵەتـە جیاوازانە لەنێوان دەسـەڵات و ڕۆژنامەنووسـدا بەجۆرێک لەجۆرەکان شـەڕێک لـەم نێوەندەدا دروسـت ئەکات ئەمە بەشـێکی، بەشـێکی کەی پەیوەندی بـەوەوە هەیە ڕەنگە ئێمەی ڕۆژنامەنـووس نەزانین چۆن حەقیقەت ئەگوازینەوە، یان شتێک کە ئەیگوازینەوە حەقیقەت نەبێـت و بوختـان بێـت بـۆ نموونە : ئەو هەمـوو چیرۆکی دروسـتکردنی فایلە گەشتبووە حەدێک، چەندین کەس فایلیان بۆ دروست دەکرا، ئەمە بۆ خۆی کارەساتێکی گەورەیە، بەشێکی تریشـی پەیوەنـدی بـەکاری ڕۆژنامەگەرییەوە نییە، چونکە ئەو حالەتانە حاڵەتی تایبەتن، ئەمە ئەبێت لێکۆڵینەوە یەک لایی بکاتەوە، تائێستالێکۆڵینەوەکانی پۆلیس شـتێکی ئەو تۆیان دەر نەخستوەو پێیان نەوتوین، خۆ ناکرێ ئێمە لێکۆڵینەوە بکەین، بەداخـەوە پۆلیـس تائێسـتا لـە لێکۆڵینەوەکانیـدا موەفەق نەبووە.

*** ئـەوەی تێبینیـت کردبێـت لـەدوای تیرۆرکردنی ڕۆژنامەنووسانەوە جورئەتی کاری ڕۆژنامەوانی کەم بووەتەوە**

– ئـەم حاڵەتە نـەک بۆ کاری ڕۆژنامەوانـی، بەڵکو بۆ هەموو شـتێکی تر حاڵەتێکـی واردە، ئەمە حاڵەتێکی سـایکۆلۆژییە کـە ڕۆژنامەنووسـێک تیـرۆر دەکرێ و مەجـرای لێکۆڵینەوەکە دەری ناخات لەسـەر چی تیرۆر کـراوە، حەتمـەن خەڵکـی تر ئەترسێ، لەناو هەموو ئەوانەدا مۆبایلەکەی من هەڕەشەی تیایە پێم وایە بەشـێکی سیناریۆیە، نامەیـەک بـۆ مـن هاتـووە نامەیەکـی بێ مانایـە، ڕەنگە کەسێک نوسـیبێتی ژمارەکەشی لەو چرکە ساتەوە کەناردویەتی هەتا ئێستا داخراوە، ڕەنگە سیم کارتێک بێت دوایی فڕێی دابێ و ئەسڵ و ئەساسیشی نەبێ، بەڵام نامەکە هاتـووەو ڕەنگە لەپەنای ئەمانەوە هێزەکانی دژی ڕاستی دەسـت بکەن بەسیناریۆ دروست کـردن، ئەیانەوێ بۆ گەیشـتن بەکەیسـی خۆیـان سـیناریۆ دروسـت بکەن، بەڵام دوا مەتاف بەشـێک لەڕۆژنامەنووسان ئەم حاڵەتانە ئەیان ترسێنێ، بەڵام ڕۆژنامەگـەری واز لەکاری خۆی ناهێنێ.

*** ئەگەر بەئامار پێمان بڵێی تا ئێسـتا لەکەرکـووک چەنـد ڕۆژنامەنووس تیرۆر کراوە؟**

– تاکوئێسـتا نزیکە ی بیسـت ڕۆژنامەنـووس تیـرۆر کراون، بەڵام هەموویان بەکاری کوشتن نەبووە، بەتەقینـەوەو کاری تریش، هەمووشیان لەسەر کاری ڕۆژنامەنووسی نەبووە، ئەمە بە هەموو نەتەوەکانەوە گەیشتوەتە ئەو ژمارەیە.

*** ئاستەنگ لە بەردەم کاری ڕۆژنامەوانیدا لەکەرکووک چییە؟**

– ئیشـکردن لەنـاو کەرکووکدا خۆی لە خۆیدا ئاستەنگە، چونکە ئیشـکردنە لە ناو ئاگردا، بۆیە جیاوازە لە هەمـوو ناوچەکانی تـری کوردسـتان، هەروەهـا تێگەیشتن لە کاری ڕۆژنامەگەری لـە کەرکووکـدا لەلایـەن بەرپرسـەکانەوە ئاسان نییە، ئاسـتەنگی سیاسی، ئاستەنگی کۆمەڵایەتی، دینی، ئابووری وزۆری تـر بوونیـان هەیە لە کەرکووکدا، تیرۆر لە هەموویان گەورەتر.

*** ئاینـدەی کاری ڕۆژنامەگـەری لـە کەرکووک بـەرەو کوێ؟هـەر لە قۆناغی فەوزاو تەقینەوەیە یان نا؟**

– ناتوانیت بە ئاسـانی بڵێیت چۆن دەبێ، بارودۆخی سیاسـی و کۆمەڵایەتـی و ئابـووری و..هتد.دەنـگ لەسـەر ئـەوە دەدەن، ئەوەش بزانـە مێژووی ڕۆژنامەگەری لە کوردسـتان و عێراق و ناوچەکەدا زۆر تازەیە، بەتایبەت ڕۆژنامەگەری ئەهلی لە ناوەڕاستی نەوەدەکانەوە دەست پێدەکات، بـەڵام لـە دواجاردا ڕۆژنامەگـەری شـوێنی خـۆی ئەدۆزێتەوە.–

*** پێت وایە لە کوردسـتان چەند سـاڵی ماوە ڕۆژنامە ببێتە دەسەڵاتی چوارەم؟**

– ئـەوە بزانـە دەسـەڵاتەکان بەو شێوە کلاسـیکییەی جاران بوونیان نەماوە، ڕۆژنامەگەری چاودێرە بەسـەر دەسەڵاتەوە و حەقیقـەت دەگوازێتەوە، کاتـی ئـەوێ ڕۆژنامەگـەری خـۆی بدۆزێتەوە، لەلای دەسـەڵاتیش ئەوە ببێ بە شـتێکی ئاسـایی کـە ڕۆژنامەگەری کاری ڕاسـت کردنـەوەی چەوتییەکانـەو قەبوولیشی بێت.

*** ڕۆژنامەگـەری چـی کـردووە لـە کەرکووکدا؟**

– توانیویەتـی خەڵـک فێری قسـە بکات، توانیویەتـی خەڵک ئاشـت بکاتەوە لە گەڵ قسـەکردندا واتـا بێدەنگیمان شـکاندووە، ڕۆژنامەگەری لـە کەرکووک خەڵکی ئاشت کردەوە لە گەڵ خوێندنەوە، خوێندنەوەی جیاوازو فرە ڕەهەنـدو دیدگای جیاواز، ڕۆژنامەگـەری لـە کەرکووک توانیویەتی مەسئولین ناچار بـکات بڵێـن کەموکوڕی لـە کەرکووکـدا هەیە، ئەگـەر ئەمـە نەبێـت مەسـئولین ئامادەنیـن ئیعتـراف بکەن بە کەموکوڕییەکان.

لەتیف فاتیح فەرەج

ڕۆژانێ بوو (٣٥)

زنجیرەیەک لە بیرەوەرییەکانم

"دیل کارنگی زاناو بلیمـەت دەڵێ:"بە خەڵکی شـتێک بڵێ کە ژیان فێری کردووی". "تاگوور دەڵێت:"تەنانـەت چۆلەکەکانیـش ناتوانن لەسەر داری وشک بوو بخوێنن" بەڵێ زەمانێک ڕۆحـی کوردایەتی و لەخۆ بردوویی فیداکاری دەرەختێکـی هێندە تەڕو بەبەر و سـێبەرو بێ بەرژەوەندی بوو، سـەرەتای هاوینی 1969 کـە لەهەرەتی لاوێتیدا بووم بـە فەرمانی"م. س.پ.د.ک"و پـەروەردەی گشـتی زانیـاری لەسەر ئارەزووی خۆم و بە بڕیاری پەروەردەی گشتی کاتێ"بڕوانامەی مامۆستای شۆڕش"م، وەرگرت، لە دەورەی خولی دووەم بەرەو"هیران" و ناوچەی خۆشناوەتی بەڕێکەوتم، ئێمە چەند پێشمەرگەو مامۆستایەک بووین، کە ژمارەمان هەشـت کەس دەبـوو، لە بەیانییـەوە هەر لەگەڵاڵـە بەڕێکەوتین تا نزیـک دەرگەڵە ئیتر لەوێوە ڕۆیشتین بەپای پەتـی دەسـتی پێکرد، هەر هەشـت"چەک"مان پێبوو، زۆربەی چەکەکان تڤەنگ بوون، کە وەرمان گرتبوو، جلەکانمان جلی خاکی پێشـمەرگایەتی بـوو، لەهـەورازی دەرگەڵـەوە لەشـاخی هەندرێن هەنگاومان دەنا پاش نیوەڕۆ گەیشـتینە بناری کارۆخ، هەڤاڵەکانم بەردێکی"سپی"یان لەوبەر

موحسین ئاوارە

لەدامێنی شـاخ کردە نیشانەو هەر هەموویان خۆیان تاقیکردەوە نیشانەکەیان نەپێکا، ڕوویان لەمن کـرد، بە گرژیـن و زەردەخەنەیەکەوە منێک کوڕی شارو شارستانی قەت"تڤەنگ"م، لەنیشـانە نەگرتووە، بەپێکەنینەوە گوتیان تۆش تڤەنگێک بهاوێ، بەڵام ئاگات لێبێ لەبەر پێی خۆت نەدەی، بەڵکو خوا کردە تۆ نیشانەکە دەپێکی؟ منیش هێندە مارپێچی ڕق و ئەو گاڵتە جاڕییەم لەدەروونداا جینگڵی خواردەوەو پێشتر بیسـتبووم لێرەو لەوێ، کە چۆن بەدیقەت و وردی هەناسە لەخۆت ببڕی و دەستت نەلەرزێ دەتوانی نیشانە بپێکی، تڤەنگەکەم سوارکردو بەوردی بەردە سـپییەکەم خستە نێو سێرەی تڤەنگەکەوەو هەناسـەم لەخـۆ بڕی، لەگەڵ پەنجەم لە پەلاتیکە توندکردو تەقەم لێوەنا، لەناوەندی بـەردە سـپییەکەم داو تۆزی لێ هەڵسا، هەموو کردیانە چەپڵە لێدان و دواتر بە حەپەسـاوی سەیری منیان دەکرد، یەکێک لەو هەڤاڵانە، کە ئێسـتا ماوەو دانیشتووی شەقڵاوەیە بە"سابیر خەجەخێل"ناودارە، پێی گوتم: دیارە تۆ تەجروبەت لە نیشانە شکاندن هەیە، کەچی بە ئێمە دەڵێیت: ئەمە یەکەمجارە نیشانە بگرم، گوتم: خوا ئاگادارە یەکەمجارە فیشەک لە تڤەنگی من دەردەچێ و تەقە بکەم، بەڵام من باوکم نیشـانچی بـووەو ئەگەرچی لەشار دانیشتووم و شارستانیم، بەڵام کوڕی عەشایر بوومە، بەم هاوینە بەکوێستانی زنوێر و سازگار بەنێو کارۆخ تێپەڕین، هێشتا بەفری سـاڵ و کۆنینەی نەتواوەی هەر بەسەرشـان و ملەوە مابوو، ڕۆیشـتین هەر بەدەم قسەی خۆش و گۆرانی جحێڵی تا کاتی ڕۆژئاوابوون یەکێ لـەو هەڤاڵانـە کە ڕژێمـی بەعس لە هەشتاکان لەسـێدارەی دا، ناوی"عەلی سەید مسـتەفا"بوو، ئەویـش خەڵکی شـەقڵاوە بوو، گوتی: لەو بەرزاییەوە شـۆڕ دەبینەوە دەگەینە گوندی"سەران"شـەومان بەسەردادێ و لەو گوندەدا دەمێنینـەوە، وەک ئەوەی لە فیلمی"شـامی کابور"فیلمی هینـدی دیبووم، ئـاوا خۆم گلۆر دەکردەوە بەرەو خوار، بەرەو گوندی سـەران.. نکۆڵی لەوە ناکرێ ناوچەی باڵەکیان و خۆشـناوەتی بـۆ میوانداریەتی و خزمەتکردنی پێشـمەرگەو ڕێبوارانی شـەو هەمیشە دڵفراوان و ڕووخۆش و جوامێر بوونە، هەر لەبەرایی گوند ئێمەی هەشت گەنج بەسەر سێ ماڵدا دابەشـبووین، ژنەکانیان شەرەف و خزمەتگوزارییان لـێ دەڕژا، لەگەڵ گەردی بەیانیان هەڵدەسـتان نانی گەرمیان ئامادە دەکرد، ئەو هەموو ئەرک و خزمەتکردنە ناکرێ فەرامۆشـبکرێ، دوای ئەوەی نانی بەیانیمان خواردو لەمزگەوتی گوند گردبووینەوە.

بەهمەنی قوبادی بە (بانگەشەکردن بۆ نەخشەی کوردستانی گەورە) تۆمەتباردەکرێت

بەهمەنی قوبادی

PUK Media

ناوەندی ڕاگرایەتی ئینقلابی ئیسلامی (ئیسناد) کە لە لایەن ڕوحوڵڵا حوسەینیان نوێنەری تاران لە پەرلەمانی ئێرانەوە سەرپەرشتی دەکرێت، لە بەیانامەیەکدا بە توندی ڕەخنەی لە کەناڵە تەلەفزیۆنیەکانی ئێران گرتوە بەوەی زیاد لە پێویست فیلمی نیوەمانگ ـی بەهمەنی قوبادی ـیان گەورە نیشانداوە و، مەبەستی سەرەکی پشت بەرهەمهێنانی ئەو فیلمەیان بۆ بینەران نەخستۆتەڕو.

لە بەشێکی بەیاننامەکەدا، دەرهێنەری نیوەمانگ بەوە تۆمەتبارکراوە کە بە پاڵپشتی ماددی وڵاتی نەمسا ئەو فیلمەی بەرهەمهێناوە، ناوەڕۆکی فیلمەکەش بانگەشەکردنە بۆ نەخشەی کوردستانی گەورە و، پێویستە لە ئێران قەدەغە بکرێت.

بۆ وەڵامی ئەم بەیاننامەیە تائێستا لەلایەن بەهمەنی قوبادیەوە هیچ لێدوانێک ڕانەگەیەنراوە.

فیلمی نیوەمانگ، سێ ساڵ لەمەوبەر لەلایەن کۆمپانیای موژفیلم بە سەرپەرشتی بەهمەنی قوبادی بەرهەمهێنراوە، دیمەنەکانی لە هەردو بەشی باشور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان و چەند شارێکی نەمسا بە کامێرای ٣٥ ملم وێنەیان گیراوە و، ماوەکەی ١٠٧ دەقیقەیە.

فیلمەکە باس لە گۆرانیبێژێکی بەساڵاچوی کوردستانی ئێران دەکات بە ناوی (مامۆ) کە بۆ سازکردنی ئاهەنگێک لەگەڵ کوڕەکانیدا سەردانی کوردستانی عێراق دەکات، لەسەر سنور ڕوبەڕوی چەندین کێشە و گرفت دەبنەوە، مامۆ لە سەردانەکەیدا هەوڵی دۆزینەوەی ژنەگۆرانیبێژێک دەدات بە ناوی (هێشو)، دواتر بۆیدەردەکەوێت کە ئەو ژنە دەنگ و ئارەزوی جارانی نەماوە.

ئەم فیلمە تائێستا توانیویەتی چەندین خەڵاتی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی بەدەستبهێنێت.

لە تاراوگەوە

چاولێکردنی ژنان هەڵڵای لێدەکەوێتەوە

لەڕێگەی چوونە سەرکار لەنێو کرێکارەکانی ناو سەیارەکەدا، دەنگۆی ئەوە هەبوو، کە دوێنێ لەشوێنی کار شەڕ رویداوەو لە کرێکارێکی کوردیان داوە، بوو بە چپە چپ و لە نیوانیاندا زۆر پرسیاری وەک: کێ و کێ بەشەرهاتوون؟ لەکێیان داوە؟ لەسەر چی بووە؟خوێنی تێدا ڕژاوە یان نا؟دیار بوو کەس نەیدەویست خۆی لە قەرەی وەڵامەکان بدات، کاتی گەیشتنە سەر کار هەر کەسەو شوێنی خۆی گرت، بەڵام پرسیارەکان هەر بێ وەڵام مانەوە.

هەلسوکەوتی یەک لە کرێکارەکان سەرنجی هاو کارەکانی ڕاکێشا، بۆیە(س)گووتی: ئا ئەو کوڕە دەبینی چۆن لەگەڵ ئەو ژنانە خەریکی بەزمی خۆیەتی و ئاگای لەکارەکەی نەماوە، هەر ئەو هەلسوکەوتەی بوو دوێنێ وای کرد کوڕە عەرەبەکان لێدانێکی چاکیان لێدا، برادەرێک لەو لاوە گووتی:چما ئەوە بوو، ئەوە من دەیناسم هەر خەریکی ژنانە، برادەرێکی زۆر جوانی هەیە، باشە ئەوە چۆن بوو؟ (س):وەڵڵا چۆن بوو کاکە گیان، ئێمە خەریکی کارکردن بووین، ئەوەندەمان زانی گووتیان ئەو دوو کوڕە عەرەبە لەدەرەوە لەفلانە کەسیان داو ڕۆیشتن‌و کارەکەشیان جێهێلا، یەکێک لەوان ژنی لەگەڵی بووە، دیارە بینیویەتی کە ئەوەیان خەریکە بەخراپ لە ژنەکەی دەڕوانێ ئەوانیش گوتویانە وەرە بچینە دەرەوە بە ناوی قاوە خواردنەوە، کە چوونەتە دەرەوە چینێکی چاکیان تێهەڵداوەو دەم و چاویان کردووە بە گلۆپ، کە هەواڵەکە هات ئێمەش چووین گووتمان لەسەری بێینە جواب، چۆن دەبێ لە لای ئێمە لە کوردێک بدەن، بەڵام کاک(م) گووتی: کاکە کەس خۆی پیاو خراپ نەکات، من ئاگام لەسەرلەبەری ڕووداوەکە هەیە، ئەو لاوە بەخراپ سەیری ژنی کابرای عەرەبی دەکرد، هەر یەکێک لەئێمەش بێت ئەوە قبول ناکات، کابراش پێیگووت: بۆ بەخراپ سەیری ژنەکەم دەکەی؟ئەم دەم ڕووتەش چەنە هەراشانە وەڵامی دایەوە، وا دەزانێ ناموسی خەڵکی گیای بەهارێیە، دیار بوو بێتامی کردبوو، بۆیە ئەوانیش لێیان داو کارەکەشیان بەجێهێشت.

یوسف مەنتک - ئەلمانیا

هەموو برادەرانی سەر کار گووتیان هەقی خۆیتیان دەستەکانیان خۆش بێت، (س) گووتی کاکە شوێنی ئەم کوڕە بگۆڕن لای ئەم ژنانە با کار نەکات، دیارە چاوی حیزە، ماوەیەکە چاوم لێیەتی ئاسایی نایێتە بەرچاوم، بۆیەشوێنی لاوەکەیان گۆڕی نەبادا گۆبەندێکی تر ڕووبدا.

لە کاتی پشووی نان خواردنە لاوەکە دەیگوت: دەڕۆمەوە بۆ کوردستان لێرە بێزار بووم وەڵڵا دەڕۆمەوە سەد تفو نەعلەت لێرە دا، چەند جۆرێک لەم قسانەی کرد، بووە مایەی بێزاری دانیشتوانی هۆڵی نان خواردن، یەکێک لەو لاوە گووتی: باشە لەچیت کەمە، ئەوە کار دەکەیت، کچێکی جوانیش برادەرتە.لاوەکە ئۆۆۆۆۆۆۆ هۆۆۆۆۆۆۆۆۆۆ ئەوە سێ ساڵ دەبێت وازم لێهێناوە دەچمەوە کوردستان لە وێ دەژیم، یەکێک لەولاوە هەلی دایێ و گووتی: وەڵڵا ئەو بەزمەی لەوێندەر بکەی دەتتۆپێنن، ئەوە بێ برادەری بۆیە دوێنێ سەیری ژنی کابرای عەرەبت دەکردو ئەو بەزمەت نایەوە، لاچاوێکیشت لەسەر دانا، لە کوردستان کەس بەگاوان ڕاتناگری، یەکێکی تر لەولاوە گووتی: جا کاکە لەبەر بەزمی دوێنێت یا بۆ ژن هێنانی دەچییەوە ئەی لەمنت نەکەوی چ زۆرە ژن لێرە زۆرە، ئەوەتانێ چەندین برادەر لێرە ژیانی هاوسەریان پێک هێناوەو زۆر بەختەوەریشن، گرفت چییە نیتیان، کەسیش بەخراپ باسیان ناکات، بەڵام تۆ خراپ بیر دەکەیتەوە، هەقت بەخەڵکەوە نەبێت کەسیش هەقی بەسەرتەوە نییە،

پێت وایە ئەو ژنەی بێتە سەر کار ئیتر تەواو کەسی خراپە، برادەر ئەوە تۆ خۆت لێگۆڕاوە، لەچاوی خۆتەوە خەڵکی مەخوێنەوە تۆ لەخۆت بەگوومانی، تۆزێک باوەڕت بەخۆت هەبێت و ڕێزی دەوروبەریشت بگرە، بەشەرەفت ئەو حاڵەتەی دوێنی تۆ لەشوێنی وان بویتایە چیت دەکرد؟، (م) وەڵڵا هیچی نەدەکرد هەر ئەوەندەی لەباردایە، کە دوێنێ ڕوویدا.

کاتی پشووەکەشمان تەواو، چەندی لەگەلی بڵێین بێ سوودە، خۆی بەکەسمان ناگۆڕێتەوە، هەستن بابچینەوە سەرکار، تا سەرکارەکە دەنگی نەداوین.

شەهید مەئموون دەباغ و چەند بیرەوەرییەک

د. فوئاد ئەحمەد بابان*

مەئموون دەباغ هاوڕێیەکی دڵسۆزو خۆڕاگری خەباتی سەختی گۆڕەپانی کوردایەتی بوو، لە شەستەکاندا کاتێک قوتابی کۆلیژی یاسا بوو لە بەغدا، لەگەڵ خوالێخۆشبوو د. باقی برایدا هەمیشە سەرقاڵی بەهێزکردنی ڕێکخستنەکانی پارتی و یەکێتی قوتابیانی کوردستان بوون . وەک بەڕێز کەمال محێدین دەگێڕێتەوەو دەڵێ: شەهید مەئموون لەساڵی ١٩٥٤ دا لەگەڵ بەڕێزان "عەدنان نەقشبەندی و سەلاحی شێخ ڕەئوف" دەهاتن بۆ کۆیە، لەماڵی "کەمال محێدین " و "واحێد سەعید" کۆبونەوەیان دەکرد، بەردەوام بەشدارییەکی بەرچاوی هەبووە لەپتەوکردنی ڕیزەکانی پارتی و قوتابیاندا، لەساڵی ١٩٥٧ کەمال محێدین بەهاوکاری عەدنان نەقشبەندی و سەلاحی شێخ ڕەئوف و شێخ فەتحی نامیلکەیەکیان بەدەست نووس دەرئەکرد، بەناوی دەنگی قوتابیانی کوردستان ومۆرێکی لێ ئەدرا کەلەسەر شێلم دروست کرابوو، چەند دانەیەک لەو نامیلکەیە تا ئێستاش لای کەمال محێدین پارێزراوە، شەهید مەئموون لەبنەماڵەیەکی ناسراوی شاری هەولێر بووە، لەساڵانی ١٩٥٩ تاوەکو ١٩٦٣ یەکێ بووە لەهەرە کادیرە چالاکەکانی پارتی و قوتابیان، ماوەیەک ئەندامی لێژنەی ناوچەی پارتی بوو لەبەغدا (ئەندامانی تری ئەو لێژنەیە لەوکاتەدا خوالێخۆشبووان د. سەروەری حەمەی دەروێش کەریم و مەحموودی مەلا عیزەت و بەڕێزان پرۆفیسۆر ئەسعەد خەیلانی و د. ئەحمەد شاڵی بوون) لەو ڕۆژگارەدا ژمارەیەکی زۆر لەقوتابیانی کوردستان لەڕیزەکانی پارتی وقوتابیان دابوون وەک بەڕێزان (کاک نەوشیروان مستەفاو د. مەحموود عەلی عوسمان و د. فوئاد هەناری و د. خورشید دزەیی و مستەفا سلێمانی پارێزەرو برایم میرانی و عەبدولرەزاق فەیلی و کاکە ڕەش و عەبدوڵڵای کانی مارانی و بابەکر پشدەری و خوالێخۆشبوو د. جەمال غفورو د. نەوزاد ساڵح و د. نیهاد فازل و د. موفەق ڕەشید و د. فوئاد بابان و خوالێخۆشبوو حەیدەر هەمزە و ئەحمەدی شێخ تاهیرو و تەیب بەرواری و حاکم ڕەئوف ڕەشید و فوئادی مەلا مەحموود و ئەکرەمی فەقێ مەحموود و د. نەوزاد عەتار و حسن جاف و لەتیف گلی و سەدان تێکۆشەری وورە بەرزی دیکە، چەند جارێک لێپرسراوانی بەغدا ئەگۆڕان وەک بەڕێزان عەلی سنجاری و ساڵح یوسفی و عەبدولڕەحمان زەبیحی و مام ئاورەحمانی نفووس (کەساڵی ١٩٦٣ لەزیندانی مەحکمەی شەعبدا شەهید کرا) هەر لەهەمان کاتدا شەهید حەمە سەدیق پێنجوینی ئەویش لە "مەحکەمەی شەعب" شەهید کرا بەبیرم دێ ساڵی ١٩٦٣ کەگیراین چوار کەس بووین (د. فوئاد بابان و حاکم ڕەئوف ڕەشید و تەیب بەرواری و ئەکرەمی فەقێ مەحموود) پاش لێدان و هەڵواسین تاوانبار نازم گزار (کەئەو کاتە لێپرسراوی لێپێچینەوە بوو لە "مەحکەمەی شەعب" پێی وتین:

(اني قتلت ٩١٧ شيوعي وقتلت اربعة من عندكم "وكان يقصد الشهيد عبدالرحمن والشهيد محمد صديق واثنان من الشرطة الاعضاء في صفوف البارتي" وقال بالحرف الواحد ماعندي مانع ازرعكم انتم اربعتكم).

لەو ڕۆژانەدا (پاش هەڵگیرسانەوەی شەڕ لە حوزەیرانی ١٩٦٣ دا گەلێک پیاوی خۆڕاگری ئەندامانی پارتی لە"مەحکەمەی شەعب" گیرا وەک بەڕێز مامۆستای یاساو فقهی ئیسلامی د. مستەفا زەڵمی، پیاوی خەباتگێڕی ناسراوی کەرکووک کاک ئەحمەد وەیس و خوالێخۆشبو کامیل بەسیرو و خوالێخۆش بوو ئەفراسیاو مەجید یاوەر .

شەهید مەئموون ماوەیەک لە شوقەیەکدا دەژیا لەناوچەی کەسرەو هەر لەنزیک ئەوانەوە من و خوالێخۆشبوو د. سەروەر خانو یەکمان گرتبوو چاپ و ڕۆنیۆی یەکێتی قوتابیانی کوردستان لای ئێمە بوو پاشان ئێمە گواستمانەوە بۆ ماڵێک لە بەغدا جەدیدە، ئەندامێکی پارتیمان لەگەڵدابوو کە ناوی مەحموود بوو لەگەڵ پیرەژنێکی دایکی دا تارۆژی کودەتای ١٤ ی ڕەمەزانی ١٩٦٣ و بەر لەو ڕۆژە ئێمە بەیانێکمان ئامادەکردبوو بۆ بڵاوکردنەوە بەبۆنەی مانگرتنی قوتابیانی بەغدا کەخوالێخۆشبوو د. سەروەر چاپی ئەکردو و پێکەوە ڕۆنیۆمان ئەکرد لەساڵی ١٩٦٣ دا خوالێخۆشبوو شەهید

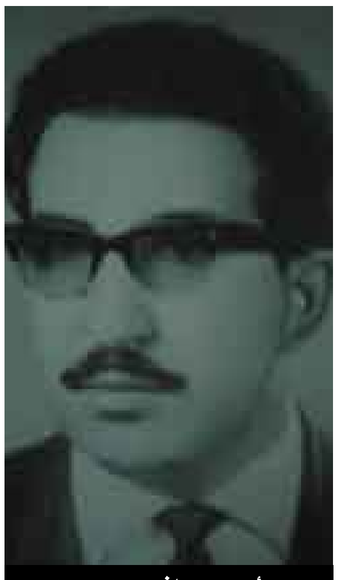
مەئموون دەباغ ١٩٣٧-١٩٦٣

مەئموون بەردەوام ئەیوت ئەڕۆم بۆ ناو پێشمەرگە بۆ بەشداری لەشۆڕش هەرچەند هەموو برادەران سەریان ئەکردەسەری کەپەشیمانی کەنەوەو پێمان ئەوت کەئێستا شۆڕش پێویستی بەپیاوی وەک تۆ نی یە بەڵام هەر سوور بوو لەسەر ڕۆیشتن شەهید مەئموون لەگەلێک لەئۆرگانەکانی حیزبدا کاری کردووەو جێی متمانەی کۆمەڵانی خەڵک و هەڤاڵەکانی بووە هەمیشە بەپەرۆشەوە کارەکانی سەرشانی خۆی ڕاپەڕاندووە و دەورێکی دیاری هەبوو لەپتەو کردنی ڕیزەکانی قوتابیان و پارتی دا بۆ دواجار من خواحافیزیم لێکرد بەڵام بێ ئەوەی کەسمان بەبیرماندابێت ئەو ڕۆژە دوابینینمان ئەبێت وەک کاک کەمال محیەدین ئەگێڕێتەوە شەهید مەئموون ئەگاتە کۆیە ئەویش نامەیەکی بەناوی لێژنەی ناوچەی پارتی بۆ ئەنوسێ بۆ خوالێخۆشبوو عومەر دەبابە کەئەو کاتەلە بێتواتە بوو کەبارەگای سەرەکی شۆڕشی ئەیلولی لێ بوو و خوالێخۆشبوو د. خالید لێپرسراوی عەسکەری بوو لەبێتواتەو دەشتی کۆیەو شەهید مەئموون لەگەڵ شەهید عەبدولخالق مەعروف و مستەفا ڕابەر بەرەو بێتواتە بەڕێ دەکەون ئەو کاتە بارەگای لێژنەی ناوچەی کۆیە لەحاجی قەڵا بووە، پێش شەهید کردنی شەهید مەئموون سەردانی د. ئەحمەد شاڵی کردووە لەماوەت ئەویش ڕایسپاردووە کەنەچێتە شەڕەوە بەڵام دیارە بەگوێی نەکردووەو لەو ماوەیەدا لەگەڵ ڕەئیس یوسف میراندابووەو لەو ماوەیەدا کە شەڕ هەڵگیرساوە لەناوچەی چەمی ڕێزان شەهید مەئموون بەهاوڕێیەتی شەهید یوسف میران و چەند (پ .م) یێک بەرەو ناوچەی شەڕەکان ئەڕۆن بەداخەوە لەناوچەیەک لەنێوان کڵێسەو چەمی ڕێزاندا برای خۆشەویستمان مەئموون شەهید دەبێت و پاش ئەو شەڕە مام جەلال بڕیارێکی دەرکرد بەقەدەغەکردنی دەرچووی کۆلێجەکان بۆ بەشداری کردن لەشەڕەکاندا، ژیان و بەسەرهاتی خوالێخۆشبوو شەهید مەئموون نمونەیەکی بەرزی خەباتی شۆڕشگێڕانەی ئەو سەردەمەی قوتابیان و تێکۆشەرانی کوردستان بوو لەسەرەتای هەڵگیرساندنی شۆڕشی ئەیلول و پەلاماری بەعسیەکان لە ساڵی ١٩٦٣ ، شەهید مەئموون گیانی پاکی خۆی کردە دیاری بۆ ڕونکردنەوەی ڕێگای سەختی کوردایەتی هەر بەو بۆنەیەوە بیرم دێ کەد. ئەحمەد شاڵی کەئێستا لەسلێمانی دائەنیشێ یەکەم پزیشک بوو کە بەشداری شۆڕشی ئەیلولی کردووە و پاش ئەویش د. مەحموود عوسمان کەئەندامی پەرلەمانی عێراقە دەبا یادی ئەو تێکۆشەرە نەبەردانەی کە گیانی خۆیان کردە قوربانی بۆ کوردو کوردستان هەرزیندوو شکۆداربێت .

* ئەندامی پەرلەمانی کوردستان

فازیل پیرداود: ڕەشۆڵ کڵپەی لەجەرگ و هەناوم دەرهێنا

فازیل پیرداود

ئەگەر تۆزێک بگەڕێینەوە دواوە بەتایبەتی پاش ساڵی ١٩٥٧، کاتێ لەشاری سلێمانی لافاو ڕوویدا، کە بە لافاوەکەی سلێمانی بەناوبانگە، خەڵکی ئەو ناوچەیەش زەرەرێکی زۆریان بەرکەوت، بۆ ئەو مەبەستە چەندین گروپ بۆ کۆمەککردنی ئەو ڕووداوە شارەو شار دەگەڕان، بەتایبەتی"تیپی تەمسیلی" یا هونەرمەندەکان بەتایبەتی "ڕەشۆڵ"ی گۆرانیبێژیشیان لەگەڵدابوو، هەرچی پیتاک و کۆمەک کۆ دەکرایەوە، بۆ ئاخیر شەو ئەو تیپە شانۆگەرییەکیان لەقوتابخانەی ئێمە کرد، کە من لەو قوتابخانەیە دەمخوێند، زووتریش لە بەشەکانی دیکە باسی ئەوەم کردبوو کە لە قوتابخانەی شەو دەمخوێند و خوێندوومە، کاتێ کە تیپەکە گەیشتن، گوتیان: قوتابییەکان بێنە ژوورەوەو پلیت نەبڕن و بەخۆڕایی سەیری شانۆگەرییەکە بکەن، ئێمەش چووین و شانۆگەرییەکەمان بینی و لەنێو شانۆکەدا بەتایبەتی لەنێو نواندنی کاراکتەرەکاندا گۆرانی خۆشیان دەگوت، کاتێ نۆرەی ڕەشۆڵی گۆانیبێژ دەهات گۆرانی بڵێت، بە شیعرێک دەستی پێدەکرد، کڵپەی لەجەرگ و هەناوم دەرهێنا، کە گوتی:"لەت لەتمکەن هەر دەڵێم کوردم ئەمن" دەستکرا بە چەپڵەو خۆشی و شادی و چەندجار پێیان دووبارە دەکردەوە، چونکە خەڵک دەخرۆشاو کوردایەتی دەکرد و یەک مەبەستی هەبوو، ئەویش کورد و کوردبوون و کوردستانییەتی گەلی کورد بوو، بۆیە ڕەشۆڵ چەندین جار سەیری دەوروبەری خۆی دەکرد، کە خەڵک هوشیارەو تێدەگا، بۆیە ئەو یادەوەرییەم هەرگیز لەبیر ناچێتەوە، لەپاشان لای ئێمە وانە لەقوتابخانەی تەواو بوون و گەڕانەوە شاری سلێمانی، بۆ زانیاری هەمان گروپ و تیپ ئاهەنگی لەشاری کۆیەش سازکردبوو.

تێبینی:
پاش ئەوەی دەفتەری بیرەوەری خوالێخۆشبوو"فازیل پیرداود" لە بەڕێز"دانا"ی کوڕی وەرگیرا. ڕۆژنامەنووس"محەمەد گۆران"بەشی بەشی ئامادەی دەکردو دەیخستە سەر ڕێنووسی ئێستا، پاش بڵاوبوونەوەی دەفتەری یەکەم.. تەنها چەند لاپەڕەیەکی لەپاشکۆی دەفتەرەکەیدا ماوە.. ئەویش تەنیا باسی یادەوەرییەکی ساڵانی حەفتا دەکات.. بۆیە بەدرخان بەچاکی دەزانێ و ئەو پرسیارەش ئاراستەی هەڤاڵانی و بنەماڵەکەیان دەکات.. هەرچی دیکەی تایبەت بە بیرەوەری و ژیانی و لایانە.. بەزووترین کات بیهێنن بۆ هەفتەنامەی بەدرخان، بەڵکو ئێمەش بەزووترین کات بڵاویان بکەینەوە.. هاریکاریتان مایەی ڕێزو سوپاسی خانەوادەی"فازیل پیرداود" و "بەدرخانە".

بەشی هەژدەیەم

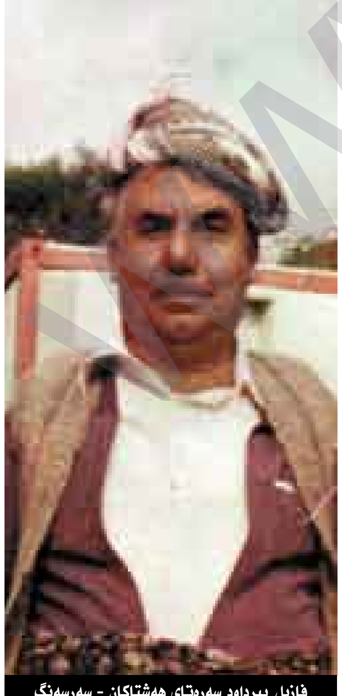
فازیل پیرداود سەردانی هەشتاکان - سەرسەنگ

دکتورانامەیەک سەبارەت بە شوێنەوارەکانی کوردستان

بیناکاری ئیسلامی لە ئامێدی هەتا کۆتایی سەدەی دوانزدەمینی کۆچی - هەژدەمینی زایینیدا

ئا: بەدرخان

ڕۆژی (شەممە) ڕێکەوتی: (٢٠٠٨/١١/١) کاتژمێر(٩)ی سەر لەبەیانی لە هۆلی (فەرهادی) کولیژی ئەدەبیات -زانکۆی سەلاحەددین گفتوگۆی نامەی دکتورای قوتابی (عەبدوڵلا خورشید قادر ئالەیی) لە بەشی (شوێنەوار) کرا بەناونیشانی: (بیناکاری ئیسلامی لە ئامێدی هەتا کۆتایی سەدەی دوانزدەمینی کۆچی – هەژدەی زایینیدا)

لیژنەکە پێکهاتبوو لەم بەرێزانەی خوارەوە:

* پ.د.عەبدولعەزیز حەمید پرۆفیسوری شوێنەواری ئیسلامی– زانکۆی بەغدا– سەرۆک
* پ.د.عیماد عەبدولسەلام ڕەئووف پرۆفیسوری مێژووی ئیسلامی– زانکۆی سەلاحەددین– ئەندام
* پ.د.عەبدوڵلا یوسف تەیب پرۆفیسور ئەندازیاری بیناسازی– زانکۆی سلیمانی– ئەندام
* پ.ی.د. مەحموود عباد محەمەد پرۆفیسوری یاریدەدەر– شوێنەواری ئیسلامی– زانکۆی تکریت– ئەندام
* د.ئعتیماد یوسف ئەلقەیسەری ماموستای شوێنەواری ئیسلامی بەرێوەبەری گشتی شوێنەوار – بەغدا– ئەندام
* پ.د. ئەحمەد قاسم جومعە پرۆفیسوری شوێنەواری ئیسلامی –زانکۆی مووسل–ئەندام و سەرپەرشتیار.

شایانی گوتنێیە ئەو لێکۆڵینەوەیە لەبواری شوێنەوارەکانی کوردستان بە یەکەم نامەی دکتۆرا دادەنرێت. لە مەر شوێنەوارەکانی کوردستان لە سەردەمی ئیسلام وتایبەتە بەشوێنەوارەکانی دەڤەری ئامێدی پایتەختی میرنیشینی بادینان، پاش گفتوگۆکردنێکی زانستییانە نامەکە بەپلەی (زۆرباش) پەسندکرا.

ئێمەش وەکو هەفتەنامەی بەدرخان پیرۆزبایی لە د. عەبدوڵلا خورشید دەکەین.

مەزهەری خالقی و نەزەند بەگیخانی لە کلتوور دەدوێن

لە ڕاستەوە مەزهەری خالقی، د. کەیخسرەو، د. نەزەند بەگیخانی کۆیی

مەسعود ئیبراهیم مەلا هەمزە

ئێوارەی ڕۆژی سێشەممە ٢٠٠٨/١١/٤ لەهۆڵی هوتێل چوارچرا لقی هەولێری ناوەندی ئاڤێستا هەڵسا بە سازدانی ئێوارە کۆڕێک بۆ هەریەک لە: هونەرمەند مەزهەری خالقی و خاتوونی نووسەر و شاعیر نەزەند بەگیخانی، لەژێر ناوی" خوێندنەوەیەک بۆ کلتووری کوردی لە ئاستی هونەری و کۆمەڵایەتیدا".

بە ئامادەبوونی جەماوەرێکی بەرچاو و چەندین کەسی هونەرمەند و ڕۆشنبیری دیاری شاری هەولێر کاتژمێر (٤)ی ئێوارەی ڕۆژی سێشەممەی ٢٠٠٨/١١/٤ لقی هەولێری ناوەندی ئاڤێستا کۆڕێکی بۆ هونەرمەند مەزهەری خالقی و نەزەند بەگیخانی نووسەر سازدا، لە سەرەتای ئێوارە کۆڕەکەدا خالید جەمیلی بەرپرسی ڕاگەیاندنی لقی هەولێری ناوەندی ئاڤێستا بەخێرهاتنی میوانانی کرد و داوای لە دکتۆر کەیخەسرەو کرد کە بێ وتاری ناوەندی ئاڤێستا پێشکەش بکا، ئەویش وتاری لقی هەولێری خوێندەوە و دوای بەخێرهاتن بە کورتەباسێک باسی لە کلتوور کرد و لەگەڵ ئەوەش باسی لە هەوڵەکانی ناحەزان کرد کە بەردەوام لە هەوڵدان بۆ لەناوبردنی کلتووری کوردی.

دوای ئەویش خالید جەمیل وەک پێشکەشکار داوای لە مامۆستا مەزهەری خالقی کرد کە دەست بکا بە وتەکانی لەمەڕ کلتوور.

ئەوەبوو مەزهەری خالقی باسی لە کلتوور و هونەر کرد و تێیدا باسی لە گرنگی کۆکردنەوەی تێکست و میلۆدی کوردی کرد و باسیشی لە چالاکییەکانی ئینستتیوتی کەلەپووری کوردی لە سلێمانی کرد و بەڵێنی دا لە ماوەیەکی نزیکدا لە هەولێر بەرهەمەکانیان نمایش دەکەن وەک چۆن لەشاری دهۆک و چەند شارۆچکەیەکی تر بەرهەمەکانی خۆیان نمایشکردووە.

هەروەها مەزهەری خالقی باسی لە پێویستی یەکگرتنی کورد کرد لە ڕووی زاراوەی قسەکردن، هەروەها جەختیشی لەوە کردەوە کە پێویستە چەندین دەزگای تر دابمەزرێ بۆ خزمەتی فۆلکلۆری کوردی، ئەو نکۆڵیشی لەوە نەکرد کە لەسەرەتای دەست بەکاربوونی لە ئینستتیوت کەسانێک هەبوونە پێیانگوتووە بۆچی خۆت بۆ فۆلکلۆر ماندوو دەکەی.

دواتر خاتوونی نووسەر و شاعیر و لێکۆڵەر نەزەند بەگیخانی وەک شاعیرێک کە بە ٣ زمان شیعر دەنووسێ و تا ئێستا ٥ دیوانی شیعری بڵاوکراوەی هەیە لەلایەن خالید جەمیلەوە بە ئامادەبووانی ناسێندرا و دواتر ئەویش هاتە سەرباسەکەی، کە بریتی بوو لە کلتووری کوردی لە ئاستی کۆمەڵایەتی.

ئەوەی جێگای باس بوو لێکۆڵەر لەو باسەیدا دەستی بۆ چەندین خاڵ درێژکرد بە تایبەتی لەمەڕ پرسی ژنکوژی و پیاوسالاری.

لەنێو لێکۆڵینەوەکەیدا نووسەر هاتە سەرباسی مافی ژن لە قورئان و جەختی لەوە کردەوە کە زۆرجار خەڵکانێک بەهەڵە لە قورئان دەگەن و ئەوەش دەبێتە هەلێک بۆ ئەوەی خەڵک دووربکەوێتەوە لە ڕێکخراوەکانی تایبەتی بەمافی ژن، هەروەها لێکۆڵەر باسی لە زیناو لێدانی جەلدە بەقامچی کرد و گوتی من لەگەڵ ئەو سزایە نیم.

لایەنێکی تری گرنگ کە نووسەر باسیکرد گوتی: فەرموودەکانی پێغەمبەر (د-خ) تەواوکەری قورئانن و زۆرجار تەفسیری زاناکان سەپاندنی عەقڵیانە بەسەر فەرموودەکەدا، بۆیە نووسەر پێی وابوو دەبێ لەمەودوا گۆڕانکاری بکرێ.

لە تەوەرەیەکی تری باسەکەیدا نووسەرباسی لەخراپسەیرکردنی نەتەوەی کورد کرد لەلایەن وڵاتانی ئەوروپا ئەویش بەهۆی ئەوەی چەند کوردێک لە ئەوروپا کچ یا خێزانی خۆیان بە بیانووی شەرەف و نامووس کوشتووە، کە بێگومان ئەوەش ڕەنگدانەوەیەکی خراپی دەبێ لەسەر ناوی میللەتی کورد لەوڵاتانی پێشکەوتووی جیهاندا.

لێکۆڵەر ئەوەشی نەشاردەوە کە تەنها پیاوەکان نین توندوتیژی بەرامبەر ژن ئەنجامدەدەن، بەڵکو زۆرجار ژن و ژن یا پیاو و پیاویش توند و تیژی بەرامبەر یەکتر بەکاردێنن.

لایەنێکی تر کە زۆرجاری تریش باسی کراوە و نەزەندیش باسیکردەوە، ئەویش بەستانەوەی شەرەفی پیاوە بە ئافرەت و کێشەی پەردەی کچێنی کە گەورەترین کێشەی لەسەرە. هەروەها کە پیاوێک ژنەکەی یا خوشک یا کچەکەی دەکوژێ ئەوا بەچاوی ڕێزەوە سەیر دەکرێ و گوتیشی کە پیاوەکان شتێک دەبینن بڕیار دەدەن ئیللا دەبێ ئافرەتەکە بکوژن، بەڵام کوشتنێکی بە ئاسانی نا، بەڵکو کوشتنێکی زۆر خراپ و دڕندانە، نەزەند هێشووی بە نموونە هێنایەوە کە باوکی (١٧) چەقۆی لێدابوو تا وایلێهاتبوو دەمی چەقۆکە خوارببۆوە، کوشتنی هێشووش تەنیا لەبەر ئەوەبووە هێشوو پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ کوڕێک هەبووە و لەسەرەتادا باوکی زانیویەتی بەڵام قسەی نەکردووە، دواتر یەکێک نامەیەکی بۆ "خولە" کۆمەڵەی باوکی هێشوو ناردووە و تێیدا نووسیویەتی کچەکەت قەحپە بووە، باوکیشی سێ ڕۆژ دوای ئەو نامەیە هێشووی کوشتووە.

نووسەر باسی لەو هەوڵدانانەش کرد کە لەکوردستان هەیە بۆ چەسپاندنی مافی ژن لە کوردستان.

لەکۆتایی لێکۆڵینەوەکەشیدا لێکۆڵەر لە ئەنجامەکەیدا گوتی: مافی مرۆڤ پێویستە لەسەر هەموو تاکەکان بە یەکسانی جێبەجێ بکرێ.

هەروەها داکۆکیکردن لەژن تەنها کاری ژنان نییە، بەڵکو پێویستە پیاوەکانیش ئەم کارە ئەنجام بدەن. لێکۆڵەر ئەوەشی نەشاردەوە کە هیچ کلتوورێک نییە لە جیهاندا ١٠٠٪ ڕاست بێ یا ١٠٠٪ هەڵەبێ بەڵکو هەموو کلتوورێک دەتوانرێ ڕەخنەی لێ بگیرێ.

لێکۆڵەر باسی لە ئینتگراسیۆس کرد بەو مانایەی پێویستە لەمەودوا خۆگونجاندن هەبێ لەگەڵ کلتوورەکانی تر.

لەکۆتایی کۆڕەکەش دەرگای گفتوگۆکە لەنێوان ئامادەبووان کرایەوە و چەندین پرسیار و ڕا ئاڵوگۆڕ کرا.

لە کۆتاییدا دەڵێم دەستخۆشی بۆ لقی هەولێری ناوەندی ئاڤێستا، چونکە پێویستە مانگانە و ساڵانە چەندان فێستیڤاڵی لەو جۆرە سازبدرێ نەک تەنها کۆڕ، تا چیتر کەس نەتوانێ کلتووری کوردی بدزێ و کوردیش بەمیللەتێکی بێ کلتوور و دواکەوتوو و دژ بەژن لەقەڵەم بدەن.

با هەبێ (١٠)

تەڵاق کەوتە دەست ژنان

لە کوردەواری خۆمان واباوە، ئەگەر لەماڵێک میوان بووی و ئافرەتی ماڵەکە چای بۆ تێکردی و تۆ (چای)یەکەت نەخواردەوە، خێرا پێت دەڵێ: تووخوا چایەکەم بەسەر دامەدەوە با ژنم بەسەر نەیەت، ئەمە ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە هەندێ قەناعەتیان وایە، ئەگەر (چای)یەکە نەخۆیتەوە و گەڕێنرایەوە بۆ لای ئافرەتەکە، ئەوا مێردەکەی ژنی بەسەردێنێ.

لەو مەتعەمەی کە جاربەجار لەگەڵ چەند برادەرێک دەچین تیکەنانێک دەخۆین، چایچییەکە دەناسین، بۆیەش هەمیشە لە (چای)یەک زیاترمان بۆ دێنێ، ئەمجارەیان کە (چای)یەکانی هێنا، (چای)یەک زیادبوو، ئێمەش سوپاسمان کرد و گوتمان ئەم (چای)ە زیادە و نایخۆینەوە، ئەویش پێکەنی و گوتی: قوربانتان بم یەکێکتان بیخۆنەوە و بەسەرم دامەدەنەوە، ئێستا تەڵاق کەوتۆتە دەست ژنان، با تەڵاق نەدرێم. گوتمان: چۆن؟ گوتی: ئەی ئەوە نییە کە پەرلەمان بڕیاری داوە تەڵاق بەدەست ژنان بێت!!!

سەنگەر زراری

من هەرگیز لەگەڵ فرەژنی نیم، تا ئێستا ژنێکم نەهێناوە، ئینجا چۆن دەتوانم بیکەمە دوو ژن و سێ ژن؟! بەڵام وەکو هەموو خەڵکی سەرجادەش پێم وایە ئێستا کاتی دەرکردنی ئەو بڕیارە نییە لە لایەن پەرلەمان، لەبەرئەوە نا کە قسەکردن لەسەر ئەم جۆرە بڕیارە گرنگ نەبێ، بەڵکو لەبەرئەوەی گەلێ کێشەی گەورەتری لەبابەت ڕێککەوتنی ئەمنی نێوان عێراق و ئەمەریکا(کە بێگومان پەیوەندی بە کوردستانیشەوە هەیە) و قەیرانی دارایی جیهانی (کە بودجەی عێراق و کوردستانیش بەهۆیەوە کەم دەبێتەوە) و بابەتی دیکەش هەن ئەمڕۆ گفتوگۆیان لەبارەوە بکرێت. بەڵام پەرلەمانەکەی ئێمە زۆر جار خۆی بەشتێکەوە مەشغوڵ دەکات کە شتی لەو گرنگتر هەیە، سادەترین نموونەش قەدەغەکردنی جگەرە بوو لەشوێنە فەرمییەکان کە تا ئێستاش لە گەلێ جێگا ئەم بڕیارە گوێی پێنەدراوە، تەنانەت لەسەرەتاشەوە کە بڕیارەکە دەرچوو، کاتێ کەسێک یەکێکی دیکەی دەبینی جگەرەی بەدەستەوەیە، پێی دەگوت: سزاکەت (10) هەزار دینارە، بەڵام تۆ (5) هەزارم بدێ، من قسە ناکەم. بۆ ئەم یاسایەش (یاسای باری کەسی) گوێم لە چەند کەسێک بوو دەیانگووت: جا هێنانی دوو ژن و سێ ژن بڕیاری پەرلەمانی بۆ چییە، خۆ فەقیر دوو ژنان نایێنی، تەنها بەرپرسەکان و دەوڵەمەندەکان دوو ژن دێنن، ئەوانیش بە پارە و بە واستە ئەو مەرجانە تەرتیب دەکەن، کە بۆ هێنانی ژنی دووەم دانراوە.

لەگەڵ زیادبوونی مووچەی فەرمانبەران، مووچەی زۆرێک لە مامۆستایان لەجیاتی زیادبوون، بەهۆی بڕینی دەرماڵەکەیان، کەمی کردەوە، ئەم پەرلەمانەی ئێمە قسەیەکی نەکرد، کەچی کاتێ داوای ئەوەیان دەکرد مووچەی خۆیان زیاد بکرێ و وەکو مووچەی ئەندامانی پەرلەمانی عێراقی لێبێت، کۆبوونەوەی داخراویان بۆ ئەنجام دەدا، ئەمە لەکاتێکدا کە ئۆتۆمبێل و هەندێکیان شوقە و تەنانەت مۆبایلیشیان وەرگرت. ئەی بۆچی بۆ خەڵک واناکەن.

ئەگەر قسەی خەڵک و سەر جادەتان دەوێ، ئەوەیە قسەی سەر جادە، هاووڵاتیان پێیان وایە پەرلەمان جگە لە خەمی ئیمتیازاتی خۆیان و بەرپرس و دەوڵەمەندان، خەمی هیچی دیکەیان نییە.

r1970bakhtiar@gmail.com

کوردو سوریالیزم

ئەمرۆ دەوری ڕووناکبیر ئەوەیە ڕابگەیەنێت هیچ هەوڵێکی بەختیار لەئارادا نییە - ئیدگار مۆران

مەهەستی- کەرکووک

ئەگەر بەپێی چەمک کۆمەڵگە دابەش بکەین بەسەر جۆردا، چەندین فیدراڵی و کۆنفدراڵی لێ پەیدا ئەبێت، ئەمەش لەخۆیدا بەرجەستە بوون و ڕەنگدانەوەی سیاسەتە لەچنگی دەسەڵاتی حزبی و ڕامیارییەکانەوە، چونکە گەر حکومەتێک بیەوێت هێز لەبەرامبەر بەدیهێنانی مەرامەکانی بەکاربهێنێت، ئەوا لەڕاستیدا بۆ کزکردنەوەی دەسەڵاتەکە ی و مەزنتر کردنی هەیکەلەکەیەتی، ئەمەش حەقیقەتی ڕەوشی ئەو سیادەیەیە، کە لەخۆیدا حەقیقەت دەسەڵاتە، لەلایەکی دیکەشەوە بەرجەستەکردنی هێز ئارەزووە، ئەمەش ئاغایەکی بێ ناوە لەکرۆکی ئەم شیکارکردنەشدا پێویستە لەسەرمان ئەو هەوڵە پراگماتەمان لەیادنەچێتەوە، کەلەسەدەکانی ڕابردووەوە بەشێوەیەکی بەردەوام گەر بەنهێنیش بووبێت بەهەنووکەشەوە، هەروەها تەوزیف کردن بۆ ئەم بابەتە بناغەیەکە بۆ ئەونێوەندەی بناغەی بابەتەکەی لەسەر بنیات ئەنێن، هەروەک چۆن ئێستا هەست بە سۆبۆلۆجیایەکی نوشست ئەکەین و لەبەردەمی هەوڵەکاندا لەبەر ئەوەی کۆششی عەقڵیەتمان یەکسانە بەملکەچیبوونی دەوڵەت، بەرژەوەندی و گەندەڵی، هەندێک جێگەی وڵات .

ئیبن ڕوشد زانای گەورە لەکتێبەکەیدا ئاماژە بەوە ئەکات (جیهاد کردن لەرەگدا کۆششی ئەقڵ ئەگرێتەوە !

سەیرە لەسەردەمی ئەمڕۆماندا خۆتەرخان کردنێک بەرچاو ئەکەوێت لەسەرجەمی ڕوانگە سیاسی و جیاوازەکانی دیکەوە، چونکە وەک تاک بەرژەوەندی لەجیهادکردن بە علوجی ئەبینێت، ڕاستە کوردستان گەر دابەش بکرێت دووباڵی سەرەکی و فەرمی تیایە کە دوو حزبە کوردییەکەیە لەپاڵ ئەمانەشدا چەندین حزب و پارت و ئایدۆلۆژیایی جۆراوجۆر دەبینرین، بەڵام هەریەکە لەپێناو بەدیهاتنی خەسڵەتە تاکگەراکانی خۆبووندا ئەجەنگن تەنانەت هاتووتە ئەو ئاستەی لەئاستەمێکانیش ناگەڕێتەوە، ئەمەش تەواو هاوتەریب لەگەڵ وشەیەکی فۆکۆیە ((کە هەنووکە بەکۆیلە کردنی خودە))لەروانگەی ئەم وتراوەی فۆکۆوە ئەچینەسەر ئەوەی سوریالیزمی چۆن لەکۆمەڵەیەکی تۆتەمیزم دروست ئەبێت لەکاتێکدا چەندین چینی جیاواز هاوار هاواری ئەوەیانە دەستەیەکی چەسپاو باڵا سەرپەرشتیاری داواکاران بێت، باشە لەبوونی ئەم پرسە سەردەمیانەوە کۆمەڵێک پرسیاری زۆر بەرۆکی کردنمان لێ ئەگرێت : حکومەت خۆی "لامبالی" یە لەجێبەجێکردنی داوا خوازی میللەت یان چی ؟میللەت جورئەتی هەندێک کاروباری حەساس و هەستیاری نی یە بەهۆی لەهەجاتی پەروەردەی گەورەبوونییەوە ؟ڕۆژنامەو دەروازە ئازادەکان بۆ کوێ؟ بۆ وەڵامی یەکەمین پرسیار، لەهەموو وڵاتانی دنیا ئۆرگانی جیاواز هەیە بۆ بەجێهێنانی داواکاری، جاهەر داواکارییەک بێت، چونکە لیبراڵیەتی ڕادەربڕین وایکردووە کەس بیری ئەوەی نەبێت.دەوڵەت بیری سەر پەرشتیکردنی نەماوە هەروەها بونیادگەری ئەزەلیەتی ئەوەلە خۆ ئەگرێت کە هەر لەتاکەکانەوە بیگرێتە بەر تالوتکەی دەسەڵاتی سیاسی، هەڵیک هەبێت . ئەمەش ڕێخۆشکەرەیە بۆسەرهەڵدانی بیرێکی ئازادی خوازانەی سەربەخۆ سوریالیزمییەک بێتە ئاراوە .

پڕکردنەوەی بۆشایی دووەم، کە مەبەست پرسیارەکەیە مەنهەجی هەر ناوچەیەک بەستراوە بەبواری پێگەیاندنەوە لەوێ . لەوڵاتی خۆشماندا وا تاکە کان پێگەشتوون چاومان لەوەبێت تەنانەت میکرۆ ئیکۆنۆمییەکان بەهەدەر بدەین بەوەی کوێمان لەفاکتەری کات نییە هەروەها، ئەمەش ئەگەڕێتەوە بۆ ئەو باڵا بوونە سەقەتەی لەسروشتەوە تێیگەیشتووین و ئەیزانین، کەواتە لەم سۆنگەیەوە لەجیاتی ئەوەی بیر لە فرۆشتنی فەلسەفەو فەلسەفاندن بکەینەوە پێویستە دەست بەئەژنۆوە بگرین سێهەم وەڵام لەو مەیدانە ئازادانە خۆی ئەبینێتەوە لیبراڵییەتێکی نابەجێ لەخۆ ئەگرێت لەجێگەی خۆیەتی ماندوویێتی ڕۆژنامەنووس و نووسەرەکان پشت گوێ ئەخەن لەگەڵ ئەوانەشدا لەنێوەندی ئەواندا ڕەخنە گرێکی زۆرزان بەرچاو ناکەوێت تاتەسەوری ئەوە بکەین، کە ئەنجامی هەر گوتارێکمان فاشیزمانە نەبێت، لەڕاستیدا ڕۆژنامەکان بیرێکی سەربەخۆو کیفایەت بەخۆکەریان هەیە، ئەمەش ئامرازێکی گرنکی جەنگی عەقڵانیەتە، ماوەتەوە بڵێین بۆ ئەوەی ئەوە بەسەر پرۆگرامی حکومەتدا نەیەت و ئەوە نەسەپێت، کە هەموو حیزبەکان تۆتالیتارین هەموو مانگەکان لەڕووناکیدا تاریکن و هەموو دەسەڵاتەکان خۆڵە مێشن، پێویستە لەنێوەندی چینەکانی خۆماندا بیئەوەی ئەوە گرنگ بێت ڕەگەز و تەمەن پێش بخەین، بیر لەوە بکەینەوە وەکو گەنج و کەسایەتییەکانی زانکۆی فەرەنسا لەنیکامدا فەلسەفەو زانست لەشاشەکانەوە بفرۆشێت، ئاوێتە بکەین نەک بەپێچەوانەوە ئەوەی عەقڵ ببێتە هۆی لەناوبردنی کەمینەکان میشێل سیرس وتەنی .

کارۆخ و پۆشیاو سەمای ئازادی ژنێکی شێت

تایبەت بە بەدرخان

ئێوارەی رۆژی پێنجشەممە لەهۆڵی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی هەولێر، گروپی گەنج بۆ شانۆ بە هاوکاری پەیمانگای هونەرە جوانەکانی هەولێر بە ئامادەبوونی جەماوەرێکی بەرچاو سەمای ئازادی ژنێکی شێتیان پێشکەش کرد، بە بەشدار بوونی (کارۆخ ئیبراهیم، پۆشیا کاکل، بژار سەعدی، کاریان شێرکۆ، شوان کاوە، ئەرسەلان یاسین، رەگەز ئیسماعیل، ئاشتیڤان سەلام، کارزان فەیسەڵ، ئەژی محەمەد، رێکان سەکران، دەرباز مەولود، مەحمود نەجمەدین، محەمەد مەرزانی، سەفین جەبار، پەیام کاکل، گەیلان مەولود)، کە تێیدا دەست درێژکرا بۆ مافەکانی ژن و سۆز و خۆشەویستیان بەرامبەر پیاو.

لەمبارەیەوە کارۆخ ئیبراهیمی شانۆکار گوتی: وەک گروپی گەنج بۆ شانۆ ئەوجارەیان توانیمان بەشێوەیەکی تازە شانۆ و شێوەکاری لە کارێکی هاوبەشی من و پۆسیا کاکل کۆبکەینەوە، بەناوی سەمای ئازادی ژنێکی شێت کە تێیدا هەوڵماندا کار لەسەر ئەو دیوارانە بکەین کە بوونەتە مۆتەکەیەک لەبەردەم حەزەکانی ئافرەت و هەوڵیشماندا رەنگ و دژەرەنگ لە کارێکدا نیشان بدەین بۆ ئەوەی هێمایەک بۆ شکاندنی هەوڵە بێ بنەماکانی بەرامبەر ئافرەت دروست ببێ.

هەروەها پۆشیا کاکلی شێوەکاریش سەبارەت بەو کارە گوتی: ئیشێکی پۆرفۆرماس بوو، کۆسنێرتێک لەپشت ئیشەکەوە بوو، باسی لە پەیوەندی نێوان ژن و پیاو دەکرد لەمێژووی مرۆڤایەتی، کە چۆن لە سەرەتاوە ژن دەیەوێ هەمیشە پڕ رەنگ بێ یان زۆر لەسەرخۆ و نەرمتر رەفتار بکا، وەک ئەوەی لەسەرەتا دایکسالاری بووە، بەڵام اتێک کە پیاو دێت هەمیشە دەیەوێ رەنگە جوانەکانی ژن رەشبکاتەوە یا بیشارێتەوە، هەمیشە حەزدەکا دەسەڵاتی زاڵ بێ و پیاوەتی خۆی دەربخاو وردە وردە ئەو مێژووە رەش بکاتەوە و بیشارێتەوە و خۆشی خاوەن دەسەڵات بێ، بەڵام لێرەدا پیاو هەرچەندە بەدەسەڵات بێ و توند و تیژ بێ و وەحشیانە رەفتار بکات، بەڵام لەکۆتاییدا دەستەمۆی خۆشەویستی ژن دەبێتەوە، ئەو کەسایەتیە توندوتیژیەی ناوی دەگۆڕێت بۆ کەسێکی زەلیل بۆ خۆشەویستی ژن. ئەو گۆڕانکارییەی کە لەو ئیشەدا هەبوو ئەوەبوو کە مێژووی واقیعی پیاوێکی رەش و سووری گۆڕی بۆ کەسایەتییەکی پڕ رەنگ و وردە وردە رەنگدانەوەی جێ پێیە رەش و سوورەکانیان گۆڕیوە تا ئەمڕۆیان دروست کردووە.

هونەری بەدرخان
Bedirxan

بڵاوکراوەیەکی هونەریی گشتییە لەگەڵ بەدرخان دەردەچێ

بەسەرپەرشتی: مەسعود ئیبراهیم مەلا هەمزە

ژمارە ١٧ - ١٠٦ - شەممە ٢٠٠٨/١١/٨ی زایینی

پرۆفیشناڵ

بیۆگرافیای هونەرمەندانی هەولێر

ماوەیەک لەمەوبەر لە هەرسێ رۆژنامەی (کوردستانی نوێ، کوردستان راپۆرت، هەولێر) و لە سایتی "چراتیڤی" ئاگادارییەکم بڵاوکردەوە لەژێر ناوی "ئاگادارییەک بۆ هەموو هونەرمەندان و راگەیاندکارە هونەرییەکانی هەولێر" کە تێیدا داوام لە هەموو هونەرمەندانی هەولێر کردبوو (C.V) خۆیان بنێرن بۆ ئەوەی بێ بەش نەبن لە پرۆژەی بیۆگرافیای هونەرمەندانی هەولێر، کە بۆ ئینسکلۆپیدیای هەولێر ئامادەکراوەو سوپاس بۆ خوا پەیوەندییەکی زۆرم پێوەکراو خەڵکانێکی زۆریش (C.V) خۆیان رەوان کرد، بەڵام ئەوجارەشیان دووبارە و بۆ دواجار داوا لە هەموو هونەرمەندان دەکەم (C.V) خۆیان بنێرن لەرێی ئەو ناونیشانانەی لە خوارەوە دەینووسم، پێویستیشە لەسەر ئەو کەسەی دەیەوێ (C.V) پردەکاتەوە، ئەو خاسیەتانەی تێدابێ:

مەسعود ئیبراهیم

- هونەرمەندانی هەموو بوارەکان دەگرێتەوە بەو مەرجەی دەستپێکی هونەری بەر لە ساڵی ٢٠٠٠ بێ.
- ئەو هونەرمەندە یا خەڵکی هەولێر بێ (مەبەستم شار و شارۆچکەکانی سەر بە هەولێریشە) یاخود ماوەی (٢٠) ساڵ بێ نیشتەجێی هەولێر بێ.
- ئەو پێویستیانەشی کە پێویستە لەسەر هونەرمەند بیاننێرێ بریتین لە:

١- ناوی سیانی
٢- ساڵ و شوێنی لەدایکبوون
٣- پلەی خوێندن
٤- دەستپێکی کاری هونەری
٥- سەرجەم چالاکی و بەرهەمە هونەرییەکان
٦- چەند وێنەیەکی کاتی کارکردن و شەخسی.

جێی ئاماژەیە ئەو پرۆژەیە بۆ هونەرمەندانی بواری (شانۆ، دراما، سینەما، مۆسیقا، گۆرانی، شێوەکاری، فۆتۆگرافەر، کاریکاتێریست، خۆشنووس، راگەیاندکاری هونەریە)یە.

داواش لە کەسوکاری هونەرمەندە کۆچکردووەکان دەکەم بەهەر شێوەیەک بێ هەوڵدەن زانیاری هونەرمەندی کۆچکردوومان بۆ بێنن تا لە بیۆگرافیای هونەرمەندانی هەولێر بێ بەش نەبێ.

هەروەها رایدەگەیەنم هەریەک لەو هونەرمەندانە ئەگەر لە ساڵانی بەر لە ٢٠٠٠ ئەندامی دەستەی دامەزرێنەر یا کارگێری هەر گروپ یا تیپێکی هونەری بووە، ئەوا دەتوانێ ناوی ئەندامانی یەکەمین دەستەی دامەزرێنەر و کارگێر ی ئەو تیپەمان بۆ بێنن لەگەڵ چەند وێنەیەکی چالاکییەکان تا ئەویش بخەینە ناو تیپەکانی هەولێر.

دڵنیاشتان دەکەمەوە ئامانج لەو پرۆژەیە تەنها خزمەتکردنە بە هونەری کوردی، پەنابەخواش لە ئایندەیەکی نزیکدا و دوای تەواوکردنی بیۆگرافیای هونەرمەندانی هەولێر، هەوڵدەدەم بیۆگرافیای هونەرمەندانی کوردستان رابگەیەنم و بە ئەنجامی بگەیەنم. زۆر بەراشکاوانەش دەڵێم نامانەوێ و ئامانجیشمان نییە ناوی هیچ هونەرمەندێک لەیاد بکەین، بەڵام ئەگەر کەسێک خۆی بەپیر ئەو پرۆژەیە نەیێ و حەزنەکا ناوی هەبێ، ئەوا ئاساییە ئەگەر لەدواییدا ناوی نەبوو، ناشبێ گلەیی بکا، هەموو هونەرمەندێکیش لای من گەورە و بەرێزە، بەڵام ئەوە ناکاتە ئەوەی کەس مەرج بۆ ئێمە دابنێ لە بە ئەنجام گەیاندنی ئەو پرۆژەیە.

لێرەشەوە رایدەگەیەنم ٢٠٠٨/١٢/١ دواکاتە بۆ وەرگرتنی (C.V)یەکان و هەموو پەیوەندییەکانیش لەرێگای ژمارە تەلەفۆنی ٠٧٥٠٤٥٦٦٤٨١ دەبێ، یاخود لەرێگای ئیمێڵی: masoud_ibrahim_ar@yahoo.com، یاخود دەتوانن (C.V)یەکان بگەیەننە دەزگای بەدرخان لە شەقامی ئاراس نهۆمی دووەمی باڵەخانەی سەرداری.

لەکۆتاییدا دەڵێم بیۆگرافیای هونەرمەندانی هەولێر هەوڵێکە بۆ بە تەواوی بەمێژوویی کردنی هونەر لەشاری هەولێر جا داواکارم هەموو هونەرمەندێک هاوکاربێ لە بەئەنجام گەیاندنی ئەو پرۆژەیە.

کەریم کابان: ئەگەر توانام هەبێ ئاواز بۆ گۆرانیبێژە گەنجەکان دادەنێم

ئەی تەمەنی پڕ ئەسرینم، قەت نەدەی ئازاری گیانی مەست و بێدارانی شەو، ناوی ئەو دوو بەرهەمەن کە سەردەمێکە ئەو گۆرانیانە هەن و تا ئێستاش هەر زیندوون و یەکجار زۆرن ئەوانەی حەزدەکەن گوێ لەو گۆرانییە راگرن و لەگەڵیدا بتوێنەوە. بێگومانیش ئەوەی گوێ لەو گۆرانیانە رابگرێ دەزانێ خاوەنی ئەو گۆرانییانە کەریم کابانی گەورە هونەرمەندە.

کێ دەزانێ نهێنی مانەوەی ئەو گۆرانیانە تا ئێستا بە نەمری هۆکاری چییە لەکاتێکدا کەریم کابانی گەورە هونەرمەند تا ئێستا لە خانووی کرێدا دەژی، کەواتە ئەوە دەمانهێنێتە سەر ئەوەی لایەنی ماددی زۆر گرنگ نییە لە کاری هونەریدا، لە دیدارێکدا هونەری بەدرخان کەریم کابانی بەسەر کردەوە و ئەویش وەڵامی داینەوە تا ئەو دیدارەی لێ هاتە ئەنجام.....

ئا: هونەری بەدرخان

*** کەریم کابان چۆن پێناسەی خۆی دەکا؟**

– ناوم عەبدولکەریم جەلال مەحمود کابانە، ناوی هونەریم کەریم کابانە لە ساڵی ١٩٢٧ لە شاری سلێمانی لە گەڕەکی مەڵکەندی– شێخان لەخێزانێکی ئایینی و هونەری هاتوومە دنیاوە.

*** گەنجییەتی کەریم کابان چەندی بۆ دڵداری بووە؟ ئەو گۆرانییە کامەیە بۆ کچێکی گوتووە؟**

– لەگەنجێتیمدا زۆر دەربەدەریم بینیوە فریای ئەوە نەکەوتوم خەریکی دڵداری بم، ئەوگۆرانیانەشم کە گوتوە بۆهیچ کچێک نەمگوتوە.

*** سەرەتای دەست کردنت بەکاری هونەری بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟**

– سەرەتای دەست پێ کردنی کاری هونەریم دەگەڕێتەوە بۆ کاتێک کە قوتابی سەرەتایی بووم لە قوتابخانەی فەیسەلیە لەوێ لە تیپی سروودی قوتابخانە کارم دەکرد.

*** یەکەم بەرهەمم کە تۆمارت کرد کەی و لەکوێ بوو؟**

– یەکەم بەرهەمم کەتۆمارم کرد ساڵی ١٩٥٤ بوو لە رادیۆی بەغداد بەشی کوردی بەناونیشانی لەرێی دڵداریدا.

*** کێ بوون ئەوکەسانەی نەیاندەویست کەریم کابان ببێ بە گۆرانی بێژ لەبەر عەیبە؟**

– هیچ کەسێک رێی هونەری لێنەگرتووم، بەڵکوهانیان داوم لەسەر کاری هونەری بەردەوام بم.

*** لە دیدارێکتدا دەڵێی لەژیانم بێزارم، بۆ؟**

– لەژیانمدا هیچ خۆشییەکم نەدیوە، ئێستاش تەندروستیم خراپە هەربۆیە لە ژیان بێزارم!!

*** ناوهێنانی قادر کابان چیت دێنێتەوە یاد؟**

– ناوهێنانی قادری برام ژیانی منالی و خۆشەویستی و دڵسۆزی و هاورێیەتی ئەو برا باشەم بیر دەخاتەوە، کە هەرگیز لەیادم ناچێت هەتاکو مردن لێرەوە دەڵێم سڵاو لەگیانی پاکت ئەی شەهیدی سەر بڵند ئەی قادر کابانی نیشتمان پەروەر.

*** گۆرانی گوتنی سەردەمی جاران و ئێستا چۆن دەبینی؟**

– گۆرانی گوتنی سەردەمی جاران جیاوازییەکی زۆری هەیە لەگەڵ ئەم سەردەمە لەبەرئەوەی جاران ئاوازدانەر زۆر کەمبووە لەگەڵ ئەوەشدا مۆسیقاژەن کەم بوو، بەڵام ئێستا ئاوازدانەری بەتوانا و هونەرمەندی زۆریشمان هەیە لەبەرئەوە هونەر زۆر بەرەو پێشەوە چووە. گەنجان هەوڵی ئەوە دەدەن کەبێنە ناو هونەر و خزمەتی هونەر بکەن.

*** ئەو گۆرانیبێژە کێیە حەزت دەکرد تۆ گۆرانییەکانی ئەو بڵێیەوە؟**

– من گۆرانی هیچ هونەرمەندیکم نەگوتۆتەوە.

*** جاران چێژت لە هونەر وەردەگرت یان ئێستا؟**

– چێژ وەرگرتن لەهونەر فەرقی نییە لە هیچ زەمەنێکدا، لە هەمووکاتێکدا چێژ لەدەنگی خۆش و ئاوازی رەسەن دەبینم.

*** بە بەرهەمێکی کەم ناسرای، چ دەفعێک لە پشت ئەوەوە بوو؟**

– لەبەر ئەوەی من فەرمانبەر بووم زۆر ئەگوێزرامەوە بۆ شارەکانی تر لەبەر ئەوە دەرفەتم کەم بوو بۆکاری هونەری.

*** چەند رازی لەو ئاوازانەی ئەمرۆ کاریان پێدەکرێ؟**

– هەندێک ئاواز هەیە زۆر زۆر باشن و بەتام و چێژن وهەندێکیشیان لاوازن.

*** دەنگی کام هونەرمەند بوو وایلێکردی ببی بە گۆرانی بێژ؟**

– هیچ دەنگێک کاری لەسەر من نەبووە کە ببم بەگۆرانی بێژ.

*** چەند لە راگەیاندنەکان رازی لە بەرامبەر بایەخدان بەتۆ و پێشکەشکردنی بەرهەمەکانت؟**

– زۆر سوپاسی هەموو راگەیاندنەکان دەکەم کەبەردەوام بایەخیان داوە بەبەرهەمەکانم.

*** تەمەن یان باری دارایی رێگرە لەبەردەم ئەنجام نەدانی کاری هونەری؟**

– هەردووکیان رێگرن لەبەردەم ئەنجامنەدانی کاری هونەری.

*** کەریم کابان چەند حەزدەکا هاوکاری گەنجان بکا؟**

– ئەگەر توانام هەبێ پێم خۆشە ئاواز بۆ گۆرانیبێژە دانێم گەنجەکان دانێم.

*** زۆرجار لەناو دەسەڵاتی هونەری دەڵێن: هونەرمەندە بە تەمەنەکان هیچ توانای کارکردنیان نەماوە، بۆیە پەنا بۆ رەخنەگرتن دەبەن تا بۆشایی کارکردنیان بەوە پڕ بکەنەوە، ئەو قسەیە چەند لەسەر کەریم کابان دەچەسپێ؟**

– من وەکو هونەرمەند رەخنەم لە هیچ هونەرمەندێک نییە، بەڵکو پێخۆشحاڵم کەهونەرمەندێکی سەرکەوتوو دەبینم، کەواتا ئەو قسەیە من ناگرێتەوە و لەسەرم ناچەسپێ.

*** بۆچی زۆربەی هونەرمەندان و ئەدیبانی کورد دەبێ بە خەمەوە سەر بنێنەوە و ماڵئاوایی لەژیان بکەن؟**

– بەڕاستی ئەمە پرسیارێکە وەڵام دانەوەی قورسە.

*** ئافرەت لای تۆ چی دەگەیەنێ؟**

– ژن نیوەی کۆمەڵە و دایکی نیوەکەی تریەتی.

*** چی بەوانە دەڵێی بازرگانی بەهونەر دەکەن و لە پەنای هونەر دەیانەوێ مێژووی ئەو وڵاتە بشێوێنن؟**

– هەرکەس بەشێوەیەک بیر دەکاتەوە لەژیان، ئەو هونەرمەندەی کە بازرگانی دەکات ئەوە رای خۆیەتی لەوانەیە جەماوەرێکی زۆریشی هەبێت لەبەرئەوە ئێمە ناتوانین رێیان لێ بگرین، هیچ کەسێکیش ناتوانێت مێژووی وڵاتێک بشێوێنێ.

کەریم کابان

ئاگرین: هەڵکەوت زاهیرو رێکخراوی هونەرمەندان خوویان بەهونەرمەندی ئافرەتەوە گرتووە بەتایبەتی ئەوانەی گەنجن

ئا: بڕیار مەحمود

هونەرمەند ئاگرین ئێستا ٩ تراکی ئامادەیە و بەنیازە بێتەوە کوردستان تۆماریان بکا، هەروەها ٢١ شیعر و ئاوازیشی ئامادەیە، بەڵام لەبەر خراپی لایەنی ماددی ئەو بەرهەمانەی تۆمار نەکردووە، سەبارەت بە چەند پرسێکی ئەمرۆی هونەری کوردی، ئەو دیدارەمان لەگەڵ سازدا.

*** ئاستی هونەری کوردی چۆن دەبینی ؟**

– ئاستی هونەری کوردی لەئاستێکی زۆرباشدایە، بەڵام دەتوانم بڵێم ئەوەی ئێستا هونەری کوردی دەرخستووە مۆسیقایە.

***سەبارەت بەمۆسیقای باکوور. ئایا ئاوازی مۆسیقای کوردی لەلایەن هونەرمەندە تورکەکانەوە دەدزرێت ؟**

– زۆرلەمێژە هەستی پێدەکرێت لەتەلەفزیۆنەکانەوە کاتێک گۆرانی (شلێرە_شلێرە)یان قوربان ئەوانەی بەتورکی وتوە .

*** تا ئێستا چەند بەرهەمت بڵاوکردۆتەوە؟**

– (٢)گۆرانیم بڵاوکردۆتەوە (٣)کلیپیشم بۆیان کردووە، هەروەها (٩) تراکی ترم ئامادە کردووە، بەم نزیکانە دەگەڕێمەوە کوردستان، ئێستاش نزیکەی(١٩_٢٠) شیعرو گۆرانی بڵاونەکراوەم هەیە، لەبەرئەوەی بڵاوکردنەوەیان توانایەکی ماددی باشی دەوێت.

*** هونەرمەندێکی کورد باسی لەوە کرد کە داوای لە کەناڵێکی کوردی کردبوو بۆکلیپپ کردن، بەڵام پێی پێکەنی بوون، ئەو هونەرمەندە وتی: وایان زانیوە قسەکەی من نوکتەیە؟ ئایا بەرێزت هیچ حاڵەتێکی لەم شێوەت رووبەڕوو نەبۆتەوە؟**

– هەتا ئێستا داوای هاوکاریم لەهیچ کەسێک نەکردووە هەموو هێزێکم خستۆتە سەر خۆم، لەبەر ئەوەی دەزانم ئەگەرداوایان لێبکەم بەهەمان شێوەی ئەو هونەرمەندە وەڵامی منیش دەدەنەوە، بەڵام بەداخەوە، کە بەو هونەرمەندە پێکەنیون. ئەم حاڵەتە بۆهەموو کەسێک ناکەن بەڵکو زۆر جاران هاوکاری جۆرە کەسێک دەکەن، کە هونەرەکەی زۆریش لاواز بێت، لەبەرئەوەی پشتی هەیە، بەگشتی دەسەڵات هاوکاری هونەرمەندی هەژار ناکات ...

*** بوونی کۆمپانیای هونەری تاچەند توانیویەتی دەست بارگرێت بۆ هونەرمەندان؟**

– من ئەو باشییە نابینم، چونکە کاتێک لەهونەرمەندەکان دەبیستی دەڵێن ساختەکاریمان لەگەڵ کراوە (cd)یەکەت لێدەستێنێت پارەیەکی کەمت دەداتێ هەتاکو پارەی چاپکردنیشیان لەهونەرمەندەکە سەندووە، ئەگەر هەمووی فرۆشرا و پارەی کۆمپانیا گەڕایەوە قازانجەکەیان بەهاوبەشی دەبێت کۆمپانیاکان تەنیا رێکلامێکی بۆ دەکەن لەتەلەڤزیۆن بە($٢٠٠) خۆشت دەتوانی ئەمە بکەیت بەگشتی ئەو کۆمپانیایانە بۆ هەڵخەڵەتاندنی هونەرمەندەکانن.

*** راوێژکاری هونەری سەرۆکی حکومەت و سەندیکای هونەرمەندان بەڕای تۆ چییان کردووە بۆ هونەرمەندانی کورد؟**

– بەگشتی من نابینم هیچ کارێکیان کردبێت تەنیا بۆ چەند هونەرمەندێک نەبێت ئەوانیش بەچاو دیارن ئەوانەی دەیاننێرن بۆ تورکیا و کلیپی(٥٠) هەزار دۆلاریان بۆ دەکەن یاخود پارەیەکی خەیاڵی بۆ (CD)یەکەی سەرف دەکەن، ئەم دوو لایەنەی تۆ باست کردن زیاتر خوویان بەهونەرمەندی ئافرەتەوە گرتووە، بەتایبەتی ئەوانەی کە گەنجن.

*** هۆکاری ئەوە چییە؟**

– ئەوە زیاتر بۆ خۆ نزیکردنەوەیە لێیان.

*** چۆن دەڕوانییە رەوشی ئەمرۆی هونەری کوردی، بە تایبەتی vin tv کە دەڵێن کلیپ لە هونەرمەندان دەکڕێتەوە؟**

–رەشبینم بە رەوشی ئەمرۆی هونەری کوردی، لەڕاستیشدا من نازانم و نەمبینیوە، کە(vin tv) کلیپی لەهونەرمەندان کڕیبێتەوە، بەڵام ئەگەر هەر بەئافەرین و دەست خۆشییەک گۆرانیت لێوەربگرێت، ئەمە هیچ نییە.

*** رات لەسەر بەرنامەی ستۆدیۆی ئەستێرانی زاگرۆس و کوردستاری کوردسات چییە؟**

– من دەپرسم ئایا هەر کەسێک لەو بەرنامەیە پلەی یەکەمی بەدەست هێنا حکومەتی هەرێم دەستی دەگرێت و هاوکاری دەکات، چونکە ئەگەر تۆ ببیت بەهونەرمەند توانای هەموو جۆرە کارکردنێکت نامێنێت، بەڵکو پێویستە هاوکاری بکرێیت، بەڵام من وای دەبینم، کە ئەم بەرنامانە بۆ سەرلێشواندنی خەڵکی هەژارە.

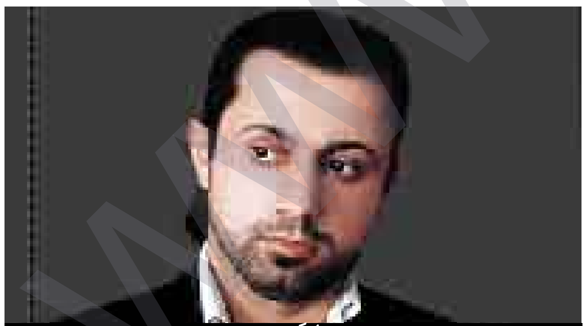

ئاگرین

www.arsivakurd.org

بەگمە سۆر

ئا: ستار محەمەد ئەمین

حەیران وەک بەشێک لە ستران یان گۆرانی رووبەرێکی بەرفراوانی لە کۆمەڵگای کوردەواری داگیر کردووە بە تایبەتی لە دەشتی هەولێر توانیویەتی دەربری زمانی سەردەمی خۆی بێ و بەر جەستەی تەواوی دنیای ئەڤین و خۆشەویستی و جوانی بێ لەم بوارەدا گەلێک حەیرانبێژی ژن و پیاو لە سەردەمی خۆیدا ناوبانگیان دەرکردووە، بەڵام لەبەر چاوگرتنی داب و نەریتی کۆمەڵایەتی ژنان کەمتر دەنگیان تۆمار کراوە لەم بوارەدا، ئەوەشیان ئەوە ناگەیەنێ کە دەنگ بێژی ژن کەم بووینە و ئەوەتا بەگمەسوری تەمەن ٨٥ ساڵ بە دەنگ و سەداو ئاوازی ئەوێ رۆژێ دوای ٢٥ساڵ ماڵئاوای هاوسەرەکەی کەمام هادی نەیژەنە بەلاوانەوە ئێمەی بردە سەر گۆری خۆشەویستەکەی خۆی، خۆی وتەنی لە دوای ئەو دنیا بە چاوە کزەکانیەوە هەر بەتاریکی دەبینم بە دەنگە بە سۆز و پر جۆشەکەی دەستی دایە بن گوێ و هەست و خۆشەویستی خۆی لە رێگا دا تا گەیشتینە سەر قەبرەکەی هادی دەربڕی .

بەگمە سۆر جگە لە لاوانەوە و لاوک و حەیران لە بورای بەستەش دڵی نەشکاندین و چەند بەستەیەکی پێشکەش کردین هەر جارەی باسی غەریبی و بێ کەسی و خۆی دەکرد، چاوەکانی پر لە فرمێسک دەبوون لە درێژەی گەشتەکەی ئەو رۆژەمان بۆ گوندی سۆر بەش توانیمان گرێکوێرەکانی دڵی بەگمە سوری دەنگ خۆش و زوڵاڵ بکەینەوە هەر بۆیە یەکسەر هاتە سەر ئەوەی کە زۆر شتی لە دڵدا قەتیس ماوە لە ئەوێ رۆژی گەنجایەتیدا خۆی رەنج بەخسار زانیوە بەگمە سۆر بە خۆی دەڵێ: گەنجێتیم نەبینیوە لەبەر ئەوەی باوکم هیچ منداڵی تری نەبووە بۆ بەتبەختی من هەموو ئیش و کاری پێ کردووم گاوانی و گارەوانی و شوانی ودوورنەو هەتا دوایی زۆر جارانیش بۆ خۆشی خۆی و برادەرانی کە لە دیوەخان دادەنیشتن لەگەڵ خۆی دەبردم بۆ مەجلیسی ماڵی ئاغا و گۆرانی و حەیران و لاوکی پێ دەگووتم .

بەگمە سۆر

عارەب عوسمان : تا ئێستا جگە لەمن هیچ هونەرمەندێکی تر نەچووەتە فێستیڤاڵی جیهانی کە بەرەسمی داوەت کرابێ

زۆرجار کە گوێبیستی ناوی عارەب عوسمان دەبین، ئەوە گۆرانی رەسەن و حەیرانمان دێتەوە یاد. عارەب عوسمان یەکێکە لەو هونەرمەندانەی بەردەوام هەوڵدەدا هونەر و فۆلکلۆری کوردی بە جیهان بناسێنێ، باشترین بەڵگەش بۆ ئەوە هونەرمەند لە چەندین فێستیڤاڵی جیهانی بەشداری کردووە و بەجلی کوردی حەیران و لاوک و بەستەی فۆلکلۆری کوردی گوتیە و دەشڵێ: کە بەشداری ئەو فێستیڤاڵانەمان کرد هیچ تەلەفزیۆنەک ریکلامی بۆ نەکردین.

هونەرمەند بۆ خوێنەران خۆی دەناسێنێ و دەڵێ: ناوی تەواوم عارەب عوسمان جەرجیسە و لە ساڵی ١٩٥٢لە گەرەکێکی ساک و گۆرِی وەکو تەیروە لەدایکبوومە، سەرەتاییم لە قوتابخانەی مەولەوی تەواوکردووە و ناوەندیشم لە قوتابخانەی سەلاحەددین بووە و تا پۆلی دووی ناوەندیم خوێندووە.

ئا: هونەری بەدرخان

*** ژیانی منداڵیت چۆن بوو؟**

– ژیانی ئەوکات سەخت بوو، فەقیری و هەژاری بوو، زۆریشم حەز لە خوێندن بوو، بەڵام باوکم کۆچی دوایی کرد و ناچاربووم بۆ بژێوی ژیانی خۆم و دایکم و خوشکم کاسبی بکەم و لەساڵی ١٩٧٢ وازم لە قوتابخانە هێنا.

*** ئەو ئیشانەی لەو تەمەنەدا کردت چی بوون؟**

– چایچیاتی، شەکەراتم فرۆشتووە، پاقلاوەم فرۆشتووە، شاگردیم کردووە، حەمەلاتیم زۆر کردووە، لەچاندنی ئەو دارانەی چوار دەوری شەستی لەهەمووی بەشداریم کردووە.

*** ئەی لە تەمەنی گەنجی چیت کردووە؟**

– لەتەمەنی گەنجێتیدا تەنها کاسبیم کردووە و عاشقاتیم نەکردووە.

*** ئەی چۆن بوو دەستت بەگۆرانی گوتن کرد؟**

– لە قۆناغی سەرەتایی لە تیپی سروودی قوتابخانە بووم بەهاوکاری مامۆستا جەمال هیدایەت و عەدنان مەلا و مامۆستا جەودەت شاکر و ئەوانە کە سەرپەرشتی قوتابخانەکانیان دەکرد، مامۆستا جەمال هیدایەت پێی دەگوتین

عارەب عوسمان

سروودی کوردی بڵێن، سروودەکانیش (خوایە وەتەن ئاواکەی و شاخی رەنگاورەنگی گۆیژە و ئەی رەقیب و ئەوانە بوو.

*** یەکەم بەرهەمت کەی تۆمارکرد؟**

– هەر لەقۆناغی سەرەتایی بووم پێیان دەگوتم دەنگت خۆشە، ئیتر سەبر سەبر گۆرانیم دەگوت، دواترپۆلیسی سنوور دانسدرا و من زیاتر بەلایەنی وەرزشی و یاریزانی ناسراوبووم و لایەنی وەرزشم زیاتر بوو لەلایەنی هونەری، یاریزانی تۆپی سەرمێز بووم و لەخولەکانی کوردستانی ئەوکات زۆر بەشداریم کردووە، یاریزانی پاسکیلیش بووم، ئەوجا هێواش هێواش گۆرانیم دەگوت، یەکەم بەرهەمیشم ئەوەبوو مامۆستا شەریف جەرجیس ژنی دەهێنا، هونەرمەندە برادەرەکانی سلێمانی وەکو (حەسەن گەرمیانی و قادر کابان و ئەوانە لەوێ بوون و مامۆستا وریاوانیش مۆسیقایان لێدەدا، ئەوکات ئاهەنگ لەماڵان دەگێردرا، منیش لەوێ بووم، برادەرانیش بەمامۆستا وریایان گوت ئەوە دەنگی خۆشە، ئەمنیش ٣–٤ گۆرانی مامڵێ و تاهیر تۆفیقم گوت، دیاربوو مامۆستا وریا زۆر رای لێ بوو، ئەوەبوو گوتی ئێمە (٢٢) بەرهەممان هەیە و بۆ بەغدا تۆماری دەکەین لە ستۆدیۆ ٥ی بەغدا حەزم لێیە بێیە چالاکی قوتابخانەکان کە ئەوکات لە فلکەی ئیسکان بوو، دواتریش چوومە چالاکی قوتابخانەکان و سکرتێرەکەی مامۆستا وریا پێی راگەیاند کەمن وا لەبەر دەرگام، ئەوەبوو مامۆستا وریا هاتە دەرەوە و لەلاچەپێک دانیشتین و گوتی حەزم لێیە بەکەیفی خۆت گۆرانییەک بڵێی، منیش بلوێری شوانم گوت، ئەویش منی بردە ستۆدیۆ و پێشکەشی مامۆستا مۆسیقییەکانی کردم و گوتی ئێستا گۆرانییەکی بۆ تۆمار دەکەین، ئەوەبوو دوای دووسێ پرۆڤە ساڵی ١٩٧٦– ١٩٧٧ گۆرانی بلوێری شوانم لە ستۆدیۆ ٥ی رەنگاورەنگی بەغدا تۆمار و دۆبلاج کرد.

*** کەی و چۆن بوو حەیرانت گوت؟**

– سەبارەت بە حەیران نزیکەی ١٥ ساڵ دەبێ بەسەر کۆچی دوایی رەحمەتی رەسول بێزار گەردی، برادەرانی مۆسیقاژەنی وەکو مامۆستا سەید ئەحمەد بەرزنجی رەحمەتی و مامۆستایان جەمال هیدایەت و جەودەت شاکر و مستەفا رەئوف و رەنجبەر خۆشناو و رزگار خۆشناو و وریا ئەحمەد و ئەوانە گوتیان گوێت مۆسیقیە و کەسیش نییە لەو سەردەمە حەیران بە مۆسیقا بڵێ حەزمان لێیە لەدوای مردنی رەسول گەردی تۆ حەیرانەکانی بڵێیەوە، ئەوەبوو گوتمەوە و تا ئێستاش بەردەوامم لە حەیران گوتن.

*** بۆچی گەنجە گۆرانیبێژەکانی ئەمرۆ کەم حەیران دەڵێن؟**

– ئەو گەنجانەی حەیران دەڵێن زۆرکەمن و تاک و توکن، هەیە پێی دەڵێن کە دیدارێکی تەلەفزیۆنی یا رادیۆیی هەیە، ئەویش خۆی فێری یەک، دوو بەند حەیران دەکا، دەزانێ خەڵک داوا دەکاو عەشقی حەیرانن، بۆیە لە شەرمان یەک بەند حەیران دەڵێ، ئەگەرنا کوا کێن ئەو گەنجانەی حەیران دەڵێن، حەیرانبێژیشمان زۆرە لە بەتەمەنەکان، بەڵام نایڵێین.

*** بەرای تۆ چ دەفعێک لەپشت ئەوەویە تا ئێستا حەیران بە نەمری ماوەتەوە؟**

– تەبعەن حەیران پێناسەی گەلە، حەیران مەقامێکە لە مەقامەکانی بەیات، ئەو حەیرانەش کە بە هەزاران ساڵ پێش ئێستا سەری هەڵداوە، ئەوەی ە مامۆستایان مەحمود زامدار و عومەر شێخەڵلا دەشتەکی و مارف خەزنەدار و خالید جووتیار و ئەسعەد عەدۆ و غەفوور مەخمووری و ئەوانەی لەسەر حەیران دەنووسن، بەردەوام دەڵێن حەیران لە دەشتی قەراج و کەندێناوە و سەنیە و مرکێ سەری هەڵداوە، پەرِیوەتەوەش بۆ دەشتی خۆشناوەتی و دەشتی موکریان و هەتا حەوزە بۆکانیش دەچێ، بەڵام حەیرانبێژەکانی ئەوێ هەر حەیرانەکانی دەشتی قەراج و کەندێناوە دەڵێنەوە، بەڵام بە شێوەیەکی وەکو سەردولکە، لەبەرئەوەش کە حەیران پێناسەی گەلە بۆیە هەر بەنەمری دەمێنێتەوە.

*** چەند جارێک چوویتە دەرەوەی وڵات، بۆچی چوویت؟**

– ئەمن زۆر لەگەڵ برادەران چوویمە بۆ فێستیڤاڵەکانی جیهانی، ئێمە لەرێگای خانەی مۆسیای پاریس کەدکتۆر کەندال نەزان بەرێوەبەری پەیمانگای ئینستیتوتی کوردە لە پاریس، بارزان یاسینیش لەوێ عایدی پەیوەندییەکانی دەرەوەی ئینستیتوتی کوردە، ئەوناوە ناوە دەهاتە کوردستان و داوەتنامەی رەسمی بۆ دەهێنام و ئێمەش لەگەڵ مامۆستا شێرزاد و جەودەت شاکر و مستەفا رەئوف و هەندێ هونەرمەندی ترمان هەڵدەبژارد و دەچووینە فێستیڤاڵەکان، زۆریش چووینە فێستیڤاڵی جیهانی، تا ئێستاش جگە لەمن هیچ هونەرمەندێکی تر نەچووەتە فێستیڤاڵی جیهانی کە بەرەسمی داوەت کرابێ و لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە رەوانە کرابێ.

ئەو فێستیڤاڵانەشی کە چووینە بریتی بوون لە: میزۆڵ دۆلەمیوزیک پاریس، سێتی دۆلە میوزیک پارس، ئەوانە لە پاریس بوو، فرانک مارتا لە جنێڤ، ئۆپێرا ئەدامبارا لە ئوسکوتلەندا، لە شتوتگارتیش بەشداریمان کردووە و لەرۆژنامەی لۆڤیگارۆ و فانیال چان لیمۆنت دیدارم لەگەڵ کراوە.

*** سوودی بەشداری کردنتان لەو فێستیڤاڵانە چی بوو؟**

– لەو فێستیڤاڵانەدا کلتووری کوردمان بەو وڵاتانە ناساندووە، ئەو حەیرانە رەسەنە کوردییانەی خۆمان پەلی هاوێشتووە بۆ ئەورووپاش، ئەورووپییەکان زۆر موعجیبی حەیرانی کوردینە.

*** ئێوە هەوڵدەدەن حەیران و هونەری کوردی بەجیهان بناسینن، کەچی ئێستا سەیردەکەی کۆمەڵە گەنجێ بە هاوکاری بەرپرسێکی باڵای هونەری ئاوازی غەیرە کوردیان تێکەڵی هونەری کوردی کردووە، رات چۆنە؟**

– خۆی هونەرەکە بوویتە زۆری و بۆری، بەڵا هەقوانییە وابێ، پێویستە ئەو کلتوورە بپارێزرێ و لەناو نەچێ، هەقوایە دیراسەتێی بکرێتەوە و لە پەیمانگاکان بخوێندرێ و پێناسەی حەیران بەو قوتابیانە بگوترێ، حەیران فۆلکلۆری رەسەنی کوردییە، حەیران پێناسەی کوردە، ئەگەر حەیران نەبێ لەوڵاتانی دونیا کورد هەر ناناسرێتەوە، ئێمە بەردەوام کە بۆ ئەو فێستیڤاڵانە چووینە ئەوهەوو پروپاگەندەمان بۆ نەکراوە و هەر وەشمان نەگوتووە و تەلەفزیۆنێکیش باسی نەکردووە، ئەگەر لە رۆژنامەکان نووسرابێ، لەو فێستیڤاڵانەش بەهەزاران جەماوەری رۆشنبیری ئەورووپی لەناو هۆڵەکان دانیشتینە و بەدووجار و سێجار هاتیمەوە سەر شانۆی و حەیران و بەستە و لاوکی کوردەواریم گوتیە.

*** چەند لە گەنجەکانی ئەو سەردەمە رازی؟**

– گەنجەکانی ئەو سەردەمە زۆربەیان دەنگیان خۆشە، بەڵام ئەگەر ئەو ئاوازە غەیرە وردیانە بڵێنەوە، وەڵڵاهی فڕی بەهونەری کوردییەوە نییە، پێویستە ئاوازی رەسەن بڵێنەوە، ئێمە کاتی خۆی کە هاتینە ناو هونەر ماوەی (٥–٦) ساڵ جارێ تەنها گۆرانییە فۆلکلۆرییەکانمان دەگوتەوە، ئەوجا ئەگەر لەرێگای مامۆستایەکی هونەرمەندی مۆسیقاژەن هەوڵدرابا تا تۆنی دەنگمان ببینێتەوە بۆ ئەوەی لەسەر ئەو شێوازە گۆرانی بڵێین، ئێستا کابرا تازە دێ و فڕی بەرێی هونەریشەوە نییە و سیدییەک بەرهەمدێنێ ٨ گۆرانییە، هەمووی ئاوازی تورکیە.

* ئەو ماوەیە بەرهەمت نییە بۆ؟

– لەبەر ئەو زۆری و بۆرییە ئەوانی تریش فەرامۆش کراینە.

* چەند گەشبینی بە ئایندەی هونەری کوردی؟

– ئەو پەیمانگای هونەرە جوانەکان و ئەکادیمیای هونەرانەی کە کراوەتەوە، رێبازێکی چاکە بۆ ئەو گەنجانە کە فێری هونەریان دەکەن لەهەموو بوارەکان، بەڵام بەو مەرجەی لە پێناسەی گەلەکە دەرنەچێ و ئەو مێژووە بپارێزرێ و پێویستە لێکۆڵینەوەی زانستی لەسەر حەیران و لاوک بکرێ، چونکە ئەو میللەتە لە وڵاتانی دونیا بەلاوک و حەیران ناسراوە.

رۆژ کەریم : دەسەڵاتی کوردی ئەوەندە رێز لە هونەر ناگرێ تا پاڵپشتی هونەرمەند بکا

رۆژ کەریم یەکێکە لەو هونەرمەندانەی لەناو هونەری کوردی ناوێکی دیاری هەیە، لە بەریتانیا و لەکات و ساتی کۆنفرانسی کوردی لە لەندەن، بەدرخان بەچاکی زانی ئەو دیدارەی لەگەڵ سازبدا...

ئا: هونەری بەدرخان- لەندەن

*** لە منداڵیدا، منداڵێکی هێمن بووی ؟**

– وەک هەموو منداڵەکانی تری دنیا، هاروهاج بووم و بێ دەنگیش بووم، ئەوەی بزانم دایکم دەڵێ زۆر هار نەبووم.

*** بەمنداڵی هیچ جار سەرت شکاوە؟**

– بەڵێ، دە جار.

*** ئەی سەری هیچ منداڵێکت شکاندووە؟**

– بەڵێ بەدڵنیاییەوە.

*** خوێندنت چۆن بەرێ کردووە؟**

– دووجار پەیمانگام تەواو کردووە، یەک لە بەغدا بەشی کتێبخانەکانم تەواو کردووە، دوو لە سلێمانی بەشی کۆگاکانم تەواو کردووە، لەسویدیش چەند خوێندنێکی مۆسیقام خوێندووە.

*** ئەو کچەی لە گەنجی خۆشتویست چی بەسەرهات؟**

– وەکو خۆشەویستی نا، بەڵام ئیحساس هەبووە بۆ هەر کچێکی جوان، کە بمدیبایە خۆشمدەویست، بە بروای من مەسەلەی خۆشەویستی لە منداڵی و لە (٥–٦) ساڵییەوە سەرهەڵدەدا، جا لە سەرەتاوە بەپاکی دێ تا دەگاتە گەورەبوون و جووت بوون و خێزان و بابەتەکانی تر، بە بروای من یەک لەوانەی واتلێدەکا تەواو پێبگەی و موتەکامل بی، تەمەنی مێردمنداڵییە و سەربەستی لەو کاتەدا، ئینجا باسکردنی ئەو سەربەستییە، چونکە ئەوە یەک لەو هۆیانەیە ئەو مرۆڤە دەردەخا و پێدەگا، من باش ژیاوم بۆیە سوپاسی کەس و کارم دەکەم.

*** ئەو کەسەی خۆشتویست ئەگەر ئێستا بیبینی هەست بەچی دەکەی؟**

– بێگومان زۆرم پێ خۆش دەبێ، بینیومە، بەڵام بڵێم ئەو خۆشەویستییەم قەت بیر ناچێتەوە وانییە، چۆن لە ژیان خۆشی و ناخۆشی هەیە و بیردەچێتەوە، خۆشەویستی وایە خۆشی و ناخۆشی هەیە و بیردەچێتەوە، من بۆ خۆم چەند جارێک خۆشەویستیم کردووە. بیریشم چووە.

*** مەحوی دەڵێ: مەحەببەت ئێشی زۆرە رێزی لێ بگرە، زۆرکەس دەڵێن خۆشەویستی یەکەم ئازاری زۆرە، بەرای تۆ چۆنە؟**

– راستە ئێشی زۆرە، بەڵام مرۆڤ لەوە گەورەترە و ئەو شتانە لەبیر چوونەوەیان زۆر ئاسانە، وەکو باوک مردن وایە و بیردەچێتەوە، ناکرێ بۆ باوک مردن هەموو رۆژێک بگریت، خۆشەویستیش وایە، بەڵام یادگاری هەر دەمێنێ، من یادگاری باوکم و خۆشەویستەکەشم لایە، بەڵام مرۆڤ بێ خۆشەویستی نابێ و خەمەکانیش بیردەچنەوە، چونکە ئێشەکان ئەوەندە زۆرن و کەسی نوێش دەناسی و دێتە ژیانتەوەو ژیان بەرەو پێشەوە دەچێ.

*** لە ناوەندیدا دکتۆر عەبدوڵڵا عەلیاوەیی وانەی پێگوتووی، ئەوە چۆن بوو؟**

– دکتۆر عەبدوڵڵا عەبدوڵڵا عەلیاوەیی لە هەولێر لە قوتابخانەی "جمهوری" یەک رۆژ وانەی پێ گوتم، دوای ئەوە لەو قوتابخانەیە نەمام، لەبەر ئەوەی دەستگیر کرام. رۆژێکی زۆر دڵخۆشە، پاش ئەوەندە ساڵە"عەبدوڵڵا لە لەندەن دەبینم و یەکسەرو یەکراست ناسیم".

*** چی وایلێکردی ببی بەگۆرانیبێژ؟**

– بە چاوکردنەوەم لەژیان یەک لەهەرە نزیکەکانی باوکم کاک حەمەساڵح دیلان و قادر دیلان بوون، وەک مامم بوون، ئەوانە بەردەوام لە ماڵمان بوونە و بەردەوام بینیومن و چوومەتە ماڵیان و سەیرم کردووە زۆر رێزیان لێگیراوە، منیش حەزمکردووە وەک ئەوانە بم، هەمووو کاتیش و لەیەکەم رۆژی دەستپێکردنەوەم وەکو رۆژ گۆرانیم گوتووە و قەت لاساییم نەکردۆتەوە. یانی ئەوانە پاڵپشت بوون بۆ من بۆ ئەوەی حەز لە هونەر بکەم.

*** ئێستا لە کوردستان یەک دوو گۆرانیبێژ خەڵکیان لەپشتە و هاوکاری چاک دەکرێن، تۆ پێتوایە بەو دەست لەپشتدانە هونەرمەند دروست دەبێ؟**

– لە ئێستای هونەر وشەی مادده زۆر لە کێشەکانت بۆ چارەسەر دەکا، بۆ نموونە لەوانەیە من کەمێک موشکیلەم کەم بێ، چونکە بۆ خۆم ئیش دەکەم و ژیانم بەسەر دەبەم، بەڵام هەندێ گۆرانیبێژ دەنگیان زۆر خۆشە و هونەرمەندی زۆر باشن، بەڵام لەکاتی تۆمارکردن بە کوالیتێکی زۆر خراپ گۆرانی تۆمارکردووە، لەبەرئەوەی پارەی نەبووە، جگە لەوەی ئەگەر پارەت نەبێ ناتوانی کلیپێکی جوان بکەی، ناتوانی خۆت پێشبخەی و بچی لە وڵاتێکی تر کارەکان بکەی، هەمووی پەیوەندی بەدەسەڵات و پارەوە هەیە، بۆ ئەوەی کە هونەرمەندێکی کورد پاڵپشتی بکرێ لەلایەن دەسەڵاتەوە، باوەرناکەم، چونکە دەسەڵاتی کوردی ئەوەندە رێز لە هونەر ناگرێ تا پاڵپشتیان بکا.

*** تایبەتمەندییەکانی هونەرمەند دەبێ چی بێ؟**

– بەر لەهەموو شتێک دەبێ مرۆڤ بێ، هەست بەخۆشی وئازارەکانی میللەتەکەی بکا، لەگەڵیان بێ و لەهەمووی گرنگتر گۆرانییەکانی تەجروبەی ژیان بێ، بۆ ئەوەی گۆرانیەکەی بەرۆح نەمر بێ، هەروەها خوێندنەوە یەک لە شتە هەرە گرنگەکانە، دوای هەست و ئەو شتانە یەکسەر خوێندنەوە، ئینجا فێربوونی مۆسیقا بۆ نموونە گۆرانی شیعرە، تۆ ئەگەر کەسێکی رۆشنبیر نەبی ناتوانی لەو ئیحساسەی خۆت شیعرێک هەڵبژێری، ناتوانی گۆرانییەکی سەرکەوتوو بەدەست بێنی، بەبروای من تا ئێستا شیعر دەبێ گۆرانی دروست بکا.

*** کەواتە ئەگەر شیعرەکە باش نەبێ، گۆرانییەکی باشیش دەرناچێ؟**

– بەداخەوە وەکو میلۆدی لەناو کورد دەردەچێ، بەڵام لەناو کەسانی لێزان هیچ دەرناچێ، لە هەموو دنیا گۆرانی بریتییە لە تێکستەکە، بە تایبەتی لە رۆژهەڵاتی ناوەراست.

*** ئەمرۆی ئاواز و هونەری کوردی چۆن دەبینی؟**

– زۆر زۆر باشترە لە جاران، لەبەرئەوەی هەوڵدان هەیە.

*** کەوایە دەکرێ بڵێین کورد هونەرێکی پرۆفیشناڵی هەیە؟**

– نەخێر، لەبەرئەوەی دەسەڵاتی کوردی تا ئێستا پاڵپشت نییە و شتەکان لەشێوەی شەخسی تێپەری نەکردووە، یانی تا ئێستاش پێی دەڵێن یارمەتی، وا دەزانن مەلا کوێرەین، کاکە مەلا کوێرە نین هەمووومان گەنجین و دەتوانین ئیش بکەین، یانی بۆ شتێک بۆ گەنج دەکرێ پێی دەڵێن یارمەتی ئەی بۆچی یاسایەک دانانێن، هونەرمەند پێویستی بەو یارمەتییە نەبێ، من ئەمرۆ لەگەڵ دکتۆر عەبدوڵڵا عەلیاوەیی باسمانکرد، کە باشترە یاسایەک دروست بێ، کە لەسوید هەیە و پێی دەڵێن یاسای پاراستنی مافی هونەرمەندان، بۆ ئەوەی هونەرمەند پێویستی بە دەسەڵات نەبێ، بەڵام لەوە دەچێ نەمانەوێ ئەو شتە بکەین و هەروەکو جاران گۆرانیبێژ وەکو شایەر لەلایەن دەسەڵاتەوە سەیر بکرێ، ئەوەش کارێکی هەڵەیە.

*** رات سەبارەت بە بەدرخان؟**

– زۆر سوپاستان دەکەم، هیوادارم هەر بەرەو پێشەوە بچن، چونکە بەدرخان لە سەرەتای دەست کردنی بە بڵاوکردنەوە پێشکەوتووانە کاری کردووە و خوێنەری خۆی هەیە و هەمووکات هەوڵدەدەن شتی جوان و رێک و پێک بکەن هەم لەرووی دیزاین و هەمیش لەرووی شێوازی دیدارەکانتان.

رۆژ کەریم

به‌هادین تابلۆكانی بوون به سیمبۆڵی خانه‌ی كوردستان

له‌ ژماره‌ی داهاتوو ڕیپۆرتاژێكی تایبه‌ت به‌ هونه‌رمه‌ندی شێوه‌كار به‌هادین پێشكه‌شتان ده‌كه‌ین ده‌رباره‌ی به‌شداربوونی ئیمساڵی له‌ پێشانگای كتێبی فرانكفورت ، تابلۆكانی به‌هادین له‌ هۆڵی پێشانگاكه‌ له‌ دووره‌وه‌ سیمبۆڵك بوو بۆ خانه‌ی كوردستان ، و بوو به‌ هۆی سه‌رنج ڕاكێشانی خه‌ڵكانێكی زۆر له‌ میوانانی پێشانگاكه‌.

ئیسماعیل خه‌یات به‌ تابلۆكانی خه‌ڵكی بیانی سه‌رسام ده‌كات

ماموستا ئیسماعیل خه‌یات یه‌كێك بوو له‌ میوانه‌ ئازیزه‌كانی وڵات كه‌ به‌ كۆمه‌ڵێك تابلۆی نایاب به‌شداری چالاكیه‌ هونه‌ریه‌كانی خانه‌ی كتێبی كوردی كردبوو. شایانی باشه‌ كاره‌كانی مامۆستا پانتاییه‌كی دیارو به‌رچاوی له‌ پێشانگاكه‌ بۆ ته‌رخان كرابوو، ئه‌ویش له‌به‌ر شوێن و بایه‌خی كاره‌كانی له‌ناو نێوه‌ندی هونه‌ری شێوه‌كاری كوردی به‌تایبه‌تی و ئاستی بایه‌خ پێدانی ئه‌و ستاییله‌ی ئه‌م له‌لایه‌ن خه‌ڵكی ئه‌وروپاوه‌. وادیاره‌ ئاماده‌كارانی ئه‌م پرۆژه‌یه‌ له‌وه‌دا به‌ هه‌ڵه‌ نه‌چووبوون كه‌ هونه‌رمه‌ندێكی وه‌ها مه‌زن له‌و كه‌رنه‌ڤاڵه‌ نێوده‌وڵه‌تیه‌دا بانگهێشت بكه‌ن، چونكه‌ ڕۆژانه‌ به‌ سه‌دان میوان له‌ هه‌موولایه‌كی دونیاوه‌ ده‌هاتن بۆ سه‌یری ئه‌م تابلۆیانه‌ و به‌سه‌رسامیه‌وه‌ تێیان ده‌ڕوانی، ته‌نانه‌ت خه‌ڵكی بیانی وه‌ها هه‌بوون كه‌ پێشتر ناوی مامۆستا ئیسماعیل خه‌یاتیان بیستبوو له‌وڵاتانی تره‌وه‌ به‌تایبه‌تی بۆ دیده‌نی ئه‌م هاتبوون، ته‌نانه‌ت مامۆستا ئیماعیل ئه‌وه‌ی پێڕاگه‌یاندین كه‌ چیرۆكنووسێكی كۆریای باشوور داوای له‌مامۆستا كردوه‌ بۆ ئه‌وه‌ی له‌گه‌ڵی ڕێك بكه‌وێ تا كو كتێبی داهاتووی به‌ تابلۆكانی ئه‌و برازێنێته‌وه‌!.

ئیسماعیل خه‌یات

به‌درخان Bedirxan ڕه‌وه‌ند

بڵاوكراوه‌یه‌كی ڕووناكبیریی گشتییه‌، ناوه‌ندی ڕۆشنبیری كوردی-ئه‌ڵمانی له‌ مانهایم به‌ هاوكاری ده‌زگای به‌درخان ده‌ریده‌كات

dasteinusin@gmail.com

ژماره‌ ١٥ - ١٠٦، شه‌ممه‌ ٢٠٠٨/١١/٨ی زایینی

سه‌روتار

سوپاس و پێزانین

بۆ ساڵی پێنجه‌م ده‌ڕوا و ناوه‌ندی ڕۆشنبیری كوردی ئه‌ڵمانی هه‌ڵده‌ستێ به‌ نوینه‌رایه‌تی كردنی ڕۆشنبیری كوردی له‌ گه‌وره‌ترین میهره‌جانی كتێب له‌ جیهان له‌ پێشانگای كتێب له‌ فرانكفورت ، نه‌خشه‌دانان و خۆئاماده‌كردن و جێبه‌جێكردنی كاری به‌م شێوه‌ مه‌زنه‌ له‌ گه‌ڵ ئه‌وه‌ی به‌شێكی زۆری ده‌كه‌وێته‌ سه‌ر ناوه‌ندی ڕۆشنبیری كوردی ئه‌ڵمانی و ئه‌ندامانی ، به‌ڵام بێ وه‌پیرهاتن و هاوكاری و پشتگیری كردن مه‌حاڵه‌ به‌م شێوه‌ نموونه‌یی‌یه‌ بتوانرێ به‌شداربوونه‌كه‌ له‌ ئاستی میلله‌تانی تر بێت ، ئێمه‌ش وه‌ك نه‌ریتێكی ساڵانه‌ به‌ پێویستی ده‌زانین سوپاس و پێزانینی خۆمان بۆ هه‌موو ئه‌و كه‌س و ده‌سته‌ و ده‌زگایانه‌ نیشان بده‌ین كه‌ به‌شداربوون له‌ هه‌ڵمه‌تی به‌سه‌رخستنی به‌شدابوونی كوردستان له‌ ته‌ك میلله‌تانی جیهان.

ئێمه‌ لێره‌ ده‌مانه‌وێ سوپاسی به‌ڕێز مه‌لا به‌ختیار ئه‌ندامی كارگێری مه‌كته‌بی سیاسی یه‌كێتی نیشتمانی كوردستان و ووته‌بێژی فه‌رمی مه‌كته‌بی سیاسی و به‌رپرسی مه‌كته‌بی ڕێكخراوه‌ دیموكراتیه‌كان بكه‌ین كه‌ له‌یه‌كه‌مین ساڵی به‌شداربوونی كوردستان (٢٠٠٤) له‌ پێشانگای كتێبی فرانكفورت به‌ دواداچوونی به‌رده‌وام و ئاماده‌باشی بۆ نه‌هێشتنی هه‌ر ته‌گه‌ره‌یه‌ك دێته‌ پێشمان ، ئیمساڵیش پاش ئه‌وه‌ی وه‌زاره‌تی ڕۆشنبیری حكومه‌تی هه‌رێمی كوردستان بڕیاری به‌شداربوونی هێشته‌وه‌ بۆ ده‌زگاكانی چاپ و بڵاوكردنه‌وه‌ ، به‌ڕێزی به‌ ده‌نگی ده‌زگاكان و پرۆژه‌ی ناوه‌نده‌كه‌مان هات و له‌ ووردترین به‌شی خۆئاماده‌كاری تاكو گه‌یشته‌ سه‌ركه‌وتنی كاره‌كان ڕۆڵێكی به‌رچاوی هه‌بووه‌، ووشه‌ی سوپاس ووشه‌یه‌كی كه‌مه‌ بۆ ئه‌و كه‌سه‌ی به‌ حیرسێكی زۆره‌وه‌ كاری بۆ سه‌رخستنی كردنه‌وه‌ی ئه‌م سه‌فاره‌ته‌ كرد ، سه‌ره‌ڕای خه‌ریكبوونی به‌ كاره‌ سیاسیه‌كانی و به‌ تایبه‌تی له‌ دوواكاتی پێش پێشانگا كه‌ گرفتی خانه‌قین هاته‌ پێشه‌وه‌.

لێره‌ به‌شێك هه‌ڵده‌بژێرین ، چونكه‌ لیستێكی دووروودرێژ ده‌بێت ، له‌وانه‌یه‌ نه‌توانین باس له‌ هه‌مووی بكه‌ین ، سوپاس بۆ هه‌موو ئه‌وانه‌ی كه‌ هاوكارمان بوون ، پشتگیریان كردین و گرفته‌كانیان بۆ چاره‌كردین.

بۆ كۆمه‌ڵه‌ی چواچرا

كۆمه‌ڵه‌ی چوارچرا كۆمه‌ڵه‌یه‌كی چالاكی كوردی‌یه‌ له‌ شاری هایدلبێرگ و له‌م شاره‌ چه‌ند ساڵێكه‌ كار بۆ ناساناندنی كورد و ڕه‌وه‌ندی كورد ده‌كا و ئێستاكه‌ قوتابخانه‌یه‌كی كوردیان بۆ منداڵانی ئه‌م ناوچه‌یه‌ دامه‌زراندووه‌ و خۆبه‌خشانه‌ زمانی كوردی به‌ نه‌وه‌ی كوردی نوێ ده‌ده‌نه‌وه‌.

به‌شداری كۆمه‌ڵه‌ی چوارچرا له‌ كاره‌كانی پێشانگای كتێبی نێوده‌وڵه‌تی فرانكفورت بۆ ساڵی دووه‌م ده‌چێت و جێپه‌نجه‌ی كۆمه‌ڵه‌ و به‌رپرسانی یه‌كه‌م و دووه‌می ، به‌ڕێزان شوكری ڕه‌شۆ و سه‌لام محه‌مه‌د له‌ زۆربه‌ی كاره‌كانی ئه‌م چالاكیه‌ مه‌زنه‌ دیاره‌.

بۆ سامی هادی

یه‌كێك له‌وانه‌ی ڕۆڵێكی به‌رچاویان هه‌بوو له‌ به‌سه‌ركه‌وتنی كاره‌كانی به‌شداربوونی كوردستان له‌ پێشانگای كتێب له‌ فرانكفورت برای ئازیزمان كاك سامی هادی كه‌ به‌رپرسی لیژنه‌ی كوردستانی كرد بۆ ڕاپه‌ڕاندنی كاره‌كانی ئیمساڵ و گه‌یاندنی ووشه‌ی كوردی و زمان و ئه‌ده‌بی كوردی به‌ میلله‌تانی تر.

ماندووبوونی سامی هادی و كاره‌ وورده‌كانی چه‌ند مانگی ڕابردوو بۆ سه‌رخستنی ئه‌م پرۆژه‌ مه‌زنه‌ به‌ ووشه‌یه‌ك و دوو ووشه‌ ته‌واو نابێت ، به‌ڵام هیواداریین به‌شێكی كه‌می سوپاسگوزاریمان بۆنیشان بده‌ین

بۆ حه‌مه‌زیاد مه‌ولود

برای ئازیز و هاوكاری به‌سه‌رخستنی به‌شداربوونی كوردستان له‌ پێشانگای كتێبی فرانكفورت ٢٠٠٨ و ئه‌ندامی لیژنه‌ی باڵا و به‌رپرسی ناوه‌ندی ئه‌وروپای مه‌كته‌بی ڕێكخراوه‌ دیموكراتی‌یه‌كانی یه‌كێتی نیشتمانی كاك حه‌مه‌زیاد ، بێشك به‌ ئاماده‌یی به‌ردوام و به‌دواداچوونی بۆ كاره‌كان و ئاسانكردنی ڕێگه‌چاره‌ی ئه‌و گرفتانه‌ی كه‌ ده‌هاتنه‌ پێشمان و به‌ زه‌رده‌خه‌نه‌یی هه‌رده‌می به‌تایبه‌تی له‌ كاته‌ زه‌حمه‌ت و گرفته‌ نائاساییه‌كان.جێگه‌ی سوپاس و ده‌ستخۆشیمانه‌ ، گه‌ر ئه‌مه‌ له‌ ئاستی ماندووبوون و ئه‌زیه‌ته‌كانی نه‌بێت.

بۆ ده‌زگای ڕاگه‌یاندن شه‌هاب عوسمان

ڕۆژنامه‌وانی پسپۆر و په‌یامنێری مه‌كته‌بی ڕاگه‌یاندنی یه‌كێتی نیشتمانی كاك شه‌هاب عوسمان ، كه‌ به‌ كاری ڕۆژانه‌ی زیاتر له‌ ١٦ سه‌عات و تۆماركردنی هه‌موو لایه‌كی ئه‌م پێشانگایه‌ی به‌ نووسین و ڕیپۆرتتاژ و چاوپێكه‌وتن و ڕاكردنی له‌ نێوانی كۆمپیوته‌ره‌كه‌ی بۆ كامیرا فۆتۆگرافیه‌كه‌ی (كه‌ له‌م حه‌شامه‌ته‌ لێ وون بوو) بۆ كامیرای برای ئازیزمان كاك ئارام فه‌ره‌ج له‌ كوردسات و كامیرای سه‌ته‌لایتی گه‌لی كوردستان ، جێگه‌ی نه‌ك ته‌نیا سوپاس و پێزانینه‌ ، به‌ڵكو جێگای سه‌رسوڕمانه‌ كه‌ كه‌سێك بتوانێ كاری ده‌زگایه‌كی ڕاگه‌یاندن به‌ هه‌موو به‌شه‌كانی بكات و ته‌نیا یه‌ك ناڕه‌زایی یان نیشانه‌ی ئه‌م ئه‌ركه‌ مه‌زنه‌ی لێ دیار نه‌بێت.

بۆ هه‌ڵمه‌ت تاهیر

كاك هه‌ڵمه‌ت به‌رپرسی ناردنی كتێبه‌كان بوو بۆ ئه‌ڵمانیا و به‌ داخه‌وه‌ كتێبه‌كان له‌ چه‌ند ده‌زگایه‌كی حكومی و فه‌رمانبه‌رێتی پۆست لێمان وونبوو، ماندووبوونی و به‌دواداچوونی جێگای سوپاسمانه‌

خانه‌ی كوردستان

خانه‌ی كتێبی كوردستان له‌ پێشانگای نێو ده‌وڵه‌تی كتێبی فرانكفورت

گه‌وره‌ترین كۆبوونه‌وه‌ی ڕۆشنبیران داده‌نرێ له‌ سه‌رتاپای جیهان كه‌ ده‌كرێ نووسه‌رانی كورد ، ده‌زگا ڕۆشنبیریه‌كان سوودی زۆری لێ وه‌ربگرن و ئه‌زموونێكی فراوان بگوازنه‌وه‌ كوردستان. ، لێره‌ دێینه‌ سه‌ر گرنگی سیاسی ئه‌م كاره‌ بۆ كوردستان وه‌ك هه‌رێمێكی فیدرال له‌ نه‌خشه‌ی سیاسی ناوچه‌كه‌ و جیهان ، كه‌ ده‌كرێ ده‌رگایه‌كی گرنگه‌ بۆ ناساندنی كێشه‌ی ڕه‌وای كورد و خه‌باتی بۆ مافه‌ دیموكراسی و ڕۆشنبیری‌یه‌كانی وه‌ك هه‌ر میلله‌تێكی تری ئه‌م جیهانه‌.

هه‌روه‌ها ده‌رباره‌ی جیاوازی به‌شداری ئه‌مساڵی خانه‌ی كوردی به‌ به‌راورد له‌گه‌ڵ ساڵانی ڕابردوودا وتی :

• بێشك زۆرن ئه‌م جیاوازی‌یانه‌ كوردی ئه‌ڵمانی كه‌ ئه‌م كاره‌ بۆ ماوه‌ی پێنج ساڵه‌ ئه‌نجام ده‌ده‌ین ، له‌ گه‌ڵ ئه‌وه‌ی كاره‌كه‌مان خۆبه‌خشه‌ ، به‌ڵام له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی كارێكی نێونه‌ته‌وه‌ییه‌ و ده‌بێت له‌ ئاستێك خۆمان نیشان ده‌ین كه‌ تا ڕاده‌یه‌كی زۆرئاوێنه‌یه‌ك بێت بۆ نیشاندانی ئاستی په‌ره‌سه‌ندن و گه‌شه‌كردنی ئه‌ده‌بی كوردی بێت و خزمه‌ت به‌ ڕه‌وتی ڕۆشنبیری بكات له‌ كوردستان.

بۆیه‌ پێشوه‌خت و بۆ ماوه‌یه‌كی زۆر پێش پێشانگاكه‌ نه‌خشه‌ی بۆ دابنرێت و ده‌ست به‌كار بوو بێت.

هه‌ڵبه‌ته‌ كارێكی له‌و جۆره‌ دیاره‌ ئه‌ركێكی ده‌وڵه‌تیه‌ و به‌ ئاسانی ده‌سته‌به‌ر نابێ، به‌تایبه‌تی به‌شداری ئه‌مساڵی كورد له‌ كه‌رنه‌ڤاڵێكی كه‌لتووری فه‌رهاد باپیر ئێمه‌ وه‌ك ناوه‌ندی ڕۆشنبیری كوردی ساڵانه‌ له‌ ده‌ستپێكی ساڵی تازه‌دا ئاماده‌كاری بۆ خولی تازه‌ی پێشاناگای فرانكفورت ده‌كه‌ین هه‌روه‌ك لای هه‌مووان ئاشكرایه‌ بڕی تێچووی به‌شداری پێشانگای فرانكفورت له‌ توانای ئێمه‌دا نیه‌ و ناتوانین له‌ ئه‌ستۆی خۆمان بگرین بۆیه‌ له‌ پێشه‌كی خۆئاماده‌كردنمان به‌دوای سه‌رچاوه‌ی دابینی دارایی داین ، بۆ خولی ساڵی ٢٠٠٧ وه‌زاره‌تی ڕۆشنبیری كوردستان خستبویه‌ ئه‌ستۆی خۆی به‌ڵام بۆ ئه‌م ساڵ دوای چه‌ندین جار له‌چه‌ند ده‌رگایه‌كی وه‌زاره‌تی ڕۆشنبیری كوردستانمان دا وا دیار بوو بێ ئه‌نجام نیازی به‌شدارییان نه‌بوو بۆیه‌ له‌ ڕێگه‌ی به‌ڕێوه‌به‌ری ڕێكخراوه‌ دیموكراسیه‌كانی یه‌كێتی نیشتمانی كوردستان ، ئێمه‌ش لای خۆمان ئه‌ركی هه‌موو كاره‌كانی فه‌رمی ناو ئه‌ڵمانیا به‌ ئه‌زمونی به‌ڕێوه‌بردنی پێنج ساڵی ڕابردوو خانه‌ی كوردی له‌ ژێر ناوی كوردستان بوك ئه‌نته‌رناشیونال (Kurdistan Book International) و حكومه‌تی هه‌رێمی كوردستان ده‌كه‌وێته‌ ئه‌ستۆی ئێمه‌ له‌ دابێن كردنی شوێنی پێشاندان و وه‌رگرتن و ڕێزكردنی كتێب و په‌یوه‌ندی كردن به‌ كه‌سایه‌تی به‌شدار بوو له‌ كورد و بێگانانه‌ی له‌بواری كوردۆلۆژی‌یدا پسپۆڕن تا ئاماده‌كردنی كۆڕ و سیمیناره‌كان و كاری هونه‌ری و ئاسان كاری به‌شداربووان دابێن كردنی جێگه‌ و ڕێگه‌ بۆ به‌شداربووان و میوانانی كوردستان و ئه‌وروپا

ئاسۆ حه‌یده‌ری

ئا: ڕه‌وه‌ند

– ئه‌مساڵ له‌ شه‌سته‌مین پێشانگای كتێبی فرانكفۆرت، به‌ به‌شداری كردنی ٢٠ خانه‌ی چاپ و بڵاوكردنه‌وه‌ی كوردی كاره‌كانی ئه‌نجامدا.

– بانگهێشتكردنی چه‌ندین كه‌سایه‌تی كورد و ئه‌ڵمان

– سازدانی چه‌ندین سیمینار بۆ كه‌سایه‌تی و نووسه‌رانی كورد

– سازدانی سیمینار بۆكه‌سایه‌تی ئه‌ڵمانی دۆستانی كورد

– سازدانی پێشانگای شێوه‌كاری بۆ هونه‌رمه‌ندانی كورد

– سازدانی پێشانگای په‌یكه‌رتاشی

– سازدانی پێشانگای فۆتۆگرافی

– سازدانی پێشانگای خه‌تخۆشی

– پێشكه‌ش كردنی شانۆگه‌ری كوردی به‌ زمانی ئه‌ڵمانی

– به‌خشینی سی دی گۆرانی و مۆسیقای كوردی به‌ خه‌ڵكی بیانی

– بڵاو كردنه‌وه‌ی نامیلكه‌ی ناساندنی كورد به‌ زمانی عه‌ره‌بی و ئینگلیزی و ئه‌ڵمانی و فه‌ره‌نسی.

– بڵاوكردنه‌وه‌ی وێنه‌و نه‌خشه‌و مێدالیای ئاڵای كوردستان

– بڵاوكردنه‌وه‌ی ڕابه‌ری گه‌شت و گوزار بۆ كوردستان به‌ زمانی ئینگلیزی.

– سازدانی ده‌یان پرۆتۆكۆل و چاوپێكه‌وتنی ڕۆژنامه‌ نووسی .

دیمه‌نێك له‌ پێشانگای كتێبی فرانكفۆرت

ئه‌مساڵیش خانه‌ی كوردستان به‌شداری كرد له‌ پێشانگای كتێبی نێوده‌وڵه‌تی فرانكفۆرت. به‌شداری ئه‌مساڵی خانه‌ی كوردی جیاواز بوو له‌ ساڵانی ڕابردوو، ئه‌مساڵ به‌ به‌راورد له‌گه‌ڵ ساڵانی ڕابردوودا ، خانه‌ی كوردی به‌شداریه‌كه‌ی به‌شێوه‌یه‌كی زۆر فراوانتر و به‌رچاوتر بوو، له‌سه‌ر ڕووبه‌ری ١١٢ مه‌تر دووجاو به‌به‌شداری ده‌یان خانه‌ی چاپ و بڵاوكردنه‌وه‌ی كوردی ، به‌ سازدانی ده‌یان چالاكی ڕۆشنبیری و كه‌لتووری و به‌ ئاماده‌بوونی ژماره‌یه‌كی زۆری نووسه‌ر و هونه‌رمه‌ند و سیاسه‌تمه‌دارانی كورد، پێشوازی له‌ هه‌زاران میوانی كورد و بیانی كرد.

ئاسۆ حه‌یده‌ری پێنجه‌مین ساڵه‌ به‌سه‌رپه‌رشتی(ناوه‌ندی ڕۆشنبیری كوردی ئه‌ڵمانی) له‌ شاری مانهایم به‌ سازدانی ئه‌م پێشانگایه‌ هه‌ڵده‌ستێ. ئاسۆ ده‌رباره‌ی گرنگی ئه‌م پرۆژه‌ كه‌لتووریه‌ به‌م چه‌شنه‌ هاته‌ ئاخاوتن :

• كورد وه‌ك هه‌ر میلله‌تێكی تر مافی خۆی هه‌یه‌ مێژووی خۆی ئه‌ده‌بی خۆی ، زمانی خۆی به‌ جیهان بناسێنێ و له‌ گه‌ڵ ئه‌ده‌بی میلله‌تانی تر له‌ په‌یوه‌ندی و ئاڵوگۆڕدا بێت ، مه‌به‌ستی سه‌ره‌كی ئه‌م به‌شداربوونه‌ له‌م ئامانجه‌ خۆی ده‌گرێته‌وه‌ ، به‌تایبه‌تی كه‌ پێشانگای كتێب له‌ فرانكفورت به‌ ، به‌ڵام ئه‌وه‌ی من ده‌مه‌وێ لێره‌ جه‌ختی له‌ سه‌ر بكه‌م ئه‌مه‌یه‌ ، بۆ یه‌كه‌مین جاره‌ هه‌ست ده‌كه‌م له‌ شێوه‌ی كاره‌كانی ئیمساڵ و به‌ڕێوه‌چوونی به‌شداربوونمان له‌ ئاستی ده‌وڵه‌تێكه‌ و ده‌توانین له‌و كاته‌ی سه‌ركردایه‌تی سیاسی به‌ مه‌سه‌له‌یه‌كی گرنگی بزانێت (هه‌روه‌ك ئیمساڵ) كارێكی ڕۆشنبیری مه‌زن بۆ ئه‌ده‌بی كوردی ئه‌نجام بده‌ین ، له‌ هه‌مان كات ناسنامه‌ی ڕۆشنبیری كوردی به‌ ڕۆشنبیران و ڕۆژنامه‌نووسانی میلله‌تانی تر بناسێنین.

ئاسۆ حه‌یده‌ری به‌رله‌ پێنج ساڵ بۆ یه‌كه‌مین جارخاوه‌نی بیرۆكه‌ی سازدانی ئه‌م پرۆژه‌ كه‌لتووریه‌ بووه‌ له‌سه‌ر ئاستی حكومه‌تی هه‌رێمی كوردستان، ئێستاكه‌ پاش كه‌ڵه‌كه‌ بوونی ئه‌زموونی تاكه‌ كه‌سی خۆی له‌ بواری پرۆتۆكۆلكردن و سازدانی پرۆژه‌یه‌كی بایه‌خداری له‌و چه‌شنه‌دا له‌گه‌ل ده‌وڵه‌تێكی گه‌وره‌ی وه‌كو ئه‌ڵمانیادا كه‌ ساڵانه‌ پرۆتۆكۆل و گرێبه‌ستی له‌گه‌ڵ سه‌دان ده‌وڵه‌ت و هه‌زاران كۆمپانیاو وه‌شانخانه‌ی دونیادا ده‌كات ده‌ڵێ :

• ئێمه‌ وه‌ك ناوه‌ندی ڕۆشنبیری نێوده‌وڵه‌تی به‌وچه‌شنه‌ فراوان و ده‌وڵه‌مه‌نده‌دا زۆر جێگه‌ی سه‌رنج بوو، ئه‌مه‌ ڕاسته‌وخۆ ده‌مانخاته‌ به‌رده‌م ئه‌وه‌ی بپرسین ئه‌م كاره‌ جوان وه‌ها مه‌یسه‌ر كرا؟ هونه‌رمه‌ند و ڕۆژنامه‌ نووس فه‌رهاد باپیر كه‌ یه‌كێك بووه‌ له‌و هاوكاره‌ ماندوو نه‌ناسانه‌ی دڵسۆزانه‌ كاری بۆ سازدانی ئه‌م پرۆژه‌یه‌ كردووه‌، ده‌رباره‌ی قۆناغه‌كانی خۆ ئاماده‌كردنی خانه‌ی كوردی له‌ پێشانگای ئه‌مساڵدا به‌م جۆره‌ هاته‌ ئاخاوتن

ناوه‌نده‌كه‌مان له‌ مانگی شوباتی ٢٠٠٨ ئاماده‌بوونی به‌ڕێز كاك مه‌لا به‌ختیار له‌ شاری ئێسنی ئه‌ڵمانیا به‌ هه‌ڵمان زانی نوسراوی پرۆژه‌یه‌كمان خسته‌ به‌رده‌ستی به‌ڕێزیان ئه‌ویش له‌ لای خۆیه‌وه‌ به‌ سنگێكی فراوان پێشوازی لێكردین ڕه‌زامه‌ندی پێشان دا ئه‌ركی دارایی و كاروباری ناوه‌وه‌ی كوردستانیان به‌ كۆكردنه‌وه‌ی كتێب و په‌یوه‌ندی كردن به‌ ده‌زگاكانی چاپ و بڵاوكردنه‌وه‌ تا ناردنی بۆ ئه‌ڵمانیا كه‌وته‌ ئه‌ستۆی مه‌كته‌بی ناوه‌ندی ڕۆژانه‌ی به‌ڕێوه‌بردی ناو پێشانگا هه‌روه‌ها به‌ چڕی كاری ڕێكلام و ئه‌مانه‌ و چه‌ندین كاری تر تا دوا ڕۆژی پێشانگا ئێمه‌ سه‌رپه‌رشتی ده‌كه‌ین .

هه‌روه‌ها ده‌رباره‌ی ئه‌و كێشه‌ و ته‌گه‌رانه‌ی كه‌ ڕووبه‌ڕووی پرۆسه‌ی خۆئاماده‌كردنی ئه‌مساڵی خانه‌ی كتێبی كوردی بوونه‌وه‌ فه‌رهاد باپیر وتی

• له‌ گرفته‌كانی ئه‌م ساڵ كه‌ له‌سه‌ره‌تادا زۆر په‌رۆشی كردبوین نه‌گه‌یشتنی ئه‌و كتێبانه‌ی له‌

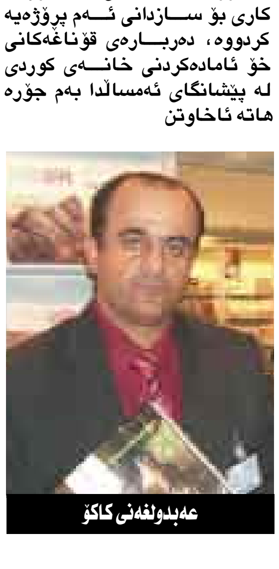

عه‌بدولغه‌نی كاكۆ

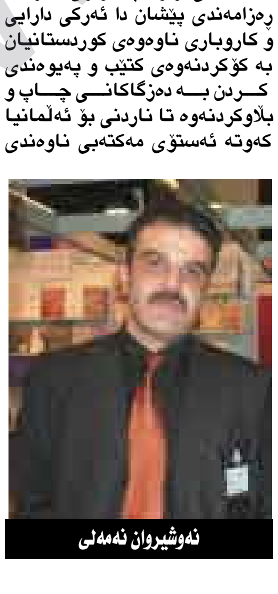

نه‌وشیروان نه‌مه‌لی

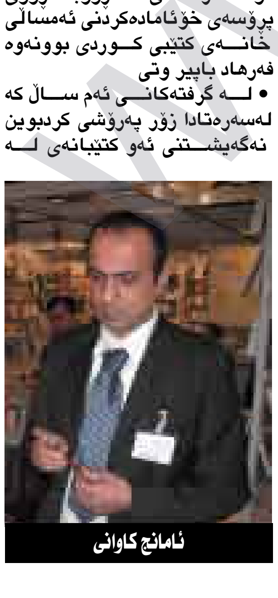

ئامانج كاوانی

ئۆرهان پامۆک داوای مافی کورد دەکات

یوسف مەنتک/ئەڵمانیا

ئۆرهان پامۆک گوتی :تورکیا دەبێ کێشەی کورد چارەسەر بکات، ئەگەر نا بارو دۆخەکە ئالۆزتردەبێت و وڵات ئاسایی نابێتەوە

لە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١٠/١٥، یەکەم ڕۆژی پێشانگای پەرتووکی فرانکفۆرت، کە لە ١٥تا ١٩ی ئەم مانگە دەخایاند، بەبەشداری ١٠١ وڵات و٧٠٠٠ هەزار دەزگای چاپەمەنی، کە تیایدا ئەمساڵ تورکیا میوانە، بە بەشداری ٢٨٠ نووسەرو ١٥٠ دەزگای چاپەمەنی، بەڵام بەپێی ڕاپرسی ئیمرۆ لەگەڵ هەندێک لە ڕووناکبیرانی تورک و کورد کردوومە، دەڵێن: ئەم ژمارەیە کەمە بۆ تورکیا، بەڵام زۆر لە نووسەرانی تورک هەڵوێستیان وەرگرتووەودەڵێن: دەزگای ئەرگەنەکۆنی تورک دەستیان بەسەر داگرتووە بۆ پیادەکردنی سیاسەتی تورکیا، بۆیە بەشداری ناکەین، پێنج نووسەری کوردو دوو نووسەری ئەرمەنیان هێناوە بۆ پروپاگەندەوچاوونوساندنی رای گشتی و جیهان، لەماوەی ئەم پێنج ڕۆژەدا.٢٧٠٠ سمینارو وۆرک شۆپ و چالاکی هەمە جۆر ساز دەکرێ، لەیەکەم ڕۆژدا بەشێک لەم چالاکیانە ئەنجام درا، ئۆرهان پامۆکی نووسەری تورک لە دەزگای دێر شپیگل ئامادەبوو بۆ ئەو سمینارەی کە بۆیان ئامادەکردبووبە گفتووگۆیەکی ڕاستەوخۆ لەنێو مێوانێکی زۆر کە ئامادە ببوون ئەویش کات دووی دوای نیوەڕۆ، کۆڕەکە سەرنووسەر دێر شپیگل دێتر بیدنارزیاوەری وەرگێڕێکی تورک بەڕێوە چوو، لەبارەی ڕۆمانی مۆزەخانەی بێتاوان قسەو باس کرا، تەوەرێکی تری گفتوگۆکان سەبارەت بەسیاسەتی تورکیاو دۆزی کورد، توندوتیژی و زیندانی، سەبارەت بەوەی پامۆک ئەو هوەلوێستە ئازایانەی هەیەتی لە نووسینەکانی لە نووسەر یەشار کەمال فێربووە، پامۆک گووتی نووسەری گەورە یەشار کەمال مامۆستای منە، پامۆک زۆر بەهێمنی قسەی دەکرد، لەدرێژەی قسەکانیدا گووتی: تاکێشەی کورد لە تورکیا چارەسەر نەکرێت ئالۆزی و پشێوی زۆرتر دەبێت و بارودۆخ خراپتر دەبێت، توندوتیژی و کوشتن و زیندان و ئازاردان لەتورکیا هەیە، ناتوانم نکۆڵی لێبکەم، ئەوە واقیعە (ئامادە بوان بەگەرمی چەپلەیان بۆ لیدا)، من کەسێکی سیاسی نیم بەڵام واقیعی وڵاتەکەم وایە، بۆ یە منیش ئەوهەڵوێستانەم دەبێت، من سەدا چوارو پێنجی کاتی خۆم بۆ سیاسەت تەرخانکردووە، باوکم خاوەنی پەرتووکخانەیەکی گەورەبوو، من سوودم زۆر لێبینی، باوکی من جیا لەخەڵکی تر، کە لە سەرقەنەفە دادەنیشن ڕۆژنامەو گۆڤار دەخوێننەوە، بەڵام ئەو کتابی دەخوێندەوە کتێب بایەخی تایبەتی خۆی هەیە، مرۆڤ لەزەتی لێدەبینێ لە کاتی خوێندەنەوە، من زۆر سوپاسی دەکەم بۆ ئەو پەرتووکخانەیەی، کە لەماڵەکەماندا دایینابوو، من کە ئەو ڕۆمانە دەنووسم باسی ئەستەنبول دەکەم، چونکە خۆمی تیادا دەژیم، من دەزانم ژیان لەنێو ئەو ملیۆنان خەڵکەدا چۆنە.

ئۆرهان پامۆک

ڕیپۆرتاژێک سەبارەت بە چالاکییەکانی خانەی کوردستان لە پێشانگای نێودەوڵەتی کتێبی فرانکفۆرت

ئا: ڕەوەند

پێشانگای فۆتۆگرافی لە خانەی کتێبی کوردی

لە چوارچێوەی چالاکیە هونەری و ڕۆشنبیریەکانی خانەی کتێبی کوردیدا پێشانگایەک بۆ هونەرمەندی لاو بەشدار قادر کرایەو.ە، لەم پێشانگایەدا چەنین وێنەی جۆاوجۆری سروشتی کوردستان، وڵاتی ئەڵمانیا پێشاندرابوو. بەشدار لە ساڵی ١٩٧٩ یە لە شاری هەولێر لە دایک بووە، بەشدار بەشێوەیەکی ئەکادیمی هونەری فۆتۆگرافی نەخوێندووە، لەم بارەیەوە دەڵێ هەر لەسەرەتاوە لەلای باوکم فێری کاری وێنەگری بووم و خولیای ئەم کارەم لەلا دروست بووە. ساڵی ٢٠٠٣ پێشانگایەکی لەشاری مانهایم کردۆتەوە بەناوی پایزی وڵاتەکەم، لە٢٠٠٥ دا پێشانگایەکی بە ناوی بەهەشتێکی دزراو لە وڵاتی هۆڵەندە کردۆتەوە، ٢٠٠٧ لە شاری هەولێر بەشداری پێشانگایەکی هاوبەشی هونەری فۆتۆگرافی کردووە

پێشانگای خۆشنووسی بۆ هونەرمەند بژار حاجی کەریم

هونەرمەندی خۆشنووس بژار حاجی کەریم ئەربیلی بە چەند تابلۆیەکی خۆشنووسی بەشداری پێشانگاکەی کرد، شایانی باسە تابلۆکانی بە خەتی کوردی و فارسی و عەرەبی نووسیبوو، ئەمەش جێگای سەرسامی میوانانی تورک و عەرەب و فارس بوو. هونەرمەند بژار دەڵێ (بۆمن جێگای شانازی بوو لە بۆنەیەکی نیونەتەوەیی وەهادا وەکوو کوردێک بەشداری بکەم، زۆر خۆشحاڵ بووم کە دەمتوانی بە چوار زمان بۆ میوانانی پێشانگا ڕوون بکەمەوە کەمن هونەرمەندێکی کوردم، کورد دەتوانێ کاری وەها ئەنجام بدات) . بژار ساڵی ١٩٦٣ لە شاری هەولیر لە دایک بووە، دەرچووی ئەکادیکیای هوهنەرە جوانەکانی بەغدایە، تائێستا بەشداری لە دەیان پێسانگای نیودەولتی کردووە لە بواری خۆشنووسی لە ساڵی ١٩٩٣ وە تائێستا لە چەندین پێشبڕکێی جیهانی خۆشنووسی بەشداری کردوە و لە زۆربەشیاندا خەڵاتی سێیەم و جوارەمی لەسەر ئاستی جیهاندا بەدەست هێناوە.هونەرمەند بژار ساڵی ٢٠٠٣ دوو خەڵاتی خۆشنووسی لەلایەن فەیسەڵی کوڕی سعود پاشای سعودیە بەدەست هێناوە. ساڵی ٢٠٠٢ لە وڵاتی قەتەر بە شێوەیەکی تایبەتی داوەت کراوە بۆ نووسینەوەی مەسحەفی قەتەری.هونەرمەند بژار ئیجازەی خۆشنووسی لەلایەن مامۆستا هەرە بەرز و بەناوبانگەکانی وەک ئەحمەد عەبدولڕەحمان و یوسف زەننون ئەلمەوسڵی و چەندین مامۆستای بواری خەتخۆسی لە ئەستەمبۆلەوە بە دەست هێناوە.

شانۆگەری سپاردە بەزمانی ئەڵمانی

تیپێکی شانۆیی خنجیلانە لە پەراوێزی چالاکیە هونەریەکانی خانەی کتێبی کوردیدا شانۆگەریەکیان بە زمانی ئەڵمانی پێشکەش کرد شانۆگەریەکە بە ناوی سپاردە بوو، ئەم شانۆ گەریە لە نووسین و دەرهێنانی هونەرمەند عەبدوڵلا هرووری و نواندنی هونەرمەندی لاو کاکە کارزان بوو. شانۆ گەریەکە تەنها یەک ئەکتەری هەبوو، چیرۆکەکەی باسی لە ئاورەبوون و هاتنی خەڵکی کورد دەکرد بۆ ئەوروپا. کاوە لەم شانۆگەریەدا لاوێکی کورد بوو بە ڕاسپاردەیەک هاتبوو بۆ ئەورووپا، شانۆگەریەکە تراژیدیای مرۆڤی کوردی لە شێوەی کۆمیدیایەک بەرجەستە دەکرد، هونەرمەند عەبدوڵلا هرووری چەندین کاری دیکەی لە بواری شانۆدا ئەنجام داوە، ئەم شانۆگەریەی کە بووە مایەی سەرسام بوونی بینەرێکی زۆری کورد و ئەڵمان و بیانی تر، پێشووتر لە شارەکانی کیل و لوبیک وبەرلین هاتۆتە نیشان دان و بڕیارە لە چەنین شاری تریش وەک فوڵداو شتوتگارتیش نیشان بدرێ.

ڕوداوی هێرش کردنی شۆڤێنیەکان بۆ سەر خانەی کتێبی کوردی و دڕاندنی نەخشەی کوردستان

ئەمساڵ لەسەرتاپای هەموو پیشانگای نێودەوڵەتی فرانکفورتدا تەنها سێ خانەی کتێی کوردی هەبوو، دووخانەی کوردستانی باکوور و دانەیەکی کوردستانی باشوور لەگەڵ ئەوەشدا کە تورکیا ئەمساڵ میوانی شەرەف بوو زیاتر لە سەد خانەیان هەبوو بۆ خستنەرووی چالاکییەکانیان، کەچی هەندێ لە شۆڤینیستەکانی تورک دانیان بە خۆیاندا نەگرت و نەیانتوانی لەبەرامبەر بینینی نەخشەی کوردستان خۆیان بگرن.. بۆیە کاتژمێر ١٤,٠٠ ڕۆژی ١٧,١٠,٢٠٠٨ پەلاماری خانەی کوردیان داو دوای ئەوەی قسەی ناشیرین و نابەجێ و شۆڤینیستانەیان بە سەرکردەکانی گەلی کوردستان گوت و بێڕێزییان بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان کرد، نەخشەی کوردستانی گەورەیان دڕاند و پشێوییەکیان لەناو پێشانگای فرانکفورت و بەردەم خانەی کوردستان نایەوە کە بووە هۆی ئەوەی چاوی کامێراکانی ڕاگەیاندن و ڕۆژنامەنووسان ڕوو لە خانەی کوردستان بکەن.. لە نانەوەی ئەم پشێوییە پۆلیس هاتە شوێنی ڕووداوەکەو تا ڕۆژانی دواتریش خانەی کوردی و دەوروبەری لە ژێر کۆنترۆلی پۆلیسدا بوو.. دوای چەند چرکەیەک لە پەلاماری هەندێ شوڤینیستەکانی تورک کە ئەندامی(Isci Partisi) پارتی کرێکاران بوون. بەڕێز مەلا بەختیار هاتە ناو ڕووداوەکە و بە گوتەی ئارام و لۆژیکی وتار وەڵامی دانەوە و گوتی هەرێمی کوردستان لە دەستوری عێراقدا هەرێمێکی یاساییەو ئێمە هاتووین هونەر و کتێب و مۆسیقا و کەلتوری گەلی کوردستانمان هێناوەتە پێشانگای فرانکفورت بۆ ئەوەی پیشانی گەلانی جیهانی بدەین هیچ کەسێک ناتوانێ ڕێگای ئەوەمان لێ بگرێ.. ئێمە تەقەمەنی و فیشەکمان نەهێناوتە ئێرە تا پەلامار بدرێین. هەروەها وتی ئەوە چ دیموکراتەتێکە بە خەڵکی تر ڕەوا نەبینی کەلتووری خۆی نیشان بدات.

دیارە ئەم ڕووداوی ئەم پەلاماردانە لە ڕاگەیاندنەکانی دەرەوەو ناوەوە و تەنانەت ڕۆژنامە ناودارەکانی تورک و تەلەفزیۆنەکانیشان بڵاو کرایەوە و هەموو ڕووداوەکە لە بەرژەوەندی خانەی کوردی و گەلی کوردستان شکایەوە و جارێکی دیکە تورکیای بە وێنەی شۆڤینیزم بەرامبەر بەگەلی کورد هێنایەوە بەر چاوان.

شایانی باسە ڕێکخراوی Gesellschaft für bedrohte Völker (GfbV) پێشنیاری کرد دوای چین کە ساڵی ٢٠٠٩ و ئەرجەنتین ٢٠١٠ میوانی شەرەفن، کوردستان لە ساڵی ٢٠١١ ببێتە میوانی شەرەف لە پێشانگای نێودەوڵەتی کتێب لە فرانکفورت.

هەندێ وێنەی تر...

مامۆستا ئەنوەر قەرەداغی

پرۆفیسۆر فێردیناند هێنەبیشلەر

نووسەر و مێژوونووس و ڕۆژنامەنووسی ناسراوی نەمساوی بەشداری ڕۆژانی پێشانگاکەی کرد و لە نزیکەوە باسی لە کتێبە بەناوبانگەکەی خۆی کرد کوردەکان و دواکتێبی خۆشی ڕەچەڵەکی کورد بە شێوەی ئەلکترۆنی بە دیاری پێشکەشی میوانانی بەشداربووی کرد.

خانمان بە جلی کوردی سەردانی خانەی کتێبی کوردی دەکەن

کوردستان بۆیان ڕەوان کردبوین بە دەستی ئێمە و بزربوونی لە فەرمانگەی پۆستەکانی ئەڵمانیا تا ڕۆژێک پێش کردنەوەی پێشانگاکە لەو ماوەیەدا ئێمە هەروەک یەدەگێک لە حالەتی نەگەیشتنی کتێبەکان کتێبخانەی ناوەندی ڕۆشنبیری کوردی– ئەڵمانی لە مانهایم مان ئامادەکردبوو بۆ بەشداری پێکردن هەروەها زۆرینەی برادەرانی ئەدیب و ڕۆژنامەنووسان و ڕۆشنبیرانی کورد لە ئەڵمانیا ئامادەباشییان نیشاندابوو بە کتێبخانە تایبەتیەکانیان بەشدار بن خانەی کتێبی کوردی کارەکانی خۆی بەبەشداری دەیان وەشانخانە و بنکەی چاپەمەنی کوردی ئەنجام دا دەربارەی ژمارەی ئەو بنکانە و ئەو کتێبانەی ئەمساڵ بوونە میوانی فرانکفورت ئاسۆ حەیدەری وتی:

زۆربەی دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە بەشداریان کرد ، ئەوەی ئێستا بتوانم لە یادم بێت ئەم دەزگایانەن:

بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوە ، وەزارەتی ڕۆشنبیری
بەڕێوەبەرایەتی ئەدەبی منداڵان ، وەزارەتی ڕۆشنبیری
دەزگای وەرگێران
دەزگای سپیرێز
دەزگای سەردەم
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان
بنکەی ژین
یەکێتی نووسەرانی کورد / لقی دهۆک
چاپخانەی ڕەنج
مەکتەبی بیر و هووشیاری
سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیژی
ئەکادیمیای کوردستان
مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان
دەزگای مێرگ
سەنتەری هاڤیبوون
کۆمەڵەی کوردۆلۆژی

ئەمساڵ لەپاڵ پێشاندانی کتێب کۆمەڵێک چالاکی ڕۆشنبیری و هونەریش ئەنجام درا کە زیاتر پڕۆژەی بەشداری کردنی خانەی کتێبی کوردی لەو کەرنەڤاڵە کەلتووریەدا بەرچاوتر نیشان دەدا عەبدولغەنی کاکۆ کە ئەرکی بەڕێوەبردنی ئەو چالاکیانەی گرتبووە ئەستۆ وتی ئێمە لە قۆناغی خۆئامادەکردنی پڕۆژەی بەشداری کردنی ئەمساڵدا ئەوەمان لەبەرچاوگرت کە بە هۆی ئەوەی دەوڵەتی تورکیا میوانی ئەمساڵی پێشانگاکە دەبێت و تورکیاش لەلایەک دراوسێمانە و لەلایەکی تریش کێشەی سیاسی لە گەڵ دۆزی کورددا هەیە بۆیە ئەوەمان لەبەرچاوگرت کە ئێمەش بەهۆی ئەوانەوە دەکەوینە ژێر تیڕوانین و تیشکی ڕاگەیاندن و مێدیاکانی دونیا بۆیە هەوڵماندا ئەمساڵ کولتووری خۆمان تەنیا لەڕێگای کتێبەوە پێشانی خەڵک نەدەین، بەڵکو هەندێ چالاکی هونەری و ڕۆشنبیری وەهاش ئەنجام بدەین کە زیاتر دەوڵەمەندی کولتوورەکەمان پێشان بدەین ئەوەبوو کۆمەڵێک پێشانگای هونەری شێوەکاری و پەیکەرتاشی و فۆتۆگرافی و خەتخۆشی و هەروەها شانۆگەریشمان نیشان دا، جگە لە بڵاوکردنەوەی سی دیەکی هەڵبژاردەی گۆرانی و مۆسیقای کوردی بەناوی شەماڵی کوردستان کەلەلایەن مامۆستا ئەنوەر قەرەداغیەوە ئامادەکرابوو، دەبەخشرایە ئەومیوانە بیانیانەی سەردانی پێشانگاکەیان دەکرد. ئەوە جگە لە بڵاوکردنەوەی پۆستکارت و نەخشە و ئاڵای کوردستان و ڕێبەری گەشت و گوزاری بۆ کوردستان و ڕێبەری وێنەداری

دەزگای بەدرخان لە خانەی کوردستان پێشانگای فرانکفۆرت - ئەڵمانیا ٢٠٠٨

مۆزەخانەو شوێنەوارە دێرینەکانی کوردستان. هەروەها دەربارەی ئەو سیمینارانەی لەچوارچێوەی ئەو چالاکیە ڕۆشنبیریانە سازدران، عەبدولغەنی کاکۆ وتی ئەمساڵ هەوڵماندا هەندێ بابەتی وەها بۆ ئەو سیمینارانە هەڵبژێرین کە تیشک بخەنە سەر واقیعی سیاسی و مێژوویی و ڕۆشنبیری ئێستای کوردستان، لە سنووری توانای خۆشماندا هەوڵماندا کەسایەتی بێگانە، دۆستەکانی گەلی کورد لە ئەوروپادا بانگهێشت بکەین تاسیمینار لەبابەت کوردەوە پێشکەش بکەن، ئەوەبوو لەسەر ئەو بنچینەیە کۆمەڵێک سیمیناری پڕ بایەخ بە زمانی کوردی و ئەڵمانی پێشکەش کران سیمینارە کوردیەکان لەلایەن بەڕێزان سالم جاسم و د.فەرهاد پیرباڵ و د. سەوەر عەبدوڵلا وکاک سامان ڕەشیدەوە پێشکەش کران پاشان کاک مەلا بەختیارکە لەکوردستانەوە هاتبوو سیمینارێکی لەسەر واقیعی دیموکراتی کوردستان و عێراق پێشکەش کرد.هەروەها سیمینارە ئەڵمانیەکان لەلایەن هەریەکە لە پرۆفیسۆران د.هەنە کوشلەر و تۆماس شمیدینگەرەوە پێشکەش کران.

خانەی کتێبی کوردی بەدرێژایی پێنج ڕۆژ پێشوازی لە میوانانی کورد و بیانی دەکرد، نەوشێروان نەمەڵی کە ئەرکی چاودێری کردنی ڕۆژانەی پێشانگاکەی گرتبووە ئەستۆ دەربارەی سەردانی میوانان و بەڕێوەچوونی پێشانگاکە وتی

بە سەیرکردن لە ساڵانی ڕابردو ژمارەی میوانان زۆربوون ،بە تایبەتی لە کوردستانی باکوور کوردێکی زۆر هاتبوون و پرسیاری کتێبی چاپکراو بە پیتی لاتینیان دەکرد ومیوانی تریش داوای کتێب و بڵاوکراوەیان دەکرد بە زمانی ئینگلیزی و ئەلمانی ، جگە لەمە میوانە کوردەکانی دەرەوەی ئەلمانیا بە ڕیژەیەکی ئێجگر زۆر سەردانیان کردین و بەشدای ڕۆژانەیان هەبوو، ئیمساڵ نوێنەرانی حکومەت عێراق وەک کۆنسوڵی عێراقی بەڕێز عادل موراد لەڤییەنا و کۆنسوڵی عێراقی لە فرانکفورت کە بە نوێنەرایەتی بەڕێز سەفیری عێراق لە ئەڵمانیا بەڕێز عەلا ئەلهاشمی .

ئەوەی ئیمساڵ سەرنجی ڕاکێشام داواکردنی کتێب بەرێژەیەکی ئێجگار زۆر بوو ، هەروەها کارە هونەریەکان هونەرمەندانی کورد سەرنجی میوانە ئەورووپی و بیانیەکانی بە شێوەیەکی دیار ڕاکیشا و خۆشبەختانە دەزگاکانی میدیای کوردی بەشێوەیەکی زۆر بەرچاو کارەکانی ئەم چەند ڕۆژەیان تۆمار کرد و گرنگی بەشداربوونی کوردستانیان بۆ میوانان باس کرد.

هەروەها داواکاری زۆر لەسەر نەخشەی کوردستان هەبوو بە تایبەت ئەو نەخشەیەی سەردەمی ءوسمانی کە بەڕێز مام جەلال لە ئەنجومەنی حوکم لە مورافەعە مێژوویەکەی بەرزی کردبۆوە ، جگە لەمە بەشداربوونی وەفدی وەزارەتی ڕۆشنبیری بەشێوەیەکی فراوان لە کارەکانی پێشانگا ، دەمەوێ لەدوا ووشەم بڵێم کە تا دواسات پۆل پۆل خەلک هاتونەتە سەردانەی خانەی کوردستان بە خۆشیەکی زۆر وەک جەأنێک کۆتایی بە کارەکان هاتووە.

دەربارەی شێوەی مامەڵە کردن لەگەڵ نرخی کتێبەکان و چۆنیەتی فرۆشتن و پێشکەش کردنیان بە میوانان ئامانج کاوانی لێپرسراوی کاروباری دارایی خانەی کتێبی کوردستان بەم چەشنە هاتە ئاخاوتن :

لە پێشانگای نێودەوڵەتی فرانکفورت کتێب فرۆشتن ڕۆژی کۆتایی پێشانگایە واتە ڕۆژی یەکشەمە. ئێمەش وەک ساڵانی ڕابردوو ئەو میوانانەی سەردانی خانەی کوردیان ئەکرد بە نیازی کتێب کرین هەندێ لە کتێبەکان ئەکرا بە دیاری بۆیان ئەوەی تریشی بە نرخێکی داشکاو ئەدرا پێیان بە تایبەت ئەو کەسانەی خوێندکار بوون یان نوسەر و ڕۆژنامەنووس بوون مەبەستمان لەم کارەش ئەوەیە کە کتێبی کوردی و ئەو کتێبانەی کە پەیوەندیان بە ئەدەب و کولتووری نەتەوەکەمانەوە هەیە هەموو کەس بتوانێ بە ئاسانی دەستی بکەوێت وە بیانخوێنێتەوە.

دانەغاز و نەوتی هیلال

لە بەیاننامەیەکدا کۆمپانیای دانەغاز و کریسنت ئاشکرایان کرد، قۆناغی یەکەمی پرۆژەی بەرهەمهێنانی غاز دەستپێکردووەو ڕۆژانە ٧٥ ملیۆن پێ سێجا غاز بەرهەم دەهێنرێت. لە قۆناغەکانی دواتر لە ناوەراستی ساڵی ٢٠٠٩ ئەم برە زیاد دەکرێت بۆ ٣٠٠ ملیۆن پێ سێجا لەگەڵ ئامادەبوونی سەرجەم یەکەکانی وێستگەکانی کارەبا. بودجەی ئەم پرۆژەیە، کە لەلایەن هەردوو کۆمپانیاوە بە هاوبەشی جێبەجێدەکرێت گەیشتۆتە ٦٥٠ ملیۆن دۆلار بە پێی گرێبەستێک، کە هەردوو کۆمپانیاکە لە نیسانی ساڵی ٢٠٠٧ لەگەڵ حکومەتی هەرێمدا مۆریان کربوو.

غازە بەرهەم هاتووەکە وەک سووتەمەنی بەکاردەهێنرێت بۆ ئیش پێکردنی وێستگەی کارەبای هەولێر و چەمچەماڵ، کە هێشتا لەژێر بیناکردن دان کۆی توانای بەرهەمهێنانی کارەبای هەردووکیان دەگاتە ١٢٥٠ میگاوات و کارەبا بۆ زیاتر لە ٤ ملیۆن عێراقی دابین دەکات هەروەها ئەم پرۆژەیە ساڵانە ٢,٥ ملیار دۆلار دەگێڕێتەوە بۆ خەزێنەی حکومەت، کە بۆ کڕینی سووتەمەنی سەرف دەکرێت.

بە پێی سەرژمێرکردنی پرۆژەکە تا ئێستا بڕی ٥٠ هەزار تەن کەل و پەل بۆ پرۆژەکە هاوردە کراوە بە بەکارهێنانی ٢٣٠٠ بارکێش و ڕێژەی کارمەندانی پرۆژەکە دەگاتە ٢ هەزار کە سەرجەم گەلانی عێراق تێیدا بەشدارن و زیاتر لە ٢٠ جۆر هەڵگری ڕەگەزنامەی تێدایە لە دەرەوە و ناوەوەی عێراق.

بۆڕییەکانی هێڵە بۆڕییەکە لە چین و تایلاندەوە هاوردە کراون و هەروەها کارگەی بەرهەم هێنانی غازەکەش لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاوە هاوەردە کراوە و چەند گرێبەستێکی بیناکردنیش لە گەڵ کۆمپانیا ناوخۆییەکان مۆرکراوە بۆ کارکردن بە هەماهەنگی لەگەڵ کۆمپانیا تورکییەکان بە ئامانجی بەرەو پێشەوە بردنی ئەزمون و توانای ناوخۆ.

سەرەرای وەبەرهێنان لە پرۆژەکە و وەک بەشێک لە پرۆگرامی بەرپرسارێتی کۆمەڵایەتی هەردوو کۆمپانیا چەندین پرۆژەی خێرخوازییان بە ئەنجام گەیاندووە وەک لە دابینکردنی سووتەمەنی و دروستکردنی یاریگای تارتان و پێشکەشکردنی مۆلیدەی ٤٠٠ کەی ڤی بەدیاری و پێکهێنانی تیمی پزیشکی گەڕۆک لە دێهاتەکان.

لەم بارەیەوە بەڕێوەبەری پرۆسەکانی پشکنین و بەرهەمهێنان، ئەحمەد راشد العربید وتی : ئەم دەسکەوتە گرنگە مایەی شانازییە بۆ ئێمە، کە وەک یەکەم دوو کۆمپانیای نەوت و غاز لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست توانیمان وەبەرهێنان بکەین لە کەرتی نەوت و غاز لە عێراق، بە پێویستی دەزانین کە سوپاسی حکومەتی هەرێم بکەین بۆ ئەو هاوکاری و کارئاسانیانەی لەم بوارە پێشکەشیان کردووە هەروەها سوپاسی هەموو ئەو کارمەند و کرێکار و بەڵێندەرە ناوخۆییانە دەکەین بۆ هەوڵی بێ وچانیان لەم پرۆسەیە.

لە لایەکی دیکەوە، مەجید حەمید جەعفەر، کە بەڕێوەبەری جێبەجێکاری کۆمپانیای دانەغازە وتی: ئەم پرۆژەیە بە یەکەم پرۆژە دەژمێردرێت لە عێراق و لە ڕووی ئابورییەوە سوود و دەستکەوتی زۆری دەبێت بۆ گەلی عێراق.

سیمینارەکانی خانەی کوردستان لە شەستەمین پێشانگای کتێبی نێودەوڵەتی لە فرانکفۆرت

ئا: ڕەووەند

(کارل مای) لەسیمینارێکی مامۆستا سالم جاسم دا

یەکەمین سیمینار لە زنجیرە کۆڕەکان کە تایبەت بوو بە مامۆستا سالم جاسم (میوان لە شاری بەرلینەوە) بە نێونیشانی (کارل مای و کوردستانە جەنگەڵاوییەکەی) بوو، خاوەن بابەت تیایدا هەوڵی ئەوەیدا بوو زۆرینەی ئەو زانیارییانەی کە تایبەت بوو بە ڕۆمانە ناسراوەکەی کارڵ مای وەدەربخات کە زۆرینەیەک لە کەسان بە هەڵە لە ناوەرۆکەکەی تێگەیشتوون و بنەمای سەرەکی ئەم بە هەڵە تێگەیشتنەش دەگەڕێتەوە بۆ دوو هۆی سەرەکی ، یەکەمیان ئەوەیە بەشێک لەوانەی باس لە کارڵ مای دەکەن هەر تەنها لە ڕێگەی چەند سەرچاوەیەکی ناسەرەکییەوە لە ماددەی ڕۆمانەکە نزیکبوونەتەوە یانەخۆ هەر تەنها گوێبیستی بوونە لە کەسانێک کە پسپۆر نینە لە بوارەکەدا یانەخۆ دوورن لە زانینی زمانی ئەڵمانی. و هۆی دووەمیش لەم بە هەڵە تێگەیشتنە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی بەشێک لەم کەسانە هەر تەنها کارڵ مایان لە ڕێگەی ئەوفیلمەوە ناسیوە کە ناونیشانی ڕۆمانەکەی پێوەیە و بەڵام دوورە لە ناوەرۆکی ڕۆمانەکە. بەڕێز مامۆستا سالم جاسم بە پێی توانا هەوڵیدا لەڕێگەی سێ کەناڵی سەرەکییەوە زۆرینەی هەرە زۆری ئەو زانیارییانەی کەتایبەتبوو بە ڕۆمانەکە و ڕۆماننوس و دۆخە مێژوویەکەی بۆ ئامادە بووان زەلال بکات و روون بکاتەوە، بێگومان بە پێی توانا هەوڵیدا ئەم ستراتیژییەشی بپێکێنێت ئەمەش: یەکەمیان لە ڕێگەی ڕوونکردنەوەی ئەو بارودۆخە مێژووییەی کە ڕۆمانی (بە نێو کوردستانی جەنگەڵاویدا) تیایدا نوسراوەتەوە، کە بە بار و دۆخێکی زۆر تایبەت دادەندرێت لە مێژووی گەلی کورددا. دووەمیان ئەو بارودۆخەی خودی نووسەر کارڵ مای تیایدا ژیاوە و سێیەمیان ڕوون کردنەوەی بابەت و ناواخنی ڕۆمانەکە بەگشتی، ئەمەو نووسەر و بابەتی نووسینەکە جێگەی سەرنج و گفتوگۆبوون لای ئامادەبووان بە گشتی.

دکتۆر فەرهاد پیربالْ لە بزاڤی گەنجانی کورد دەدوێ لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتای سەدەی بیستەم

لە سیمینارەکەی نووسەرو لێکۆڵەری میوان لە کوردستانەوە د. فەرهاد پیربالْ کە تایبەت بوو بە گەنجە کوردەکانی کۆتایی سەتەی نۆزدە و سەرەتای سەتەی بیست ئامادەبووان گوێبیستی گەلێک بۆچوون و سەرنج بوون کە تیایدا خاوەن بابەت هەوڵی ئەوەی دابوو ئەوە بسەلمێنێت کە گەنجە کوردەکانی ئەوسا چ ئەوانەی لە ئەستەمبووڵ سەریان هەڵداوە یان ئەوانەی لەوێ یا لە ئەورووپا خوێندویانە، ئەمانە دوور نەبوونە لە گرتنەبەری هەموو ئەو هەوڵانەی کە دەبوونە ڕێگەچارە و کەناڵ بۆ بەرەوپێشبردنی کۆمەڵگەی کوردی لە رووی مەعریفییەوە و دوورکردنەوەی لە هەموو ئەو هۆیانەی بەرەو ئەقڵی کۆنئامێزی دەبردەوە، جگە لەمانەش ئەم گەنجە کوردانە خودی خۆیان سەرچاوە بوونە بۆ بەرەو پێشبردنی بیری نەتەوەیی کوردی بە تایبەت ئەوانەی بەبرست بوونە لە خۆرۆشنبیرکردن بە هزر و ئەو زانیارییانەی زادەی هەوڵی بە مەدەنی بوونی رۆژئاوابوون. لە هەمان کاتتدا بەگومان بوونە لە هەر سۆزێک زادەی ڕامیارگەری کۆلۆنیالی جێگرەوەی ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی بووە. یەکێک لەو کەسایەتییە گرنگانە کە د. فەرهاد پیربالْ ئاماژەی بۆ کرد عەبدولڵا جەودەت بوو کە بە ستایشێکی زۆرەوە خاوەن بابەت کار و تێکۆشین و هەوڵەکانی هەڵسەنگاند. دواتر دەرگای گفتوگۆ سەبارەت بە بابەتەکە کراوە و کەسانێکی زۆر لە ئامادەبووان هاتنە بواری گەنگەشەکردنی ناواخنو بەندەکانی بابەتەکەی د. فەرهاد و ئەویش بەپێی کات و سات و توانا هەوڵی ئەوەی دا وەڵامی یەکە یەکەیان بداتەوە. هەر چەندە سەمینارەکەی خاوەن بابەت لە چەند چرکە ساتێکیدا لە هەن دێ گرژی و توندی گەنگەشە بە دوور نەبوو بەڵام ڕێرەوی سەمینارەکە لە گفتوگۆکانیدا بەگشتی بەردەوام بوو و ئەمەی جێی باسە کەوا کەسانێکی زۆر ئامادەی سەمینارەکە ببوون ودواتر بە سەرکەوتوویی کۆتایی هات.

سیستەمی سیاسی لە هەرێمی کوردستان پێیەک لە دیموکراتی و پێیەک لە ئۆتۆکراتی

سامان ڕەشید

سەرەتای کۆڕەکە بەرێز سامان ڕەشید پێناسەیەکی گشتی سیستەمە سیاسییەکانی دونیای کرد ، بە دامودەزگا مادی و مەعنەویەکانی، تەنانەت لە بڕیار و ناوەرۆکی بڕیارە سیاسییەکانی سیستەمە سیاسیەکان. پاشان پۆڵێنکردن و دابەشکردنیان بەسەر سیستەمە جیاجیاکانی کە لە ئارادان پاشتر زارەوەی هایبرید ی شیکردەوە بەوەی هایبرید تایبەتمەندێتیەکە بۆ ئەو سیستەمسیاسیانەیە کە سترەکچەریان ناچوونیەکە. بەکارهێنانی ووشەی هایبرید بەهۆی بەکارهێنانی چەمکی ناوچەی خۆڵەمێشیەوە دەستنیشان ئەکرێت.

زارەوەی ناوچەی خۆڵەمێشی لەو سیستەمسیاسیانەدا دەرئەکەون کە لە بابەتی سیستمی سیاسی ئاسایی نین. ئەوانەن کە نە دیموکراتی ڕاستەقینە و نەرژێمی ئۆتۆکراتین. ئاماژە و نیشانەکانی هەردوو بابەت لە خۆئەگرن، بەمەش خۆیان تۆکمە و هەمەجۆر دەرئەخەن. لێرەدا نیشانەی "خۆڵەمێشی" ئاماژەیە بۆ ئەم جۆرە سیستمانە، بەوەی کە توانایان لە خۆپۆڵێنکردن و خۆساغکردنەوەدا لاوازە. لەڕاستیدا قەوارەی هەموو سیستەمسیاسیەکان بەوە جیائەکرێنەوە کە یا دیموکراتی وەیان ئۆتۆکراتین، هەر جۆرێکیش لەم دوانە پێناسەیەکی تایبەت بەخۆی هەیە. بەڵام هەردووکیان تەنیا لەلایەنێکدا لەیەکتر ئەچن، بەوەی کە لە پرۆسەی پۆڵێنکردندا وەک یەکن (باشتروایە بگوترێ دوانەن)، جا ئیتر شێوازی هەر یەکێک لەو سیستمانە هەرچۆنێکیش بێت. واتە هەموویان یا دیکتاتۆری وەیان دیمۆکراتین. ئیدی تەنیا بەپێی ئەو بنەمایەیە کە چەمکی ناوچەی خۆڵەمێشی بوونی هەیە. ئەم دوفاقیبوونەش لە سترەکچەری سیستمە سیاسیەکاندا لەسەر بنەمای بۆشاییەکە کە لە نێوان هەردوو جۆرەکەدایە.

پاشتر سامان ڕەشید باسی لە جۆر و شێوازی هەڵسوکەوت لەگەڵ ناوچەی خۆڵەمێشی کرد بەوەی ناوچەی خۆڵەمێشی بە دوو شێوە شیتەڵئەکرێ:

- هەڵوەشاندنەوەی ناوچەی خۆڵەمێشی
- بەرجەستەکردنی ناوچەی خۆڵەمێشی

ناوچەی خۆڵەمێشی یا لەرێی پلانداندارشتنەوە بۆ دروستکردنی سیستمێکی ناسەرەکی هەڵئەوەشێنرێتەوە، وەیان لەرێی خۆپۆڵێنکردنێکەوەیە کە دوولایەنەیە. لەرێی دروستکردنی سیستمێکی نابنەرەتیەوە (واتە: لەرێی سیستمە ناسەرەکیەکانی دیمۆکراتیەوە) کێشەکە وردە وردە ئەگوێزرێتەوە بۆ کاتێکی تر. سیستەمسیاسیەکانی ناوچەی خۆڵەمێشی بەهۆی کشان و خۆجیاکردنەوەیانەوەیانە لەگەڵ سیستمەکانی تردا (دیمۆکراتی و ئۆتۆکراتی) فراوان ئەبن. جا ئیتر ناوچەی خۆڵەمێشیش بەجۆرێ هەڵئەوەشێتەوە، کە بتوانێ هەلومەرجەکانی لەناو پرۆژەی دیکەدا بتوێنێتەوە ، لەکۆتاییدا لێکۆڵەوەر هەوڵی دا، تێزەکە لە گەڵ هەلومەرجی ئێستای هەرێمی کوردستان بگونجێنێ.

ناسنامەی رۆشنبیریی کوردی لە سیمینارێکی دکتۆر سەروەر عەبدوڵڵا دا

سیمینارەکەی د. سەروەر عەبدوڵلا (میوان لە شاری بەرلینەوە) کە تایبەت بوو بە (ناسنامەی رۆشنبیریی کوردی و بەشێک لە کێشەکانی لەژێر هەرەشە و کاریگەری ئەو وڵاتە دەستکردانەی کوردستانیان کۆلۆنیالکردووە)، تیایدا خاوەنبابەت لەسەر ڕاڤەکردنی چەمکی رۆشنبێری ڕاوەستاو هەوڵی ئەوەیدا لە چوارچێوەی گرنگترین ئاستە ناسراوەکانیدا لێکیبداتەوە. کۆی پێناسەکان ئەوە روون دەکەتەوە کەوا کولتوور چەمکێکە فرەوانترە لە داهێنان و ئەفراندنە ئەدەبی و هونەری و هزرییەکاندا ئەمەو خاوەن بابەت لێرەوە هاتە سەر مەسەلەی ناسنامە و بەشێک لە کێشەکانی ناسنامە تیایدا ئەوەی وەدەرخست کەوا ناسنامە ڕاستێنەی تەنێکە یان کەسێکە کە خۆی جیای دەکاتەوە لە ڕێگەی چەند خاسییەتێکیدا. یان زەلالتر دەستەیەکە لەو تایبەتمەندیانەی کە تەنێک یان کەسێک لە هاوشێوەکانی جیا دەکاتەوە بەراددەیەک کە کاریگەری هەبێت بەسەر دەسنیشانکردنی ئەو ڕوانگە و جیهانبینییەی کە لە ڕێگەیدا گوزارشت لە خۆی دەکا و نیگارێکی دەکێشێت بۆ دونیای دەرەوە. دواتر خاوەنبابەت هەوڵی ئەوەیدا لە سەر بەشێک لە کێشەکانی رۆشنبیریی کوردی لەژێر هەرەشە و کاریگەری ئەو وڵاتە دەستکردانەی کوردستانیان کۆلۆنیالکردووە بوەستێت و یەکە یەکە باسیان لێوە بکات و ئەوە ڕوون بکاتەوە کەوا لە چەندین خاڵەوە پێکهاتووە وەک کێشەی گەشەسەندنی رۆشنبیری کوردی لەدەرەوەی یاسا و ڕێسا مێژووییەکانەوە هەروەها کێشەی سستی یادەوەری مێژویی رۆشنبیری کورد و کێشەی تێگەیشتن لە خودی چەمکی رۆشنبیری و کێشەی بێپرۆژەیی کارو چالاکییەکانی رۆشنبیری کورد کە لە بنەرەتدا لەسەر بنەمایەکی ڕەمەکییانە دروست دەبێت و ئەمەش وادەکات خەسڵەتێکی نادەسگایی پێوە دیاربێت دوا جار چالاکییەکانی رۆشنبیری کوردی یان ڕەخنەئامێز نییە یانیش ڕەخنەئامێزێکی شێواوی لێبەدەردەکەوێت. ئەمەو خاوەنبابەت دواتر کێشەی رۆشنبیری کورد و دەسەڵات روون دەکاتەوە کەوا چەند خاسییەتێکی سەیری پێوەدیارە وەک ناسروشتی و ناهاوسەنگی پیوەندی رۆشنبیری کورد بە دەسەڵاتەوە جگە لەوەی رۆشنبیری کورد بە هەڵە لەوە تێناگات کەوا دەبیت ئەو دەسەڵات بەدەست بێت یان رابەرێک بێت بۆ کۆمەڵ زیاتر لەوەی راڤەکارێکی دەسەڵات بێت. هەروەها رۆشنبیری کورد هیچ نۆرمێکی دەستنیشانکراو و پێشنیارکراوی نییە بۆ دەسەڵات ئەمەو چەندین کێشەی دیکە دواتر دەرگای گفتوگۆ سەبارەت بە بابەتەکە کراوەو چەند کەسێک لە ئامادە بووان هاتنە بواری گەنگەشەکردنی ناواخنی بەندەکانی بابەتەکەی د. سەروەر عەبدوڵلا و ئەویش بەپێی کات و سات هەوڵی ئەوەی دا وەڵامی یەکەیەکەیان بداتەوە. سەمینارەکەی خاوەن بابەت لە گفتوگۆکانیدا بەگشتی بەردەوام بوو و ئەمەی جێی باسە کەوا کەسانێکی زۆر ئامادەی سەمینارەکە ببوون ودواتر بە سەرکەوتوویی کۆتاییهات.

مەلا بەختیار لە سیمینارەکەیدا لە کێشەی دیموکراتی لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دەدوێ..

حەمەزیاد مەولود

هەڤاڵ مەلا بەختیار بەشێوەیەکی گشتی و لە رووی مێژوییەوە بەرەو پێشچوونی دیموکراسی شی کردەوەو باسی گەشەسەندن و چەسپاندنی دیموکراسی لە وڵاتانی ئەوروپا و ئەمریکا کرد و ئەو ئەو ئاستەنگانەشی خستە بەر باس کە هاتوونەتە ڕێگای پرۆسەی دیموکراسی و لە ئایندەشدا بێ ئاستەنگ نابێ چونکە دیموکراسییەت پرۆسەیەکی دوورو درێژە و کارلێکی بەردەوامی هەیە لەگەڵ ڕووداوەکاندا. دواتر نموونەی وڵاتانی دراوسێشی هێنایەوە کە سەدان و هەیانە هەزاران ساڵە خاوەن دەوڵەتن و کەچی لە دیموکراسییەتدا گەشەیەیان نەکردووە. دوای ئەوە بەڕێزیان هاتە سەر پرۆسەی دیموکراسی لە کوردستاندا کە هێشتا ئەزموونەکەی لە پارچەیەکی هێشتا نیوە رزگار نەبوودا دوو دەیەی نەخایاندووە ، ناکرێ لەو مەودا کورتەدا چاوەڕێی گۆڕانی مەزن و دیموکراسییەتی هاوتای وڵاتانی پێشکەوتوو بین. بەڵام ئەوەی ئەمڕۆ لە هەرێمی کوردستاندا هەیە سەرەتایەکی باشە بۆ گۆڕانی مەزن لە ناوچەکەدا.. دواتر هاتە سەر کردارە تیرۆریستییەکەی ١١ی سێپتێمبەر و گوتی ئەم کردەوە تیرۆریستییە زەنگێکی مەترسیدار بوو بۆ سەر دیموکراسییەت و تیرۆریش کە سەرچاوەکەی کۆمەڵە داخراوەکان و رژێمە دواکەوتووەکانە بەبێ سیستەمی دیموکراسی چارەسەر ناکرێ و بەبێ سەرخستنی ئەم سیستەمە ناکرێ چاوەڕێی گۆڕانی گەورە بین. دواتر هاتە سەر باسی بازاڕی ئازاد و کاریگەری ئەم جۆرە بازاڕە لەسەر پێشوەچوونی سیستەمی دیموکراسی و بە تایبەت ئەمڕۆ هەرێمی کوردستان دەروازەکانی خۆی بەسەر بازاڕی ئازاددا کردۆتەوە و ئەمڕۆ سەدان کۆمپانیای تورکی و وڵاتانی دیکە لە کوردستاندا سەرقاڵی پرۆژەی جۆراوجۆرن و ئەم کۆمپانیایانە پاڵپشتێکی گەورەی ئابووری کوردستانن و هەندێ جار بوونەتە هۆی رەواندنەوەی مەترسی گەورە لەسەر هەرێمی کوردستان، بۆ نموونە چەند مانگێک پێش ئێستا کە تورکیا دەیویست هێرش بکاتە سەر هەرێمی کوردستان یەکێک لەو کۆسپانەی کە بوونە ڕێگر لە ئەنجامدانی هێرشەکە بوونی کۆمپانیا تورکییەکان بوو لە هەرێمی کوردستان، چونکە لە هەر هێرشێکی سەربازی دەوڵەتی تورکیا خەسارەتێکی گەورە بەر ئابووری تورکیاو کۆمپانیاکانیان دەکەوت. ئینجا هاتە سەر باسی ناوچە دابڕاوو کێشە لەسەرەکانی هەرێمی کوردستان بە تایبەت کێشەی هاتنی هێزی سەربازی بۆ شاری خانەقین .. لە کۆتایی باسی لە هەڵوێستی سەرکردایەتی سیاسی کورستان کرد و گوتی سازش لەسەر هیچ مەسەلەیەکی گەلەکەمان ناکەین.شایانی باسە سەرئەنجامی بابەتی سیمینارەکە بووە هۆی سازبوونی گفتووگۆیەکی گەرم لەنێوان ئامادەبووان و خاوەن سیمیناردا.

ئایندەی ڕەوشی دیموکراتی لە کوردستانی عێراق

سەمینارێ تۆماس شمیدینگەر

تۆماس شمیدینگەر پسپۆرێکی نەمساوی‌یە و لە بواری ئەنترۆپۆلۆگیای کولتووری و کۆمەڵایەتی ، ئێستاکە خەریکی لێکۆڵینەوەیەکە دەربارەی تێکشکانی دەوڵەت و نموونەی عێراق ، ئەم کارەی لە سەر داوای وەزارەتی پیشەسازی عێراقە. شمیدینگەر لە کۆڕەکەی کە درێژەی بابەتەکەی بەڕێز مەلا بەختیار بوو ، دووپاتی لە سەر گرنگی ئەو گۆڕانکاری‌یانەی عێراق و کوردستان کردەوە کە بۆ مێژوو جێگای دیاری خۆی دەبێت لە گەڵ هەموو ئەو ڕەخنە و تێبینیانەی کە لە سەر ئەزموونەکە هەیە . هەروەها ووتی لە گەڵ ئەو هەموو خوێنەی کە دەرژێت دەبێت بزانین سەرکەوتن و ژێرکەوتنەکانی شۆڕشی فەرەنسی و شەپۆڵی ئێش و ئازاری میللەتانی ئەو کاتە ئازادی و دیموکراسی لە جیهانی ئیمڕۆ دروست کرد ، مێژوو دەبێت بە چاوی دوارۆژ سەیر بکرێ نەک تەنیا بە جەختکردنە سەر لایەنە نێگەتیفەکانی پرۆسەی دیموکراسی لە کوردسیتان و عێراق.

لە پاشتر باسی لەوە کرد کە دیموکراسی لە کوردستان .پەیوەندی‌یەکی ڕاستەوخۆی هەیە بە ڕەوشی گەشەسەندنی دیموکراسی لە عێراق.

دەربارەی سەمینارەکەی خاتوونی ئەڵمانی دکتۆر هەنە کوشلەر

پرۆفیسۆر خاتوو هەنە کوشلەر لە ژێر ناوونیشانی کوردستان و جیۆبۆلیتیک:ئایا ئەوروپای وەستاو لەپاڵ ترکیا وەستاو دەیباتەوە؟ بابەتێکی زۆر بە پێزی خستە ڕوو، شایانی باسە خاتوو د.هەنە کوشلەر لەسەرەتاوە سۆسیۆلۆژی و سۆسیال سایکۆلۆژی لە زانستگەی سێرجۆن ولیام لە مۆنتریالی کەنەدا تەواو کردووە. ئەوجا لە زانستگەی ئازاد لە بەرلین دیپلۆمی سۆسیۆلۆژی لەسەر بابەتی ناسنامە وەرگرتووە. دوای ئەوە زانستی پوبلیتیستیک (ڕۆژنامەوانی و ڕاگەیاندن) ی خوێندووە و دکتۆر نامەکەی لەبارەی "بیروڕای گشتی" یەوە نووسیوە، کەلەوەدا بابەتی لەخۆ گەیشتنی کورد وەک بیروڕای گشتی لە بارەی باسی "ئێمە" وە کردووە بە نموونە بۆ لێکۆڵینەوەکەی. دکتۆر نامەکەی بە پلەی نایاب (امتیاز) نرخێنراوە. ئەم دکتۆرنامەیە ئێستە بە شێوەی دیجیتال ئامادە دەکرێ و لە ساڵی ٢٠٠٩ دا بە هەموو خشتەو ژمێرکاری و بەڵگەنامەکانەوە کە بۆ ئەم کارە بەکارهێنراون، دەخرێتە بەردەم ئەوانەی ئارەزووی ئەم باسەیان هەیە.

هەنە کوشلەر، پاش تەواو کردنی خوێندن، وەک ڕۆژنامەوانێکی زانست بۆگەلێک دەزگەی ڕادیۆ لە ئەڵمانیاو دەرەوی ئەڵمانیا کاریکردووەو جاروباریش ئەو باسانەی پێشکێشکردوە کردووە کە پێیوەندیان بە کوردو کوردستانەوە هەیە. گەلێک سەفەری ڕۆژنامەوانی بۆ سوێد و فەرەنساو بەریتانیاو ئەمریکاو کەنەداو وڵاتی سۆڤێتی کۆن و ڕووسیا کردووە، کە لە ڕووسیا ماوەیەک زمانی ڕووسیشی خوێندووە. لەم وڵاتانەشدا گەلێک وتووێژی ڕۆژنامەوانی لەگەڵ ئەو کوردانەدا کردووە کە لەم وڵاتانە دەژین.

لەساڵی ٢٠٠٢ دا سەفەرێکی ڕۆژنامەوانی بە ڕۆژئاوای کوردستاندا کردووە، لەوکاتەوە خەریکی نووسینی پەرتوکێکی گەورەیە لەسەر کورد، بەتایبەتی ڕووداوەکانی ساڵانی نەوەدەکان زۆر بە تێروتەسەلی خراونەتە بەرچاو، کورتەی ئەو پەرتۆکە ئێستا بەرەو تەواو بوون دەچێ.

شایانی گوتنە ئەم سەمینارە بە زمانی ئەڵمانی پێشکەش کرا و ما مۆستا جەمال نەبەز بۆ ئامادەبووان دەیکرد بە کوردی. د.هەنە کوشلەر لەمیانی سەمینارەکەیدا ئەوەی خستەڕوو کەوا کوردەکان، ئەگەرچی بەسەر چەند دەوڵەتێکدا دابەشکراون، بەڵام لە نیشتمانە سەرەکیەکەیاندا کە کوردستانە، هێندە کێش و قورساییان هەیە، کە توانیویانە لە سەتەی بیستەمیشدا شوێنی نێوەڕاست کە تایبەتکارێکی خۆیانە ڕابگرن. بە چاوپۆشین لە سەردەمی ڕێکخستنەوەی نوێ کە هێشتا تەواو نەبووە، سەتەی بیستەمی کوردوکوردستان لە لایەن کارکردی دوو کەش و هەوای گەورە بڕیاری لەسەر دراوە. ئەمەش لەپێشدا، بە پرۆسەی دابەشکردنی کوردستان لە ساڵی ١٩١٨ دا لە بریست – لیتۆڤیسک دەستیپێکرد و درێژەیکێشا تا ١٩٤٦، ئەوجا دژبەری دوو بلۆکەکە ڕۆژهەڵات / ڕۆژئاوا، کەلەوەدا بە بەستنەوەی ترکیا بە دەزگەی بەرگریی بلۆکی ڕۆژئاوا، واتە "ناتۆ" وە لەساڵی ١٩٥٩دا، زۆر گران کەوت لەسەر کورد. ترکیا، زێتر لە هەموو ئەو دەوڵەتانەی کە کوردستانیان لە خۆیان دابەشکردووە، لەماوەی ساڵانی جەنگی سارددا، بەهەموو جۆرە چەکێکی قورس ڕەختکرا. پاش بەستنی پەیمانی هەلسنکی لە ١٩٧٥دا، بەرە بەرە چەکداماڵین لە نێوان بلۆکەکاندا دەستیپێکرد، لەگەڵ ئەوەشدا، نە ترکیا و نە ئەو دەوڵەتانەی دیکە کە کوردستانیان لە خۆیان دابەشکردووە گوشاریان لەسەر کورد بۆ تواندنەوەیان، خاوەنەکردەوە. بە پێچەوانەی ئەوەوە، بارودۆخەکان بۆ کورد توندو تیژ تر بوون. خۆ کە عێراق لە حەفتاندا دانی بەوەدا نا کە زمانی کوردی ببێتە زمانی خوێندن و تەنانەت لە زانستگەشدا بەکاربهێنرێ، ئەوە هی ئەوەبوو کە کوردەکانی عێراق ساڵانێکی دووروردرێژ بەهێزی چەک و قوربانیەکی زۆر ئەوەیان وەدەست هینابو. ئەگەرنا مافی بڕیاری ڕامیاری بۆ چارەنووسی کورد، تەنانەت لەشێوەی ئۆتۆنۆمیەکی تەواودا، بە گشتی نەدرا بەکورد، نەک تەنێ لە عێراق، بەڵکو لە ئێرانیشدا، کە لەوێ کورد لە ١٩٧٨ / ١٩٧٩ دا بۆ گەیشتن بەو ئامانجە لە شۆڕشی ئێراندا بەشداریانکرد. ماوەی دەساڵ پێش برانەوەی "جەنگی سارد" کە لە وڵاتە پێشکەوتووەکاندا، وەک "کەشی بەفرتوێنەرەوە" لەقەڵەم دەدرا، لەڕۆژهەڵاتی نێزیک و نێوەڕاستدا بەشەرو پێکدادان برایەسەر. جەنگی عێراق و ئێران ١٩٨٠– ١٩٨٨ بەشی زۆری لەکوردستاندا برا بەڕێوەو ، هەر لەو جەنگەدا گەلکوژی لە کورد کرا، تەنانەت چەکی کیمیاییش بەکارهێنرا. هەر لەو سەردەمەشدا بوو کە ناکۆکی نێوان کۆماری ئیسلامی ئێران و ئیسرائیل دەستیپێکرد و هەتا ئەورۆش درێژەی هەیەو، بووش بەهۆی بزواندنی جیهانی ئیسلام پتر لە هەموو دۆزێکی دی، بەتایبەتی پتر لەدۆزی بە زۆر دابەشکردنی کوردستان و بەزۆر ڕاگرتنی ئەو دابەشکاریە.

ئەم سەمینارە چەقی قورسایی خۆی دەخاتە سەر سێیەمین سەردمی ڕێکخستنی نوێ. ئەم سەردەمە لە مانگی دوازدەی ١٩٩٠ دا دەستی پێکرد، کاتێک بەر لە هەڵوەشانەوەی یەکێتی سۆڤێت، ئەو دەوڵەتانەی بەشدارن لەKSZE دا (لەلایەنی ناتۆوە: ئەمریکا، کەنەدا، ئەوڕوپای ڕۆژئاواو ترکیا و ، لە لایەنی پەیمانی وارشۆوە: یەکێتی سۆڤێت وئەوڕوپای ڕۆژهەڵات) لە پاریس بە یەکگەیشتن و لێکترازانی ئەوروپایان بە کۆتاییهاتوو داناو بە "ڕێکەوتننامەی پاریس" بنەڕەتێکی هاوبەشیان هێنایەدی کە لە لایەن هەموو ئەو دەوڵەتانەوە پەسەند کرا کە لە ئەنجامی هەڵوەشانەوەی یەکێتی سۆڤێتەوە دروستبوون و، لە نێو ئەوانەدا ئەو دەوڵەتانەی لە ئەوڕوپاو نێوەڕاستی ئاسیا. بەوەش ئەو دەوڵەتانە بەڵێنی دابینکردنی مافی مرۆڤ و ئازادیە بنچینەییەکانیان بە گەلەکانی خۆیان دا.

جارێ ئاشکرا نیە، سەردەمی ڕێکخستنی نوێ بە چ شێوەیەک دەبێ . ئایا ئەو دەوڵەتانەی پاش ١٩٩٠ دامەزران بەڕاستی هەوڵی ئەوجۆرە دیموکراتیە دەدەن کە شایستەی نرخی ئەو نێوەن، یان ئەوەی دەچن ترکیا دەکەنە نموونەیەک بۆ خۆیان، ئەو ترکیایەی کە هەتا ئەورۆش، نەک هەر ڕێ لە ١٥– ١٨ ملیۆن کەس دەگرێ بە زمانی دایکیان بخوێنن، بەڵکو ڕێ نادا پێیان نێوی کوردی لە منداڵەکانیان بنێن. ئەوجا ئەم پرسیارە دێتە پێشەوە: ئایا "ڕۆژئاوای کۆن" بێزار نابێ لە هەڵوێستی دژ بە کوردی دەوڵەتی ترکیا، کە لەوانەیە ترکیا لە یەکێتی ئەوروپادا وەربگرێ بێ ئەوەی هیچ شتێک بۆ پاراستنی ناسنامەی کوردی لەم دەوڵەتەدا بکرێ؟ لەم وڵاتەی سەر تەنگەی بۆسفۆر– وەک لە گورجستان– دەنگی ئەوە بەرز دەبێتەوە

کە ترکیا دەیەوێ، پاش ئەوەی وتووێژە فەرمیەکان لە ٢٠٠٥دا دەسپێکران، ببێتە ئەندام، گورجستانیش دەیەوێ ببێتە پاڵێوراو بۆ ئەندامەتی. کە کوردەکان لە کوردستانی ترکیا لە نەتەوەکاندا دووچاری ڕاوەدوونان و دەربەدەرکردن بوون و ئێستەش هەروان، ئەوە ڕاستیەکە بەهۆی بڕیارەکانی دادگەی مافی مرۆڤی ئەوروپاوە زانراوە و وەک بەڵگەنامە تۆمارکراوە و لایەنی بەرپرسیاریش ناسراوە و دیارە. دەکرێ ئەمەش ئەو هۆیە بێ بۆ سڵەمینەوە لەوەی ترکیا بخەنە نێو خۆیانەوە و جارێ بڕیارەکە دوابخەن و چەند ئەو بڕیارەش دوابخرێ، ئەمەندەش شێمانە (احتمال)ی ئەوە خۆی دەسەلمێنێ کە ئەوروپاییەکان دەیانەوێ چاوەڕوان بکەن، تا کێشەی کوردی ترکیا خۆی چارەسەردەبێ.

ئەو بەیەکدادانەی لە نێوەڕاستی مانگی ئابدا لە نێوان ڕووسیاو گورجستاندا دەنگی دایەوە، بوو بە هۆی ئەوەی نیوەرۆکی کێشەکە لە شوێنێکی نێزیکی نیشتمانی سەرەکی کورد بخرێتە بەرچاو. ئەوجا ئێستا کێشەکە ئەگەر کێشەی ئەبخازەکان بێ، یان کێشەی ئۆسێتەکانی باشوور بێ، یان کێشەی کوردبێ، ئەوا دیارە ئەو پرسیارانەی دەبنە بزواندنی کێشەکە، هەموویان وەک یەکن. ئەوەش ئەمەیە: ئایا ئەو گەلانەی کە وەک"کەمایەتی" دەدرێنە قەڵەم، تا چ هەندازەیەک دەتوانن لەنێو ئەو دەوڵەتانەدا کە بوونەتە خاوەن ماڵ داوای مافەکانیان بکەن؟ کێ دەیانپارێزێ، ئەگەر دەوڵەتی خاوەن ماڵ فەرمانی سەرشانی خۆی بەجێ هێنا، یان لەوەش خراپتر، دەستدرێژی کردە سەر مافەکانیان؟ هەرچی چۆنێک بێ، ئەوا، ڕووسیا چاوەڕوانی نەکرد، تا ئەم کۆمەڵە کێشەیە بە شێوەیەکی دیپلۆماسی–ڕامیاری چارەسەر دەکرێ، بەڵکو بەشێوەیەکی پەلاوڕێک(موازی) چەکی بەکارهێنا و ئەبخازستان و باشووری ئوسێتستان کورت و کوڵ وەک دەوڵەتی سەربەخۆناس. ئەمەش هەروەک کۆسۆڤۆمۆنتۆنیگرۆ وایە کە لە لایەن بەرەی ئەولاوە دان بە سەربەخۆییاندا نرا. هەروەها وەک باکووری قوبرس کەلە ساڵی ١٩٧٤ەوە لە لایەن ترکیاوە وەک دەوڵەت دانیپێدانراوە. بەڵام بۆ گەیشتن بە شتێکی وەک ئەوە ڕێ بە کورد نەدراوە.

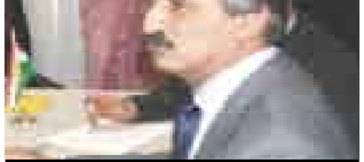

مەلا بەختیار

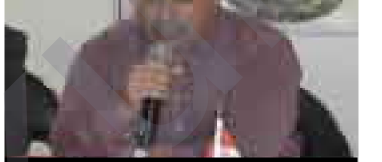

سالمێ جاسم

سامان ڕەشید

هەنە کۆشلەرو کاکۆ د. جەمال نەبەز

روونکردنەوەیەک بۆ وەزیری تەندروستی بەڕێز و سەندیکای پزیشکان

عەدنان زیاد محەمەد - لە نەخۆشخانەی کۆماری

لە ژمارە ١٠٥ی ٢٠٠٨/١٠/٢٢ی هەفتەنامەی بەدرخان بابەتێک لەژێر ناونیشانی: (نامەیەکی بەپەلە بۆ: وەیری تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان و سەندیکای پزیشکان) بەپێنووسی باوکی دابان بڵاوکراوەتەوە. من وەک کارمەندێکی تەندروستی و وەک ناسیاوێکی نزیکی نەخۆشی ناوبراو (سولحیە کەریم مستەفا) کە لەسەرەتاوە ئاگاداری هەموو بابەتەکەم بۆیە بەپێویستم زانی ئەو روونکردنەوەیە لە چەند خاڵێک ئاماژە پێبدەم.

یەکەم: ئەو نامەیەی ئاراستەی بەڕێزتان کراوە تەنها بابەتێکی کەسییەو بۆ بەرژەوەندی گشتی نییە.

دووەم: بەبێ رەزامەندی نەخۆشەکەو بەبێ پرسی کەسی یەکەمی نەخۆش کە دەکاتە کوڕی گەورەی فریاد عەبدوڵڵا ئەو بابەتە بڵاوکراوەتەوە.

سێیەم: ئەو نەخۆشە لە ٢٠٠٨/٧/١٦ سەردانی دکتۆری ناوبراو دەکات و نۆرەی لە نەخۆشخانەی کۆماری بۆ دادەنرێت لە ٢٠٠٨/٧/٢١، بەڵام ئامادە نابێت. زۆربەی پشکنینی لە نەخۆشخانە بۆ دەکرێت، بەڵام دووبارە ئامادە نابێت بۆ نەشتەرگەری، تەنانەت من خۆم نۆرەی پشکنینی سی تی سکانم c.t. scanبۆ وەرگرتووە.

چوارەم: چەند رۆژێک پێش جەژنی رەمەزان داوایان لەمن کرد کە دووبارە نۆرەیان بۆ بگرم، بەڵام ئەوجارەیان لەبەرئەوەی خەڵکی تر نۆرەیان هەبوو نەمتوانی نۆرەیەکی نزیکیان بۆ وەربگرم، هەرچەند ماوەی نۆرەکە تەنها دوو مانگ بوو، بەڵام ئەوان حەزیان دەکرد نزیکتر بێت بۆیە بڕیاریاندا لە نەخۆشانەی (سیما)ی ئەهلی نەخشتەرگەرییەکەی بۆ بکەن.

پێنجەم: ئەو نەشتەرگەرییە لە هەموو نەخۆشخانە تایبەتییەکانی نرخی (دوو ملیۆنە)، بەڵام دکتۆری ناوبراو لەبەرئەوەی نەخۆشەکە ناسیاوی منە تەنها (١٣٢٠٠٠٠)ی وەرگرتووە و وا وەسڵەکان لە هەفتەنامەی بەدرخان دانراوە.

شەشەم: بۆیە دەڵێم تکایە کارێکی کەسییە، کاتێک دکتۆرەکە سەردانی نەخۆش دەکات لە نەخۆشخانەی سیما دوایی نەشگەری دەبینێت زیاتر لە ١٥ کەس دەوریان لە نەخۆشەکە داوە کە ئەمە خۆی لەخۆیدا کارێکی ناتەندروست و کارێکی ناشارستانیەو بەکامیرای ڤیدیۆ وێنەی نەخۆشەکە دەگرن، بۆیە بە شاهێدی چەند کەسێک کە لەوێ ئامادەبوونە دکتۆرەکە پێیان دەڵێت: (ئێوە بەڕێزن تکایە داواتان لێدەکەم ئێرە چۆڵ بکەن) ئەم دێرە چوارجار لەلایەن دکتۆرەکە دووبارە دەکرێتەوە، بەڵام قسەکانی دکتۆرە بێ سوود دەبێ، ئینجا کاکی نووسەر بە دکتۆرەکە دەڵێت تۆ کچێکی زۆر (....!؟)، بەڵام دکتۆرەکە رێز لەخۆی دەنێت و وەڵامی ناداتەوە کە بەداخەوە مرۆڤ لە ئاستێکی بەرزی رۆشنبیری بێ وشەی ناشیرین نەک بەدکتۆر بەڵکو بە هیچ مرۆڤێک ناڵێت، بە شاهیدی چەند کەسێک دکتۆرەکە زۆر هاوکاری نەخۆشەکە دەکات و خۆی دەستی دەگرێت و پیاسەی پێ دەکات، ئێوە ببنە دادوەر ئایا وێنەگرتنی نەخۆش لەکاتی دەرچوونی لە نەشتەرگەری و قەرەباڵغی لەسەر نەخۆشی کارێکی جوانە؟ یان بۆ کات بەسەربردن و پێکەنینە، نەخۆشێک کە نەشتەرگەری بۆ کراوە دەبێ باری دەروونی چۆن بێت، ئەمکارە لەلایەن کەسی یەکەمی نەخۆشەکەش بەکارێکی ناشیرین دادەندرێ.

حەوتەم: من وەک ناسیاوی نەخۆشەکە و وەک یارمەتیدەری نەخۆشەکە بەناوی خۆم و بەناوی فریاد عەبدوڵڵا کە کوڕی گەورەی نەخۆشەکەیە و بەناوی خودی نەخۆشەکە زۆر سوپاسی دکتۆرەی ناوبراو دەکەین و هاوکاریکردنی لەبیر ناکەین، بۆیە هیوادارم لاپەڕەی رۆژنامەکان بەرەخنەی بنیاتنەر پڕ بکرێتەوە نەک بۆ شێوازی ناو و ناونیشان کەسانێک کە خزمەتی مرۆڤایەتی دەکەن و شەونخونی دەکەن بۆ چارەسەرکردنی نەخۆش.

تێبینی: بەدرخان پەیوەندی بە بنەماڵەی نەخۆشەکە کرد، لە وەڵامدا هیچ کەسێکیان سوپاسی نەخۆشخانەو کارمەندەکانیان نەکردووە.

FRANKFURTER BUCHMESSE

مێژووی پێشانگای کتێبی فرانکفورت و بەشداری کوردستان

ئا: رەوەند

پێشانگای فرانکفورت رۆژبەرۆژ زیاتر رووی بەجیهانی بوونی لەسەر زاڵ دەبێ و یەکێکە لە گەورەترین ناوەندەکانی ئەنجامدانی کاری بازرگانی لە بواری میدیا و کتێب و چاپکردن دا.

فرانکفورت مێژوویەکی دێرین و پڕ لە سەروەری هەیە لە بواری کتێب و چاپکردنی کتێب لە سەرەتای سەدەی پانزەهەم پاش ئەوەی یۆهانز گۆتێنبێرگ لە شاری ماینز دەزگای چاپکردنی مۆدێرنی داهێنا، چەند ساڵێک پاشتر لە دووری چەند کیلۆمەترێک لە شاری فرانکفورت بۆ یەکەمین جار پێشانگای کتێبی فرانکفورت Buchmesse Frankfurter کرایەوە.

تا سەدەی ١٧ ەمین گرینگی پێشانگاکە لە فرانکفورت مایەوە بەو پێیەی ئەم شارە ناوەراستی ئەوروپا دەگرێتەوە و بنکەیەکی رۆشنبیری گرینگی ئەو کاتە بووە و لە بەر چەندین هۆکاری کولتوری و کێشە و رکبەرکی سیاسیەکان و رۆشنبیران لە سەدەی ١٨ یەم ئەو بنکەیە گواسترایەوە بۆ شاری لایبزیگ ئەوکاتە؛ شاری لایپزیگ لە سەرەتاکانی چەرخی هەژدەهەم ئەم رۆڵەی لە فرانکفورت وەرگرت،

پاش شکانی ئەڵمانیا لە جەنگی جیهانی دووەم و داگیرکردنی لەلایەن هاوپەیمانانەوە ,پێشانگای کتێبی فرانکفورت جارێکی تر زیندووکرایەوە لە بەرواری ١٨ تاکو ٢٣ ی ئەیلولی ١٩٤٩ یەکەمین پێشانگای کتێب لە پاش جەنگ کرایەوە، ئەو رووداوە گرنگە لە کڵێسای پاول ئەنجام درا کە گرنگی‌یەکی مێژوویی ئێجگار زۆری هەیە لە بەر ئەوەی لەوێ بۆ یەکەمەمین جار پەرلەمانی ئازادی نوێنەرانی میللەتی ئەڵمانیا لە ١٨٤٨ کۆبۆوە.

لە پێشانگای ١٩٤٩،دا ٢٠٥ دەزگای چاپ وبڵاوکردنەوەی ئەڵمانی بەشداریان تێدا کرد کە زیاتر لە دە هەزار کتێبیان تێدا پێشکەش کرا و١٤٠٠٠ کەس سەردانی پێشانگایان کرد، ئەم ژمارەیە لە ساڵی ٢٠٠٥ واتە ٥٦ ساڵ پاشتر گەیشتە ٧٢٣٣ دەزگای چاپی ئەڵمانی و بێگانە و ٣٨٠٠٠٠ کتێب کە ١٠٠٠٠٠یان کتێبی نوێ بوو، بە بەشداری ٢٨٤٨٣٨ کەس، ساڵی ١٩٥٠ بۆ جاری یەکەم دەزگای چاپی غەیرە ئەڵمانیش بەشداریان تێداکرد.

ساڵ بە ساڵ پێشانگاکە فروانتر و گەورەتر خۆی نیشان دەدا، ساڵی ١٩٦٤ کۆمەڵەی بۆرسەی بڵاوکەرەوانی کتێبی ئەڵمان کۆمپانیەیەکی تایبەتیان دامەزراند بۆ ئەنجام دانی کارەکانی پێشانگاو نوێنەرایەتی کردنی کتێبی ئەڵمانی لە دەرەوە ،ئەڵمانیا ئێستاکە لە رێگای پێشانگای کتێبی فرانکفورت بە شێوەیەکی فراوان وچڕ لە ٣٠ پێشانگای جیهانی گەورە و ناسراو بەشداری دەکا.

ساڵانە لە دەوروبەری کارەکانی پێشانگای فرانکفورت زیاتر لە دوو هەزار ٢٠٠٠ چالاکی و سیمیناری جۆراجۆری تێدا ئەنجام دەدرێ.

ئەم پێشانگایە ئێستا گەورەترین پێشانگای کتێبە لە جیهان و فراوانترین و مەزنترین سەنتەری میدیا و کتێب و رۆشنبیری یە لە جیهان دا، ئەڵمان بە ئۆلۆمپیادی رۆشنبیری ناو دەبەن جا چ لەبەر زۆری چالاکی‌یەکان یان لە بەر گرنگی مێژوویی و سیاسی یاخود لەبەر مەزنی ئەو مامەڵە بازرگانیانەی کە لەوێ ئەنجام دەدرێ..

ساڵی دووەم واتە ساڵی ١٩٥٠ و لە دوومین خولی پێشانگا، یەکێتی چاپ وکتێبفرۆشانی ئەڵمان بڕیاریان دا کە خەڵاتی ئاشتی ساڵانە پێشکەش بکەنە کەسێک یا دەزگایەکی رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی کە خزمەتی ئاشتی و بەیەک گەیشتنی میللەتان و لەیەکتر نزیکبوونەوەیان کردبێت، بەهای خەڵاتەکە ٢٥,٠٠٠ یۆرۆیە و بە گرنگترین خەڵاتی رۆشنبیری لە ئەڵمانیا لە قەڵەم دەدرێ. تا ئێستا ئەو رێورەسمە بەردەوامە ساڵانە پێشکەش کردنی خەڵاتەکە لە کلێسای پاول ئەنجام دەدرێ.

١٩٥٠: ماکس تاو، نووسەری ئەڵمانی.
١٩٥١: ئەلبێرت شڤایتزر، پزیشک و نووسەری ناسراو کە ساڵی پاشتر بوو بە خاوەنی خەڵاتی نۆبل.
١٩٥٢: رۆمانۆ گواردینی.
١٩٥٣: مارتین بوبەر، فەیلەسوف و مێژوونووسی جولەکەی نەمساوی.
١٩٥٤: کارل یاکۆب بورکهارت.
١٩٥٥: هێرمان هێسە،نووسەر و شاعیری ئەڵمانی.
١٩٥٦: راینهۆلد شنایدەر.
١٩٥٧: سۆرنتۆن وایلدر، نووسەری ئەمریکایی.
١٩٥٨: کارل یاسپرس، فەیلەسوفی ئەڵمانی.
١٩٥٩: تیۆدۆر هۆیس.
١٩٦٠: ڤیکتۆر گۆلانچ،خاوەن دەزگای بڵاوکردنەوەی کتێبی ئینگلیزی.
١٩٦١: سارڤێپالی رادهاکریشنان،مامۆستای فەلسەفە و سەرۆک کۆماری هیند.
١٩٦٢: پاول تیلیچ.
١٩٦٣: کارل فریدریش فۆن ڤایتسئێکەر.
١٩٦٤: گابریێل مارسێڵ.
١٩٦٥: نێللی ساشس.
١٩٦٦: ئۆگۆستین بیا لە گەڵ ویسێر هوفت.
١٩٦٧: ئێرنست بلۆخ، فەیلەسوفی ئەڵمانی.
١٩٦٨: لیۆپۆلد سێدار سێنگۆر، سەرۆک کۆماری سەنیگال.
١٩٦٩: ئەلێکساندەر میچالیچ.
١٩٧٠: ئالڤا میردال لە گەڵ گونار میردال.
١٩٧١: ماریۆن گرێفین دۆنهۆف.
١٩٧٢: یانوش کورجاک، پزیشکی پۆلەندی کە لەکاتی هەوڵ و کۆششی بۆ رزگارکردنی سەدان منداڵی جولەکە لە ساڵی ١٩٤٢ گیانی خۆی لە دەست دا.
١٩٧٣: رۆما کلوپ کە یانەیەکی ناسراوی جیهانی‌یە بۆ یارمەتی کۆمەڵی مرۆڤایەتی و پشتگیری کردنی میللەتان و بەرقەرارکردنی ئاشتی لە جیهاندا.
١٩٧٤: فرێرێ رۆجەر.
١٩٧٥: ئەلفرێد گرۆسەر.
١٩٧٦: ماکس فریش، نووسەری سویسری.
١٩٧٧: لیشیک کۆلاکۆفسکی، رۆشنبیر و زانای پۆلەندی.
١٩٧٨: ئاسترید لیندگرین،نووسەری بەناوبانگی سویدی کە چیرۆک و رۆمانەکانی لە چوار دەوری زەوی بڵاوبۆتەوە و جێگای بەخشینی خۆشی و ئەندێشە بوو بۆ ملیۆنەها منداڵ.
١٩٧٩: یەهودی مینۆهین، ڤیۆلین ژەنی ئەمریکی.
١٩٨٠: ئێرنستۆ کاردینال شاعیر و قەشە و وەزیری رۆشنبیری لە نیکاراگوا.
١٩٨١: لێڤ کۆپێلێڤ، نووسەری روسی کە دژ بە حکومەتی کۆمۆنیستی یەکێتی سۆڤیەت بوو دواتر لە ئەڵمانیا ژیا.
١٩٨٢: گیۆرگ کێنان.
١٩٨٣: مانێس سپێربەر.
١٩٨٤: ئۆکتاڤیۆ باز، نووسەری مەکسیکی کە پاشتر خەڵاتی نۆبلی وەرگرت.
١٩٨٥: تێدی کۆلێک.
١٩٨٦: ڤلادیسلاڤ بارۆتۆسزێفسکی.
١٩٨٧: هانز یۆناس.
١٩٨٨: سیگفرید لێنز.
١٩٨٩: ڤاسلاڤ هاڤێل نووسەر و شانۆنووسی چیکی کە بوو بە سەرۆک کۆماری چیک و پاشتر خەڵاتی نۆبلی وەرگرت.
١٩٩٠: کارل دسێوس،وەرگێر و نووسەری پۆلۆنی.
١٩٩١: گیۆرگی کۆنراد.
١٩٩٢: ئامۆز ئۆز.
١٩٩٣: فریدریش شۆرلێمەر.
١٩٩٤: خۆرخە سێمپرون، نووسەری ئیسپانیایی و وەزیری رۆشنبیری (لە نێوان ١٩٨٨تاکو ١٩٩١).
١٩٩٥: ئانامار‌ی شیمێل رۆژهەڵاتناس و ئیسلامناسی ئەڵمانی.
١٩٩٦: ماریو ڤارگاس لیۆسا، نووسەری پیرۆیی.
١٩٩٧: یەشار کەمال، نووسەری بەناوبانگی کورد.
١٩٩٨: مارتین ڤالزەر.
١٩٩٠: فریتز شتێرن.
٢٠٠٠: ئاسیا جەبار، ژنە نووسەری جەزایری.
٢٠٠١: یۆرگن هابەرماس، فەیلەسوف و زانای کۆمەڵناسی ئەڵمان.
٢٠٠٢: چینوا ئەچێبە نووسەری نێجیری.
٢٠٠٣: سوزان زۆنتاگ، نووسەری ئەمریکی.
٢٠٠٤: پیتەر ئێستەرهازی، نووسەری هەنگاری.
٢٠٠٥: نووسەری بەناوبانگی تورک ئۆرهان پەموک، پەمۆک ساڵی ٢٠٠٦ خەڵاتی ئەدەبی نۆبلیشی وەرگرت.
٢٠٠٦: زانای کۆمەڵناسی ئەڵمانی ڤۆلف لیێپێنیز.
٢٠٠٧ :مێژوونووسی ئیسرائیلی ساول فریدلێندەر.
٢٠٠٨ هونەرمەندی شێوەکار ئەنسلێم کیفەر

میوانی ساڵانەی پێشانگا

هەروەها یەکێک لە کارەکانی ئەم پێشانگایە ساڵانە وولاتێک یان بابەتێک دەبێتە میوانی پێشانگا و چالاکی وکارەکان زۆربەیان لە دەوری ئەو وولاتە یان ئەو بابەتە دەخولێنەوە و میدیای ئەڵمانی وئەوروپی چاو دەخەنە سەر شێوەی بەشداربوون و دەورو کارتێکردنی ئەو بەشداری‌یە لە بەهێزکردنی پەیوەندی رۆشنبیری و دەرخستنی رووی گەشی ئەو وولاتە لەجۆری بەرهەمەرۆشنبیری‌یەکانیدا.

مێژوی بەشداری کوردستان لە پێشانگای کتێبی فرانکفورت

ناوەندی رۆشنبیری کوردی ئەڵمانی پێشنیاری بەشداری کردن کرد بۆ وەزارەتی رۆشنبیری راگەیاندن لە وەزارەت هەڵگورد عەبدولوەهاب ئامادەی سێ رۆژی دوایی کارەکان وچالاکیەکانی ستاندی کوردی بوون.

بۆ یەکەمین جار ئەو پێشانگایە دەبێتە مەزاری سەردانی عاشقانی ووشە و کتێبی کوردی و ئەو ژمارە زۆرە لە کورد بە خۆی دەبینێ کە پەرۆش بوون بوو ئەو کەش و هەوا کوردانەیە و بینینی ئاڵای کوردستان لە تەک ئاڵای میللەتانی تر.

ئەو دەزگایانەی کە لە ساڵی ٢٠٠٤ بەشداریان کرد بریتی بوون لە :

دەزگای سەردەم، دەزگای چاپ وبڵاوکردنەوە لە وەزارەتی رۆشنبیری، خانەی وەرگێران لە وەزارەتی رۆشنبیری، شارەوانی سلێمانی، دەزگای راگەیاندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، مەکتەبی رێکخراوە دیموکراسییەکان، چاپخانەی رەنج، ناوەندی لێکۆڵینەوەی کوردی لە بۆن (ئەڵمانیا)، دەزگای هاڤیبوون لە بەرلین، یەکێتی ژنانی کوردستان، شارەوانی سلێمانی.

جگە لە بەشداری چەندین نووسەر کە راستەوخۆ کتێبەکانیان هێنایە پێشانگا و بەشداری ستاندەکەیان کرد.

ئەوەی سەرنجی رێکخەرانی خانەی کوردستان بوو لەم پێشانگایە گرنگی دانی دەزگاکانی رۆشنبیری لە ئەوروپا و ئەمەریکا و وولاتە عەرەبی‌یەکان بە بەشداری کوردستان ودروستکردنی پەیوەندی رۆشنبیری بە مەبەستی زیاتر ئاگاداربوون لە باری رۆشنبیری لە کوردستان، بەشێکی ئەو دەزگایانە کە سەردانی ستاندی کوردیان کرد

لە خانەی کوردستان هونەرمەندی خۆشنووس "بژار کەریم" بەدیاری و بەکوردی ناو بۆ میوانانی بیانی دەنووسێ

لە پێشانگەی ساڵی ٢٠٠٤، بۆ ئەم مەبەستە پەیوەندیمان بە وەزیری رۆشنبیری فەتاح زاخۆیی کرد کە رەزامەندی بۆ بەشداری کردن لەم چالاکی رۆشنبیری یە نیشان دا ،و لە دواییدا وپاش ئەوەی پرۆژەی چۆنیەتی بەشداریکردن پێشکەش بە حکومەت کرا دکتۆر بەرهەم ساڵح و پاشانیش عومەر فەتاح ئامادەیی حکومەتی هەرێمیان نیشان دا بۆ بەرزکردنەوەی ئاڵای کوردستان لە تەک ئاڵای میللەتانی تر و بەشداری کردنی کتێبی کوردی لە گەورەترین مەیدانی رۆشنبیری لە جیهان.

بەشداری ٢٠٠٤ بەشداری راستەوخۆی دەزگاکانی رۆشنبیری کوردی بوو کە لە کوردستانەوە هاتبوون و لە هەمان کاتدا بەشداری فەرمی حکومەتی هەرێم بوو لە رێگای وەزارەتی رۆشنبیری و ناوەندی رۆشنبیری کوردی ئەڵمانی، جگە لە وەی ژمارەی ئەو کتێبانەی کە بەشداریان کرد ژمارەیەکی ئێجگار زۆر بوون کە تا ئەو کاتە لە هیچ چالاکی‌یەکی رۆشنبیری لە ئەوروپادا بەم شێوەیە نیشان نەدرابوو.

٢٠٠٤ – ٢٠٠٥ زانیاری و چالاکی

ساڵی ٢٠٠٤ زیاتر لە ٧٠٠ کتێبی کوردی بەشداریان کرد لە ستاندی (خانە)کوردی لە پێشانگاکە، ژمارەیەکی زۆری نووسەران و ئەدەب دۆستان ئامادەی رۆژانی پێشانگەکە بوون، وەزیری رۆشنبیری فەتاح زاخۆیی و بەڕێوەبەری لە چەندین دانیشتنی جیاجیادا کە لە رۆژانی پێشانگاکەدا ئەنجام درا باس لە پرۆژەی هاوبەش و هاوکاری زیاتر کرا، بەشێکی ئەو دەزگایانە: بەشی بڵاوکردنەوەی دیبلۆماسی لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا ،کتێبخانەی چەندین پەرلەمانی ئەوروپی، کتێبخانەی زانکۆی بێرکلی لە لۆس ئەنگلس، کتێبخانەی ئەڵمانی تایبەت بە بوارەکانی لێکۆڵینەوەی رۆژهەڵاتناسی، چەندین دەزگای چاپ وبڵاوکردنەوە بە مەبەستی ئەنجامدانی چالاکی و پرۆژەی هاوبەش.

جگە لە سەردانی عەمرو موسا لە یەکەمین رۆژی کردنەوەی پێشانگا بۆ خانەی کتێبی کوردستان و داواکردنی لە رۆژنامەنووسان کرد بۆ ئەوەی لە گەڵی بێنە ناو ستاندەکە و (پێخۆشحاڵی خۆی دەربڕی بە بەشداری کوردی و بینینی ئەو ژمارە زۆرە لە کتێبی کوردی کە لە پێشانگایەکی وەک فرانکفورت خۆی دەنوێنێ ولە وەڵامی رۆژنامەنووسێکی کورد کە دەربارەی پەیوەندی کوردی عەرەبی ووتی : هەموومان بە یەک کەشتی لە ئاو دەدەین ،یان هەموومان دەگەینە کەناری ئاسوودەیی یان هەموومان دەخنکێین) ، ئەم سەردانە بووە هۆی دروستبوونی مقۆمقۆ لە نێوان رۆژنامەنووسانە عەرەبەکان کە چۆن عەمرو موسا دێتە خانەی کوردستان و لە ژێر ئاڵای کوردستان باس لە کتێبی کوردی دەکات ، ئەوە بووە هۆی ئەوەی لە هیچ کام لە ریپۆرتاژە تەلەفزیۆنیە عەرەبییەکان ئەم بەشە لە سەردانەکەی عەمروموسا تیا نیشان نەدرا وباسی لێوەنەکرا.

دوابەدوای پێشانگاکە چەندین کۆڕ دەربارەی پێشانگاکە و بەشداری کوردی تیایدا وباری رۆشنبیری لە کوردستان لە شارەکانی مانهایم وبۆن و بەرلین ئەنجام درا.

ساڵی ٢٠٠٥ و بە سوودوەرگرتن لە بەشداربوونی ساڵی پێشوو، ستاندەکە فراوانتر کرا و شێوەی پێشکەشکردنی کتێبەکان و جۆری کتێبەکان زۆر گۆرانکاری تیا کرا، بۆ نموونە هەوڵ درا لە رووی هونەری‌یەوە و بە سوود وەرگرتن لە چاو و دەستنەخشینی هونەرمەندی کورد حەمەبەهادین شێوەی خانەکە جۆرێکی تر خۆی بنوێنێ و نەک تەنیا لە لای کوردەکان بەڵکو بۆ ئەڵمان وئەوروپی و ئەمەریکیەکانیش جێگای وەستان و سەیرکردن بوو.

هەروەها کتێبێکی زۆر دەربارەی مێژوو و ئەدەبی کوردی بە زمانی ئینگلیزی و بە خۆڕایی پێشکەش بە هەموو ئەو کەسانە کرا کە داوای زانیاری بوون دەربارەی کوردستان، جگە لە بڵاوکردنەوەی ژمارەیەکی زۆری پۆستەری وێنە و خەریتەی کوردستان و کتێبی تایبەت بە کارەساتەکانی ئەنفال وهەڵەبجە بە زمانی ئینگلیزی.

لە رۆژانی سێیەمی پێشانگاکە ولە کۆڕێکی رۆژنامەنووسی دا نووسەر و رۆژنامەنووس و کۆنەدیپلۆماتی نەمساوی فیردناند هێنەبیشلەر پێشکەش بە خوێنەران و رۆژناموسان کرا کە تیایدا باسی لە کتێبە بەنرخەکەی خۆی (کوردەکان Die Kurden) کرد و بەشێکی لە تیۆری خۆی دەبارەی سەرچاوەی پەرتبوونی میللەتانی هیندۆ ئەوروپی کە بەرای هێنەبیشلەر وایە ئەو جێگایە لە ئاسیای ناوەراست نییە هەروەکو بەشێکی زۆری زانایانی ئەو بوارە تا ئەو دواییە باوەڕیان پێ هەبوو، بەڵکو ئەو جێگایە کوردستانە و کورد لە هیچ ئاخ و جێگایەکی تر نەهاتۆتە کوردستان بەڵکو میللەتێکە هەزاران ساڵە لەسەر ئەو خاکە دەژی و یەکێکە لە کۆنترین میللەتانی سەر زەوی کە تا ئێستاکە مابێت وبەشی زۆری میللەتانی هیندۆ ئەوروپی لە کوردستانەوە کۆچیان کردووە بۆ هیند و ئەوروپا.

شایانی باسە چەندین پسپۆر و نووسەری کورد هاوکاری هێنەبیشلەر بوون لە نووسینی چەند بەشێکی کتێبەکەی، دکتۆر کەمال فوئاد بەشی ئەدەبی و رزگار خۆشناو بەشی مۆسیقا و فاتمە خانەقا بەشی کەلەپووریان نووسیوە.

لە دوارۆژی پێشانگا بەڕێز شێخ محەمەد سۆڵەیی کۆڕێکی تایبەت بە کار و چالاکیەکانی وەزارەتی رۆشنبیری لە ساڵی رابردوو پێشکەش بە دۆستانی ئەدەب ورۆشنبیری و رۆژنامەنوسسان کرد

خەڵکێکی زۆر لە نوێنەرانی دەزگا و لایەنە رۆسنبیری‌یەکان ئامادە وبەشداری رۆژەکانی پێشانگایان کرد، بەشێکیشان (دەزگای بەدرخان و سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیژی کوردستان) بە هۆی درەنگ وەڵامدانەوەی سەفارەتی ئەڵمانی بۆ داوای ڤیزاکانیان هاتن و بەشداربوونیان نەهاتە دی.

٢٠٠٦ و هەنگاوێکی تریش بەرەو پێشەوە

ساڵی ٢٠٠٦ و پاش یەکگرتنەوەی هەردوو حکومەت ، توانرا بۆ یەکەمین جار بەشی زۆری دەزگا و ناوەندەکانی بڵاوکردنەوە بەشداری پێشانگای فرانکفورت بکەن و لە کارەکانی رۆژانی پێشانگاش بە هاوکاری ئەندامانی ناوەندی رۆشنبیری ;بەڕێزان نوێنەرانی وەزارەتی رۆشنبیری خاتوو ئەڵماس خان و هونەرمەندی گەورەی کورد عەلی مەندەلاوی کارەکانی بە سەرکەوتوویی ئەنجام دا.

بۆ بەشداربوونی ساڵی ٢٠٠٧ لە ژمارەی ٨٦ رۆژنامەی بەدرخان ریپۆرتاژێکی تێروتەسەلی لێ بڵاوکراوەتەوە ،لێرە هەوڵ دەدەین دوبارەی نەکەینەوە.

٢٠٠٨ پێنج ساڵ سەفارەتی کوردستان

لە ساڵی ٢٠٠٨ بۆساڵی پێنجەم بەشێکی زۆری دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوەی کوردستان و بەشێکیش لە دەرەوە بەشداریان کرد کە ئەمسال لە شێوەی بەشداری و پانتایی شتاندی کوردی زۆری کتێب و پێشاندانی بەرهەمی هونەرمەندانی کورد و جۆراو جۆری و چڕی سیمنارەکان لە ساڵانی پێشتر جیا دەکرایەوە.

رۆژانی شەممە و یەکشەممە ١٨ و ١٩ ی ئۆکتۆبەر دەرگای پێشانگا کراوەبوو بۆ سەردانی نووسەران و دۆستانی ئەدەب و ووشەی کوردی، رۆژانی پێشتریش تایبەت بوو بە نووسەران و دەزگاکانی چاپ و رۆژنامەنووسان.

ئەم کارە بە سەرپەرشتی گشتی بەشی چاپەمەنی رێکخراوە دیموکراتیەکانی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و بەڕێوەبردنی ناوەندی رۆشنبیری کوردی ئەڵمانی لە مانهایم جێبەجێ کرا هەروەک ساڵان لە ژێر ناوی کوردستان بووک ئینتەرناشیناڵ و حکومەتی هەرێمی کوردستان.

سروودو گۆرانی نیشتمانیی و بەرەنگاری لە نامەیەکی ماستەردا

ئا: بەدرخان

ڕۆژی ٢٠٠٨/١٠/١٨ لە هۆڵی مامۆستا تاهیر بەکر لە کۆلیژی زمانی زانکۆی کۆیە، گفتوگۆی تێزی ماستەر نامەی خوێندکار (عبدولواحید ئیدریس شەریف) بە ناونیشانی (سروود و گۆرانی نیشتمانیی و بەرەنگاری کوردی لە کرمانجی خوارووودا ١٩٣٥-١٩٩١) بەڕێوەچوو. دوای ٣ کاتژمێر گفتوگۆی ماستەرنامەکە پلەی زۆرباشەی باڵای پێدرا، لیژنەی گفتوگۆ پێکهاتبوون لە :- - پ.د.محەمەد نوری عارف - سەرۆک. پ.ی.د.عەبدوڵڵائاگرین-ئەندام.د.ئەنوەر قادر جاف-ئەندام. پ.ی.د.کەمال مستەفا مەعروف-ئەندام و سەرپەرشتیار.

لێکۆڵینەوەکە لە ٣ بەش پێکدێت، بەشی یەکەم تایبەتە بە خستنەڕووی چەمک و پێناسەو مێژووی سەرهەڵدانی سروودو گۆرانی نیشتمانی و بەرەنگاری، تەوەری یەکەم بریتییە لە چەمک و پێناسەی سروود، تەوەری دووەم بریتییە لە چەمک و پێناسەی گۆرانی بەگشتی، بە خستنەڕووی چەند پێناسەیەک، تەوەری سێیەم بریتییە لە چەمک و پێناسەی شیعری بەرەنگاری کە بەشێکی سرووده، ئەویش بە خستنە ڕووی چەند پێناسەیەک بۆ شیعری بەرەنگاری، تەوەری چوارەم بریتییە لە باسی مێژووی سەرهەڵدانی سروودو گۆرانی نیشتمانی و بەرەنگاری، دواتر باس لە مێژووی سەرهەڵدانی سروود و گۆرانی نیشتمانی کوردی دەکات، لە تەوەری پێنجەمدا، سروودی نیشتمانی چەند وڵاتێک و چۆنیەتی دانانی سروودەکانیان وەک نموونە خراونەتە ڕوو، لە تەوەری شەشەمدا جیاوازی و لێک نزیکی سروود و گۆرانی نیشتمانی و شیعری بەرەنگاری خراونەتە ڕوو.

بەشی دووەم بەناونیشانی (ئەو شاعیرو گۆرانیبێژانەی سروودیان وتووە) بە سەر ٣ تەوەر دابەشکراوە، لە تەوەری یەکەم جۆرەکانی سروود خراونەتەڕوو، لە تەوەری دووەمدا نمونەی سروودی هەژدە شاعیر خراونەتە ڕوو، لە تەوەری سێیەمدا نموونەی بەرهەمی چوار گۆرانیبێژی خاوەن گۆرانی نیشتمانی و سروودی بەرەنگاری خستۆتەروو.

بەشی سێیەم بەناونیشانی (ڕۆڵی سروودو گۆرانی نیشتمانیی لە شۆڕش و بزووتنەوەی کورددا)یە ٤ تەوەر لەخۆدەگرێ، لە تەوەری یەکەمدا باس لە ڕۆڵی سروود لە کۆماری کوردستاندا کراوە، لە تەوەری دووەمدا باسی ڕۆڵی سروود لە شۆڕشی ئەیلوولدا کراوە بە دوو قۆناغ، لە تەوەری سێیەمدا ڕۆڵی سروود لە شۆڕشی نوێدا بە چوار بابەت باس کراوە، لە تەوەری چوارەم دا ڕۆڵی سروود لە شۆڕشی کوردستانی ڕۆژهەڵات و، نموونەی بەرهەمی سێ سروودبێژی ناسراو خراونەتە ڕوو.

بەناوی دەزگای بەدرخان پیرۆزبایی لە "عەبدوالواحید ئیدریس شەریف" دەکەین، بەبۆنەی بەدەستهێنانی پلەی ماستەر لە ئەدەبی کوردی، نوخشەش لە دکتۆرا.

کەلچەری بەدرخان

بڵاوکراوەیەکی ڕووناکبیریی گشتییە لەگەڵ بەدرخان دەردەچێ

ستافی کەلچەری بەدرخان:

عەبدولڕەحمان مەعروف، سەعدوڵڵا نووری، جەوهەر شێخانی

بە هاوکاریٚ ڕاوێژکاری ڕووناکبیریی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان:

د.هیمداد حوسێن

ژمارە ٣٨ - ١٠٦، شەممە ٢٠٠٨/١١/٨ی زایینی

بەئەسپایی

بیۆگرافیای نووسەرانی هەولێر

زیاتر لەساڵێکە خەریکی بیۆگرافیایێکم لەسەر شاعیر و چیرۆکنووس و نووسەران، وەک هەنگاوی یەکەم لە هەولێرەوە دەستم پێکرد، بۆئەوەی بتوانم لە دەستپێکدا دەسەڵاتم بەسەر کارو پرۆژەکەمدا بشکێت و گرفت و کۆسپی کەمتر بێنە بەر دەمم، لە هەوەلینی خانە و بازنەکە، ڕووبەڕووی دوو هەڵوێست و دوو دەستە و دوو دنیای بیرکردنەوە بوومەتەوە، چۆن لێرەدا ناچمە سەر تەوەری سێیەم، کە ڕەنگە هەبێت، یاخود لق و پۆپ وردەکارییەکانی دیکە، بەڵکوو نیازمە لە بان ڕاستەشەقامی بابەتەکەوە، کە دەبێتە دووڕیانی سەرەکییەوە قسان بکەم، بەڕایی بە پێویستی دەزانم و گەرەکە ئاماژە پێ بکەم، بێگومان پشتیوانی و زوو بەدەنگەوەهاتنی بازێ شاعیر و نووسەر دەستگرتن و ڕێنوێنی هەندێکی دیکەیان و دەستگوشین و هاندانیان، لەسەرخستن و چوونەپێشەوەی کارەکەم نزیکتری کردوومەتەوە و بە فیعلی دڵسۆز و خەمخۆری من و ناوەندی ئەدەب و ڕۆشنبیری کوردی بوون، بەڵام دەستەیەکی دیکەیان تا ڕادەی ساردکردنەوە و بە هەند هەڵنەگرتنی کار و بوار و بابەتەکە و هاوکاری نەکردنم، تەنانەت تاک و تەرایان پێنەدانی زانیاری خودی خۆشی، بگرە بە لێکدانەوەیەکی دیکە پێش پێگرتنیشم، بۆیە ناچاربووم لە سەرچاوە و ڕێگا و دەرفەتێکی دیکەوە درێژە بە کارەکەم بدەم و زانیارییەکان سەبارەت بەو کەسە یان هەر کەس و پێویستییەکی دیکە دەست بخەم، ڕەنگە لەو حاڵەتەشدا مرۆڤ هەموو زانیارییەکانی سەد دەر سەد ورد و دروست و لە ئاستی پێویستدا نەبن، بەڵام وەک دەڵێن لە نەبووە باشترە، هەرچەندە من نەکشاومەتە دواوە خۆم بەوەوە نەبەستۆتەوە، سیزیف ئاسا ئەوپەڕی هەول و تێکۆشانی خۆم داوە تاکوو وردترین زانیاری و کەمترین هەڵەم لەهەر کون و قوژبنێکدا هەبێت، بۆ هەر گومان و دڵنیانەبوونێکیش لە زۆر دەرگام داوە و فرە سەرچاوەم پشکنیوە، هەڵبەتە ئەوەشە خەون و خواستی من لەئامادەکردن و ڕێکخستنی ئەم بیۆگرافیایە، دەرفەت و ماوەش لەمپەرێکی دیکەی سەر ڕێگای کارەکانم بووە، بۆیە ئەوانەی تا ئێستا دەستم پێیانڕانەگەیشتووە، ئەوا دەستی ئەنقەست و هیچ شتێکی لە پشتەوە نییە و لە نووسین و خزمەت و گەورەیی ئەوانیش کەم نابێتەوە، بەڵم ئەم کارەی من درێژەی هەیە و ناخوازم کەسێک لەو پرۆژەیەی من بەجێ مێنێت، بە ئومێدم هەرکەسێک تا ئێستا پەیوەندیمان پێکەوە نەکردووە، ئەوا ئەویش بێتە سەر هێلی پەیوەندی و ئەلیکترۆنەوە، یان هەر ڕێگایەکی پێی خۆش بێت و بتوانێت (CV) و زانیارییەکانی خۆی بگەیەنێتە دەستمان، بەم کارەش خزمەتێکی بچکۆلانە بە ناوەندی ئەدەب و ڕۆشنبیری کوردی دەکەین.

عەبدولڕەحمان مەعروف

زانیارییەکانیش وێڕای وێنەیەکی شەخسی، پێویستە ناوی سیانی و ساڵ و شوێنی لەدایکبوون و دەستپێکی یەکەم نووسین و بڵاوکردنەوەو پلەی خوێندن و ناوی تەواوی کتێبەکانی: "نووسینە یان وەرگێڕان، چ بوارێکە، ناوی دەزگای بڵاوکەرەوە، چاپخانە، ساڵ و شوێنی چاپ و چەندەمین چاپ و...تاد". دوا وێستگەی کارەکەشم تا ساڵی "2000"ە و لەوێدا وەستاوم، بەو واتایەی مەرجە شاعیر و نووسەر تا ئەو ساڵە شیعر و نووسینی بڵاوکردبێتەوە.

awrahman2000@yahoo.com

سابیر ڕەشید و ڕەخنەی چیرۆک و ڕۆمانی کوردی

کەباسی ڕەخنە دەکەی، زۆرجار دەگوترێ ڕەخنەی کوردی نییە، یاخود زۆر کەمن ئەو کەسانەی لەبواری ڕەخنەدا دەنووسن و ئەسپی خۆیان تاوداوە، بەڵام لەبەرامبەر ئەو گومان و پرسیارانە، توانا و سەلیقە و وردبینی سابیر ڕەشیدیش، ناوێکی دیار و بەرچاوی نێوەندی ئەدەبی کوردییە، لەو بوارەدا جێ پەنجەی دیارەو بەرهەم و کتێب و نووسینەکانی سەنگی مەحەکن، بە تایبەتیش لە بواری ڕەخنەی چیرۆک و ڕۆماندا خزمەتێکی گەورە و جوانی کردووە، بۆیە لە ئێوارەیەکدا و لە بارەگای لقی هەولێری یەکێتی نووسەران دواندمان...

ئا: عەبدولڕەحمان مەعروف- مەسعود ئیبراهیم

سابیر ڕەشید - ٢٠٠٨

*** سابیر ڕەشید کێیە؟**

- نووسەرێکە وەکو هەموو ئەو خەڵکەی، لە ساڵی ١٩٥٧ لە شارۆچکەی شەقڵاوە لەدایکبوومە، بەڵام هەر لەساڵی یەکەمی تەمەنم ماڵمان هاتۆتە هەولێر و لەهەولێر گەورەبوومە، بەڵام هەر خۆم بە شەقڵاوەیی دادەنێم لەبەرئەوەی لەوێ لەدایک بوویمە.

*** کەی تێکەڵی دونیای نووسین بوویت و چ هۆکارێک وایلێکردی تێکەڵی ئەو دونیایە بیت؟**

- بێگومان هەموو کەسێک کە دەست دەداتە نووسین ئەوا هۆکارێک لەپشت ئەوەوە هەیە، ئەوەی منیش قوتابی ئامادەیی کوردستان بووم لەگەڵ برادەرانی تریش بەردەوام کتێبە ساکارەکانی وەکو ڕشتەی مرواری و فڕی فڕی قەل فڕی و ئەو چیرۆکانە بوون، پێش ئەوەش کە دەست بدەمە نووسین هەموو جارێک لەبن قەڵای هەولێرێ کە بەلای کتێبخانەکەی مامۆستا گیوی دادەچووم، لە جامخانەکەی سەیری ناونیشانی کتێبەکانم دەکرد و جار جارە هەندێ کتێبی سادە و ساکارم دەکڕی و دەمبردەوە لەماڵەوە دەمخوێندەوە، دوای ئەوەش خولیای نووسین لەلام پەیدانەبوو و سەری هەڵنەدا، بەڵام لە ساڵی ١٩٧٤ کە قوتابی ئامادەیی کوردستان بووین من و کەمال سەعدی و مەسعود پەرێشان و فەرید ئەسەسەرد و ئەبوبەکر خۆشناو و کاروان عەبدوڵڵا و مەوجود سامان و کۆمەڵە برادەرێکی زۆر بووین لە ئامادەیی کوردستان کە ئێستا ئەو برەدەرانە نووسەری بەناوبانگن، بەڵام ئەوەی کەزیاتر پێکەوە بووین و هاموشۆی ئەدەبیمان هەبوو من و کەمال سەعدی بووین، کە هەمووکات پێکەوە بووین هەر کاتێکیش لە قوتابخانە دەهاتینە دەرەوە، بەرەو کتێبخانەکانی شاردەچووین لەوێندەرێ هەندێک گۆڤار و ڕۆژنامەی وەکو هاوکاری، بەیان، ڕۆژی کوردستان هەبوون دەمانهێنان و دەمانخوێندنەوە. هەر لە ئامادەیی کوردستانیش گۆڤارێکمان دەرکرد بەناوی کاروان، بەڵام ئەوکات مامۆستا ئەمین کە مامۆستای زمانی کوردیمان بوو، نەیتوانی گۆڤارەکە چاپبکا، بەڵکو بە ڕۆنیۆ لە قوتابخانە ژمارەیەکمان دەرکرد، بەڵام هەر ئەو ژمارەیە بوو تەواو، لەوکاتیەوە هەستی ئەدەبیمان زیاتر پەیدابوو، بەڵام بەر لەوە لە گەڕەکەکەی خۆمان و لەلای ماڵی ئێمە هەمووجارێ کە دادەنیشتین کە ماڵمان لای مزگەوتی حاجی بەکری زێڕینگر بوو، چەند دوکانێک لەوێ هەبوو، لەوانە دوکانی مام سەیدی بوو، بۆ خۆمان لەوێ دادەنیشتین و کوڕەکەی مام سەیدیش لە تەمەنی ئێمە بوو، برادەری دەوروپشتمان کە لەگەڕەکەکانی تر دەهاتن وەک ئیسماعیل بەرزنجی، نەوزاد ڕەفعەت لە گەڕەکی ئێمەبوو، کاکە زیاد لادێی، ئازاد عەبدولواحید، ماڵی کەمال سەعدی لەوێ بوو، مەوجود سامان دەهاتە وێ و دادەنیشتین و یەک لەوانەی بە پلەیەک هانی ئێمەی دەدا شێرزاد عەزیز ناشاد بوو کە ئامۆزای عەبدوڵڵا پەشێوی بوو، ئەو کوڕە ماڵیان لە سەیداوەی بوو، دەهاتە لای ماڵی ئێمە و لای مزگەوتەکە دادەنیشتین بەتایبەتی مەسعود پەرێشان چونکە باوکی مەلا بوو ماڵیان لەناو مزگەوتێ بوو منیش زیاتر لەگەڵ ئەو و محەمەد سلێمان دڵپاک و سامان دزەیی پێکەوە بووین و زیاتر هاوڕێی یەک بووین و لەگەڵ یەک هاموشۆمان دەکرد، ئامۆزاکەی عەبدوڵڵا پەشێویش سوودی لە کتێبخانەکەی عەبدوڵڵا پەشێوی وەرگرتبوو بەردەوام کتێبی باشی بۆ دەهێناین، چونکە بەر لەوەی ئەو کتێبمان بۆ بێنێ ئێمە کتێبی سادەمان دەخوێندەوە، بەڵام کە ئەو هاموشۆی کردین کتێبە باشەکان و گۆڤارەکان و دونیای نووسینی بە ئێمە ناساند، ئەوجا لەوێوەش دەستمان بە نووسین کرد کە بێگومان هەمووومان بە شیعر دەست بە نووسین دەکەین.

*** چ دەفعێک لەپشت ئەوەوەیە زۆبەی نووسەرانی کورد بە شیعر دەست پێدەکەن؟**

- نازانم، ئەوە عادەتەکەی کورد وایە و شانسی کوردە، چونکە شیعر ئاسانترە، لەبەر ئەوەی ئەو کەسەی کە دەستدەداتە شیعر لەشتی ساکار دەست پێدەکا وەکو بڵێی شتێک لەناوەوە هەیە دەتوروژێنێ و دەتتەقێنێتەوە کە هیچ نەبێ هەندێ وشە بۆ خۆت ڕیزبکەی، ئێمە نەماندەگوت شاعیرین، بەڵام هەندێ شتمان ڕیزدەکرد و لاسایی شاعیرەکانمان دەکردەوە ئەگەر بە کوێرانەش با واهەستمان دەکرد شتێکمان بۆ خۆمان نووسیوە، ئەوە وەک سەرەتایەک.

*** چی تۆی لە دونیای شیعر گواستەوە بۆ دونیای چیرۆک؟**

- ئەوەی منی لە شیعرەوە پەڕاندەوە بۆ چیرۆک بە پلەی یەکەم کەمال سەعدی هاوڕێم بوو، ڕۆژێکیان هەروەکو هەموو ڕۆژانی تر لە قوتابخانە تەواو دەبووین لەسەر شەقامی شەست مەتری لەگەڵی دەچوومەوە تا ئیسکان، چونکە ماڵیان لەئیسکان بوو، کەمال سەعدی بیرۆکەیەکی بە مێشک داهات گوتی ئێمە هەموومان شاعیرین و بەراستی شاعیرمان زۆرە، بۆ شتێک نەکەین، گوتم چی بکەین؟ گوتی با چیرۆک بنووسین، گوتم باشە من ئامادەم. لەوێوە فکرەکەمان دەستی پێکرد، کەمال گوتی من ئەمشەو دادەنیشم چیرۆک دەنووسم، ئەتووش لە ماڵەوە چیرۆکەک بنووسە، ئەوە ساڵی ١٩٧٥ بوو، ئیدی کە چوومەوە ماڵەوە شتێکی ساکارم نووسی لەژێر ناوی شەوێکی ژوان کە یەکەم چیرۆکم بوو، لە ئامادەیی کوردستانیش لە دیواربەندیەکی قوتابخانە بڵاومکردەوە، دوایش لە ساڵی ١٩٧٦ لەگەڵ کەمال سەعدی (٦) چیرۆکمان کۆکردەوە (٣) چیرۆکی من و(٣)ش هی ئەو، بەیەکەوە ناردمانە سانسۆر، ئەوجا ئەوکات فێڵێکمان لە ڕەقابە کرد، لەبەر ئەوەی چیرۆکەکانمان هەمووی باسی بۆردومانی کوردستان و ڕەنگدانەوەی واقیعی سیاسی کوردستنی دەکرد کە ئەوکات نسکۆی شۆڕشی بەسەردا هات، ئیدی ئێمە ویستمان شتێک بکەین لە چیرۆکەکان ڕەنگدانەوەی هەبێ هەتا چیرۆکێکم نووسی بەناوی "زۆربەمان لەو شەوە دەمرین، بەڵام با بزانین کێ لەدایک دەبێ) کەمال سەعدیش چیرۆکێکی نووسی کە ئەویش تەمسیلی بۆردومانی کوردستانی دەکرد، بەڵام ئەوکات ئێمە کە کتابەکەمان بۆ ڕەقابە نارد نووسیبوومان پێشکەشە بە گەلی فەلەستین، بەڵام کە چاپمانکرد، ئەو لاپەڕەیەمان لابرد و دڕاندان و چیرۆکەکانیشمان بڵاوبۆوە، ئیدی لە ساڵی ١٩٧٦ کە لەسەرەتا دەستمان دا چیرۆک و هەندێک چیرۆمان نووسی، من و کەمال سەعدی ئەو کتێبەمان بەپارەی خۆمان چاپکرد و فارس سەعدی برای کەمال سەعدیش بە زەنگۆغراف بەرگەکەی بۆ کردین، ناونیشانەکەشی (؟)مان دانابوو، ویستمان شتێکی نوێ بکەین، بەڵام لەژێرەوە وەکو ناساندنێک نووسیبوومان ٦ کورتە چیرۆکی کوردی، ئیدی دوایی لەبەرئەوەی خەڵک نەیدەزانی (؟) ناونیشانی کۆمەڵە چیرۆکەکەیە، ناوی کتێبەکە بەشەش کورتە چیرۆکی کوردی ڕۆیشت، ئیدی لەوێوە دەستمانپێکرد و هەوڵی زیاترمان داو شتمان خوێندەوە و بەردەوام بووین.

*** کام کتێب بوو وایکرد بیرکردنەوەت بگۆڕێ؟**

- ساڵی ١٩٧٥ کە فامم دەکرد، هەستمکرد گۆڕانەک لە ژیانمدا هەیە و ئەو نووسەرەی جاران نیمە، وەکو باسمکرد لە شێرزادی ئامۆزای عەبدوڵڵا پەشێو کەمن قەرزاری ئەوم، کتێبی زۆر نایابی بۆ دەهێناین، یانی ئەو کتێبانەی لە کتێبخانەی عەبدوڵڵا پەشێوی هەبوو بۆی دەهێناین و دەمانخوێندەوە، بەڵام وەکو دەستنیشانکردن لەیادم نییە چ کتێبێک بوو منی گۆڕی، بەڵام بەدڵنیاییەوە لە گۆڤار و ڕۆژنامە کوردییەکان کە شیعر و چیرۆک و بابەتە ئەدەبییەکانمان دەخوێندەوە، هانی ئێمەیدا. هەتا لەبیرمە ڕۆژێکیان شتێکی وەکو لێکۆڵینەوەیەک نووسی لەسەر فۆلکلۆری کوردی، بە تەواوی نەمدەزانی چۆنی بنووسم و پەراوێزو سەرچاوە چۆن دەنووسرێ و چۆن دەست بە نووسینەکە بکەم و لەکوێ کۆتایی پێ بێن، ئەوەبوو پیشانی کاک شێرزادم داو ڕێنمایی کردم و مەرجەکانی نووسینی پێ گوتم، یانی وەکو بڵێی دەستی منی گرت بۆ نووسین، وایلێکردم فێربم چۆن لێکۆڵینەوە دەنووسرێ، ئیتر لەوێوە گۆڤارە گرنگەکانی بۆ دەهێناین، هەتا لەبیرمە یەکەم ژمارەی گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد کە دەرچوو، کاک شێرزاد بەدیاری بۆی هێنام و پێشکەشی کردم کەلای من جوانترین دیاری بوو تا ئێستاش لە کتێبخانەکەم ماوە و شانازی پێوەدەکەم و ئەو ژمارە یەکەی گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد لای من شتێی زۆر بە بەهاو بەنرخ بوو.

*** چ تۆی لە شیعر هەڵگەڕاندەوە و خۆت لەناو چیرۆک دیتەوە؟**

- ئێمە کە چیرۆکمان هەڵبژارد تا بینووسین بێگومان کەسێک کە دەیەوێ چیرۆک بنووسێ دەبێ لە دەوروپشتی خۆی دەست پێبکا، ئەو شتانەی کە ڕۆژانە دەیبینی لە دەوروپشتی خۆت و ئەو واقیعەی کە تێیدا دەژی، ئەو کۆمەڵگایەی لەناویدا دەژی، هەڵسوکەوتی ڕۆژانەی خێزانی خۆت و ئەو کارەسات و ڕووداوانەی دەوروپشتت کە لەمێشکی من تۆمار بوو، ئەوەشی زیاتر وایکرد چیرۆک بنووسین ڕووداوەکانی دوای نسکۆی شۆڕشی ١٩٧٥ بوو، بۆیەشە زیاتر ناوەڕۆکی چیرۆکەکانی سەرەتام سیاسین، بەتایبەتی لەو ٣ چیرۆکەی لەکتێبەکە بڵاوم کردەوە دوانیان سیاسی بوون و هێما ئامێز بوون و باسی ژیانی کوردیان دەکرد.

*** کەی چیرۆکەکانت دەنووسیەوە؟**

- وەکو نووسین کە بیرۆکەیەک بەمێشکم دادێ ماوەیەک تاوتوێی دەکەم، جاران نا، لەبەرئەوەی ئەوکات بە شێوەیەکی ساکار دەمانووسی، بیرۆکەیەکمان بەمێشک دادەهات هەوڵماندەدا بەشێوەیەکی ئەدەبی ساکار بینووسینەوە و ناومان دەنا چیرۆک، ئەوجا چیرۆک بوو یان نەبوو گرنگ نەبوو، گرنگ ئەوەیە لە سەرەتادا وەکو هەنگاوێک بوو، بەڵام ئێستا کەخۆم دیتیەوە و دەمەوێ چیرۆک بنووسم، هەستمکردووە نامەوێ هەموو شتێک بنووسم، جاری واهەبووە ماوەیەکی زۆر بیرۆکەیەک بەمێشکم دادەهات، بەڵام لای من قوڕسترین شت کە دەمەوێ بینووسم سەرەتای نووسینەکەیە، لەو سەرەتای نووسینە کە دەستم دایە پێنووس و (٥-٦) دێری یەکەمم نووسی ئیدی ئەوەی تر لەلای من بەخۆی تەواو دەبێ چونکە پێشتر لە مێشکم تاوتوێم کردووە.

*** قەت لەکاتی نووسیندا ڕێچکەی بیرۆکەت گۆڕاوە؟**

- بەڵێ، لەوانەیە بیرۆکەیەکت لەخەیاڵدا هەبێ، تەنها بیرۆکەیە و بەس، بەڵام کە دێتە سەر کرداری نووسین و دەیخەیتە سەر کاغەز ئەوە شتێکی ترە و لەوێوە گۆڕانکاری ڕوودەدا، جاری وا هەیە ئەوەی لەمێشکتە دەگۆڕێ و شتی ترت بە خەیاڵدا دێ و بەرەو ئاقارێکی ترت دەبا و تەنها بیرۆکە سەرەکییەکە دەمێنێ، مەسەلەی تەکنیکیش باوەڕناکەم هیچ نووسەرێک هەبێ تەکنیکەکەی لە مێشکی خۆی دابڕێژێ، بەڵام کە دێتە کرداری نووسین یا جاری دووەم پاکنووسی دەکەی بێگومان هەوڵدەدەی سوود لە شێوە وەربگرێ و شێوازەکەی جوان بکەی.

*** شێوە و ناوەڕۆک لێکدەکرێتەوە؟**

- بێگومان لێکدەکرێتەوە، چونکە هەردووکیان بەبێ یەکتری هەڵناکەن، چونکە نە شێوە بەبێ ناوەڕۆک دەبێ و نە ناوەڕۆکیش بەبێ شێوە دەبێ، بۆ نموونە ئەگەرچیرۆکنووسێک ناوەڕۆکی چیرۆکەکەی بەهێزبێ، بەڵام زمانەکەی لەڕ و لاواز بێ هیچ کەسێک تاقەتی نییە بیخوێنێتەوە، بەڵام ئەگەر زمانێکی ئەدەبی هەبێ و وابکا خوێنەر بیخوێنێتەوە، ئەوا بێگومان زمانیش یەکێک لە ڕەگەزەکانی تەکنیکە، چونکە تەکنیک بەبێ زمان مەحاڵە!

بەشی یەکەم

لە ڕاستەوە سابیر ڕەشید - ئەبوبەکر خۆشناو - کەمال سەعدی

خەون و تارماییەکان

هاوژین عەبدولرەحمان کانەبی

ئاوێنەیەک شکا...
شارێک وێنەی خۆی لێ ون بوو
تازە روانینی لەوێنە کۆنەکان
دالدەی نادەن
تازە کراسە سوورەکان جاحێڵی ناکەنەوە
پەرداخەکان پڕیش بن لە شەربەتی هەنار
هەر خوێنە دەیخۆینەوە
تۆش گەشتیاری ئەو وڵاتە بیت
بۆ کل دزراوی چاوی ڕۆژەکان
دەگەڕێیت
بۆ هەمیشە لەژێر دیواری بزەکانت
سپێدەیەک وەستاوە و
خۆی لە عەبای شەو لوول داوە
بەسە ئیتر!
سەرزەنشتی پێکەنینەکانت مەکە
خۆت لەترس رووت کەرەوە
سەرما بردووی چوار وەرزیت
خێراکە..
ئەو دۆلفینە باڵدارە بەرەو بەهەشتمان
دەبات
بەر لەوەی چرا تیشکی خۆر لەناو ببات
پڕ بە گەردوون بانگت دەکەم
پڕ بە پیاڵەیەک ئاوڕ نادەیتەوە
پڕ بە گەردوون رادەکەیت
کاتێ پڕ بە پیاڵەیەک دێم
باوەشی من، مێرگێکی پڕ لە گوڵە
رۆژێ میرێک پێیدا تێناپەڕێ بە هەڵە
دڵنیاشم ئەو رۆژەی دەتبینم شۆخێکی جوانت
لەگەڵە
بەیانیم، لە خەونەکانی
بێدارێکی هەمیشە خەوتوو دەچێت
تا دەستنوێژ لە خوناو هەڵدەگرم، نوێژم
دەچێت...

بۆ (مومتاز حەیدەری) پیاوێک لە بەرائەت و جوانی !

خدر ئیبراهیم خدر*

لەماوەی ئەزموونی چەند ساڵەی نووسین و تێکەڵا و بوونم لەگەڵ قەڵەمبەدەستانی دیدا، سەرسام بووم بەوەی کە لەنێو ئەو فەوزا گەورەیەی نێو پانتایی ڕۆشنبیری کوردیدا و لە باکگراوەندی ئەو قەیرانە جەرگکوژانەدا کە ئەو کەناڵەی پێ بارگاوی بووە، مرۆڤێک توانیبێتی بەجەسارەتەوە دەست و پەنجە لەگەڵ دێوی ناشیرینیەکاندا نەرم بکا و، لەنێو تەمومژی دزێوەکاندا پرشنگی کەسێتی خۆی بە گەشی بهێڵێتەوە !

بینین و تێکەڵاویم لەگەڵ ئەو مرۆڤەدا وایکرد کەسەرسام بم بەوەی کەسێک هەبێت، بەپێچەوانەی ئەوانی دی یەوە لەجێ ی ڕق (دڵفراوانی) و لەجێ ی جنێو (بەرائەت) و لە جێ ی ناتەبابوونی کۆمەڵایەتی (خزمەتی ئەدەبی و کۆمەڵایەتی بێ سنوور) پێشکەش بکات !

زۆرم بینیون و، زۆریشم ناسیون لەو نێوەندەدا کەپێ ی دەگوترێت نێوەندی (قەڵەم و نووسین)، بەڵام زۆر لەوانەی بینومن و ناسیومن، پاشئەوەی دەستیان قەڵەمی گرتووە و بابەتیان چووەتە سەر ڕوو پەڕی ڕۆژنامەکان، هێندەی لوتبەرزی و ناڕاستگۆیی و بێ بەڵێنی و دووفاقی لە هەڵوێستدا لە کەسێتی یاندا ڕەنگیداوەتەوە، بەو هێندە وانەبوون (ئۆخەی) لەئاستیاندا دەربڕێت و بارتەقای پیرۆزی (قەڵەم و نووسین) لە میکانیزمی هەڵوێستی کۆمەڵایەتی و ئەدەبی و داتاکانی پێکەوە ژیاندا بەو شێوەیە قبووڵبکرێن.

سەرسامیم بەو مرۆڤە لەماوەی ناسینیدا لەماوەی نەوەدەکانی سەدەی رابردوودا وایکرد سەیرم لێبێت لەنێو ئەو جوگرافیا نەگریسەی ئەو دەڤەرەدا کە پاشخانێکی گەورەی نەرجسیەت و ململانێ و ناتەبایی کۆمەڵایەتی گیرۆدەی کردووە، توانیبێتی وەک میتاڵی نەگۆڕ بەرگەی ناشیرینییەکان بگرێت و بەهاجوانناسیەکانی (قەڵەم و نووسین) و (پەیمانی کۆمەڵایەتی) بپارێزێت !

لەدڵەوە دەخوازم لە (مومتاز حەیدەری) بدوێم، ئەو مرۆڤەی پێشئەوەی بیناسم و بمناسێ، بێ ئەوەی بزانێت کێم و خەڵکی کام دەڤەر و شارۆچکەم، بێ ئەوەی بزانێت ئامانجم لەدواندنیدا چی یە، چەند جارێک پانتایی کات و ماڵی بۆ کارەکانم تەرخانکرد و زۆرتر لە هەڵوێستێکی مرۆڤدۆستی ئامادەیی خزمەتی دەربڕی !

(مومتاز حەیدەری) ئەو مرۆڤەی سەرەڕای گەورەی تەمەنی فیزیکی و گەورەیی

مومتاز حەیدەری

تەمەنی قەڵەمەکەی، بە نەزاکەتەوە دەرگای نیەتی مرۆڤدۆستانە و کتێبخانە ئەفسوناویەکەی بۆم خستە سەرپشت و، بێ (بەڵێنی پێشوەختە) ئامادە بوو لەهەر کاتێکدا گوێم لێ بگرێت و میوانداریم لێبکات و چەندین جاریش شەربەتی شیرینی لە هاویندا و، ڕیزە چای خەست و خۆڵیشی لە زستاندا، بە دەستەکانی پێشکەش کردم.

ئەزموونی یەکەم :

لەساڵی ١٩٨٩ هێشتا هەرزەکارێک بووم و تازە بەتازە خۆم لە قەرەی تەمەنی بیست ساڵی دەدا، لەو کاتەدا بۆ ماوەی (٢) ساڵ بوو بابەتم بۆ ڕۆژنامە و گۆڤارەکان دەنارد و بڵاودەبوونەوە، لەگەڵ ئەوەی تائەو کاتە زۆرتر لە (٤٠) بابەتم بڵاوکردبۆوە لەنێوان بەرهەمی منداڵان و شیعر و وەرگێڕاندا، کەچی هێشتا لەئاست قەڵەمە گەورە و دیارەکاندا شەرمم دەکرد و، نەمدەتوانی پێ یان بڵێم منیش هەم !

لەوکاتەدا بابەتێکی (١٨) لاپەرەی فۆلسکابیم لەسەر (سێگۆشەی بەرمۆدا) لەشێوەی لێکۆڵینەوەیەکی زانستی دا نووسی و بۆ گۆڤاری (کاروان) م ڕەوانەکرد، پاش بڵاوبوونەوەی لەژمارە (٩٠) ی ئەو گۆڤارەدا، ڕۆژێکیان بەشەرمەوە چوومە هەولێر و ڕوومکردە بارەگای گۆڤارەکە و بابەتێکی ترم تەسلیم کرد، کە (سکرتێری نووسین) بابەتەکەمی واڵا کردەوە و لەناومی پرسی، بەشەرمەوەزانیارییەکانم پێگووت و، پاشان بە لێبووردنەوە ماڵئاواییم کرد و وەدەر کەوتم !

لەسەر شەقامی گشتی لەو دەمەی دەمویست بێمەوە ناو بازاڕی هەولێر، بەڕازیلیەکی سوور کەوتە ئاگادار کردنەوەم ! من وامدەزانی وەک تەکسی یەکی کرێ دەیەوێت فرسەت وەربگرێت و لەبەرامبەر پارەیەکی دیاریکراودا سەرمبخات بۆ ناو بازاڕ، بۆیە دووجار بەئاماژەی دەست سوپاسم کرد، کەچی ئەو هاتە قەراغ شۆستەکە و جامی ئۆتۆمبیلەکەی دابەزاند و بانگی کردم :

– کاکە خدر فەرموو، نامناسیتەوە ! کە لێمڕوانی نەمناسی، بۆیە پەشۆکابووم، دیار بوو ئەو هەستی بەنائاسایی بوونی من کردبوو، بۆیە دەمودەست سەری قسەی دامەزراند و پێ ی گووتم :

– کاکە سەرت سورنەمێنێت، من (مومتاز حەیدەری) م، ئێستا لە (کاروان) بووم و ئاگاداربووم تۆش سەردانی ئەوێتکرد، لەبابەتەکەتەوە تۆم ناسی، چونکە ناوی تۆی بەسەرەوە بوو، من و تۆ لەژمارەی ڕابردوودا پێکەوە بابەتمان بڵاوکردۆتەوە، من لەسەر (حوزنی قوتابخانە) و تۆش لەسەر (سێگۆشەی بەرمۆدا)، بۆیە ویستم وەک تەعاروف بتگەیەنمە بازاڕ و هەندێ قسە بکەین.

ئیتر منیش بەدڵخۆشی یەوە سەرکەوتم و تەوقەم لەگەڵ کرد، مامۆستا (مومتاز) سەرەڕای گەورەیی تەمەنەکەیی و قەڵەمەکەی لەئاست منێکی هەرزەکاردا هێندە نەزاکەتی نواند، وەخت بوو خۆم نەناسمەوە، لەپاش قسە و باسێکی زۆر بەدەم گەڕان بە هەولێردا کە ماوەی بیست خولەکێ خایاند، لەلایەک باسی بابەتەکانی منی کرد کە لەو دووساڵەدا بڵاووم کردبوونەوە و، لەلایەکی تریشەوە کەوتە دەردەدڵی خۆی لەئاست پشتگوێخستن و ڕەتکردنەوەی لەلایەن دەسەڵاتەوە، هەروەها بیری هێنامەوە کە لەماوە دوو مانگی ڕابردوودا لەبەرنامەی (ڕۆشنبیری کوردی) دا لەتەلەفزیۆنی کەرکووک چاوپێکەوتنی لەگەڵدا کراوە و زۆر شتی حەقی ووتووە.

ئەزموونی دووەم :

لەساڵی ١٩٩٤ دا کە لەقۆناغی چوارەمی بەشی مێژووی کۆلێژی ئەدەبیاتی (زانکۆی سەلاحەدین) دەمخوێند، بڕیار بوو بابەتی دەرچوونم لەسەر (کوردەکانی لوبنان) بێت، ئەوەشی ئەو کارەی لا ئاسانکردم هەر خودی ئەو مرۆڤە بوو، ئەگەر چی لە میانی نووسینی ئەو بابەتەمدا سەرم بەزۆر کتێبخانەی بازاڕدا کرد و ئەرشیفی ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی هەولێرم بەسەر کردەوە زیاتر لە (٣) کەسایەتی بەڕێزی تر لەپێدانی سەرچاوەدا هاوکاریان کردم، کە بریتی بوون لە بەڕێزان (د. مارف خەزنەدار و، د. نەبەز مجید و......)، بەڵام ئەرک و هاوکاری و دەستگیرۆیی (مومتاز حەیدەری) بەرادەیەک بوو کەمن سەرسام لەو هەموو هەڵوێستە جوانانەی کە لەئاست (قەڵەم و نووسینی من) دا نواندی !

(مومتاز حەیدەری)وایکرد نووسینی بابەتی (کوردەکانی لوبنان) بەلای منەوە ببێتە (گەمەی منداڵان)لەئاسانکاریدا، لەکاتێکدا کە تائەو دەمە جگە لە چەند دێڕێکی پچڕ پچڕ لەسەر ئەو بابەتە، شتێکی تر بەکوردی و عەرەبی نەنووسرابوو، یاخود لەلای خۆمان لەبەردەستدا نەبوو. ئەو پساوە هەرچی یەکی لە نووسراو و بەڵگەنامە لابوو، خستنیە بەردەستم و، دەرگای ماڵەکەی بۆ واڵاکردمەوە و، وەخت و ناوەخت بێ ئاگادارکردنەوەی پێشینە سەردانیم دەکرد و تکای زانیاری و سەرچاوەم لێدەکرد.

ئەونیەتەی بەڕێز (مومتاز حەیدەری) بۆ من مایەی سەرفرازی ڕووحی و کەیف و سەفای گەنجێتی بوو، ئاخر منێک کە لەدرووستکردنی ڕایەڵە گەورەکاندا (بەتایبەتیش بۆ دەرەوەی کوردستان) دەستەوەستان بووم، چۆن دەمتوانی پەیوەندی لەگەڵ (پاریس) دروستبکەم و، دواتریش بچم لەوێ بخوێنم !

ئەگەر چی ئەو نیەتەی بەڕێز (مومتاز حەیدەری) کە دەیخواست لەڕێ ی ئەو کوردانە وە کە هاتوچۆی دەرەوەیان دەکرد یاخود بەسەردان دەگەڕانەوە کوردستان، بابەتەکەم بۆ ڕەوانەی (پاریس) بکات، بەهۆی هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ لە ١٩٩٤/٥/١ و نا ئاساییبوونی بارودۆخی هەرێم و ئاڵۆزبوونی کردەی هاتوچۆکردن لەڕێ ی دەروازەی (ئیبراهیم خەلیل) ەوە سەری نەگرت، بەڵام دەخوازم لێرەدا بۆ دووەمین جار لەئاست ئەو هەڵوێستە گەورەیەی مامۆستای خۆشەویست (مومتاز حەیدەری) دا سەری ڕێز بنەوێنم و، تا دەگاتە ئەمڕۆ سەرسام بم لەئاست ئەوەی ئەو مرۆڤە جوامێرە بۆ گەنجێک، نواندی کە نەیدەناسی و، هیچ ڕایەڵەیەکی بەرژەوەندیشی لەتەکدا نەبوو. هەروەها هیچ کەڵکێکیشی لەو میانەدا بەدیوە ماددی و مەعنەویەکەیدا وەگیر نەدەکەوت. بەڵکو ئەوەی لەو نێوەندەدا لە باکگراوەندی کەسێتی ئەو مرۆڤەدا لەئارا دابوو، بریتی بوو لە دڵسۆزی بێ بەرامبەر و نەزاکەتی کوردانە و خۆشەویستی بۆ نووسین !

سڵاوێکی درەنگ وەختە لە (مومتاز حەیدەری)، (مومتاز) ێک لەبەرائەت و جوانی !

*بەکالۆریۆس لەمێژوو

لە قسە خۆشەکانی مەلا محەمەدی عەلیاوەیی

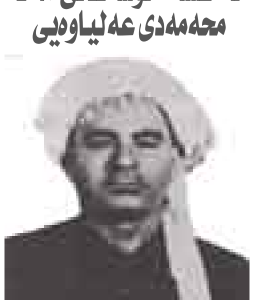

ئا: د. عەبدوڵڵا عەلیاوەیی

گو مەخۆ

گوندی ترپەسپیان لەدەشتی هەولێر، گوندێکی قەرەباڵغ و گەورەبوو، هەمەجۆرە پیاوی تێدابوو.

سولەیماناغا لەوێ ئاغا بوو، پیاوێکی ڕەشیدو چاو بڵند بوو، بەڵام نەختێک زوو تووڕە دەبوو، "شێخ حەمەد خانم" هەبوو لەوێ، فەلاح بوو، جوامێرە پیاوبوو، مەشوور بوو، ڕۆژێک ئاغا تووڕەبوو و وتیە شێخ حەمەد خانم: گو مەخۆ؟ "شێخ حەمەد خانم" تووڕەبوو و دیوەخانی بەجێهێشت و چیتر نەهاتەوە، ڕایگەیاند کەوا باردەکەم.

واتا لەبەر ئەوەی سولێماناغا جنێوی پێدایە لە مەجلیس، ئەویش پیاوێکی جوامێرەو قابیلی جنێودان نییە. سلێماناغا لەگەڵ شێخی هیران– ماڵی کاکی هیران هاموشۆی هەبوو، ئەز قەزا یەک لەشێخەکانی هیران بەمیوانداری هاتە گوندی ترپەسپیان. پێیان دەگوت: کاک نوری، ئەم کاک نورییە پیاوێکی تەرخان و ئاقڵ بوو. زۆرجار دەهاتە ناو ئاغاکان و ماوەیەک دەماوە.

شێخ پرسی کوا شێخ حەمەد خانم دیار نییە؟ وتیان ئاغا جنێوی پێداوەو لەدیوەخان تۆراوەو دەڵێ باردەکەم، شێخ نوری ئەمری کرد: بانگی بکەن، ناردیان شێخ حەمەد خانم هات، دەستی شێخی ماچکردو دانیشت. شێخ پرسی بۆچی تووڕەبووی؟ ئەویش وتی: سلێماناغا جنێوی پێداوم، من پیاوی جنێودان نیمە، شێخ وتی: سلێمان چی پێ وتی: وتی لەناو مەجلیس پێی وتووەمە: گومەخۆ؟ شێخ ڕووی لەسلێماناغا کردو وتی: سلێمان چەند بێ ئەقڵی، شێخ حەمەد خانم لەوانەیە کە تۆ پێی بڵێی: گومەخۆ. لازمە پێی بڵێی گو بخۆ، کورە شێخ حەمەد ئەوا من لەجیاتی سلێمان پەشیمان بوومەوە هەند گو بخۆ، هەند گو بخۆ. هەتا دەڕشێیەوە.

دە سلێمان تۆش ئیزنی بدە، سلێمانیش وتی: بابە ئەوا منیش ئیزنمدا با گو بخوا.

من بەهەڵە چووم کە وتم: گو مەخۆ، نەمزانی شێخ حەمەد خانم بە نەخواردنی گو تووڕە دەبێ، دەبا بخوا..

ڕوویان لە مەجلیسەکە کردو وتیان: ئێوە چی دەڵێن؟ ئەوانیش وتیان: دەبا بخوا. جا کاک نوری وتی: شێخ حەمەد خانم دڵت چاکبۆوە. ئەوا ئیزنماندای بۆ گو خواردن. ئەویش سەری لەبەرناو وتی: بەڵێ قوربان، جا بەم حاڵە چاکبۆوەو هاموشۆی دیوەخانی دەکرد.

دوو مرواریيە شیعر بۆ شەکرە ژنێک

زیاد نادر عاڵلایی

هیچ نامکوژێ،
عەشقت نەبێ،
بیرت نەچێ،
بۆکوێ بڕۆی،
شنەی هەناسەم وەکو سێبەر
لەگەڵتایە.
بێ چاوی تۆ، چاوی شیعرێکم
هەڵنایە.
بیرت نەچێ،
بۆکوێ بڕۆی،
شاعیرێ هەر خۆشتی دەوێ و
بۆ عەشق دەمرێ و دەژی.

گەڵا گەڵا هەڵوەرێی
لەپایزی تەمەنی مندا،
هەر جوانترین گوڵی کەژی!!
*** تۆ لەبەفر.
یا بەفر لەتۆ نەرمترە.
دڵت لەئاگر،
یا ئاگر لەتۆ گەرمترە.
لەتۆو بەفرو ئاگر ناگەم!!
لێ هەرسێکتانم خۆشدەوێ.
شاعیر حەزدەکا لەیەک کات،
لەسەر بەفر.
لەنێو ئاگر.
لەباوەشی ژندا ئاسوودە بسرەوێ.

گوڵە زێڕ

محەمەد داریاس

ڕۆژی شەممە
بە ئەستێرە وشەی شیعرەکانم
ئاسمانت بۆ دەڕازێنمەوە
پاشان دەیکەم بە شاشەیەک
جوانی تۆی تێدا دەنوێنم
لە یەکشەممە
سەرتاپای زەویت بۆ دەکەمە
نێرگزەجاڕ
پەرژینەکەشی
پرچی جوان و پەخشانی تۆی
تیا دەڕوێنم
لە دووشەممە
تاوێ ڕێژنە بارانێکی گوڵەزێڕت
بەسەردا دەبارێنم
لە سێشەممە
هەر لەپێناو چاوی تۆ
بە شیعرێکم مافی زەوتکراوی
ژنانی دنیات بۆ دەسێنم
لە چوارشەممە
بەدەستی خۆم
پرچی هەموو درەختەکانی
جیهانت
یەکە یەکە بۆ دادێنم
پێنج شەممە
چاوەڕێ بە
دەست بەسینگەوە
دێم بۆ خزمەتت
لە هەینیدا
نەک هەر خزمەتت
بڕوا بکە
خۆمت لەبەر دەمرێنم.

چەند پەنجەرەیەکی کراوە ...لە ماڵی حکومەتی خەیاڵی من!!

فاتح بێ لان تاڵەبانی

–١–
لە حکومەتی خەیاڵی من
بەرامبەر بە بەرپرسیاری و
ئەرک و ماف و خزمەت کردن
هەموو کەسێکی ئاسایی
وەک سەرۆکی وڵات و
وەک سەرۆکی پەرلەمان و
وەک سەرۆکی حکومەت و
وەک وەزیرو
وەک پەرلەمانتار و
وەکو هەر کەسێکی تری
ناو چوار چێوەی دەسەڵاتە..!!
–٢–
لە حکومەتی خەیاڵی من
کورسییەکان
دەچنە هەموو ماڵێکەوە ..!!
–٣–
لە حکومەتی خەیاڵی من
ئاڵایەکی خۆشەویستی هەڵکراوە
لە گشت ڕەنگێ
پڕاو پڕ لە ئەستێرەی ماچ..!!
–٤–
لە حکومەتی خەیاڵی من
بۆ گەیشتنە هەر ئامانجێک
هەموو تواناکان، بیری و جەستەیی
پێکەوە ئاراستە دەکرێن..!!
–٥–
لە حکومەتی خەیاڵی من
لە جیاتی سەربازو پۆلیس و
ئاسایش و ئەوانی تر
لە هەموو شوێنێ
چەتری مۆسیقای سپی
هەڵدراوە..!!
–٦–
لە حکومەتی خەیاڵی من
هەموو شەقامەکانی ژیان
وەکو یەکن..!!
–٧–
لە حکومەتی خەیاڵی من
هەموو شتێ
بۆنی سێبەری ژنی لێ دێ..!!
–٨–
لە حکومەتی خەیاڵی من
تەنیا پەیڕەوی سیاسەتی
جوانکاری دەکرێ..!!
–٩–
لە حکومەتی خەیاڵی من
لە هەموو ماڵ و فەرمانگەو شەقام
و کۆڵانی
چی گوندو شار هەیە
تابلۆیەک هەڵواسراوە
کەتیایدا هەموو دڵەکان
باوەشیان کردووە بەیەکدا و
یەکتری گوڵباران دەکەن..!!
–١٠–
لە حکومەتی خەیاڵی من
هەموو کەسێک
ئەرشیفێکی هەیە
لە پاکی و سپێتی و ڕووناکی..!!
–١١–
لە حکومەتی خەیاڵی من
بیست و چوار سەعات
هەوری سۆزو لەیەک گەیشتن و
بە خشندەیی
بە ئاسمانی ژیانەوەیە..!!
–١٢–
لە حکومەتی خەیاڵی من
حزب گەلی
فرە ڕەهەندی بۆچوون و
فرە ئایدۆلۆژیا
وەکو گوڵی ڕەنگاو ڕەنگی
ناو یەک گوڵدا
پێکەوە جوانی دەبەخشن..!!
–١٣–
لە حکومەتی خەیاڵی من
هەندێ بە زمانی باران و
هەندێ بە زمانی گوڵ و
هەندێ بە زمانی پەلکە گیا
دەدوێن و
دەنووسن و
دەخوێننەوە..!!
–١٤–
لە حکومەتی خەیاڵی من
گیرفانی کەس
لە هی کەس گەورەتر نییە ..!!
–١٥–
لە حکومەتی خەیاڵی من
هەتاوەکو دارو بەردیش
لە ژێر کۆنترۆڵی یاسایە ..!!
–١٦–
لە حکومەتی خەیاڵی من
دزێک
گەندەڵکارێک
خیانەتکارێک
تیرۆرستێک
ویژدان فرۆشێک
بۆ نموونەش بە هیچ جۆرێ
نادۆزیەوە ..!!
–١٧–
لە حکومەتی خەیاڵی من
هەر قەڵەمەو ئازادە لەوەی چۆن
چۆنی
مەوداکانی ژیان دەنووسێ..!!
–١٨–
لە حکومەتی خەیاڵی من
لە کاتی هەڵبژاردنەکان
نەک هەر هەموو هاووڵاتیان
هەتا وەکو ئاژەڵان و باڵداران و
هەرچی هەیە
پۆل پۆل دێن
لە سندوقەکان دەنگ دەدەن
کەر لە پێش هەموویانەوە ..!!
–١٩–
لە حکومەتی خەیاڵی من
مافی قۆرخ کردنی دەسەڵات و
قۆرخ کردنی بازاڕو
هیچ جۆرە قۆرخ کردنێ
ڕێگە نەدراوە ..!!

تابلۆکانی جوان یاسین لە خانەی کوردستانی پێشانگای نێودەوڵەتی کتێبی فرانکفۆرت

ئا: رەوەند

جوان یاسین وەک یەکەم ئافرەتی هونەرمەندی شێوەکاری کورد بە تابلۆکانی بەشداربوو لە چالاکییە هونەرییەکانی خانەی کتێبی کوردی پێشانگای کتێبی نێودەوڵەتی فرانکفورت لە ئەڵمانیا. خاتوو (جوان یاسین) بە چوار تابلۆی زەیتی هاوبەشی کردبوو. شێوەی هەڵبژاردنی ڕەنگ و گونجاندنی ئەو ڕەنگانە لەگەڵ یەکتری جێگەی سەرنجدانی میوانان بوو.

جگە لەمانە بەکارێکی سەرنج ڕاکێشی تر بەشداری کردبوو، ئەویش وێنە کێشان بوو لەسەر بەرد. ئەگەرچی ئەم هونەرە لە ئەورووپاو زۆربەی وڵاتانی دونیا زۆر باوە، بەڵام لە کوردستاندا هێندە بایەخی پێ نەدراوەو فەرامۆشکراوە.

جوان یاسین دەربارەی بەشداری کردنی لەم پێشانگایەدا، دەڵێ: (بەشداری کردنی من لە شوێنێکی وەهادا دەبێتە هاندەرێکی گەورەتر بۆ من، کە بتوانم نەک هەر بەردەوامی بە کارە هونەرییەکانم بدەم، بەڵکو کاری جوانترو پڕ بایەختر بۆ گەلەکەم بەرهەم بهێنم).

شایانی باسە، جوان یاسین لە ساڵی ١٩٧٢ لە شاری سلێمانی لە دایک بووە، لە ساڵی ١٩٩٣ بەشی شێوەکاری لە پەیمانگای هونەرە جوانەکانی سلێمانی تەواو کردوە، لە چوار پێشانگای هابەش لەگەڵ هونەرمەندانی شێوەکاری دیکەدا بەشداری کردووە.

هێژای گوتنییە لەلایەن زۆربەی میوانان دەستخۆشی لێکرا.

لە بەرلینەوە بۆ ئەمستردام ... هەموو شتە جوانەکان پێشوازیت لێدەکەن

نازم دڵبەند - هۆڵەندا

بۆچی وڵاتەکەم پیس دەکەی

ڕۆژێکی مەیلەو گەرمی ئەم ڕۆژە لە فرۆکەخانەی سلێمانی لەدووتۆی وەفدێکی وەزارەتی ڕۆشنبیری لەگەڵ برادەرانی ڕۆژنامەنووس و هونەرمەند بەرەو بەرلین بەرێکەوتین بۆ بەشداریکردن لە سیمیناری "ڕۆژنامەنووسیی لە غوربەت"، کە وەزارەتی ڕۆشنبیری بەهاریکاری دەزگای "هاڤیبوون بۆ لێکۆڵینەوە" لە بەرلین سازیدابوو، بەپێی ئەو بلیتەی کە کۆمپانیاکەی (هەولێر) بۆی بڕین دەبوایە سەعات ١١ی نیوەڕۆ فڕۆکەکەمان بفریبایە و لەکاتی خۆیدا لە فڕۆکەخانەی بەرلین بهاتابایە خوارەوە، بەڵام لە دەقیقەی یەکەمی سەفەرەکەمان دوو سەعات و بیست دەقیقە بەسەر ئەم کاتە تێپەڕی ئینجا ئێمە بەرێکەوتین.. کە فڕۆکەش هەڵسا هەندێ لەو برادەرانەی کە یەکەمجار بوو سەفەریان دەکرد بە ڕووخسار و دەمووچاویانەوە دیاربوو کە ترس هەراسانی کردبوون بۆیە ڕۆژێ بەر لە هاتنەوەمان هونەرمەند عەلی ئەحمەد ئەو دۆستە ئازیزانەی (دیسلدرۆف)ی تەنگاو کردبوو کە دەبێ هیلاو بیلا حەبی زەختی ناو تەیارەی بۆ پەیدا بکەن... ئەوانیش لەرێگای (هانی هانی) ئێمەوە دەیانگوت:

(وەڵڵاهی مام عەلی هەموو حبوبێک هەیە تەنها حەبی زەختی ناو تەیارەی نییە...).

ئێمە لە سلێمانی کە سواری فرۆکە بووین هەموومان کراسی هاوینە و قۆڵ کورتمان لەبەردابوو کە لە بەرلینیش هاتینە خوارەوە گورژمی ئەپارتمانەکەی هاوارت لێبکات و پێت بڵێ (بۆچی وڵاتەکەم پیس دەکەی).. ئەمەش نیشانەی ئینتمایە بۆ خاکەکەی، دیارە ئەمەش یەکێکە لە موقەدەساتی مرۆڤ بەرامبەر بە وڵاتەکەی.

لەم قاوەخانەیە توڕەنابی و گەرمترین ماچ دەبینی

هەموو شوێنەکان هێمن. نامۆ لە دەگرێ بەبێ ئەوەی تۆزقاڵێک خەڵکی ئەوێ بێزار بکات.. لە سووچێکی دیکەوە دایک و باوکێک و دوو منداڵی ژیکەلەی چاوشینی جوان یان ڕەشپێستی خوێن شیرین لە دەوری (پیتزا) کۆبوونەتەوە و ژەمی نیوەڕۆیان هێناوەتە ئەوێ.. لەولاتریشەوە چەند مێزێک جیاکراوەتەوە و هەریەکەی چەپکە

بەردەمی کەنیسەی کۆڵن - ئەڵمانیا ٢٠٠٨/١٠/٢٤

کوردە بە تەمەنەکان بە پەرۆشی نیشتمانن، بەڵام ناکرێ، چونکە لەنێوان دوو غوربەتدا دەژین

سەرما شالاوی بۆ هێناین و بەندە یەکێ بوو لەوانەی ئەم شالاوە حەوت ڕۆژ نەخۆشی خست..

سەعاتی یەکەم بەلای هەندێکمانەوە لەم وڵاتەدا نامۆ بوو لە جوانی و سیستەمی ڕێکخستن و چۆنیەتی بەڕێوەچوونی ژیانی ڕۆژانەی کەسەکان لە هەمووشی گرنگتر (کەس بەلای کەسەوە ناچێ و حەقی بەسەر ئەویتریانەوە نییە)..

مەخلوقاتێک هەموویان ژیانی خۆیان خۆشدەوێ و هەموویان وڵاتەکەیان خۆشدەوێ.. پیرەژنێکی تەمەن (٩٠) ساڵی ئەگەر بەفرێدانی کاغەزێک بۆ سەر شەقامەکە بزانێ ئامادەیە لەسەر بالکۆنی جەنجاڵیەت.. کە لە قاوەخانەیەک بۆ حەسانەوە قاوەیەک دەخۆیەوە کۆمەڵێ شتی جوان دەبینی.. کچێک و کوڕێک زۆر بە بێدەنگی عەشقی خۆیان دەگۆڕنەوە و ناوە ناوە یەکتر لەباوەش دەگرن و گەرمترین ماچ پێشکەشی لێوی یەکتر دەکەن.. لەملاوە پیرەژنێکی تەمەن (٨٠) ساڵی ڕۆژنامەیەکی لەدەستەو دەیخوێنێتەوە و نایەڵێ دەنگی هەڵدانەوەی لاپەڕەکانیش بێت.. لەناکاو کابرایەکی هیپی بەم سیماو جلوبەرگە پیسەیەوە دەچێتە لای کچە (بارمانەکە) و بە ئەدەبەوە دوو (یۆرۆ) دەدات و یەک شووشە (بیرە) وەردەگرێ و ڕێگای دەرەوە گوڵێکی جوان و تایبەتمەندی لەسەر دانراوە و کەسیشی لەسەر دانەنیشتووە و ئەوروپا نشینەکان دەزانن ئەمە مەراسیمێکی تایبەتە، بەڵام ئێمەی (تۆریست) ڕەنگە نەیزانین کە دەپرسی ئەوانە بۆچی خاڵین و کەس بەلایاندا تێناپەڕێ کچە قەشەنگە گارسۆنەکە هەر زوو دەزانێ تۆ خەڵکی ئەم وڵاتە نیت و پێتدەڵێ (ئەمڕۆ جەژنی لەدایکبوونی فڵان منداڵە و لەگەڵ هاوڕێ منداڵەکانی دیکەی پاش تاوێکی دیکە دێنە ئێرە و ئاهەنگی جەژنی لەدایکبوون سازدەدەن).. چەند دیمەنێکی ناسک و جوانە.. گۆڵەکان چەند بەنازەوە پێشوازیان لە منداڵەکان دەکرد.

لە هەمووشی دڵنەوایی تر هەرچەندە تۆ لەناخی خۆتەوە توڕەو توندڕەو و نەخۆش بیت کە دەچیتە شوێنێکی لەم چەشنانە زۆر بە زوویی هەموو کۆئەندامەکانی لەشت دەحەسێتەوەو بەزوویی جۆرێک لە گۆڕان لەهەموو بیرکردنەوەکانتدا دروستدەبێ.

زۆر بە زوویی هەموو دەوروبەرت خۆشدەوێ، چونکە هەستدەکەی لەم دەڤەرە کەس نییە ئازارت بدات و کەس ئازادیت لێ زەوت ناکات و کەس سانسۆر ناخاتە سەر تێڕوانینەکانت و هەموو ئەو مەرامانەی هەتە بە ئاسانی بۆت دێتە دی و لەگەڵ هەر کەسێکیش ڕەفتار دەکەی هەموو وەڵامدانەوەکانیان لەسەرەتاوە بە دەسکە زەردەخەنەیەکە، کەواتە تۆ بۆچی تووڕە دەبیت...!!!

شاکر ڕۆژبەیانی و عەلی ئەحمەد و نووسەر

تەنها سەفەر تەمەن درێژ دەکات

شاری یاری لە سەنتەری شار

ئەم ئێوارەیەی لە ئەمستردام لە چاوەڕوانی هەردوو هاوڕێی زۆر ئازیزم (کوردستان) خان و (کوردۆ)ی هاوسەری بووم کە لە شارێکی نزیکی ئەوێ بە تایبەت بۆ سەردانی من دەهاتنە ئەوێ دیارە ئەوەش گەورەییە لەوانەوە بۆمن.. بەم نیازەشەوە هاتبوون کە لەماڵەکەی خۆیانەوە ببمە میوانیان، بەڵام دیارە من لەبەر هاوسەفەرەکانم نەمتوانی.. هەردووکیان گوتیان:

(لەلای خۆمان شاری یاری هەمیشە دەبێ لە دووری سەنتەری شاربێت و هەمیشە دەبێ جۆرێک لە قەرەباڵغی پێوەدیاربێ و جۆرێک لە جەنجاڵیەتی بەخۆوە گرتبێ فەرموو با بچینە شاری یاری کە چەند مەترێک لەم ئوتێلەی تۆوە دوورە کە ئێرەش سەنتەری شارە...)..

پیادەڕۆییمان کرد بە حەق هەرچەند مەترێک دەبوو سەراسۆی ئامێرەکانی ئەم یارییانە خۆیان وەدەرخست کە لێشی نزیکبووینەوە بەراستی وڵاتێکی ڕەنگاورەنگی منداڵان و گەوران بوو و ئەوەندە بەهێمنییەوە خەڵکەکە تێکەڵی یارییەکان دەبوو هەر واتدەزانی کە ئەوێ شاری یاری نییە، بەڵکو شوێنێکی ئاسایی ئەم شارەیە.. لەپاڵ ئەمەشدا کافتریا و مەیخانە و قاوەخانەکانیش ببوونە شورەی ئەم شوێنە کە لە پانۆڕامایەکی هێندە قەشەنگ دەچوو کە هەر دەتویست سەیری بکەی و سەرمەستە کچ و کوڕەکانیش لەملاوە بەتریقەی پێکەنینەوە دەیانڕوانیە ئەو ئامێرە یارییە ترسناکەی کە کۆمەڵێ خەڵکی لەخۆگرتبوو. لەکات و ساتی خۆی کاری دەکرد و دەوەستاو گروپێک سوار دەبوون و گروپێکی دیکە دوارۆژ و بەرژەوەندییەکانی مرۆڤی وڵاتەکەی خۆیان دەکەن.

تەنها کەنیسەی (کۆڵن) لە جەنگی جیهانی گوللەیەکی پێنەکەوت

هەموو ئەوانەی لەبەردەمی کەنیسەی (کۆڵن) لە ئەڵمانیا دەوەستن مەحاڵە بۆ ساتە وەختێک سەرسوڕمان نەیانگرێ. لە چۆنیەتی دروستکردنی ئەم بینایە لەبەر لە (٥٠٠ ساڵ). بەو دەست و پەنجە ڕەنگینانەی کە نەخشەسازی ئەم هەموو دیوارانەیان کردووە.. لە چۆنیەتی سەرکەوتنیان بۆ لوتکەی ئەم کەنیسەیە و دانانی خشتی کۆتایی... لە بەرزکردنەوەی دیواربەندی ئەو هەموو پانتاییە و سەرگرتنی ئەم هەموو پانتاییە.. کە دەچیتە ژوورەوەش وڵاتێکی دیکەی سەرسوڕهێنەر.. ئەم هەموو نیگارە جوان و دەستکرد و پەیکەرانەی کە لەوێ دانراون. مەحاڵە لە سەردەمی ئەمڕۆی تەکنەلۆژیای دونیا بەراوردی هیچ باڵەخانەیەک لەگەڵ بینایەی کەنیسەی (کۆڵن) بکرێ کە پێنجەمینی هەموو دونیایە.. شۆپ و سیمینار و دانووستانی بۆ سازدەدەن. لەگەڵ ئەوانەی پسپۆڕ و تایبەتمەندن لەم بوارەوە بە تایبەت لەگەڵ ئەو کەسانەی کە نامەی دکتۆراکانیان لەسەر ئەم کەنیسەیەیە و ئەو ئەندازیارە نەخشەسازانەی کە لە دونیا دانپیانراون.. لەبیریشت نەچێ لە شەڕەکانی جیهانی یەکەم و دووەم هەموو ئەڵمانیا خاپوور بوو، تەنها ئەم کەنیسەیە گوللەیەکی پێنەکەوت...).

هەندێجار دەرگام لە قودسیەتی (سێکس) نەکردۆتەوە

کە دوا پەیژەی فڕۆکەکە لە فڕۆکەخانە دەبڕی و دەچیتە ناو ساڵۆنی پێشوازی هەموو بیرکردنەوە خەفەکراوەکانی دەروونت دەکرێتەوە و فەزایەکت بۆ دەخولقێ ئەوەی دوێنێ لە شەوێکدا هەزار و یەک خەونت پێوە دەدیت ئەمڕۆ زۆر واقیعیانە دەیبینی و لە ساتێکی زۆر کورتدا زۆر بە ئاسانی دەکەوێتەوە لەسەرووی هەمووشیانەوە ماچ و جەستەی ڕووت و سێکس) بەگشتی و ئەنجامەکەشی وا دەکەوێتەوە کە هەموو ئەم (کەبتە) نهێنییانە ئەم دەردە کوشندەیە نییە مرۆڤەکانی وڵاتانی دیکە پێوەی گرفتارن.. هەندێکی دیکە هەڵکشێ و بچۆرە سەر شەقامە سەرەکییەکان یان لە سوپەر مارکێت و لەناو (مەسعەد) و لەکاتی ڕێکردنی میترۆ هەر کوڕ و کچە لە باوەشی یەکترین و تێر تێر یەکتر ماچدەکەن و یەکتر هەڵدەلوشن و لەوێشەوە کەسی نییە سەیریان بکات جگە لە ئێمەمانان نەبێت، چونکە تا دەمرین ئەم غەریزەیە لە بەدەنی ئێمە کۆتایی نایە. لێرەوە ئەوە لەلات دەچەسپێ کە لە هەموو وڵاتانی ئەوروپا ئەبەد کێشەی عەشق و سێکس نییە...).

لەیەکێ لەو گەنجانەم پرسی کە ماوەی دووساڵە لەو وڵاتە دەژی کە سەرەتاکانی و ئێستا چۆن دەبینی؟ لە وەڵامدا پێیگوتم: لێرەوە فێری ئەوەبووم کە ژیان

خانەی بەدرخان لە پێشانگای نێودەوڵەتی کتێبی فرانکفۆرت ٢٠٠٨/١٠/١٧

نووسەر لەگەڵ کاکە حەمەی حاجی مەحمود لە فڕۆکەخانەی دۆسڵدرۆڤ ٢٠٠٨/١٠/٢٦

دەهاتنە خوارەوە.. ڕووناکیەکانیشی بەسەر ئەم شوێنانەی (ئەمستردام) دەبەخشییەوە کە بریتی بوو لە چەند مەترێکی چوارگۆشەیی.

لە میوانەکانی خۆم پرسی ئەم شاری یارییە بە بەردەوامی لێرەیە لە وەڵامدا گوتیان: (نەخێر ئەمانە هەمووی ئۆتۆمبێلی سەفەرین تەنها لە ڕۆژانی پشوو دێنە ئێرەو کە پشوو تەواو دەبێ ئێرە دەبێتە شتێکی دیکە).

لێرەوە گەورەیی پلانی ئەم وڵاتەم بۆ دەرکەوت کە چەند بە عەقڵیەتێکی مۆدێرن و دووربینانە سەیری

لە یەکێ لەو هاوڕێیانەی خۆم کە ساڵانێکی زۆرە لەوێ دەژی، پرسیم: (دوای ئەو هەموو ساڵە چۆن ئەم کەنیسەیە وەکو خۆی ماوەتەوە...؟). لە وەڵامدا پێی گوتم:

ئەو کەنیسەی (٥٠٠)ساڵ بەر لە ئەمڕۆ بنیاتنراوە دەبێ چ دەستێکی ڕەنگین کاری تێدا کردبێت

ئەم کەنیسەیە بەدرێژایی ئەو تەمەنەی خۆی نۆژەنکراوەتەوە، بەڵام بەبێ ئەوەی ئەم شوێنەی نۆژەندەکرێتەوە تۆزقاڵێک لە سیما ڕەسەنەکەی خۆی لابدا. ئەمەش هەروا بە سووک و ئاسانی نابێت، هەر کە ویستیان شوێنێکی ئەم کەنیسەیە نۆژەن بکەنەوە هەموو ئەرشیفی دەردێنن و ژمارەیەک وۆرک

هەر بۆ سێکس نەخولقاوە. کە ئێمەمانان دێینە ئێرە بەزوویی لەم قۆناغە دەبینەوە، ڕاستەوخۆ هەموو ڕامانەکانمان دەگۆڕێ بەرەو بیرکردنەوە لەدوارۆژی بوونی خۆت لە غوربەتدا و چۆنیەتی بنیاتنانی ژیانێکی تازەی خۆت کە لەگەڵ نەریتی دەوروبەر بگونجێ، بڕواشت بێت زۆرجاران دەرگای شوقەکەم لە

هونەرمەندی پەیکەر تاش عەبدوڵلا برادەری

مامۆستای هونەرمەندی پەیکەرتاش عەبدوڵلای برادەری بە کۆمەڵێک پەیکەری نایاب بەشداری لە پێشانگاکەدا کرد. پەیکەرەکانی بریتی بوون لە پەیکەری ئەحمەدی خانی، سوار ئەسپ، کێشەی مرۆڤ لەگەڵ ئاژەڵ، پەیکەری دایک.شایانی باسە مامۆستای هونەرمەند ساڵانێکی زۆرە خەریکی کاری پەیکەرتاشیەو لەم بوارەدا کاری زۆری ئەنجام داوە و لە ئێران و کوردستانی رۆژهەڵاتدا کارەکانی ناسراون. هونەرمەند دەڵێ من لە هیچ قوتابخانەیەکی هونەری نەمخوێندووە ، هەر خۆم لە منداڵیەوە خولیای سازدانی کاری بەرجەستەییم هەبووە ، لەسەردەمی منداڵیمدا پەیکەرم لە قوڕ دروست دەکرد، پاشان کە گەورە بووم لە بۆرەک و گەچ دروستم دەکردن، من بۆ بژێوی ژیان کارم کروە بەڵام هەستم دەکرد کارەکانم بوونەتە جێگەی سەرنجی خەڵکی، بۆ ئەم مەبەستە چەندین کاری هونیم ئەنجام دا کە گەورەترینیان پەیکەری هەڵۆ بوو لەشاری سەقز کە بۆ ساڵانێکی دوورو درێژ ئەم پەیکەرە لە ناوەراستی شاری سەقز دانرابوو ، تەنانەت پاش لابردنی پەیکەرەکە ناوی ئەو مەیدانە هەر بە مەیدانی هەڵۆ مایەوە. مامۆستا عەبدوڵلای برادەری (لە دایک بووی ١٩٣٧ لەشاری سەقز) دەڵێ:

من خەو بەوەو دەبینم رۆژێک تەواوی کوردستان ئازاد بێت و بتوانم لە هەر شارێکی وڵاتەکەم پەیکەرێک دابنێم

مەلا نایف رەفزی کرد بیرەمان بداتێ، بای ٨٠ یۆرۆ کەبابی سەفینی دەرخوارد داین

قودسیەتی (سێکس) نەکردۆتەوە، چونکە رەنگە ئەو ساتەوەخت بیرکردنەوەکانی من ئەجێندایەکی گرنگتری لەمێشکدا بووبێ.. ئەوەشیان قۆناغێکی کورتە و گەنجی کوردیش حەقی خۆیەتی لەم دوورەوە خەونی پێوە ببینێ، بەڵام کە واقیعەکان دەبینێ بە کێشەیەکی زۆر مامناوەندی سەیری دەکات.. کەواتە هەموو شتێک لەکات و سەردەمی خۆی خۆشە بە سێکسیشەوە.

یەکشەممە و شەوی سەما

ئەمشەوە بە بازارێکی تایبەتی شاری (دیسلدرۆڤ) رابردین.. ئەمشەوە شەوی حەسانەوەی خەڵکە. گەورەیی لەوەدایە ئەوکاتەش بەکاتی زێرین ناودەبەن، بۆیە لەم شەوەدا بەدەیان کوڕ و کچی ئەمشارە دەرژێنە ناو شەقامەکانی ئەم بازارە و بەدەم هەڵدانی پێکی سەرمەستی و ماچی گەرم و گوڕی نێوانیان دونیایەکی رۆمانسیانەی ئەوتۆ لەنێوانیان لەدایکدەبێ قەت و قەت لێکترازانی نییە...

ئەمشەوە کچان و کوڕانی کوردیش لەم گوڵشەنە بێ کێشەیە پڕ لە هەستی تامەزرۆییەوە تێکەڵی جەستەی یەکتردەبن.. هەر بۆ گاڵتەش یەکێ لەو دۆستانەی خۆمان کە هاوشانی سەفەرەکەمان بوو، گوتی: (دەباشە کورد لێرەش جۆرە فیدڕالیەتێکی بەدەست هێناوە). من ئەمشەوە بەناو ناخی هەموو ئەوانەدا شۆڕ بوومەوە و لەوە گەیشتم زۆر دروستە هیچ کەسێکی ئەم وڵاتانە کێشەی رۆژانەی لێبەدیناکرێ بۆیە دیسانەوە وەکو فزوڵیەتێکی رۆژنامەنووسی لەیەکێ لەو برادەرانەی ئەوێم پرسی: ئەرێ خەڵکی ئێرە کێشەی خێزانداریان دەبێت؟..

لە وەڵامێکی زۆر کورتدا و بە پێکەنینەوە گوتی: (کێشەی ئەوان وەک هی لای خۆمان نییە پیاو ژنی لەسەر بکوژرێ...)

ئێمەش هاوتای ئەوان ئەمشەوی بەشداری خۆشییەکانی ئەوانمان کرد و بۆ خۆشەویستی و پاکی ئەوان پێکمان هەڵدەدا تەنها هونەرمەند عەلی ئەحمەد نەبێ هەمیشە دەیگوت: کۆلایەک بۆمن بێنن.. ئەمەشیان سرێکە وا لەدڵما بێژم ئێسقان ئەسوتێ)...!!

رێزی مرۆڤەکان لای شوفێرەکانیشە

هەموو عەقڵیەتەکان ئەوە دەزانن کە ئەو چەند هێڵە سپیەی لە شەقامەکان راکێشراوە بۆ پەڕینەوەی خەڵکە و هەر ساتێ کاتی پەڕینەوەی هات دەبێ ئەو ئۆتۆمبێلانەی لە دوورەوە دێن هێور ببنەوە تاکو خەڵکەکە بە ئاسانی بپەڕنەوە. لەوێ شوفێرەکان زۆر رێزی مرۆڤەکانیان دەگرت و هەر زوو ئەگەر ئەم دیاردەیان بەدیبکردایە ئامادەباشی خۆیان دەردەبڕی و تا ئەوکاتەی کەسەکە دەگەیشتە سەر شۆستەکە مەحاڵبوو ئۆتۆمبێلەکەی لێ بخوڕیبایە...

هەموو جارێ بە هاورێکانم دەگوت: (دەبینی هەتا شوفێریش لێرە رێز لە مرۆڤەکان دەگرن)، لە سەفەر گەڕاینەوە نیوەڕۆیەک من و هاوڕێی نووسەرم (شێرزاد هەینی) بە شەقامەکەی ژێر قەڵا گوزەرمان دەکرد ویستمان بەسەر هێڵە سپییەکە بپەڕینەوە، چونکە بەحەقی خۆمانمان دەزانی، بەڵام ئۆتۆمبێلێکی بەرازیلی بەهەموو خێراییەوە بەرەو رووومان هات و ناچاری کردین کە پاشەکشە لە پەڕینەوەکەمان بکەین. لەهەمووی سەیرتر ئەم ئۆتۆمبێلە بەرازیلیە رەقەمێکی نەینەوای زۆر کۆنی لەسەربوو کە ناچێتە عەقڵەوە نە سەنەوی هەبێ و نە خاوەنیشی لەژیاندا لەو هەموو تەقینەوەی شاری موسڵ مابێ.. سەیرتریش ئەو شوفێرەی ئۆتۆمبێلەکەی لێدەخوڕی و پێشێلی یاسای هاتووچۆی دەکرد خۆی پۆلیسی هاتووچۆ بوو و بەجلوبەرگی پۆلیسی هاتووچۆشەوە ئەم پێشێلکارییەی دەکرد. سەیرتریش لەمە کاکی پۆلیسی شوفێری هاتووچۆ مۆبایلەکەی لەبن گوێی بوو و قایشی لێخوڕینیشی نەبەستبوو کە ئەمەیان بە تەواوی پێچەوانەی یاسای هاتووچۆیە و رەنگە ئەگەر کەسێکی دیکە ئەم هەموو موخالەفاتەی هەبوایە ئەم برادەرە پۆلیسە هەزارویەک سەریەشەی بۆ دروستدەکرد.

بۆ (٥٠) سەنت گۆرانی دەگوت

ئەوەی زیاتر سەرنجی منی راکێشا ئەو گۆرانیبێژە رەش پێستە بوو کە بەرامبەر کەنیسەی کۆلن خۆی و گیتارەکەی بە تەواوی لەنێو گۆرانیەکاندا توابوونەوە و هەرچەندە من لەزمانی ئەو هونەرمەندە نەدەگەیشتم، بەڵام هەستمکرد ئەویش جۆرێک لە خەمەکانی خۆی هەڵدەرێژێ لەسەرووی خەمەکانیشی دابینکردنی چەند سەنتێکە تەنها بۆ تێربوونی شەوانەی خۆی، بۆیە خەڵکانێک هەبوون بە حوزنەوە گوێیان بۆ گۆرانییەکان شلدەکرد و لەگەڵ رۆیشتنیشیان (٥٠) سەنتیان بۆ دەخستە ناو بەرگی گیتارەکەیان.. لێرەوە مەزلومیەتی هونەرمەندم هاتە بیر کە جگە لە دەنگ و ئالەت و نمایشەکانی هیچی تر سەرمایەی نییە و ئەوەندە بیریش لەوە ناکاتەوە کە بە هونەرەکەی ببێتە (ملیۆنێرێک) هەموو دونیا بە پارەکەی داگیر بکات.. بە تایبەت لەلای ئێمەی کورد کە هەموو ئاواتەکانی ئەوەیە تەنها بە گوزەرانێک بژی دوور لە برسێتی.. کە ئەم گۆرانیبێژە رەش پێستەم بینی و بەم شێوازە بەڕێوەدەچێ راستەوخۆ هونەرمەندی گەورەی کۆچکردوو

لایەنێک لە سیمینارەکە

(قادر دیلان)م بیرکەوتەوە کە لە سەردەمی ساڵانی شەستەکانەوە وڵاتی غەریب و غوربەتی هەڵبژارد و لە (پراگ) گیرسایەوە دەبێ بە چ کوڵەمەرگی و دەردەسەریەک ئەم ژیانەی گوزەراندبێ، تۆ بڵێی ئەویش رۆژێ لە رۆژان نەکەوتبێتە هەمان رەفتاری ئەم گۆرانیبێژە پێسترەشەی کە لە بەردەم کەنیسەی کۆلن تەنها بۆ (٥٠) سەنت گۆرانی گوتبێ..؟

ئەڵمانەکان عەشقی کتێبن

کە دەچیتە ناو هەر میترۆیەک خەڵکی ئەم ئەڵمانە یەکسەر ژانتاکەی دەکاتەوە و کتێبێک دەردێنێ و خەریکی خوێندنەوەی دەبێت کە ئەمە بەڵای خەڵکی رووناکبیر گەورەترین تەوژمی شارستانیەتە.. لە باخچەکان و لە شوێنە هێمنەکان هەمان دیاردە دەبینی.. لە سەنتەرە گەورەکاندا گەورەترین پانتایی بۆ کردنەوەی کتێبخانە تەرخانکراوە و بە بەردەوامی خەڵک دەوری کتێبی داوە و دەیکڕێ و بەدوای چاپکراوی نوێدا دەگەڕێ...

لەهەمووشی دیارتر هاتنی

نووسەرو د. ئەحمەد بەرواری و جەلال بەیار

ئەم هەموو ئاپۆرە کەسەبوو بۆ پێشانگای دەولی کتێب لە فرانکفۆرت کە تەنها پلیتی چوونە ژوورەوەی بە (٣٠) یۆرۆ بوو. ئینجا بەسەرکردنەوەی ئەو هەموو بەشە بەشداربووانەی ئەم وڵاتانە بە کوردستانیشەوە.. وەکو گوتم من زمانی ئەڵمانی نازانم، بەڵام لەکاتی سەردانیکردنم بۆ بەشی کۆماری میسر دیاربوو چەند نووسەرێکی ئەڵمان لەسەر مێزێک لەگەڵ بەڕێوەبەرانی ئەم بەشە مشتومڕیان لەسەر کتێبەکانی محەمەد حەسەنەین هەیکەل بوو، چونکە کتێبەکانی ئەو لەدەستی نووسەرە ئەڵمانەکان بوو. سەرنجێکی رۆژنامەنووسیم دایە و لەدواییشدا بە عەرەبی لەم کچەم پرسی کە دیاربوو بەڕێوەبەری بەشەکە بوو کە ئەم مشتومڕەی ئەوان لەسەر چی بوو.. لە وەڵامدا گوتی: (ئەوانە خانەیەکی بڵاوکردنەوەیان هەیە و داوا لەئێمە دەکەن گرێبەستیان لەگەڵدا بکەین بۆ وەرگێڕانی کتێبەکانی محەمەد حەسەنەین هەیکەل، ئێمەش پێمانگوتن دەبێ گرێبەست لەگەڵ خۆی بکەن، چونکە ئێمە ئەو حەقەمان نییە. ئەوانیش بڕیاریاندا لەو هەفتەیە سەردانی قاهیرە بکەن و لەگەڵ ئەو دابنیشن و گرێبەستی لەگەڵدا بکەن...)

لێرەوە گەورەیی نووسەرم بۆ دەرکەوت کە چەند سەنگایی خۆی هەیە، گروپێک لێرەوە دەچێتە قاهیرە بۆ گرێبەستێک لەگەڵ نووسەری گەورە (محەمەد حەسەنەین هەیکەل).. بەڵام لەبیریشتان نەچێ ئەم پیاوە ئەوەندە دەهێنێ کە ئەو هەموو رێگایەی بۆ دیدەنی ببڕن.. ئەوەیە عەشقی ئەڵمانەکان بۆ کتێب.

کوردەکان لەنێوان دوو غوربەتدا

لە هەموو سەفەرەکانمدا و بە ئەوجارەشەوە کە کوردەکانی ئەوروپا دەبینم، خوا هەڵناگرێ زۆر بە گەرمییەوە پێشوازی لە ئێمەمان دەکەن و زۆربەیان دەرگای ماڵە قشتیلانەکانیان دەخەنە سەر پشت و داوەتی کوردەواری سازدەکەن.. هەندێکیشیان لە شارەکانی دیکەوە سەردانی دەکەن هەر بۆ ئەوەی ئێمەمان ببینن و یادەوەرییەکان بۆ یەکتری بگێڕنەوە وەک ئەمجارە هاوڕێی ئازیزمان سیروان عوسمان ماوەی (٣٠٠) کیلۆمەتری بڕی هەر هەتا بە دیدەنی ئێمە شادبێت، دیارە ئەمەش لە گەورەیی خۆیەتی. هەموو ئەوانەش بە تایبەتی ئەوانەی لە تەمەن هەڵکشاون و غوربەت بە تەواوی وێرانی کردوون لەناخەوە ئارەزوو دەکەن بگەڕێنەوە نیشتمان، بەڵام کە دەرگای ئەم ئارەزووە دەکرێتەوە کۆمەڵە ئاستەنگێک دێتە پێشەوە لەسەرووشیانەوە چۆنیەتی گوزەرانیان و سەختی بەڕێوەچوونیان و سەرلەنوێ بنیاتنانەوەی ژێرخانی ژیانیان لە هەمووشی ئاستەنگتر نەگەڕانەوەی منداڵەکانیانە، ئەوەشیان زۆرجاران حەق بە ئەوان دەدات، چونکە منداڵێک لەتەمەنی (٤) ساڵیەوە لە وڵاتێکی وەکو (هۆڵەندا) بژی و دوای ١٦ ساڵ کە هەموو سیستەمەکانی ژیانی ئەوێی هەڵگرتووە چۆن دەتوانێ جارێکی دیکە لە شوێنێکی دیکە بژی کە تۆزقاڵێک لەم سیستەمە ژیانەی فێری بووە تیایدا نەبێت.. من زۆرانم لەو کەسانە دیت دواتر هەر هەموویان موعاناتی ئەو دەردەسەریەیان هەبوو ئەنجامەکەشی هەمووی بەوە کۆتایی دەهات کە کوردەکانی ئەوروپا لەنێوان دوو غوربەتدا عومر بەڕێدەکەن...

دواجار مەلا نایف بای (٨٠) یۆرۆ کەبابی بۆ کڕین

بەرلەوەی بگەڕێینەوە بەیەک دوو رۆژ، دۆستی بەڕێزمان مەلا نایف کە برادەرێکی ئیسلامییە و بەقسەی برا موسڵمانەکان ئایندارە و زۆر داوای لێکردین کە بچینە کۆڵن تا میوانداریمان بکات.. ئێمەش بۆ خۆشی و گاڵتەکردن گوتمان: مەلا نایف ئێمە دێینە لای تۆ دەبێ لە هەموو شوێنەکان میوانداریمان بکەی، دەنا لە هەولێریش برنج و بامیە و گۆشت هەیە.. هەڵبەت مەلا زۆر پێکەنی و دەیزانی نیازی ئێمە چییە.. بەڵام کە چووینە ئەوێ هەر تەنها لە کەبابخانەی سەفین کە دەکەوێتە شەقامێکی قەرەباڵغی ئەمشارە داوەتی کردین و بای ٨٠ یۆرۆ کەبابی دەرخوارددایین و کە هاتینە دەرەوەش.. دووبارە بە مەلا نایفمان گوت: وەرە با ئێمەش بە شتێکی دیکە داوەتت بکەین.. دیسان بەدەنگ پێکەنی و گوتی: (استغفرالله).

لایەنێک لە سیمینارەکە

کوردۆو کوردە خانی هاوسەری

منداڵە چاو گەشەکانی کەرکووک لە زێڕی رەش بێ بەشن !!

باوکی لێزان

لەژمارە "142"ی هەفتەنامەی "ئاوێنە"ی بەڕێز، رۆژی شەممە 2007/10/7 وتارێک بە وێنەوە، بەناونیشانی"شەش منداڵی بێ دایک و باوک"لەکەرکووک ئامادەکرابوو. هەموو خوێنەرێکی خاوەن ویژدانی هەژاند و تەزووی بەسەرتاسەری لەشی هەموو مرۆڤدۆستێک هێناو خستییە نێو دنیای بیرکردنەوە لەکەرکووکێک کە لەسەر دەریای زێڕی رەشدابێت و منداڵە چاوگەشەکانی ئەم شارە لەم مەینەتییەدا ژیان بەسەر ببەن و گوزەرانی ژیانیان لەسەر کۆکردنەوەی قووتووی فانتاو بیبسی کوڕە لێپرسراوو سەربازە ئەمریکی و چاوچنۆکە بیانییەکان بێت.

چ جای هەقە شەش منداڵی کورد لەم سەردەمە لە سادەترین بنەماکانی ژیان. لەخوێندن و خۆراک و سۆزی دایک و باوک و بەشە خۆراکی مانگانە بێ بەش بکرێن. جگە لەهەموو ئەمانەی باسمانکردن. ئەم شەش منداڵە خەمێکی دیکەشیان هەیە، ئەویش هاتنی وەرزی سەرماو سۆڵ و باران بارینە، کە دەبێتە هۆی شێواندن و تەڕبوونی شوێنی حەوانەوەیان.

شتێکی روون و ئاشکرایە هەموو هاوڵاتییەک لەهەموو وڵاتێک سەرچاوەی دەرامەتی لەدوو چاوگە سەردەگرێت.

ئەویش کەرتی تایبەتی و کەرتی گشتییە.

لەهەموو وڵاتانی جیهان بەتایبەتی ئەوانەی کە رێز لەمافی مرۆڤ و سەروەری هاوڵاتیان دەگرن. بەردەوام لێکۆڵینەوەو بەدواداچوون دەکەن لەسەر بودجەی خێزان بەم پێیە هەڵئاوسانی دراوو گرانی بازاڕ و باج دەستکاری دەکرێت، بۆ چارەسەرکردنی بژێوی ژیان و خۆشگوزەرانی، دەوڵەت پێویستە بیمەی بێکاری و نەخۆشی دابین بکات.

بەڵام ئەوەی سەیرە، حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەوەی بیری لێنەکاتەوە ئەوانەیە، هەربۆیە هاوڵاتیان بێزاریان بەسەر دەم و چاوو قسەکانیان دیارە، لەکاتێک باس لەبودجە دەکرێت لە 17%یە کەسانێکی زۆر هەن دەڵێن بەمن چی!! ئەم وەڵامدانەوەیە خۆی لەخۆیدا ماناو لێکدانەوەی زۆر بەدوای خۆیدا رادەکێشێت.

باشە دەبێ جیاوازی چی بێت لەنێوان پێویستییەکانی ژیانی ئەم شەش منداڵە لەگەڵ منداڵە لێپرسراوێک، یا ئەندام پەرلەمانتارێک. بۆ دەبێت ئەم منداڵانە لەناو کەلاوەی فەیلەق بژین و بژێوی ژیانیان لەسەر کۆکردنەوەی قووتووی بیبسی بێت و لە بەشە خۆراکی مانگانە بێ بەش بکرێن.

بەڵام منداڵە لێپرسراوەکان ژیان لەخۆشترین باڵەخانەو خوێندن لەباشترین قوتابخانەو خوێندنگای وەک "شوێفات" بەسەر دەبەن!!

بەراستی ئەوە رەوای هەق نییە جیاوازییەکان بەم شێوەیە وەک ئاسمان و رێسمان لێکدووربن. ئەگەر دادپەروەری لەدابەشکردنی بوودجەدا هەبێت ئەمجۆرە دیاردانە بەم زەقییە بەرچاو نەدەکەوتن.

نازانم حکومەتی هەرێم لەسەر چ بنەمایەک کاربەدەستێکی حکومی بەپلەی تایبەت مووچەی نزیکەی"دە ملیۆن"دیناری بۆ تەرخانکردووە، جگە لە خەرجکردنی بڕێکی زۆری دیکەی پارە بەناوی"نەسریە" ئەم بڕ پارەیە بە دۆلار دەگاتە نزیکەی "هەشت هەزارو پێنج سەد دۆلار" بەڵام مووچەی فەرمانبەرێکی پلە دە لەهەمان دەسەڵات مووچەکەی دەگاتە"100"هەزار دینار، واتا"هەشتاو پێنج دۆلار". لەهەمان کاتدا ئەم شەش منداڵە چاوگەشە دەرامەتیان مانگانە بە کۆکردنەوەی قووتوو لەسەر زبڵدانەکانی ناو شاری کەرکووک دەگاتە"حەفتا دۆلار".

لێرەدا من هەر ئەوەندە دەڵێم: کام لێپرسراو بەم ژیانە رازییە بۆ منداڵەکانی!!

لەهەمان کاتدا کوا ئەم رێکخراوە جیهانییەی، کە داکۆکی لەمافی منداڵان دەکەن و دەڵێن: نابێت رێگە بەمنداڵان بدرێت کاربکەن، دەبێ رێگری بکەین لەکارکردنیان، ئەگەر هەن بۆ بەدواداچوون ناکەن، بۆ ئەم منداڵانە بۆئەوەی لەم مەینەتییە رزگاریان بکەن.

لێپرسراوانی حکومەتی هەرێمی کوردستانیش بەرپرسن لەبەرامبەر ئەم دیاردە نا شارستانییە. چونکە هەر باڵەخانەیەکی پاشایانەی لێپرسراوانی ئەمڕۆ بەشە پارەی ئەم منداڵە هەتیوانەی پێوەیەو لەدوارۆژدا بەرانبەر خوداو جەماوەر بەرپرسن.

حەیران .. حەیرانە نازدار حەیرانە

پوشۆ خدر قەساب

حەیــران.. حەیرانە. لەپیرە هەولێری
دڵم بەکیژۆڵانی
ئەم شارە گەلێک تەنگ و غەمبارە.
ئەمــن هەواڵێکم پێگەیشــت لەخزم و
کەسی خۆم
نــازدار حەیران.. دڵ بریـنــدارە.. زۆر
نەخۆش و بەئازارە
عەشقی من عەشــقی کیژێ لەخوێن و
گۆشتی خۆمە
لە دەشــتەکەی کاکی بەکاکی حەیامێ
دوورە.
یارم گوڵ و
روو سوورە.
بــاڵای جوانــی باریکە شــەنگە،..
شەنگە
قەت حەیزەرانێ دەم شەکرو نەبات و
لوتف و خەندە
لە کلکە چیای دیدەوانی دێ. بەدێ..
رێ.. بەرێ.
دەبم بە دەروێش و دێوانە
ئەمرۆ ســەری خۆم هەڵدەگرم لەگەڵ
خەبرێ
خواحافیــز لەدایک و باوک و کەس و
کارە
دەرۆم. دەرۆم لــە گەراجی تەنەکەی
شاری هەولێرێ
بەپیرە پەســتی"ئەحمەدە رەشی" روو
دەکەمە ماڵی نازدار حەیران
گوندی یارم مەفتەنێ شۆرش و کورە
لاو مێرخاسییە
لەگرد مەلا دەرۆم. دەرۆم
کەردز و کەرزۆر رێگا گەلێک هەورازو
وردە بەردە..
بۆتۆ دەژیم شۆخە جوانکیلەی پاکیزی
خێڵی عەشیرەت و مەردە
دەرۆم. دەرۆم. لەکانی بزرە
وڵاڵیم بزرە.. لەچاوی من ونە.
بەژن و باڵای نازدار حەیرانێ منە
ئەمن دوعایێ دەکەم لــە مەزارەکەی
سەید عوزێری
بە نسیب و قســمەتی من بێ گەردن
بێخاڵە
حەیامێ دڵمــان لۆ یەکــە، قەول و
قەرارمان گیان دڵمان لۆ یەکە کابانێ
ماڵە
دەرۆم.. دەرۆم لەپردەکەی شــاقازی
بەرامبەر سۆفی برایمی
رووبار چەند شێلوو لەمن لێلە
رێم هەورازو نشێوو دوور و وێڵە
دڵم چەند خۆشــە ئازیانەو گردەسۆر
تخوب و ئاقاری خۆمە
لــە کەلی قەشــقەعارە بەرێ شــۆڕ
دەبمەوە
بەرەو ماڵی نــازدار حەیرانێ لەهیچ
ماڵێ پشوویێک وەڵڵا ناخۆمەوە
ماڵی یارم دوورو نزیک دەرگا لەسەر
پشتە
کارو بەرخ بێئازەر لەهەوێزە
خانووی جوان و کەرپووچ و خشتە
قەرەباڵغی دیارە. دڵم رادەچەکێ
خوایە دووربێ لەشۆخ و شەنگێ.
چ ببینم و چ بڵێم یاری من راکشــاوە
لاشە بێ گیانە
لەرووبارێ گۆزینگ و بەلەکی ســپی
خلیسکاوە..
نازانم روو لەکوێ بکەم؟ بەکێ بڵێم لۆ
خنکاوە
وەڵڵا دەمزانی رۆژێک دادێ
رووبارە شێتی
قەشقە
عەشقی باڵات و رادەپێچی
دەتهەژێنێ وەک دۆی
ناو مەشکەی..
ئەی گەورە کیژی کابانی ماڵ و دەست
رەنگینێ..
دەت هۆنیــەوە مافور و دەســتراز و
سەرنان
دادەنیشتی لەبەر تەونێ.

قامووسی فۆلکلۆر (٢٩)

بن پشــک

لــەژن بە ژنیــدا کۆمەڵێک داب و نەریتــی نالەبار هەیە ئەنجام کێشە و ناخۆشی لێدەکەوێتەوە، کە دوایی دەبێتە تەڵاقدان، پێشان یاســایەک نەبوو ژیاری باری کەسێتی جوان بکات و رێورەسمی گونجاوی بۆ دابنێ، ئەوەی هەبوو نەریتی خێڵەکی و کۆت و پێوەندی باوبوون نەیاندەتوانی لێی لابــدەن. لەبنەچەدا پێکەوەنانی ژیانی هاوســەرێتی بۆ دوو کەســەکە تەمەنێک پێکەوە بەســەر دەبەن، بۆیە پێویستە سەربەستی هەبێ لە هەڵبژاردنی کەسی بەرامبەر و ئازادبــێ لە رازی بوون و نەبوون لە پێکەوەنانی ژیانی خێزان، ئەو ســەرەتایە گرنگە بۆ شیرازەکردنی خێزان و پەروەردەکــردن منداڵ. پێدەچێ ژن بــەژن بەرماوەی ئەو کاتانەبێ کە هێشــتان مامرەت بەدراو بەهەرمێن نەبووە و شــت گۆرینەوە لەباودا بووە، بۆیە دوای ژن بەژن بەماڵ پەیدا دەبێ، ئەویش خوازبێنی کیژە بە پارە ئەوجا دەستە پیاوێکــی دیار دەچوونــە داخوازی و دوایی لەســەر برە پارەیەک رێککدەکەوتن ئەوە پێی دەگوترا شــیربایی واتا خاوەن کیژەکە پارەی کیژی خۆی دەخــوارد و هەندێکــی بۆ بەجل و بــەرگ دەدا، ئەو شــیربابییە لە کوردەواریدا بەچاوێکی نزم سەیری کراوە و بــۆ کابراش عەیب بووە، لەناو خەڵکی زۆر باسی ئەو جۆرە باوکانــە بەخراپی دەکــرا، رەنگە ئەوەش هۆکاری پەیدابوونی هەبێ وەک ئەوەی ئەو کەســە خوشکی نەبووە بەژنی بــدا ناچار بەپارە ژنی هێناوە، هەندێ باری ژنهێنان هەیە کابــرا کیژەکــەی بەدیاری دەداتە کەســێک بەجلکی خۆی یان کەســەکە جلکی بۆ بکات ئەوەش بەپێــی هۆکارەکە دەگــۆرا، ئەو ژن و ژنخوازییە لــە کوردەواریدا گەلێ جۆر و سەربردەی هەیە لەناویاندا گەورە بە گچکە، کەســێک دەچێتە داخوازی کیژی کەسێک، بەڵام کیژەکەی خۆی هێشتان هەرەتی بەمێرد دانێی نەهاتییە وارێکدەکەون کە گەورە بە گچکە بکەن و بەڵام هەندێک پارەش لەســەر بدات، وادەبوو ئەو کیــژە کە گەورە دەبوو گیروگرفتی بۆ دەهاتەپێش، بــەرازی نەبوونی لایەنێکیــان ئیدی کاری لەســەر باری خێزانداری ئــەوی تریشــیان دەکردەوە، بچووکەکە وەختێک هەســتی دەکرد دەستگیرانی هەیە کە تەمەنی هەندێک چاک دەبوو ئەوکاتە شــەرم دایدەگرت و لەهەر بۆنەیەکدا پێی دەگوترا کە ئەو دەســتگیرانی فلانە کەسە. کارێکی تری ناهەمواری کوردەواری کیژ بەمێرددان بوو لەباتی خین یان بەدەل خین، وەختێ لە کارەساتێک یان رووداوێک کەســێک دەکوژرا ناچار مەسرەتیان دەکرد جاری واهەبوو بەپــارە چارە نەدەکرا بۆیە کیژێکیان دەدا ماڵی کابــرای ئەو جۆرە بەشــوودانە هەموو نەریتەکەی نالەبار و ناجۆر بوو لەجــۆری جلی بەربووک و وەختی بردن و هەتا وەختێ زاواش کە دەچووە لای بەراستی کارێکی ناشــیرین بوو ژنە لەو ماڵە وەک دۆزەخ دەژیا، قســەی بەهەند هەڵنەدەگیرا دەچەوســایەوە، هاتنەوەی بۆ ماڵی باوکی بە رەزامەندی ئەندامانی خێزانی مێردەکەی بوو لە گواستنەوەیدا ئاهەنگ و دەهۆڵ و زورنا نەبوو، تەنانەت هەندێجار چێشــتی بووکانیشیان نەدەکرد، ئەمە بۆ ئەوە بوو تا خزمایەتی لەرێی منداڵ و بەزگ لەگەڵ یەکدی تێکەڵ بن سۆز و خۆشەویستییەک لەپاشەرۆژدا شوێنی رووداوەکە بگرێتەوە ئەم نەریتەش بەدوو لایەنە سەیر دەکرێت، بەڵام رۆژانی سەرەتای چوونی کیژە کارەساتێکی تر بوو، هەر لەو گەرانەدا بــەدوای جۆری ژنهێنان ئاکارێکی تری باری دواکەوتوویی کوردەواری دەبینن کە بەراستی ناهەموار و بێ زەوەرە، نازانرێ چۆن و بەچ ئەقڵێک رێگەدراوە منداڵێکی ساوای ناو بێشکە لە کورێک مارەببرێت بەبێ ئەوەی جارێ بزانێ قسە بکات. لەکاتی ژن بەژندا ئەگەر پارسەنگی یەکیان باڵاتــر بوو ئەوا دەبوا یان بە پارە یان منداڵێک بکەنە بن پشک بۆ ئەوەی بارەکە راست بکەنەوە ئەو مەینەتیە هەر بۆ کیژان نەبوو زۆرجار کوریش دەگرتەوە ئەو بن پشکە بۆ کورێک دادەنرا ئەویش هێشــتان منداڵێکی ساواو نەفامە، بۆیە ئەم منداڵە هەر لە ســەرەتای پێگەیشتنیەوە ئازادی لێ زەوت دەکراو دەکەوتە بــەر چاودێری بەرامبەرەکەی، چونکە لــەرووە کۆمەڵایەتییەکەوە هی ئەوە، ئەو هەموو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە دواکەوتووانە ئێســتا خەریکە باویان نامێنێ و کەمێک لە ئازادی دراوەتە کەســانی ناو خێزان، دیــارە لەرەوتی مێژوودا دەســەڵات گرنگە چۆن کۆمەڵ و تاکەکانی ئاراســتە بکات، بەو شێوەیەی ژیانی سەردەم پێویستی پێ بێ، بۆیە کە سەیری رابردوو دەکەیت دەبینــی چەندان داب ونەریت و جــم و جۆڵی کۆمەڵایەتی نەماون یان بەرەو نەمان دەرۆن و لە شــوێنیاندا نەریتی تــر لەگەڵ ســەردەم دێتەپێش، ئەوانی رابــردوو دەکرێ لــەرووی ئەنترۆپۆلۆژیای کۆمەڵایەتییەوە ســەرنجیان بدرێتــێ و بزانین ئــەم داب و نەریتانە چەنــد ئازاری بە مرۆڤی کورد گەیاندووە و چۆن ئازادی تاک زیندانی کراوە و دەسەڵاتی خێڵەکی و دەرەبەگایەتی چ بەربەستێکی لەبەر گەشەســەندنی بیری پێشــکەوتوو هەڵچنیوە، ئێستای پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیش بۆ ئایندە هەمان تەگەرەی لەبەردەم ئازادی مرۆڤ شارە کردووە.

خالید جوتیار

تێبینی: لە ژمارەی داهاتوو خالید جووتیار ماڵئاوایی لە گۆشــەکەی (قامووســی فۆلکلۆر دەکات)و لە گۆشــەی (رەنگاورەنگ)و زانیاری نوێ لەگەڵتان بەردەوام دەبێت — بەدرخان

لەناودارانی دەشتی هەولێر .. شێخ مەعرووف ناسراو بە (شێخ مارفی هەڵەجە) ١٨٦٧ـ ١٩٣٠

سەید تاهری هەڵەجە — مەلیک مەحمود — شێخ عەبدولکەریمی دارەخورما — سەید قادری هەڵەجە

نووسینی: دادوەر شێخ موزەفەر بەرزنجی

دارشتنەوەی شێخ سەربەست بەرزنجی

شێخ مەعرووف لەشاری کۆیە لەدایک بووە لەبنەماڵەیەکی ناوداوی شــێخەکان، شێخ مەعرووفی ناسراو بەشــێخ مارفی هەڵەجە کورە گەورەی شــێخ کەریمی کۆیەبوو، کە بەچوار پشــت دەگاتەوە (شــێخ حەسەنی گڵەزەردە) زانــای بەناوبانگی ســلێمانی، کە لەگونــدی گڵەزەردەی قــەرەداغ بەخاک سپێردراوە.

شــێخ مارفی هەڵەجە براگەورەی هەریەک لەوشــاعیرە ناودارانە بووە (شێخ محێدین) نازنــاوی نیهانی، (ســەیدحەمەد) نازناوی حوسەینی، (زەینەب خان) نازناوی حەزینە، هەروەها باپیرەی شــاعیری نیشــتمانی و نەتەوەیی (شێخ عەبدولقادر) نازناو فیغانی بوو کەبە(کاک سەید) لەهەولێر ناسرابوو، گەرەکی سەیداوای شاری هەولێر بەناوی ئەو کراوە.

شــێخ کەریمــی باوکــی شــێخ مەعرووف ومحەمەدپاشــای رەواندزی (پاشای گەورە) خزمایەتــی نزیک لەنێوانیــان هەبوو بەو پێیەی خێزانەکانیان خوشک بوون.

لەســەردەمی حوکمــی بابانییەکان شــێخ ئەحمەدی راجی باپیرەی شێخ مارفی هەڵەجە لەسەر وەســیەت و داوای (شێخ مەعرووفی نــۆدێ) دێتــە شــاری کۆیەو نیشــتەجێ دەبێ، دەبێتە مورشــیدی تەریقەتی قادری و خوتبەخوێــن، ئــەم بنەماڵەیە شــوێن وەچەڵەکیان لەســلێمانییەوە گواستەوە بۆ کۆیەو لەکۆیــەش بۆ هەولێرو دەوروبەری، هەر لەسەردەمی حوکمداری بابانەکانەوە تا هاتنی(شێخ مەحموودی مەلیکی کوردستان) بنەماڵەی شــێخان بەردەوام لەگەڵ راپەرین و شۆرشەکانی کورد ئاوێتەیان بوون و هەستی نەتەوەییان پەروەردەکراوە، بەشداری چالاکانەیان لــەو مەیدانەدا هەبووەو تا ئێستاش بەردەوامە.

شێخ مارفی هەڵەجە یەکێک لەوکەسایەتییە ناودارانەیــە، کــە رۆڵی بەرچــاوی دیوە لەمەســەلە نیشــتمانی ونەتەوەییەکاندا لەسەردەمی خۆیدا، کە لەگوندی (هەڵەجە) ی دەشتی هەولێرەوە سەرەتاکانی دەرکەوتن جگە لە باوەرە ئایینییە پتەوەکەی.

هاتنی شێخ مارف بۆ گوندی هەڵەجە خێرو بەرەکەت بوو، بەحیکمەت و شارەزایی توانی زۆر کێشــەی کۆمەڵایەتی نێوان هۆزەکانی (مەنتک وگەلاڵی وگەردی) یان چارەسەرکات، بەردەوام لەکاری چاکەو خێرخوازی دابوو، ئامــۆژگاری ئایینی، ئازایەتی و رەوشــت بەرزی هوشــیارکردنەوەی خەڵکی ناوچەکە لەخەســڵەتە جوانەکانی بوو تــا وای لەو ناوچەیەکــرد پربێت لەهێمنــی و ئارامی و دڵنیایی.

شــێخ مارفی هەڵەجە زانایەکی ئایینی بوو هەموو قورئانی پیرۆزی لەبەربووە بە شەرح و ماناوە، چەند زمانێکــی وەک (عەرەبی، تورکی، فارســی) جگە لەزمانی نەتەوەیی بەنووســین وخوێندنەوە زانیوە، کەسێکی زاهیدو خواناس بوو بەهۆی ئەو کەسایەتی و پایە کۆمەڵایەتییــەی پەیوەندی بەهێزی خزمایەتی لەگــەڵ بنەماڵــە ناودارەکانی وەک (مەلافەنــدی، دزەییەکان، جەلیزادە، حەوێزییەکان، غەفوورییەکان) دامەزراندووە لەرێگای ژنو ژنخوازییەوە.

گوندی هەڵەجە شــوێنی حەوانەوەی بوو، لەپاڵ ئەوەشدا کردبوویە شوێنی لێقەوماوان و یارمەتیدانــی هەژاران، تەکیەکەی خانەی خزمەتکردنــی کاروانــی رێبوارانــی نێوان کۆیەو هەولێر بوو، قوتابخانەیەکی ئایینی هەبوو چەند مامۆســتایەکی زاناو شــارەزا سەرپەرشــتیان دەکــرد، خەرجییەکانــی بەرێوەبردنی لەسەر بەروبوومی دێهاتەکانی خۆی بوهەروەها تەکیەکەشی، لەورووەوە پشتی بەکۆمەک و یارمەتی کەس نەبەستووە تەنانەت لەدەسەڵاتدارانیشی وەرنەگرتووە، ئــەو رەوشــت و تەوێڵ بەرزییــەی مایەی شانازی و جوامێری بووە وایکردووە ببێتە ئەو کەســایەتییەی هەموو هۆزو عەشرەتەکانی دەوروبەرو خەڵکی ناوچەکە خۆشیان بوێ و پاڵپشتی بکەن.

شــێخ مارفــی هەڵەجە گەلێ هەڵوێســتی نیشــتمانی و نەتەوەیی هەبوو شایســتەی ئەوەن پەندو وانەو ئامۆژگاریان لێوەربگیرێ، لەوانە :

١/ کە سمکۆخانی شــکاک و پاسەوانەکانی لەکوردســتانی ئێران بەرەو کوردســتانی عێراق هاتــن روویان کردە گوندی (بەحرکە) بەزانینی ئەو هەواڵە شــێخ مارف سەردانی بەحرکەی کردو پێشوازی گەرمی لە سمکۆی شکاک کرد، بەهۆی باوەرپێکراوێکییەوە کە فەقێ عەوڵا بوو بەخزمایەتیش دەگەیشتەوە شــاعیری گەورەی کورد حاجی قادری کۆیی یارمەتییەکی باشــی بۆ سمکۆخانی شکاک نــاردو ســمکۆخانیش بەخۆشــحاڵییەوە یارمەتییەکــەی شــێخی قبوولکــرد، ئەو یارمەتییەی بەبەرچاوی (کاکل ئاغاو شــێخ و جەماوەری بەحرکە) بەســەر یەکەیەکەی پاسەوانەکان دابەشکرد تا لیرەیەک مایەوە ئینجا ماچیکردو خستییە گیرفانی خۆی، ئەو هەڵوێستەی شێخ مارف وەفاداری و ئەمەک و راستگۆیی کەسایەتی و سەرکردەکانی کورد نیشاندەدات بەرامبەر نەتەوەکەی.

٢/ لەســەردەمی جەنگــی یەکەمی جیهانی وگرانییــە گەورەکــەی وایلێهاتبــوو خەڵکی بۆئــەوەی نەمرن گۆشــتی ئاژەڵی مردارەوەبوویان دەخوارد، تەنانەت هی ئەسپ و ماینیش، شــێخ مارف وەک مەردی ئازای مەیدان هەر لەخزم و کەســە نزیکەکانیەوە تا ئــەو ناســیاوانەی هەبــوون هێنانییە گونــدی هەڵەجەو گوندەکانــی دەوروبەری لەگەڵ ئەوانەش، کە لەکوردستانی ئێرانەوە لەبەرگرانــی و نەداری کۆرەویــان کردبوو لەناوچەکانــی (مەهابــادو خانەو شــنۆ) ژمارەیان پتر لە٤٠٠ چوارســەدکەس دەبوو بەپیرو منداڵ وئافرەتەوە هێنانییە هەڵەجەو دەوروبەری، هەمــوو خەڵکەکەو خزمەکانی بەیــەک چاوتەماشــا دەکــرد لەوگرانییە زۆربەدڵفراوانییەوە ماوەی پتر لەپێنج مانگ نەیهێشت خەڵکەکە نارەحەتی و برسیەتیان پێوە دیاربێ تا گرانی کۆتایی هات دوای ئەوە بەرێزو حورمەتەوە هەرکەســە و خێزانە بۆ شــوێنەکانی خۆیان بەرێکرانەوە، ئێستاش نەوەی هەندێک لــەو بنەماڵەو هۆزانە لەو دەڤەرە هەرماون.

٣/ کە (شێخ ســەعیدی حەفید) باوکی شێخ مەحموودی مەلیکی کوردســتان لەشــاری مووسڵ بەپیلانێکی نامەردانەی دوژمن بەکورد شــەهیدکرا، ئەوێ دەمێ شــێخ مەحموودی حەفید تەمەنی گەورەنەبوو لەلایەن کوردێکی بەشەرەفی شەبەکی شاردرایەوەو رزگارکراو گەیاندیانەوە گوندی (گردعازەبان) ی هەولێر بۆلای ئەمین ئاغای دزەیی ئینجا هەواڵەکەیان گەیانــدە شــێخ مارفی هەڵەجــە، چونکە دەیانزانــی خزمایەتییەکــی نزیک لەنێوان بنەماڵەی شــێخ مەحموودی حەفیدو شێخ مارف هەیە و بەچەند پشتێک دەگەنەوە یەک، شێخ مارف دەستبەجێ (شێخ عەبدولعەزیز)ی کوری و چەندکەسێکی رەوانەی لای ئەمیناغا دەکاو شــێخ مەحموود دەهێننەوە هەڵەجەو لەوێــوە بەدەســتەیەک چەکــداری خۆی تەســلیم بە خزم و کەســوکارانی دەکەنەوە لەگوندی (داریکەلی) لەســلێمانی، ئەوەش نیشانەی وەفاداری شێخ مارف بوو بەرامبەر بەکەسوکارو نەتەوە زوڵم لێکراوەکەی.

٤/ کــە (رەزاشــای ئێــران) بەکودەتایەکی سەربازی لەئێران هاتەســەرحوکم، سالار دەوڵەتــی لەحوکمی شاهەنشــایەتی لاداو (ســالار دەوڵەت) پەنای هێنایە کوردستان بۆلای ســمکۆخانی شــکاک، ماوەیەک لای سمکۆخان شــاردرایەوە پاشان رەوانەی لای (شــێخ مەحموودی مەلیکی کوردستان کرا، لەبەر باروزروفی ناخۆشــی ئــەوێ رۆژێی شێخی نەمر شای لەسەرتەخت لادراوی ئێرانی رەوانەی لای شێخ مارفی هەڵەجەکرد، شێخ مارفیش وەک پیشــەی هەمیشەیی پێشوازی گەرمی لە ســالار دەوڵەت کــردو لەگوندی (ئاخورە) شوێنی حەوانەوەی بۆدابین کرد، گوندی ئاخورە یەکێک بــوو لەگوندەکانی شــێخ مارف، کــە دەکەوێتە پشت گوندی بێستانەی گەورە، پرە لەدۆڵ و ئەشکەوت و شوێنی شاردنەوە، سەرانی حکومەتی عێراق بەدەســتەی ئەمنی و پۆلیســیەوە لەنێوان هەولێرو کۆیە بەشــوێن (سالار دەوڵەت) دا دەگەران بەمەبەستی دەسگیرکردن و تەسلیم کردنەوەی بەدەوڵەتی ئێران، شــێخ مارف ناوەناوە جێگۆرکێی بەشوێنی حەشاردانەکەی دەکرد تا ماوەی زیاتر لەدوو مانگ، کە زانی مانەوەی بەو جۆرە لەبەرژەوەندی(ســالار دەوڵەت) نییە بەهۆی چەند باوەرپێکراوێکی ناردییە لای یەکێک لە ناســیاوەکانی، کە ئاغایەکــی تەلەعفەری بــوو تالەوێوە بۆ وڵاتی شام رەوانەکرا، ئەو هەڵوێستەی شێخ مارف وانەی ئەوەمان دەداتێ، کە کوردستان و کەســایەتییەکانی هەمیشە لانەی ئارامی ودڵنیایی بــوون، ئــەوی رووی لەو خاک و نەتەوەیــە کردبێ بێ جیــاوازی نەتەوەو رەگەزو مەزهەب میوانداری کراوەو ئاسوودە بووە.

٥/ کاتێ کۆمــاری کوردســتان لەمەهاباد شکســتی هێناو قازی نەمــرو هاوەڵەکانی دەســگیرکران، بارزانی و پێشــمەرگەکانی لەرووباری ئاراس پەرینــەوە بەرەوخاکی یەکێتی ســۆڤیەت، حکومەتی پاشایەتی کەوتە گرتن و ئازاردانی ماڵ ومنداڵەکانیان، بەتایبەتی شــێروانییەکان، لەناوچەکانی خۆیان رایگواســتن بەرەو دەشتی هەولێر، زۆربەیان روویان کردە دێیەکانی هەڵەجەو میرزاغــاو گوندەکانی تری شــێخ مارف، شــێخ تایــەری کــوری شــێخ مارفیــش وەک نەریتــی مەردانــەی باوکی بەســەر دێهاتەکانی خۆیان دابەشــیکردن و شــوێن حەوانەوەی دانێ تــا ئەوکاتەی دەرفەتیان بــۆ رەخســا بەســەرفرازییەوە گەرانەوە جێگەو رێگەی خۆیان، ئێستاش هەندێ لە تەمەندارەکانیان، کــە لەژیاندا ماون وەک (مەحموود ئاغا و برایەکانی لەمێرگەسوور، مەحموود رەشۆ)، (شوان ئاغاو منداڵەکانی لەناوچەی بارزان) باسی ئەو ساتەوەختانە دەکەن کەچۆن لەلایەن کوران و براکانی شێخ مارفی هەڵەجەوە رێزو حورمەتیان لێگیراوەو ئەو ماوەی ژیانیانیان هەستیان بەغەریبی و ئاوارەیی نەکردووە .

بەستی شەرغەی

هوشیاری مام عەوڵا

بەســتی شــەرغەی نــاوی بەســتێکە، سەروچاوەکەی لەگوندی "دێگەڵە- دێگەرە"و دەوروبەرییــەوە دەســتپێدەکات، "ئەو گوندە لەپاش ســاڵی ١٩٧٥ کراوەتە ناحیە بەناوی"ناحیــەی شۆرش"ســەربەقەزای کۆیەیــە- نووســەر"، پێ بەپــێ بەو زێی گچکە"زێی خواروو- زێی پردێ"دەروات.

لەخوارووی گوندی"سارتک"لەزێی گچکە- پردێ دەگاتەوە بەستەکە، بەستێکی گەورەو پان و بەرین و فراوانە، پێچاو پێچی زۆرە، لەم بەرو لەوبەری شــەرغەدا گوندو دێهات هەیە، لەگوندەکانی دەوبەســتی شەرغەی ئەمانەن:"بەردەســپی، کانی ســلێمانە، ســارتک، خورِ خورِ، ئاومار، نێرەگین، بەلەبان".

ئەوگوندانەش دەشتیان کەمە، زەوییەکانیان بێبرشــت و بێ بەرەکەتە، لەبەردو شــاخ و ســۆرک و زوورگی رووتــەن و هەڵەت و هەڵدیر پێکهاتووە، لەملاو لەولای پارچەی زەوی بچــووک بچووک یــان بانی هەیە، کە بەکەڵکی کشتوکاڵی بێت، گەنم و جۆو نیسک و نۆکی لێدەچێندرێت، بەڵام لەدەو بەستەکەدا گندۆرەی باشی لێ هەڵدەکەوێ، کــە کێشــەکەی دەگاتــە ٥-٦ کیلــۆ، گندۆرەی"٩"مانگیشی لێدەچێندرێت. لەگیاو گوڵەکانــی، کەبەر گیــای گوولەی زۆرە، مێکوک، قەرەقــاچ، داری گەزو کفری زۆرە بەتایبەتی"کفر"کە سوودێکی زۆری هەیە، گەسکی لێ دروستدەکرێ، بۆ سووتەمەنی بــەکاردێ، جــاران لۆ"کونــدەران"ی، بەکاردەهــات، لەبن"کوندە"یــان دادەنا، فێنکی دەکرد، ســەری خانییان پێ هەراش دەکرد. دەگێرنەوە دەڵێن: "ئەحمەد پاشــای بابان"گوتوویەتــی: "ئای شــەڵغە چیت لێکردم، وڵاتێکــی زۆرت لەکیس دام؟!" ئەم بەستە لە وەرزی زستان و بەهاران لەهەموو شــوێنێک بواری پەرینەوەی نەدەدا، بۆیە ئەحمەد پاشــاش ئاخی بۆ هەڵکێشــاوە، چونکە لەشکرەکەی وا بەئاسانی نەیدەتوانی لەو وڵاتەدا بمێنێتەوەو، لەکاتی ئابلوقەو دەورەدانی لەشکرەکەی نەیدەتوانی ئیمداداتی بۆ بنێرێ، ئــەو گوندانەی کە کەوتوونەتە ئەوبەری بەستەکە واتا رۆژهەڵاتی بەستەکە بە"دەشــتی کۆیێ"دەژمێردرێت، ئەوبەرەی واتا رۆژئاوای بەســتەکە ســەربەناحیەی قوشتەپەی دەشتی هەولێرە، جگە لەهەردوو گوندی"بەردەســپی و کانی سلێمانە"، کە لەوبەرەی بەســتەکەنەو ســەر بەناحیەی قوشتەپەوە نین، جاران سەربەناحیەی"تەق تەق"بوون، بەڵام هەنووکە سەر بەناحیەی شۆرشــن"دێگەڵە". هەرچەنــدە ناحیــەی قوشــتەپە بۆ ئەوان نزیکترە، لەکۆتاییدا دەبێ ئەوەش بڵێین ئــەو ناوچەیە هەردەم پێگەو حەشارگەی پێشــمەرگە ئازاو گیان لەسەر دەســتەکانی دەشتی هەولێر بووە، لەهەردوو شۆرشــاندا، شۆرشی ئەیلوولی مەزن و شۆرشی نوێی گەلەکەمان، بەسەدان نەبەردی و داستان لەدەو بەستی شەرغەی بەخوێنی گەشی ئەو پێشمەرگە قارەمانانە تۆمارکراون.

هەناری سەرهەڵداو

تایبەت بە بەدرخان

لە ڕێکەوتی ٢٠٠٨/١٠/٠١ و لە بەناوبانگترین پڕۆگرامی کەناڵی تەلەڤزیۆنی (RTL) ی ئەڵمانی (SUPERTALENT) کچێکی جوانکیلەی چاوڕەشی گەنم ڕەنگ بەناوی (هەنار حەسەن) خاوەن دەنگێکی ناسک و بەهرەیەکی سەرهەڵداو لەتەمەنی ٨ساڵی داهەروەک بە زمانی خۆی لە کەناڵەکە ڕایگەیاند : کوردە و لەدایک بووی ئەڵمانیایە لە دایک و باوکێکی کوردی عێراقە ، بەشداری ئەو پێشبڕکێ یەی کرد کە بۆ بەهرەمەندان و دەنگ خۆشان ساز دەکرێت ، هەناری تەمەن ٨ ساڵ بە لاسایی کردنەوی گۆرانی بێژی ئەمریکی لۆنا لویس بەشدار بوو ، هەر چەندە بە پێی وتەی سەرپەرشتیارانی پڕۆگرامەکە مۆسیک ژەنان هاوکاری باشیان نەکردوە لەگەڵ ئەوەش توانی بەهرەیەکی زۆر تایبەی نیشان بدات و بووە هۆی چەپڵەڕێزانی ئامادەبوانی ناو هۆڵی پێشبڕکێکە بلەرێنێتەوە، بۆیە هەناری بەهرەمەندی سەرهەڵداو بووە مایەی سەرنجی سەرپەرشتیارانی پڕۆگرامەکە و ئامادەبوانی ناو هۆڵی پێشبڕکێ لەدواتر بینەرانی تەلەڤزیۆنی پڕۆگرامەکە لە هەمان کات لەماوەی تەنیا سێ ٣ ڕۆژ دوای پێشاندانی ئەو پڕۆگرامە لەسەر ڕووی ماڵپەڕی یو تیوبی بەناو بانگ زیاتر لە ١٠٠،٠٠٠ هەزار جار کلیک کراوەتە سەر بینینی گۆرانیەکە ئەمانە بونە جێی شانازی کوردانی دانیشتوی ئەڵمانیا لە پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆی پەیامنێری ڕەوەند بە بەڕێز حەسەن مەولود باکی هەنا کرد پێی ڕاگەیاندین بە سەدان پەیوەندنی تەلەفۆنی بە خێزانەکەیان کراوە بۆ دەست خۆشی و پشتگیری لەهەمان کاتدا دانیشتوانی غەیرە کوردی شاری لودڤیکسهافنی هەناری لێ نیشتە جێیە دست خۆشی و خۆشحالیان دەربڕی بە بەهرەی هەناری دەنکی هەنار .هەروەها کەناڵی تەلەڤزیۆنی نەورۆز چاوپێکەوتنی لەگەڵ هەنار و خێزانەکەی کرد و چەند کەناڵێکی تری سەتەلێتی کوردی پەیوەندیان کردووە بۆ چاوپێکەوتن .

هەنار حەسەن

ژیاننامەی زانستی ... دکتۆر نەبەز مەجید ئەمین

ئا: حەمید بەدرخان

یەکەم: ژیانی:

مامۆستا نەبەز مەجید ئەمین لەساڵی ١٩٦٤ لەشاری حاجی قادر"کۆیە"لەدایکبووەو خوێندنی"سەرەتایی و ناوەندی و دواناوەندی"لەکۆیە تەواو کردووە.

* ساڵی خوێندنی "١٩٨٤ – ١٩٨٥" بەکالۆریۆسی لە زانکۆی بەغدا، کۆلێژی ئاداب بە مێژوو تەواو دەکات.

* ڕۆژی ١٩٩١/١١/٣٠ بڕوانامەی ماستەری لە بەشی مێژووی کۆلێژی ئادابی زانکۆی سەلاحەددین بەناونیشانی "المشطوب الهكاري" دراسة عن دور الهكاريين في الحروب الصليبية" بە پلەی زۆرباشە وەرگرتووە، هەروەها لە ١٩٩٦/١٠/٩ بڕوانامەی دکتۆرای لە بەشی مێژوویی کۆلێژی ئادابی زانکۆی سەلاحەددین، بەناونیشانی" الأستخبارات الأيوبية في عهد صلاح الدين" بە پلەی زۆرباشە وەردەگرێ.

دووەم: کارکردن و شوێنی کارکردن:

– ساڵی ١٩٩٢ لەکۆلێژی ئاداب – بەشی مێژوو لەزانکۆی سەلاحەددین– هەولێر دامەزراوە.

– ساڵی ١٩٩٦–١٩٩٨ تەنسیبکراوە بۆ پەیمانگای تەکنیکی سلێمانی.

– لە ١٩٩٨/٩/٢١ گوازراوەتەوە بۆ زانکۆی سلێمانی.

– لە ١٩٩٨/١١/٢٨ بووە بە سەرۆکی بەشی مێژوو لە کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان– زانکۆی سلێمانی.

– لە ١٩٩٩/١٠/٩ بووە بە ڕاگری کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتییەکان– زانکۆی سلێمانی.

– لە ٢٠٠٣/١١/١١ بووە بە ڕاگری کۆلێژی پەروەردە لەزانکۆی کۆیە.

– لە ٢٠٠٤/١١/١ بووە بە سەرۆکی زانکۆی کۆیە.

– لە ٢٠٠٠/١١/٣ پلەی پڕۆفیسۆری یاریدەدەری پێدراوە لە زانکۆی سلێمانی.

– ئێستا ڕاوێژکاری جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستانە بۆ کاروباری خوێندنی باڵا.

سێیەم: چالاکی زانستی:

– هەواڵگری ئەیوبی لەسەردەمی سەلاحەددیندا، تێزی دکتۆرا. وەرگێڕانی کەمال غەمبار، دەزگای وەرگێڕان، هەولێر ٢٠٠٥، بەزمانی کوردی.

– مەشتوبی هەکاری "لێکۆڵینەوەیەکە دەربارەی ڕۆڵی هەکارییەکان لەجەنگی خاچییەکاندا"تێزی ماستەر. بەزمانی عەرەبی، سلێمانی، ٢٠٠٢.

– عیسای هەکاری"چەند لاپەڕەیەکی پڕشنگدار لە ژیاننامەی یەکێک لەرسەکردە کوردەکان لەشەڕی خاچییەکاندا"سلێمانی ٢٠٠٢، زانکۆی سلێمانی، بەزمانی کوردی.

– ئیبن مەشتوبی هەکاری"ژیان و سەردەمی" "٥٧٥–٦١٩ک/ ١١٧٩–١٢٢٠ز"سلێمانی، ٢٠٠٢، چاپخانەی وشە، زانکۆی سلێمانی.

– یاقوتی حەمەوی و کتێبی"معجم البلدان"سلێمانی، ٢٠٠٢، زانکۆی سلێمانی، بەزمانی کوردی.

– ئەفسانە لەهەردوو گەشتەکەی"ابن فضلان و سلام الترجمان"دا. سلێمانی ٢٠٠٢، زانکۆی سلێمانی.

– "دەوڵەتی ئومەوی و کەسایەتی خەلیفەکان لەدیدو بۆچوونی هەندێ لە ڕۆژهەڵاتناساندا" سلێمانی، ٢٠٠٢، زانکۆی سلێمانی.

– ڕەگەزی کورد، لێکۆڵینەوەیەکی مێژووییە، ٢٠٠٦، کۆیە، زانکۆی کۆیە.

– ئەورووپا لەسەدەکانی ناوەڕاستدا.

– ڕێبازی لێکۆڵینەوەی مێژوویی"پێناسەو قۆناغەکانی".

– الأستخبارات الأيوبية في عهد صلاح الدين، د. نەبەز مەجید ئەمین، ساڵی ١٩٩٨.

دکتور نەبەز مەجید ئەمین

چوارەم: أ- سەرپەرشتی تێزی دکتۆرا:

– خوێندکار شوان عوسمان مستەفا بەناونیشانی" سیستەمی کۆیلایەتی لەئیسلامدا" زانکۆی سلێمانی، ٢٠٠٨.

–خوێندکار عیماد عەبدولقادر، بەناونیشانی" تأثير الأفكار اليونانية على التصوف الأسلامي "السهروردي نموذجا" زانکۆی کۆیە، ٢٠٠٧.

ب- سەرپەرشتی تێزی ماستەر:

– خوێندکار شوان عوسمان مستەفا، بەناونیشانی" کوردستان و پرۆسەی بە ئیسلامکردنی کورد" زانکۆی سلێمانی، ٢٠٠٢.

– خوێندکار ئاراس فەریق زەینەل بەناونیشانی "جەنگی دەروونی لەسەردەمی سەلاحەددینی ئەیوبیدا" زانکۆی سلێمانی، ٢٠٠٢.

– خوێندکار سەلاح کانەبی، بەناونیشانی" بازرگانی لەمیسر لەسەردەمی سەلاحەددینی ئەیوبیدا" زانکۆی سلێمانی، ٢٠٠٣.

– خوێندکار کەیوان ئازاد ئەنوەر، بەناونیشانی"مانیزم و کاریگەری لەسەر دەوڵەتی عەباسی" زانکۆی سلێمانی، ٢٠٠٣.

– خوێندکار عەتا عەبدولڕەحمان، بەناونیشانی" ئەسەدەدین شێرکۆ، ژیاننامەو ڕۆڵی لەشەڕی خاچییەکاندا" زانکۆی سلێمانی، ٢٠٠١.

– ناوبراو بەشداریکردووە لە لیژنەی هەڵسەنگاندنی زانستی و چەندین بابەتی دیکە کە پەیوەست بووە بەئاستی زانستی زانکۆکانی کوردستان، سەرەڕای بەشداری لە چەندین گفتوگۆی ماستەرو دکتۆرا بەڕێژەی"٨" نامەی ماستەرو "٤"نامەی دکتۆرا، لە زانکۆکانی کوردستان.

دەیان وتارو لێکۆڵینەوە لە ڕۆژنامەو گۆڤارە جیاجیاکاندا.

پێنجەم: کۆنگرەی زانستی:

– بەشداریکردن لە کۆنفرانسی زانستی دووەمی کۆلێژی ئاداب– زانکۆی سەلاحەددین، هەولێر"٢٠–١٩٩٢/٤/٢٢".

– بەشداریکردن لە کۆنفرانسی زانستی دووەمی زانکۆی سەلاحەددین لەماوەی"٢٣–١٩٩٣/٣/٢٥".

– بەشداریکردن لە یەکەمین کۆنفرانسی زانستی زانکۆی سلێمانی لەساڵی ٢٠٠٠ دا.

– سەرنووسەری گۆڤاری هەزار مێرد، کە وەرزە گۆڤارێکی زانستییە لە شوێنەوارو مێژوو و کەلەپووری کوردستان دەدوێت، ساڵی ١٩٩٧–٢٠٠٤.

– سەرنووسەری گۆڤاری پەیامی مرۆڤایەتی کە وەرزە گۆڤارێکی تایبەتە بە بڵاوکردنەوەی هۆشیاری بنەما سەرەکییەکانی لە ساڵی ١٩٩٧–٢٠٠١.

– سەرنووسەری گۆڤاری زانکۆی کۆیە، بەشی زانستە مرۆڤایەتییەکان ٢٠٠٥.

شەشەم: بەشداری لیژنەی زانستی و کارگێڕی:

– بەشداریکردن لە چەندین لیژنەی کارگێڕی و زانستی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی و وەزارەتی پەروەردەو زانکۆکانی سەلاحەددین– هەولێر و زانکۆی سلێمانی و کۆیە.

– دەیان سوپاسنامەو پێزانین لە ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی وەزارەتی پەروەردەو سەرۆکایەتی زانکۆی سەلاحەددین– هەولێر و زانکۆی سلێمانی و دەستەی خوێندنی تەکنیکی.

– بەپێی فەرمانی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، ژمارە"٥٤٦" لە ٢٠٠٥/٩/٢٦ و فەرمانی وەزاری ژمارە"١٢٢٢" لە ٢٠٠٥/٩/٧ ئیعفاکراوە لە پۆستی سەرۆکایەتی زانکۆی کۆیە دانرا بە سەرۆکی دەستەی خوێندنی تەکنیکی لەسلێمانی.

– لە ٢٠٠٥/١٢/٢٠ دەست لەکارترازانی لە پۆستی سەرۆکایەتی کۆیە بۆ کراوەو پەیوەندی بە سەرۆکایەتی دەستەی خوێندنی تەکنیکی نەکردووە.

تێبینی: لە ژمارەکانی ڕابردوودا، ئەم لاپەڕەیە بەناوی "ناودارانی کورد"ەوە بڵاودەکرایەوە، پاش ئەوەی لەلایەن زۆرێک لە نووسەران و پسپۆران ئەوەیان پێ ڕاگەیاندین باشتروایە لەمەودوا لەژێر ناونیشانی "ژیاننامەی زانستی" بڵاوبکرێتەوە.

بەدرخان

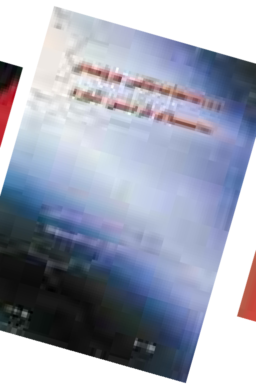

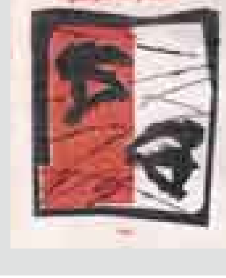

ڕەگەزی کورد

د. نەبەز مەجید ئەمین

پێشەکی:

وشەی کورد ناوێکە بۆ نەتەوەیەک بەکاردێت کەلەسنوورێکی جوگرافی دیاریکراودا ژیان بەسەردەبات و خاوەن مێژوو، خاک، پێکهاتەیەکی ئابوری کۆمەڵایەتی مرۆیی و یەک زمانی سەرەکی هاوبەش هەیە، کە لقێکە لەبنەماڵەی زمانەوانی (هیندۆ ئەورووپییەکان)، کە ئەمڕۆ وڵاتەکەیان ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی تورکیاو ڕۆژئاوای ئێران و باکووری عێراق و چەند ناوچەیەکی سوریاو بەشێکی کەم لەناوچەکانی ئەرمینیا دەگرێتەوە، بەگشتی نەتەوەیەکە خاوەن تەواوی بنەما سەرەکییەکانی نەتەوەیە، بەڵام هیچ قەوارەیەک یان سنوورێکی سیاسی سەربەخۆی نییە لەسەر نەخشە ڕەسمییەکانی ئەم سەردەمەدا.

ئەم لێکۆڵینەوەیە لەدووبەشی سەرکی پێکهاتووە لەبەشی یەکەمدا باس لە بنەڕەتی وشەی کوردو کوردستان کراوەو لەبەشی دووەمدا باس لەڕەگەزی کورد کراوە، تیایدا کۆمەڵێک زانیاری جۆراو جۆر خراوەتە روو و لێکدانەوەو شیکردنەوەی زانستی بۆ کراوە، کوردستان بەهۆی هەڵکەوتە جوگرافییەکەی هەر لەکۆنەوە لانکەی مرۆڤ و مرۆڤایەتی بووەو دراوسێی سۆمەرییەکان و ئەکەدییەکان و بابلییەکان و ئاشورییەکان و هاوسنووری یەکدی و پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەبووە.

وشەی کورد لەمێژوودا بەواتای جیاجیاو چەمکی جۆراوجۆر هاتووە، زۆر جار واتایەکی کۆمەڵایەتی و جاری واش هەیە وەک سیفەتێک هاتووە بەهەمان شێوە ئەم ناوە جاری وا هەیە وەک چەمکێکی جوگرافی بەکارهاتووە هەندێ جاریش چەمکێکی ئەتنیکی بووە یا بۆ ناوچەیەکی دیاری کراو بەکارهاتووە یا وەک چەمکێکی تۆبۆگرافی.

بەڵام بەگشتی ئەم وشەیە هەر چۆنێک بەکارهاتبێت و بەهەر شێوەیەک بێت و ئاماژە بێت بۆ هەر چەمکێک، گرنگ ئەوەیە بەدرێژایی مێژووی ناوچەکە ئەم ناوە یان داڕێژراوەکانی هەردەم لەناوچە کوردنشینەکان بەکارهاتووەو زۆربەی واتاکانی لەیەکەوە نزیکن و ئاماژە بە کورد دەکەن. بەشێوەیەکی گشتی بەگەڕانەوە بۆ سەرچاوە مێژووییەکان وشەی کورد بەرلەپێگەیشتن و کامڵبوونی نەتەوەی کورد هاتۆتە ئاراوەو لەسەرزاردا گەڕاوە.

گەڕان بەدوای ڕیشەی نەژادی نەتەوەیەک کارێکی ئاسان نییە، چونکە هیچ نەتەوەیەک لەسەر گۆی زەوی بەشێوەیەکی کت و پڕو بەتەواوی بنەما نەتەوەییەکانەوە دەرنەکەوتووە، بەڵکو سەرهەڵدانی هەر نەتەوەیەک خۆی لەخۆیدا پرۆسەیەکی مێژوو کردەی درێژخایەنە، کە چەندین قۆناغ و سەدان ساڵی بڕیووە.

نەتەوەی کورد لەباکووری دۆڵی ڕافدەین و لەبەرزاییەکانی چیای زاگرۆس و تۆرۆس و پێدەشتەکانی سوبارتر دەرکەوتووە کەدانیشتوانە ڕەسەنەکەی لە گۆتیەکان و لولوەکان وهۆرییەکان وکاشییەکان پێکهاتبوو دواتر کەوتنە ژێر ڕکێفی زمانەوانی کۆمەڵێک لەهۆزە هیندۆ ئارییەکان و ئیتر شێوەزاری گەلە ڕەسەنەکانی ون بوو یا هەندێک وشەی تێکەڵ بەزمانی گەلە کۆچەرییەکان بوو، بۆیە زۆر لە توێژەران گۆتیەکان بەیەکەم ڕیشەی نەژادی کوردە هاوچەرخەکان دەزانن، بەڵام لەڕاستیدا گۆتییەکان ئاوێتەی هۆرییەکان بوون و دواتریش لەهەزارەی دووەمی بەر لەزاین بەدواوە پاش هاتنی شاڵاوی هۆزە هیندۆ ئارییەکان ئیتر ئەم گەلە ڕەسەنانە کەوتنە ژێر ڕکێفی ئەم گەلە کۆچەریانەو ئاوێتەی یەکدی بوون و گەلە هاتووەکان زمانی خۆیان بەسەر گەلە ڕەسەنەکاندا زاڵ کردو هاوکات گەلە هاتووەکان کەوتنە ژێر کاریگەری دیاردە شارستانی و کەلتووری بنەما ئاینییەکانی گەلە ڕەسەنەکان، بەمەش بناغە سەرەکی و بەراییەکانی نەتەوەی کوردو زمانی کوردی چەکەرەی کرد.

بەشی یەکەم

تێبینی: ئەم نووسینە لێکۆڵینەوەیەکە د. نەبەز مەجید ئەمین نووسیویەتی. لەبەر گرنگی بابەتەکە، بەدرخان بە پێویستی زانی بە چەند بەشێک بڵاوی بکاتەوە.

دیاری دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان

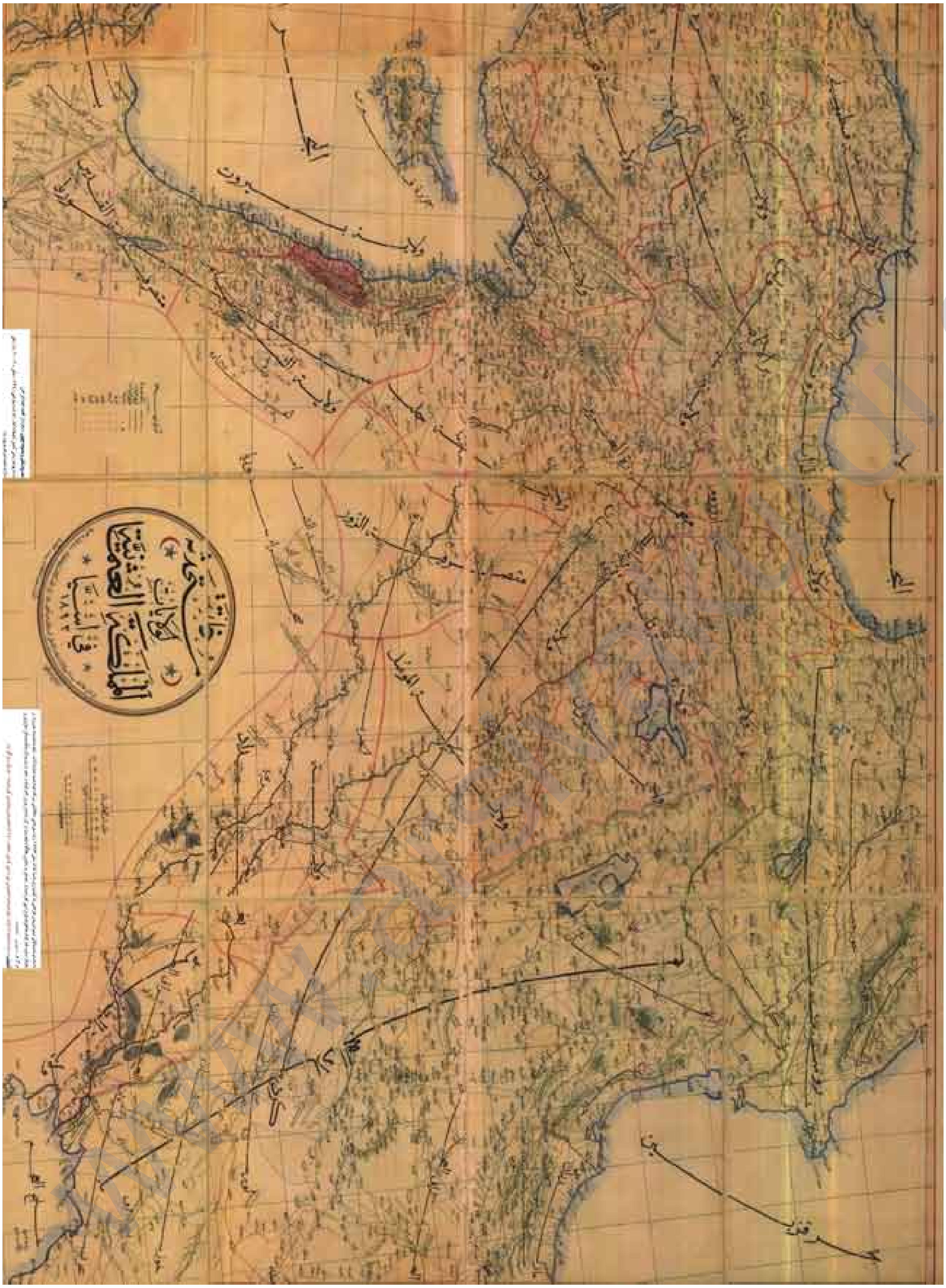

نازم دڵبەند - فرانکفۆرت

لە فرانکفۆرت حاڵی کتێبی کوردی چۆن بوو؟

ئەمساڵ بە (٦) ملیۆن یۆرۆ حکومەتی تورک پێشانگای کتێبی فرانکفۆرتی پاوانکردبوو کوردیش (١١٢) مەتری لەم زەوییە کە بۆ پێشانگاکە تەرخانکرابوو بەکرێ گرتبوو و ژمارەیەکی زۆری دامەزراوە چاپکراوە کوردییەکان بەشداریان تێداکردبوو، بەڵام بەشی چاپکراوەکانی ڕێکخراوە دیموکراتییەکانی (ی.ن.ک) پانتاییەکی باشی بۆ تەرخانکرابوو..

لە یەکەم ساتی دەستپێکردنی کاری پێشانگاکە لەکاتی سووڕانەوەی لێپرسراوە تورکەکان بەناو پێشانگاکەدا لە ساڵۆنی کوردی کە چاوییان بە ئاڵای کوردستان و نەخشەیەکی سەردەمی عوسمانلی کەوتبوو، کە هەندێ لەو شوێنە کوردستانیانەی ئێستاکە لەژێر چەپۆکی داگیرکەری تورکدایە بەبێ هیچ لێکدانەوەیەک خەمە گەورە توندڕەوییەکەیان هەڵڕشتەوەو شاڵاوی نابەجێیان بۆ ئەم ساڵۆنە هێنا و ویستیان ڕقەکانیان هەڵڕێژن، بەڵام هەرزوو بە شێوازێکی حەکیمانەی کورد چارەسەری ڕەوشەکە کراو ئەوەبوو تا دوارۆژی پێشانگاکە پۆلیسی ئەڵمانی چاودێری ئەم ساڵۆنەی دەکرد، کە ئەمەشیان خۆی لە خۆیدا جۆرێکە لە ئیعتراف بوون بە گەلی کورد و سەرکەوتنی سەروەری یاسا لە ئەڵمانیا، ئەوەیان تا ئێرە بینراوی ناو پێشانگاکە بوو..

هەر لێرەوە دوو خاڵ ڕووندەکەمەوە، یەکەمیان بەپێی قسە و باس و تێڕوانینی ئەم برادەرانەی، کە چەند جارێک ئەم پێشانگایەیان بینیوە، هەمیشە دەیانگوت: پێشانگای ئەمساڵ لەم ئاستەی ساڵانی ڕابردووی نەبوو...

ڕاستیشیان دەکرد، چونکە ئێمەش سەردانی زۆربەی بەشەکانی دیکەمان کرد بە تایبەت بەشەکانی وڵاتانی عەرەبی، ئەو ئاستە گرنگەیان تیا بەدی نەدەکراو ئەو چاپەمەنییانەی کە لەوێ پێشانیان دابوو ئەوەنەبوو خوێنەر و بینەر بەچاوی سەرسوڕمانەوە سەیریان بکات و یان جۆرێک لە قەرەباڵغی کڕین و سەیرکردنی پێوە دیاربێت.

دووەمیان لە بەشە کوردییەکەی خۆشمان لەوێش من پێشنیازی ئەوەمکرد، کە زەرورییەتە هەندێ لەو چاپەمەنییە گرنگانەی کە بۆ ئەم جۆرە پێشانگایانە دەهێنرێ بۆ سەر زمانەکانی ئینگلیزی و ئەڵمانی وەربگێڕدرێ و هەر نەبێ دابەشی سەر ئەو کەسایەتییە ڕووناکبیر و ڕۆژنامەنووسانەی ئەم وڵاتە بکرێ تا لە نزیکەوە و بەزمانی خۆیان مێژووی گەلی کورد بخوێننەوە.. نەک بەم شێوەیەی کە بینیمان ئەو کتێبانەی پیشاندرابوون تەنها بەزمانی کوردی و هەندێکی بەزمانی عەرەبی بوو.. بۆیە من لێرەوە پێشنیاز دەکەم لە ئایندەدا و لە پێشانگای نێودەوڵەتی ئاوادا ئەم ڕەوشە ڕەچاوبکرێ، چونکە ناساندنی مێژوو و کلتووری گەلەکەمان ئەمڕۆ لەهەموو ڕۆژان زیاتر پێویستی بەوە هەیە بەگەلان بناسێنرێ، بە تایبەت لەم بارودۆخەی ئەمڕۆی گەمە سیاسییەکانی دنیا کە لەماوەی (٢٤) کاتژمێر دەوڵەت ئیعتیرافی پێدەکرێ و ئینقلاب لەسەر سەرۆک کۆمارێک یان (مەلیک)ێکی وڵاتێک دەکرێ، بۆیە دەکرێ ئەمجارە حاڵی کتێبی کوردی باشتربێت و باشتر پیشانی خوێنەری بیانی بدرێت، ئەگەر ئەوە نەکرێ هیچ جیاوازییەک نابینرێ لەو پێشانگایانە چ لە فرانکفۆرت بێ چ لە شەقامی "مەولەوی" سلێمانی بێت.

بەدرخان یەکەم هەفتەنامەی ئەهلی ئازادە، دوای ڕاپەڕین ژمارە سفری لە ٢٠٠٠/١٠/٢٢ لە سلێمانی دەرچووەو
هەموو ٨ و ٢٢ی مانگێک دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان لە باشووری کوردستان دەریدەکات

- خاوەن ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس:
حەمید ئەبوبەکر بەدرخان
- بەڕێوەبەری نووسین:
عەبدولڕەحمان مەعروف
- ستافی کارا:
حەسەن یاسین، نازم دڵبەند، قاسم محەمەد، هێمن جەمیل، هەوراز محەمەد، محەمەد فەتاح، مەسعود ئیبراهیم.
- نەخشەساز:
ئاسۆ حەسەن ئەحمەد (٠٧٥٠٤٤٧١٨٢١)

- ڕاوێژکاری مێژوو: د. عەبدوڵڵا عەلیاوەیی
- ڕاوێژکاری زمانەوانیی: د.وریا عومەر ئەمین
- ڕاوێژکاری ڕووناکبیریی: د. هیمداد حوسێن
- ڕاوێژکاری کلتووری: خالید جوتیار
- بەشی کۆمپیوتەر: ئەیوب یوسف ئەبوبەکر
- بەدرخان لە سایتەکانی kurdistanOnline و pukmedia بخوێنەرەوە

ناونیشان:
کوردستان، هەولێر، شەقامی ئاراس، باڵەخانەی سەرداری
نۆرماڵ: ٠٦٦ ٢٥١ ٠٦٧٩
مۆبایل: ٩٦٤ ٧٥٠ ٤٥٥ ٥٨٧٨ +
سلێمانی، باڵەخانەی ڕەحیمی مەلا عەلی
مۆبایل: ٩٦٤ ٧٧٠ ١٥٩ ٨٥٥٤ +

بەدرخان
Bedirxan
bedrxan@yahoo.com

چاپخانەی نەوا - هەولێر